

CII

TPLA103B14

మణి మేఖల గ.

ఆంధ్ర రచయితలు

౯౩౩

వెల: రెండున్నర 2-8-0

ప్రచురణకర్త :

మధునాపంతుల సూరయశాస్త్రి

మణిమేఖలా కార్యాలయము

పల్లిపాలెము : కాకినాడ తాలూకా

ఆంధ్ర రచయితలు

(౧౮౦౬-౧౮౮౩)

మధునాథంతుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి

ప్రథమ సంపుటి

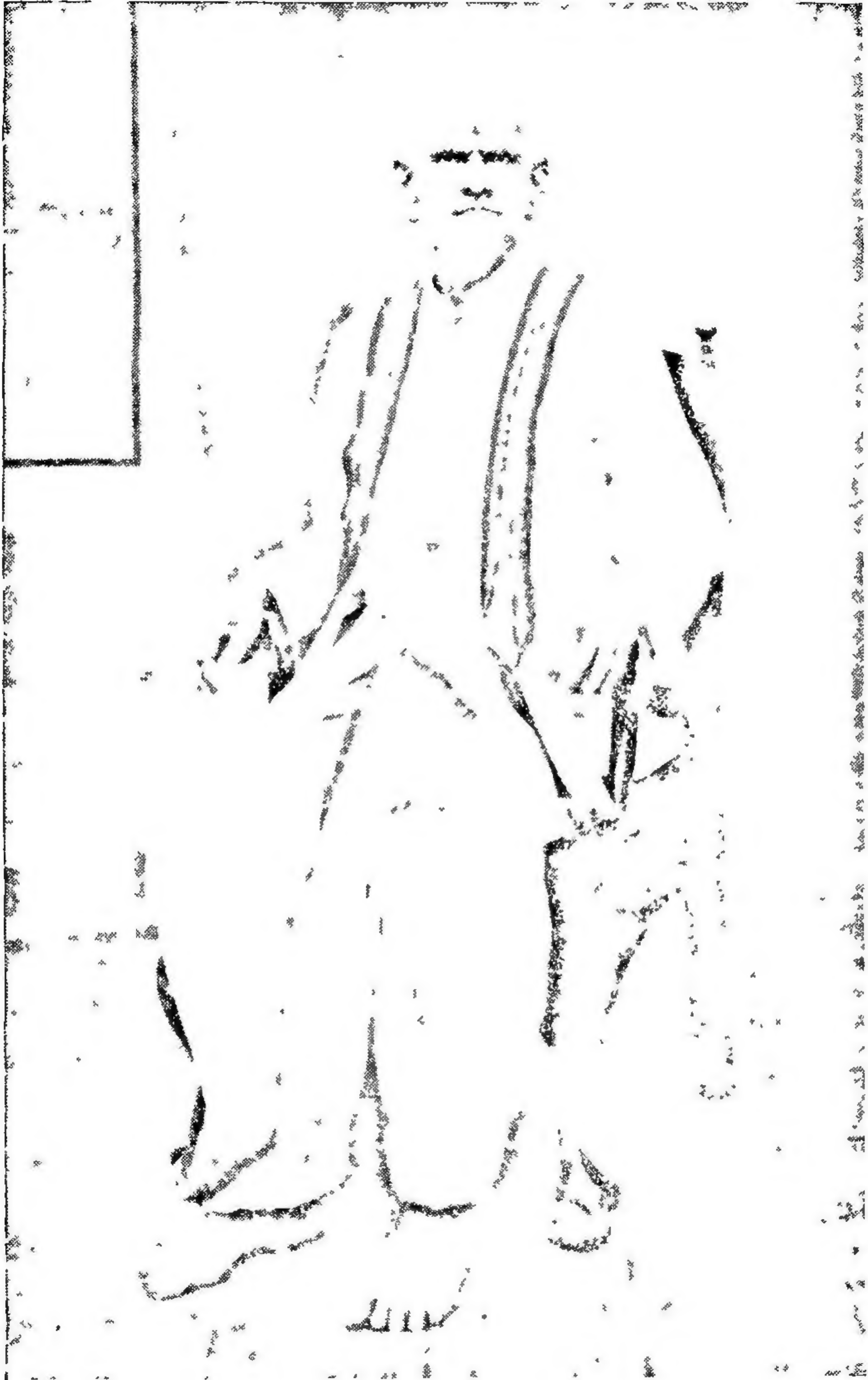
మణిమేఖల

ప్రిన్టింగ్: కాకినాడ తాలూకా

CT

ప్రథమ ముద్రణము ౧౯౪౪

కాకినాడముద్రాక్షరశాల: కాకినాడ.

కృపిపరి

పండిత : ఆకొండి రామమూర్తి శాస్త్రి గారు

అంధ్రకవితావిద్యావిశారదులు ఆయుర్వేద
శాస్త్రకోవిదులు నయిన పండితః ఆకౌండి
రామమూర్తిశాస్త్రి రాతయ్యగారి సప్తతి
పూర్తి సన్మానోత్సవసమయమున చౌహి
త్రుడు సత్యనారాయణశాస్త్రి సభక్తిక
ముగ సమర్పించుకొనిన కృతిప్రార్థనము

శ్రీ రస్తు

తెలుగువారి కేలూత యుండకపో దని 'ఆంధ్రీ' మణి మేఖల' మనుగ్రంథశ్లో
వెలువరించుచు యథాశక్తి భారతీ సేవ చేయదలచితిని. నా గ్రంథరేఖ
ప్రధానోద్దేశము లివి : కవిపండిత వాఙ్మయచరిత్ర ప్రచురణము—అలంకా
రాది కాస్త్రగ్రంథప్రకటనము—మహోత్తమ విమర్శనా విష్కరణము—
సంస్కృతాంధ్ర రసవత్తరకావ్యములు వెలువరించుట.

౧౯౩౯—౪౩ నడుమ మా అన్నగారు 'ఆంధ్రీ' వెలువరించునాడు నా
కీతలపు కలిగినది. ఆంధ్రరచయితలు అనిపేరుపెట్టి ప్రతిసంచికలోను
వారోకయాధునికరచయితనుగూర్చి సంగ్రహముగ వ్రాయుచుండువారు.
'ఆంధ్రీ' ఆగిపోయినవెనుకఁ జాలమార్పులతోను, చేర్పులతోను వా రా
రచనలకు గ్రంథాకారము నిచ్చిరి. నా గ్రంథరేఖ ప్రథమోద్దేశమునకు
లక్ష్యమైన దగుట వారియనుమతిని 'ఆంధ్రరచయితలు' మణి మేఖలకుఁ
దొలికింకిటిగ నావిష్కరించుకొంటిని.

ఈ ముహూర్తము మంచిదై దైవదయ పూర్ణముగనున్నచో మణి మేఖల
మహారచయితల రచనాకింకిణులతో నాంధ్రీ నారాధించుటకు నడుముకట్టి
కొనినది. మాకుఁగావలసినది పెద్దలయాశీర్వచనము, ఉదారుల సహకారము,
ఉత్తమరచనలును.

మణి మేఖలా ప్రతిష్ఠకు సర్వథా నాకుఁ బ్రోత్సాహ మొసఁగిన శ్రీ ఆర్.
వి. చిన్నాపుగారిని, నామావానిపాలెమువాస్తవ్యులు శ్రీ భూపతిరాజు
నూరపరాజుగారిని కృతజ్ఞతతో నిటు దలఁతును.

సూ ర య శా స్త్రి

(ప్రచురణకర్త)

తొలి పలుకు

శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగా రాంధ్రుల సర్వతోముఖాభ్యుదయమునకుఁ దొలుతఁ గ్రొత్తకొత్తతోవలు ద్రొక్కినారు. అందు ముఖ్యములు : అప్రకటితప్రౌఢాంధ్రగ్రంథప్రకటనము, కవిచరిత్రరచనమును. అప్రకటనల చరిత్రముఁ జిన్ననాఁడు నేను జదివి శ్రీ వీరేశలింగముగారి విశేషజ్ఞతకు గ్రంథపరిశ్రమమునకు వెఱఁగుచెంది, తన్మూలముననే ప్రాచ్యలిఖితపుస్తక శాల గుర్తించి మదరాసు చేరి, చిరకాల మందే చిక్కియుంటిని.

శ్రీవారికవిచరిత్ర మింక నెంతో సంతనగాఁ జాలఁగాఁ జెంపుఁ జెందవలసి యున్నది. శ్రీ వీరేశలింగముగారి కవిచరిత్రపరిశ్రమ, మంతకుఁ బూర్వపు వారైన శ్రీ గురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగారిరచనమునకుఁ గొంత సంగ్రహణము, కొంత సంస్కరణము, కొంత పూరణము ననఁదగియున్నది. శ్రీవారిగ్రంథముపై మరల సంస్కరణపూరణములు ససిగాఁ జాలఁగా జరగవలసియే యున్నది.

శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణ శాస్త్రిగా రిపుడు కొత్త రచించిన 'ఆంధ్రరచయిత' లనునీగ్రంథ మాకార్యమును గొంత నెఱవేర్చుచున్నది. ఇందు శ్రీ వీరేశలింగముగారు కయికొన్నకవులచరిత్రమును గొంతకలదు. దానికిఁ బూరణముగాఁ జేర్పఁదగినది, వారిగ్రంథరచనముతరువాతఁ గీర్తిశేషులైన కవులచరిత్రమును గొంత కలదు. శ్రీ వీరేశలింగముగారి నియమము తీరునఁ గాక సజీవులయియున్న కవులచరిత్రమును గొంత కలదు. కాని సజీవులయియున్నకవులలో వయస్సునను, వైదుష్యమునను, గ్రంథరచనమునను నారితేటి, పండఁదాటి మ్రుగ్గి మ్రొగ్గియున్నమహానీయులే యిందు గ్రహింపఁబడిరి. ఇంక వారిచరిత్రమున భావికాలమునఁ జేర్పవలసినవి వయోవధియు, సాగెనేని మఱికొన్నిగ్రంథముల రచనములునే యగునుగాన నట్టివారిరచన మిప్పుడే జరుగుట చారికిఁగూడ నానందజనకమే యగును గాన నది సంగతమే. శ్రీ ఆదిభట్ట నారాయణదాసుగారి

నిందుఁ జేర్చుట బాగు. ప్రాయశముగా నిందు శ్రీ వీరేశలింగముగారి గ్రంథరచనమునాఁటికి సజీవులయి పిదపఁ గొలఁదికాలముననే కీర్తిశేషులయిన కవీశ్వరులు గ్రహింపఁబడిరి. కాని యట్టివా రందఱుఁ గాకున్నఁ బ్రముఖులే యేనియు నిందు గృహీతులు కాలే దేవోకవా :

శ్రీ వీరేశలింగముగారి కవులచరిత్రము తర్వాతఁ గీర్తిశేషులయినవారిని, ప్రశస్తకవితారచనమునఁ బ్రఖ్యాతిగాంచినవారిని, దలపోయఁగానే తలఁపున కందినవారిని గొందఱు జేర్కొందును.

- 1 కరాలపాటి రంగయ్య. 2 తంజనగరము తేవప్పెరుమాళ్లయ్య.
- 3 చదలువాడ సుందరరామశాస్త్రి. 4 ఆదిపూడి ప్రభాకరరావు. 5 ఆదిపూడి సోమనాథరావు.
- 6 ఇమ్మానేని శరభలింగకవి. 7 నాదెళ్ల పురుషోత్తమకవి.
- 8 అమరవాది రామకవి. 9 తురగా వెంకమరాజు. 10 సెట్టి లక్ష్మీనరసింహము.
- 11 భోగరాజు నారాయణమూర్తి. 12 గురుజాడ అప్పారావు.
- 13 కొప్పరపుఁగవులు (అం దొకరు కీర్తిశేషులు కాఁబోలును).
- 14 తాడేపల్లి వెంకటప్పయ్య శాస్త్రి.

ఇట్లు మఱికొందఱు జేర్కొనవచ్చును.

వీరిని, నింకను లెక్కింపఁదగినవారిని శ్రీశాస్త్రిగా రీగ్రంథమునఁ జేర్చు కుండుటకుఁ గారణము వారివారిచరిత్రాదికము సరిగా దొరకకపోవుట, ఒండేని :— ఇది యలవోకగాఁ గతిపయుల నుద్దేశించియే కావించినరచన మగుట, యనుకొందును.

శ్రీశాస్త్రిగా రీగ్రంథమునఁ బ్రశంసించినగ్రంథములలో సీక్రిందివి వాఙ్మయమున స్థిరప్రతిష్ఠతో వెలయఁగల వని నావిశ్వాసము. చిన్నయసూరిరచన లెల్లను, చెన్నపురీవిలాసము, అజచరిత్రము, తత్త్వసంగ్రహరామాయణము, సీతారామాచార్యనిఘంటువ్యాకరణములు, అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవిరచనలు కొన్నియేని, పార్వతీశ్వరశాస్త్రిరచన లెల్లను, భరతాఘ్యుడ

యము, వీరేశలింగకవి వేంకటరాయశాస్త్రిరచనలలోఁ బెక్కులు, చిత్రనళి
యము, దేవులపల్లికవులరచనములు గొన్ని-ప్రధానముగా నందు మహేంద్ర
విజయము, మల్లయశాస్త్రిగారి బ్రహ్మసూత్ర శుక్రనీతిసారపరివర్తనములు,
వద్దాదికవికావ్యములు పెక్కులు-అందును భక్తచింతామణి చాటూక్తిముక్తా
వళులు, భద్రాద్రిరామశాస్త్రిగారి చిత్రసీమ, వ్యాసమూర్తిశాస్త్రిగారి మహా
భారతనవనీతము, రామయ్యపంతులుగారి సాహిత్యపరిషన్నిర్మాణాదిపరి
శ్రమసారము, వేంకటరమణాచార్యుల యలంకారశాస్త్రచరిత్రాదులు, గిడుగు
రామమూర్తిగారిరచనలెల్ల, బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారిరచనలలోఁ బెక్కులు,
వావిలికొలను సుబ్బారావుగారి గ్రంథములు పెక్కులు- ప్రధానముగా
రామాయణము, దాసు శ్రీరామకవి రచనములు కొన్ని- ప్రధానముగాఁ
దెలుఁగునఁడు దేవీభాగవతములు, పానుగంటివారి రచనలెల్ల, కూచి
వారిరచన లెల్ల, కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి భారతము, తిరుపతివేంకటేశ్వర
కవీశ్వరులగ్రంథములలో నించుమించుగా నెల్లను.

శ్రీ సత్యనారాయణశాస్త్రిగారి యీగ్రంథనిర్మాణ మాయాగ్రంథకర్తల
దేశకాలములు, గ్రంథముల పేళ్లు, మచ్చుపద్యములు ననుతీరునఁగాక
ధ్వనిప్రాయమైన చతురకవితావిమర్శముతో, వక్రోక్తిచమత్కృతితో,
రసవత్కావ్యమువలె గంభీరార్థమై, మనోజ్ఞమై యున్నది. కొందఱు
కవులఁగూర్చి వీరు నెఱపిన ప్రశంసావాక్యములలోఁ గొన్ని పలుకు
బల్లె భాషలోఁ బాదుకొనఁదగియున్నది.

శ్రీ సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు పద్యరచనమందును గద్యరచనమందును
మంచి వైపువాటము లెఱిగిన జగజ్జాణులు. వయసున వారు కడుఁజిన్న
లయినను, వైదుష్యమున భావనాబలమునఁ గడుంగడు మిన్నలు.
శ్రీ చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారికిని, శ్రీ రాఘవకృష్ణకవులకును, సన్నిహిత
బంధువర్గములోనివారు. వారిప్రతిభావాసనలు వీరిలో నచ్చారిగా చాల్యము

సనే పరిమళింపసాగినవి. కృతిపతులగువీరితాతగారు వైద్యకవితాదివిద్యలం
దందెవేసిన చేయి యని వినియుంటిని. అట్టివారి కీకృతి నర్పించి తాతగారి
యాశీరక్షతల నంది కృతికర్త ధన్యతఁ గాంచెను.

ఏతద్గ్రంథరచనరూపమున నుపక్రాంతమైన శ్రీ శాస్త్రులుగారి 'కవి
చరిత్రరచనము' శ్రీ వీరేశలింగముగారి గ్రంథమునకుఁ 'ఋషిశిష్య' మనఁ
దగిన పర్యాప్తగ్రంథరచనమునఁ బ్రవర్ధిల్లుఁగా కని కోరుచున్నాను.

ప్రౌఢరీతిని 'ఆంధ్రీ' పత్రికాప్రకటనము, ప్రశస్తపద్యగద్యకావ్యరచనముఁ
బసిప్రాయముననే నిర్వర్తింపఁజాలిన శ్రీ శాస్త్రిగారింకఁ బ్రౌఢు లగుచు
నతిప్రౌఢగ్రంథముల నెన్నింటినేని చిరకాలము విరచింపఁగల్గుచుండు రని,
యంద్రవాగ్దేవత వీరిమూలమున గొప్పయారాధనముల నంది శాశ్వత
ముగా నాంధ్రుల నానందింపఁజేయఁగల్గు నని విశ్వసించుచున్నాను.

తిరుపతి
20-11-44

వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రి

వ క్తన్యము

[కృతికర్తది]

4

3341

అంధ్రకవిత నన్నయ మొదలు చిన్నయవఱకు నొకతీరున నడచి
నది. నడుమనడుమ నేవో కొన్ని మార్పులు కలిగినను నవి య
ల్పములు. గా శతాబ్ది యారంభమునుండి, ఇంచుమించు చిన్న
యసూరి నాటినుండి నవలలు, నాటకములు, వ్యాసరచనము,
ప్రహసనములు, ప్రసిద్ధపురుషజీవితములు గ్రంథవిమర్శములు,
శాస్త్రగ్రంథములు, కథలు, ఖండకావ్యములు, ఇత్యాదిగా
నెన్నో కొత్తత్రోవలలో నంధ్రవాఙ్మయవాహిని ప్రవహిం
చినది. ఈత్రోవ లన్నిటిని యుజ్జ్వలము చేసినమహాశయులు కందు
కూరి వీరేశలింగముపంతులుగారు. కొన్నిటికి వారే మార్గదర్శ
కులుకూడను.

వీరేశలింగముపంతులుగారు బహుపరిశ్రమమునకుఁ బాల్పడి
'ఆంధ్రకవులచరిత్ర' సంపాదించి వెలువరించిరి. అంతకుముందు
శ్రీ గురుజాడ శ్రీరామమూర్తి పంతులుగా రాంగ్లేయమార్గ
ము ననుసరించి కవిజీవితములు ప్రచురపఱచిరి. కావలి వేంకట
రామస్వామి యరునాయన యాంగ్లభాషలోఁ గొందఁ తాంధ్ర
కవులచరిత్రలు వ్రాసి బొంబాయిలో ౧౮౮౭ వ యేటఁ
బ్రకటింపె నని వినికి. ఆగ్రంథము తప్పులతడికయట. ప్రాచు
దొర తఃసంఘంటువునఁ గొందఱుకవులఁగూర్చి వ్రాసెను. అవి
బహుధా అసమగ్రియములు. గురుజాడపంతులుగారి గ్రంథము
౧౮౮౩ లో నారంభమై పదేండ్లకుఁ బూర్తిగ నావిష్కృత

మైనది. వీరేశలింగముపంతులుగారి కవులచరిత్రము సమగ్రముగ ౧౮౯౫ నాటికిఁ బ్రకటితము. ఇవిగాక, అట్టి కవిచరిత్రకృతులు తెలుఁగున వెలసినటులు చూడము. ఇటీవల నిటీవలఁ గవిజీవితములు కొన్ని విడివిడిగా విపులవిపులముగా వ్రాయఁబడినవి కలవు.

శ్రీ వీరేశలింగముగారు ౧౧ వ శతాబ్దిలోని నన్నయ మొదలు కొని ౧౯ వ శతాబ్దినడుమ నున్న గోపీనాథకవి దక్షకఁ గవీచరిత్రములు సంధానించిరి. శ్రద్ధగాఁ గనిపట్టి వ్రాసిన వీరేశలింగముగారి గ్రంథముకూడ ససమగ్ర మని నేటిపరిశీలకులదృష్టి. వీరేశలింగవిస్మృతాంధ్రకవిచరిత్రము లెన్నో పత్రికలలో నేటికిని బయటబడుచున్నవి. తెలుఁగులోనికవులు సాగరములోని రత్నములు. అన్వేషించిన కొలఁది వెలువడుచునే యుండురు. మఱచినకవులను జతపఱచి కొత్తసిద్ధాంతములనుబట్టి సవరించవలసినవి సవరించి కవిచరిత్రమును మరల ముద్రణమునకుఁ దెచ్చుట మహాత్కార్యము. ఎఱిగినంతవఱకుఁ బూర్వాంధ్రకవిచరిత్రలు పూర్తిగ గ్రథింపఁబడినఁగాని, ఆధునిక కవిజీవితములు వ్రాసి యానందములేదు. ఆ మహాత్తరకార్యనిర్వహణమునకు మహానీయపరిశోధకులను దలఁచి నే నీ 'ఆంధ్రరచయితలు' ప్రచురింప నెంచితిని.

రచయితృశబ్దము కవి విమర్శక పరిశోధకాదిసర్వసామాన్యరచనకారవాచక మని, ఆధునికాంధ్రకవిచరిత్ర మనఁబడవలసిన

యీకూర్పున కీపేరుపెట్ట నయ్యెను. నేడు మునుపటివలెగాదు. వర్తమాన సారస్వతము వేయి పడగలు. ఒక్కకవిచరిత్రలే సంధానింత మన్న, యావజ్జీవము చరిత్రాన్వేషణము చేసిన పరిశోధకులు, సంపుటములకొలది విలువగల విమర్శనములు వ్రాసిన మహాశయులు, చరిత్రముల కెక్కక మఱుగుపడుచున్నారు. ఈప్రథమభాగములోఁ జేరవలసినవారుకూడఁ బెక్కురున్నారు. ఉండి యుందురు. వారివారిచరిత్రలు సరిగ దొరకక కొందఱను విడువవలసివచ్చినది. మించిపోయినదేమి ? ఏదో యొకతడిక నల్లి వెల్లడించినఁగాని సర్వప్రాంతీయుల చరిత్రములు సందర్భించుట దుర్ఘట మనిపించినది. ఈ నానొందరపాటు సైరించి యాద్ర మహాశయు లాదరించినచో ద్వితీయభాగమున శేషించిన వారిని జేర్చికొందును. ఇప్పు డీసిద్ధమైన చరిత్రములలోఁ గూడ నెన్నో మార్పఁదగినవి చేర్పఁదగినవి యుండకపోవు. ఉన్నవి శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు కొన్ని చూపిరి. కృతజ్ఞతతో గ్రంథాంతమున వానిసవరణల ననుబంధించితిని.

ఆ యాకవుల గ్రంథపీఠికలలోఁ బత్రికలలో శ్రీ నడకుదుటి వీరరాజకవి, కోరాడ రామకృష్ణయ్య (ఎమ్, ఏ.) నిడుదనోలు వేంకటరావు (ఎమ్, ఏ) గారలు వ్రాసిన కవిచరిత్రవిషయములు కొన్ని నేను దీసికొంట, వారి నిట సంభావించుకొందును.

వాత్సల్యమున నాకోరికి పాటించి యాశీరూపమగుపీఠిక పంపిన శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి చరణులకుఁ బ్రణతులు.

నాగ్రింధసంధానసందర్భము నెఱిగి దుగ్గుడుఱు పద్మనాయక
యువజన సంఘమువారు, నన్ను ప్రేమించిన ఆర్. వి. చిన్నా
రాయమిత్రము, నాకు హృదయమిచ్చిన శ్రీ భూపతిరాజు
సూరపరాజ సుహృద్వరుడు (నామావానిపాలెము వాస్త
వ్యులు) 16-1-44 తేదీని కవిసార్వభౌములు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి
గారిని సభావతులుగఁ బిలిచి చేసినగౌరవముఁ దలఁచుకొని
సిగ్గుపాటునఁ డలయొగ్గి లో లో వారివారిసాహార్దములు సర్వధా
సమ్మానించుకొందును.

ఉపజీవ్య కవిజీవిత గ్రంథములు : క ర్త లు

పరవస్తు చిన్నయనూరి జీవితము ... నారాయణవనము వకుళాభరణము
మండపాక పార్వతీశ్వరకవి చరిత్ర... పూండ్ల రామకృష్ణయ్య
స్వీయచరిత్ర- ... కందుకూరి వీరేశలింగము

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి చరిత్ర... వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి ఎం.వి
కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రి చరిత్ర... చిలుకూరి వీరభద్రరావు
అకొండి వ్యాసమూర్తిశాస్త్రి చరిత్ర... వేడుల శ్రీరామచంద్రకీర్తి ఎం. వీ.
కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి చరిత్ర... జటావల్లభుల పురుషోత్తము ఎం. వీ.
శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి చరిత్ర... అనంతపంతుల రామలింగస్వామి
కూచి నరసింహకవి చరిత్ర ... జనమంచి సీతారామస్వామి

అ ను క్ర మ ణి

రచయితలు.

	జననము	పూరట
పరవస్తు చిన్నయ నూరి	౧౮౦౬	1
మంత్రివెగోడ నూగ్యప్రకాశ కవి	౧౮౦౮	14
కోరాడ రామచంద్ర కాశ్రి	౧౮౧౬	19
మతుకుమల్లి నృసింహకవి	౧౮౧౬	24
అకొండి వేంకటకవి	౧౮౨౨	31
బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులు	౧౮౨3	35
నరసింహదేవర వేంకటకాశ్రి	౧౮౨౮	41
రేమెల వేంకటరాయకవి	౧౮3౦	44
అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి	౧౮3౧	48
మండపాక పార్వతీశ్వర కాశ్రి	౧౮33	56
మాడభూషి వేంకటాచార్యులు	౧౮3౫	65
ముడుంబ నృసింహాచార్యకవి	౧౮౪౧	71
కొక్కొండ వేంకటరత్న శర్మ	౧౮౪౨	78
కందుకూరి వీరేశలింగకవి	౧౮౪౮	83
వావిలాల వాసుదేవ కాశ్రి	౧౮౫౧	91
గురుజాడ శ్రీరామమూర్తి	౧౮౫౧	96
వేదము వేంకటరాయ కాశ్రి	౧౮౫3	98
ధర్మవరము రామకృష్ణమాచార్యులు	౧౮౫3	110
దేవులపల్లి సోదరకవులు	౧౮౫3	117
పురాణపండ మల్లయ్య కాశ్రి	౧౮౫3	123
వడ్డాది నుబ్బారాయకవి	౧౮౫౪	127
కోలాచలము శ్రీనివాసరావు	౧౮౫౪	133

శొంఠి భద్రాద్రిరామ కాస్త్రీ	౧౮౫౬	186
కల్లూరి వేంకటరామ కాస్త్రీ	౧౮౫౭	141
ఆకొండి వ్యాసమూర్తి కాస్త్రీ	౧౮౬౦	145
జయంతి రామయ్యపంతులు	౧౮౬౦	152
పూడ్ల రామకృష్ణయ్య	౧౮౬౧	162
మేడేపల్లి వేంకటరామణాచార్యులు	౧౮౬౨	165
గిడుగు వేంకటరామమూర్తి	౧౮౬౩	169
కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యకాస్త్రీ	౧౮౬౩	176
వావిలికొలను సుబ్బారావు	౧౮౬౩	182
దాసు శ్రీరామకవి	౧౮౬౪	186
ఆచంట వేంకటరాయ సాంఖ్యాయనశర్మ	౧౮౬౪	192
పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావు	౧౮౬౪	197
శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి కాస్త్రీ	౧౮౬౬	204
కూచి నరసింహము	౧౮౬౬	212
చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహకవి	౧౮౬౭	217
తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవులు	౧౮౭౦	227
చిలుకూరి వీరభద్రరావు	౧౮౭౨	236
కొమఱ్ఱాజు వేంకట లక్ష్మణరావు	౧౮౭౩	240
వేంకట రామకృష్ణ కవులు	౧౮౮౩	246

పరవస్తు చిన్నయసూక్తి

౧౮౦౬-౧౮౬౨

ప్రభుత్వ గ్రంథాలయం
(హైదరాబాద్)

సాతాని శ్రీవైష్ణవుడు. అభిజనము: చెంగల్పట్టుజిల్లాలోని పెరంబూదూరు. ఇనికి చెన్నపురము. తల్లి: శ్రీనివాసాంబ. తండ్రి: వేంకటరంగయ్య. మారి జననము 1806- నిర్యాణము 1862- రచించిన గ్రంథములు: చింతామణివృత్తి 1840- పద్యాంధ్రవ్యాకరణము 1840- సంస్కృత సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణము 1844- పచ్చయప్ప స్వపయశోనుండనము 1845- అదిపర్వ వచనము 1847- శబ్దలక్షణ సూత్రము 1853- నీతిచంద్రిక 1853- నీతిసంగ్రహము 1855- బాల వ్యాకరణము 1855- విభక్తిబోధిని 1859- ఆంధ్రధాతుమాల- అక్షరశుచ్ఛము- ఆంధ్రశబ్ద కాసనము- బాలవ్యాకరణ శేషము- ఇంగ్లీషులాచట్యములభాషాంతరీకరణము- ఆంధ్రకాముని (వచనము) ఆంధ్రకావంబరి (వచనము) అకాశానినిఘంటువు- చాటుపద్యములు- గుజనరంజనీపత్రిక- మాదవాభ్యుదయము.

ప్రాచీనాంధ్ర భాషాముగమునకు నన్నయవలె, అర్వాచీనాంధ్ర భాషాశకమునకు 'చిన్నయ' మార్గదర్శకుడు. నన్నయ తననాటి వ్యావహారికమును గ్రాంథికవ్యాసరముగా సంస్కరించుటకు చింతామణి రచించిన శబ్దశాసనము. చిన్నయ దేశభాషలో బాలవ్యాకరణము రచించి యాంధ్రపాణిని యనిపించుకొనిన మారి. చింతామణికి శేషగ్రంథముగా 'అథర్వాకావికలు' బాలవ్యాకరణమునకు శేషగ్రంథముగా 'ప్రౌఢవ్యా

కరణము' వెలువడినను విద్వాంసుల శాస్త్రార్థముల కాగినవి చింతామణి బాలవ్యాకరణములు రెండే. లాక్షణికులలో నన్నయ గీసినగీటు దాటనివాఁడొక చిన్నయయే. నన్నయభట్టు భారతామ్నాయము నాంధ్రీకరించి తెలుఁగునఁ బద్యకవితకు బాటవేసెను. చిన్నయసూరి నీతిచంద్రిక సంధానించి యాంధ్రమున గద్యకవితకు ఘంటాపథము కల్పించెను. ఆదికవి యనఁబడిన నన్నయభట్టారకునకుఁ బూర్వ మాంధ్రమునఁ బద్యకవిత్యము లే దనుటకు పీలుపడదు. అటులే, చిన్నయసూరికిఁ బూర్వము గద్యగ్రంథములు రచించినవారు లే రనుటకు ధైర్యము చాలదు. కాని 'నీతిచంద్రిక' వంటి యుత్తమవచన కావ్యముల నాఁడు వెలయలే దనవచ్చును. నాటికిని నేటికిని సూరివచనశైలి యనన్యలభ్యమైన వైలక్షణ్యము గలిగియున్నది. కావునఁ బద్యమున నన్నయకువలె గద్యమునఁ జిన్నయకుఁ బ్రథమస్థానము నీయవలయును.

చిన్నయసూరి తండ్రి వేంకటరంగయ్యగారు మంచిపండితులు. వీరుచెన్నపురిలో ఈస్టు ఇండియాకంపెనీవారి పాలనమున నున్న యున్నతన్యాయస్థానమునఁగల పండిత సభ్యులలోనొకరు. 1836 లో వీరు మరణించిరి. చనిపోవునప్పటికి వీరివయస్సు నూట పదియేండ్లవఱకువందును. సూరి తండ్రికడనే తెనుఁగు, అఱవము, సంస్కృతప్రాకృతములు చదువుకొనెను. కంచిరామానుజాచార్యులతోఁ దర్కాలంకార మీమాంసలు పఠించెను. ఉత్తర

దేశపండితుడు రామశాస్త్రి యనునాయనకడ వేదవేదార్థరహస్యములుసంగ్రహించెను. ఈరామశాస్త్రియే సూరికి హయగ్రీవమంత్రోపదేశ మొనరించెను. సూరి స్వయంకృషిచే నాంగ్లముతోఁగూడ వించుకపరిచయము కలిగించుకొనెను. వేదము వేంకటరమణ శాస్త్రిలుగారు (వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి గారితండ్రి) చిన్నయసూరినాటివారు. వీరిరువురు సాహిత్యగోష్ఠి చేసెడివారు. సూరిగారి యాంగ్లభాషాపరిచయము బ్రానుదొర మున్నగువారితో విశేషస్నేహము చేకూర్చినది. 'బ్రాను' సూరికడఁ దెలుఁగులు చక్క నేర్చుకొనెను. ఉన్నతోద్యోగులగు నాంగ్లేయు లెందఱో సూరిగురుత్వమున సంస్కృతాంధ్రములు సాధించిరి. వారివారి సాహాయ్యమున పచ్చయ్యప్ప కళాశాలలో సూరి ప్రధానపండితపదము సంపాదించి 1845 మొదలు 1848 వఱకు నచట నుద్యోగించెను.

చెన్నపుర రాష్ట్రీయ కళాశాలలో సూరి ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయుడై యుండెను. మొట్టమొదట నాంధ్ర మహాభాగవతము వెలువరించిన పండితవరులు పురాణము హయగ్రీవశాస్త్రిగారు నాఁడు ద్వితీయాంధ్రోపాధ్యాయులుగా నుండిరి. వీరిరువురును సహపాఠులు. నాఁడు విశ్వవిద్యాలయ కార్యదర్శి ఎ. జె. ఆర్బత్ నట్దొర కాశినుండి తత్క మీమాంసా పండితుల రావించి చిన్నయను బరీక్షచేయించి సమర్థుడని యెఱిగి 'చిన్నయసూరి' యను నక్షరములతో స్వర్ణకంకణము

నొండు 'సీమ' నుండి తెప్పించి బహుమానించెను. నాడు మొదలు చిన్నయ చిన్నయసూరి యాయెను.

ఆకాలమున మదరాసులో శ్రీన్యాయమూర్తి రంగ నాథశాస్త్రి పమనైను భాషలలోఁ బ్రవేశముగల పెద్దన్యాయాధిపతి.

ఆయనకు హయగ్రీవశాస్త్రిగారిపై నభిమాన మధికము. ఆకారణమున నాయనతో "సూరిగారి ప్రథమోపాధ్యాయ పదవి. మీకు వచ్చునట్లు చేసెద"నని రెండుమూడుసారులు చెప్పుచు వచ్చిరట. అంతట హయగ్రీవశాస్త్రిగారు "ప్రథానోపాధ్యాయస్థానమునకు సూరిగారే సమర్థులు." అని చెప్పి రంగనాథశాస్త్రిగారికి సూరిప్రతిభ చూపనెంచి యొక యాది వారమున వారిని సూరియింటికిఁ గొంపోయిరట. రంగనాథ శాస్త్రిగారి కోరికపైఁ జిన్నయసూరి యలంకారవిషయము ముచ్చటించుట కారంభించెను. ఆ మహోపన్యాస మట్లు గంగా ప్రవాహమువలెఁ బోవుచునే యున్నది. రంగనాథశాస్త్రిగారేకతానముగాఁ జెవులొగ్గి వినుచుండెను. హయగ్రీవశాస్త్రి తమసహపాత్రిశక్తి కానందభరితుఁ డగుచుండెను. రాత్రి పది గంట లయినది. అప్పుడు న్యాయాధిపతికి మెలకువ వచ్చి సూరి శాస్త్రజ్ఞానమున కాశ్చర్యపడి, పూర్వాభిప్రాయము తొలగించుకొని సెలవుగైకొని యింటికిఁ బోయెను.

సూరిగారికిఁ బేరుపొందినశిష్యు లెందఱో కలరు. శబ్ద రత్నాకరకర్తలు, ప్రౌఢవ్యాకర్తలునైన బహుజనకల్లి సీతారా మాచార్యులుగారు వీరికిఁజెప్పక చెప్పశిష్యుత్వము. ఆంధ్రవిశ్వ గుణాదర్శకర్త కంచాంగము తేనెపెరునూళ్లయ్య సూరికడనే పఠించెను. కళాపూర్ణోదయవ్యాఖ్యచ్రాసిన శ్రీ రామానుజా చార్యులు చిన్నయసూరి శిష్యుకోటిలోనివారు.

బ్రాహ్మదొర, గాజుల లక్ష్మీనరసింహము నెట్టి, జెస్టిన్. రంగనాథశాస్త్రి, కుమారస్వామిశాస్త్రి మున్నగు మహానీ యులు నెచ్చెలులై చిన్నయసూరి భాషాసేవకు నిరింతర ప్రోత్సాహ మిచ్చుచుండువారు. తొట్టతొలుత సూరి గ్రంథ రచనోద్యమములోఁ బెట్టినవాఁడు లక్ష్మీనరసింహముశ్రేష్ఠి. ఆంధ్రశబ్దశాసనము ఆంధ్రనిఘంటువు వీరియొచ్చరికవలసిన సూరి వ్రాయనారంభించెను. కాని యవి రెండును దుదముట్టలేదు. ఈనిఘంటువలయ మిచటఁ గొంతముచ్చటించవలసినది కలదు.

చిన్నయసూరి యాంధ్రనిఘంటు రచనోద్యమము నెఱిగినవారు పెక్కుమంది యుండరు. ఆయుద్యమము కడముట్ట లేదు గాని పదములపట్టిక వ్రాసికొని, యర్థనిర్ణయమునకుఁ గావలసిన ప్రాచీనమహాకవి ప్రయుక్తవాక్యముల నెత్తి, కొన్నింటి కర్థనిర్ణయముచేసి సూరి చాలఁ బరిశ్రమమునకుఁ బాలుపడి దైవ దుర్విపాకమున రాచపుండు బయలుదేటి బాధింప 1862 లోఁ బ్రాణములు గోలుపోయెను. ఆచార్యమరణానంతరము

వారియాప్తశిష్యులు బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులవారు సూరిగారి కోడలికడ నున్ననిఘంటుసామగ్రిని కారణాంతరము చెప్పి పుచ్చుకొని యంతయు సంగ్రహించి వ్రాసికొని మరల నది యామె కిచ్చివేసి రని యొకవదంతి. ఈవదంతిలోని యాఁ గాములు నిర్ధారింపఁజాలము. కాని శబ్దరత్నాకరమునకును, అముద్రితమగు చిన్నయసూరి నిఘంటువునకును బెక్కుచోట్ల నక్కాసెల్లెండ్రపోలికలు కలవు. చిన్నయసూరినిఘంటువు శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటు కావ్యాలయమువారు విలిచి యుం చుకొనిరి. అది నేటికిని దత్తార్కస్థానమునఁ బ్రామాణికము గాఁ బండితులచేఁ బరిశీలింపఁబడుచున్నది. శ్రీ సూర్యరాయాం ద్రనిఘంటువున చి. ని. అను సంకేతాక్షరములతోనున్న పద సందర్భము లరసిన నిది విశేషము. సూరి స్వరూప్తాక్షరములతో నక్షిపర్వ మొనరించుచున్న యసంపూర్ణః ఘంటుపత్రములు భాషాచరిత్రమున శాశ్వతత్వమును గల్పించుకొనఁగలవనుటతో నాశ్చర్యములేదు. శబ్దరత్నాకరకారులయీవాక్యములువినుఁడు.

“సంస్కృతాంధ్రమాలయందు విశేషపాండిత్యముకలిగి యాసీతుహిమాచలము చాలఁబ్రసిద్ధివహించియుండిన పరవస్తు చిన్నయసూరిగారు జీనితులైయుండినకాలంబున దీర్ఘసూత్ర తతో ననేకగ్రంథపరిశోధనంబు గావించి మిగుల విరివిగాఁ బ్ర యోగసహితంబుగా అకారాది తెనుఁగునిఘంటు వొకటి వ్రా యం బ్రారంభించి నడపుచుండిరి”.

* ఈమాటలనుబట్టి చూచిన సీతారామాచార్యులవారికి సూరిపైఁగలగౌరవభావమును, శబ్దరత్నాకరమునకు సూరినిఘంటువుతోఁ గలసంబంధము విస్పష్టమగును. ఆచార్యులవారి “ప్రౌఢవ్యాకరణము”లోని సూత్రములకును, అచ్చన కెక్కని సూరిసూత్రములకును గొన్నింట గురుశిష్యసంబంధ మున్నది. సూరి “బాలవ్యాకరణ శేషము” ఆంధ్ర యభాగ్యవశమున సశేషమై పోయినది.

బాలవ్యాకరణము:

* ‘బాలవ్యాకరణము’నకు చిన్నయసూరి యని ప్రసిద్ధవ్యవహారము. కిరాతార్జునీయమునకు ‘భారవి’యని, శిశుపాలవధమునకు ‘మాఘ’మని పేరు లున్నవి. తెన్నినా చూచితిరా ? ‘షెల్లీ’ చదివితిరా ? యనునది పాశ్చాత్యము. తెలుఁగున నిట్టి వాడుక చిన్నయసూరికిఁ దక్కినది. సూరి కీర్తించండికకు బాలవ్యాకరణము శారదరాత్రి. సంస్కృతభాషావ్యాకరణములెన్నో యున్నవి. కాని పాణినీయముముం దవి నిలఁబడ లేకపోయినవి. తెలుఁగునను జాలమంది వ్యాకర్తలు పుట్టిరి. వారు చిన్నయసూరికిఁజూచు. దీనినిబట్టి సూరిని కాదనిపింపఁగల శాస్త్ర పండితులు లేరనికాదు. అవ్యాప్త్యతివ్యాపులులేకుండ స్వల్పసూత్రముల నుండి విశ్వతోముఖమైనయర్థము వచ్చు సూత్రరచనము సూరికిఁ జక్కఁగ నలవడినది. ఇది విద్యత్సాధారణమైన యభిప్రాయము.

“మః ను మదువజ్ఞం బగుచుం

దననినవ్యాకృతిని సూత్రతతి యొకకొంతం

దెనిగించి యిది ఘటించితి

సనయము బాలావబోధ మగుభంగిదగ్గ.”

అని చిన్నయసూరి వ్రాసికొనెను. అది కా దని గుప్తా
ర్థప్రకాశికాకారులు కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రిగారు “బాల
వ్యాకరణము శిష్ట కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి హరికారికల కను
వాదముగాని సూరిస్వతంత్రరచనము కా దనియు, అబ్రాహ్మ
ణుడగుట సూరి కట్టిపాండిత్యవిశేష ముండదనయు” నేవేవో
వ్రాసి, సూరిని త్రొసిరా జనఁ జూచిరి. తత్త్వజ్ఞులెవరునీవాదము,
నిరాధార మగుట సంశయింపలేదు. “కాళహస్తిలో కృష్ణ
మూర్తిశాస్త్రిగారికిని సూరిగారికిని జరిగినవివాదములో శాస్త్రి
గా రొకవిషయమునఁ బరాజితులై సహింపనేరక సూరిబాలవ్యా
కరణము నణచుటకు ‘హరికారికలు’ సంస్కృతమున వ్రాసి
బాలవ్యాకృతి కిది మాతృక యని ప్రచారము చేసెడివా” రని
జనశ్రుతి. దీని కుపప్లంభకము గా వీరేశలింగము పంతులుగారు
“కవులచరిత్ర”లో కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి చరిత్రయం దిట్లు
వ్రాసినారు.

“ఈకృష్ణమూర్తికవి కాళహస్తిలో నున్నపుడు చేయఁ
బడినప్రధానగ్రంథ మింకొకటికలదు. ఆకాలములోనీయనకును

చెన్నపురిశాస్త్రపాఠశాలలో నాంధ్రపండితుడై నపరవస్తుచిన్న
 యసూరిగారికిని సిద్ధాంతకౌముదిలో సూత్రవిచారముకొంత నడ
 చెను. మనపండితులు సాధారణముగా మత్సరగ్రస్తులగుటనుప్రస
 ధమేకదా ? అట్టివా రీర్ష్యచేతఁదమకు లాభము లేకపోయినను
 బరులకు నష్టము కలుగుటయే తమయభీష్టసిద్ధిగా భావించి
 కొన్నిసమయములయందుఁ బరులకీర్తికి భంగము కలిగింపఁ
 జూతురు. అంతఃపూర్వము కొంతకాలము క్రిందటఁ జిన్నయ
 సూరి బాలవ్యాకరణము రచించెను. దానితో సరిపోల్పఁ
 దగిన యాంధ్రవ్యాకరణ మావఱకు వేఱొకటి లేదు. అట్లుండఁ
 గాఁ గృష్ణమూర్తిగారిచేఁ జేయఁబడిన వ్యాఖ్యానముతోఁ గూ
 డిన సారికారిక లనఁబడెడి యాంధ్రవ్యాకరణసూత్రగ్రంథ మొ
 కటి యటులేరువాత నల్పకాలమునకు వెలువడెను. అదియే
 హరిభట్టకృతమై యధర్వణాదులచేఁ బేర్కొనఁబడిన కారికావర్తి
 యైన పక్షమునఁ జిన్నయసూరి తనవ్యాకరణములోని సూత్రము
 లన్నిటిని హరికృతగ్రంథమునుండి దొంగిలించి తనపేరిటఁ బ్రక
 టించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. అయినను మూలగ్రంథములోఁ
 జూపఁబడినలక్ష్యములు కొన్ని యధర్వణాచార్యుల కిటీవలియా
 ధునిక గ్రంథములలోని వగుటచేత వ్యాఖ్యానమునుమాత్రమే
 గాకమూలగ్రంథమునునై తముకృష్ణమూర్తిగారే రచించిరేమో
 యని పలువురు సందేహపడుచున్నారు. అట్టిగ్రంథమును రచి
 యింపఁగలసామర్థ్య మావిద్యత్కవికిఁగల దనుటకు సందేహము

లేదు. ఈయన యిటువంటి గ్రంథకల్పనము సేయ సంశయపడు వారు కా రని చూపుటకై చరమదశయందు మాడుగల్లులో నున్నపు డొక రాత్రిలోఁ జేసిన ట్రీయనకారోపింపబడిన యశ్వ శాస్త్రుకథ కొంత తోడ్పడుచున్నది. (కవులచరిత్ర 588 పుట)

ఈవాక్యములు సావధానముగాఁ జదివినచో సూరిగారి బాలవ్యాకరణమున కసూయపడి కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు హరి కారికలు రచించి రనుట సుస్పష్టము. ఇదిగాక హరికారికలు పెక్కుచోట్ల నసందర్భములుగా నున్నవికూడను. ప్రథమమున మదుపజ్ఞంబని చెప్పిన 'సంస్కృతవ్యాకరణము' ప్రచారముకా దని తెలఁచి బాలవ్యాకరణము తెనుఁగున సూరిరచించినాఁడు. చిన్నయసూరి కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారివలె సర్వతంత్రస్వతంత్రుఁడు, పద్దర్శనీపారంగతుఁడు కాకపోవచ్చును. బాలవ్యాకరణము రచించుటకుఁ దగినపాణినీయపాండిత్యముఁ బ్రయోగపరిజ్ఞానము లేనివాఁ డనుట యన్యాయము.

నీతిచంద్రిక: ఇది సూరికృతులలో నత్యుత్తమము. వచన కథారచనా విధానమునకుఁ జిన్నయసూరియే శ్రీకారముచుట్ట ననుటకుఁ జరిత్రపరిశీలకు లొప్పుకున్నను నీతిచంద్రికలోని శైలి రసాలవాల మనుట సహృదయసామాన్యమున కిష్టావత్తియే. సూరి 'వాణీదర్పణ'మను ముద్రాయంత్రమును నెలకొలిపి నీతి చంద్రిక తొలిముద్రణము 1853 లో వేయించెను. వీరేశలింగ కవి "చిన్నయసూరి ధీరు లెదఁ జేరిచి సారెకు నాదరింపఁగా

మీన్న రచించిమించె సగము స్వచవంబుగ నీతిచంద్రికన్”
 అని తా నుత్తరార్థముఁ గూర్చెను. కొక్కొండ వేంకటరత్నము
 పంతులుగారును ‘విగ్రహము’గావించిరి. సూరివచనములోని
 సాగును వీరిద్వారకును దూరమైనది. మిత్రభేదము మిత్రలాభ
 ముకంటెఁ బ్రాధమము. రచనాచతురతకును, సామెతలు చక్కఁగ
 వాడుటకును, ప్రయోగవిశేషములు ప్రదర్శించుటకును చిన్న
 యసూరి శ్రద్ధతీసికొనెను. రసానుగుణములగు వృత్తులు, పాత్రో
 చితములగు కదములు నీతిచంద్రికయందే పరికింపవలయును.
 సూరి సూత్రాంధ్రవ్యాకరణము-ఆంధ్రధాతుమాలయు నాం
 ద్రసాహిత్యపరిషత్తు ప్రకటించినది.

ఇతఁడు సంస్కృతాంధ్రములలోఁ జక్కనిరీతిగల కవిత
 పఠరించెను. పచ్చపన్మపయశోమండనము చూడుడు.

గగనంబులు రసప్రపూర్ణ విలసత్కందంబుల స్మృతి య
 భగసాలంబుగతిఁ సితచ్ఛదములఁ బాసిల్లి మేరుక్రియఁ
 జగదామోద సువర్ణభాస్వరముగా జానొంది పచ్చావనీ
 శగుణంబు ల్గుణతించుకోశ మిది యిచ్చ న్మెచ్చుగావించెడిన్.
 గుణస్య బాధికాం వృద్ధిం కృతవాఁ పాణినిః పురా
 అబాధితగుణాం వృద్ధిమకరో త్పచ్చపప్రభుః.

సంస్కృతాంధ్రకవితలు రెండును ధారాళగతినుండి పం
 క్తితహృదయముల నాకర్షించుచున్నవి.

చిన్నయసూరి వ్యాకర్తయే కాదు, కావ్యకర్తకూడను. భాషాభిజ్ఞుడే కాదు, సంగీతకళావిజ్ఞుడు కూడను. సరస్వత్యుపాసకుడే కాదు, హయగ్రీవోపాసకుడు కూడను. సుస్థిరయశ స్సంపాదకుడే కాదు. “సుజనరంజనీపత్రికా” సంపాదకుడు కూడను.

సూరి కంఠధ్వని చాల శ్రావ్యముగా ముండెడిదట. ఆయన సంగీతము కొంత నేర్చెను. సూరి ‘సుజనరంజని’ యను మాసపత్రిక కొన్ని యేండ్లు వెలువరించి నట్లు తెలియును. అందుఁ బట్టపరీక్షార్థముగా విద్వాంసులకుఁ గలుగు భాషాసందేహములకుఁ జక్కని సమాధానములు ప్రచురింపఁబడుచుండెడివట. “ఇదివరలోఁ జిన్నయసూరి ముద్రింపించుచు వచ్చిన సుజనరంజనీ యను పత్రికయందు పై నుదాహరించిన మూఁడుగ్రంథములును భట్టుమూర్తి రచించె నని వ్రాసియున్నది” (అముద్రితగ్రంథ చింతామణి- 18:6 పీఠిక) ఈ వ్రాతను జూచిన ‘సుజనరంజని’ సూరి నడపినట్లులు సువిశదము.

సూరి కవితానిపుణుడు. లాక్షణికుడు. వచనరచనా మార్గదర్శకుడు. సంఘసంస్కారపరుడు. భాషాపోషకుడు. ఇతఁడు ప్రాచీనుల యడుగుజాడలలో నడచెను. ఇతనికి నన్నయ చెప్పినది వేదము. ఇతనికడ శాస్త్రాదిగ్రంథములతో నిండిన భాండాగార ముండెడి దని ప్రసిద్ధి.

• బ్రాహ్మదొర ప్రోత్సాహము - అక్షీరసింహశ్రేష్ఠి హే
చ్చరిక, సూరిభాషాసేవకుఁ జేయఁత నిచ్చినవి. సూరి మర
ణించినను నాతని కీర్తిజ్యోతి బాలవ్యాకరణ సీతీచంద్రికాస్నేహ
• మున నధునాతనాంధ్రభాషాభవనములో దేదీప్యమానముగ
వెలుగుచు నే యున్నది. అసంపూర్ణమైనను నాయన యము
ద్రితరచనములు ప్రచురించుట భాషాసేవకుల కర్తవ్యము. చి
న్నయసూరి ఆంధ్రశబ్దానుశాసనసంజ్ఞాపరిచ్ఛేదాంతమున వ్రాసి
కొనినగద్యము స్మరించి విరమించెదను.

“సకలభాషాకవికమలమిత్ర గార్గేయనగోత్రావస్తంబ
• సూత్ర యజుశ్శాఖాధ్యాయి వేంకట రంగ రామానుజా
చార్యపుత్ర శ్రీనివాసాంబాగర్భశుక్తముక్తాఫలాయమానదిగం
తవిశ్రాంత చిరంతనకీర్తి విరాజమాన సంస్కృతాది భాషావృక్ష
లక్ష్యలక్షణజ్ఞాన మహాపండితజేగీయమాన నిరంకుశ నిరర్గళ
ఝరీధారాలంకృత సంస్కృతాంధ్రభాషానుశాసన బహులక్ష్య
లక్షణ గ్రంథరచనాధురీణ సర్వదర్శనసంగ్రహ కుసుమాంజలి
• మహాభాష్య శ్రీభాష్య భగవద్విషయ పాఠప్రవచనపారీణ
చాత్తాది శ్రీవైష్ణవకుల కలశాంబుధి పూర్ణచంద్రేణ ఆంగ్ల
రాజకీయ సర్వకళాశాలాంధ్ర ప్రధానపండిత చిన్నయసూరిణా
ప్రణీతగీర్వాణభాషామాసాంధ్రశబ్దానుశాసనసంజ్ఞాపరిచ్ఛేదః.”

మంత్రివైగడ సూర్యప్రకాశకవి

౧౮౦౮-౧౮౭౩

అటువేలనియోగి బ్రాహ్మణుడు. వారితసగోత్రుడు. అపస్తంబనూత్రుడు. తల్లి: పీతమ్మ. తండ్రి: శరభరాజా మాత్యుడు. జన్మస్థానము: పితాపురముదగ్గఱనున్న తిమ్మా పురము. జననము. క్రీ. శ. 1808 విభవసంవత్సరము. నిర్యాణము: 1878 సం॥రం మే 11 తేదీ. శ్రీ ముఖసంవత్సర వైశాఖ శుద్ధచతుర్దశి భానువాసరము. గ్రంథములు ౧. సీతారామ చరిత్రము (అటాశ్వాసముల కావ్యము- 1851-52) ౨. కృష్ణారామచరిత్రము (ద్వ్యర్థికావ్యము- 1868) 3. భీమలింగ శతకము (1869.)

సూర్యప్రకాశకవి శ్రీకృష్ణభూపాలునాథానమునఁ బండిత కవి. కృష్ణభూపాలుఁడు 'మాడుగుల' సంస్థానప్రభువు. ఈప్రభువు స్వయముగాఁ జనువుకొనినపండితుఁడు. ఈయన 1813 లో నుదయించి 1875 లో నస్తమించెను. 1835 లో సంస్థానాధిపత్యము వహించి నలువదివత్సరములు రాజ్యమేలెను. అల్లంరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవివరుఁ డీయనపై "కృష్ణభూపతిలలామ శతకము" రచించెను. శిష్టు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి యీప్రభువుచే సంభాషితుఁ డయ్యెను. బులుసు పాపయ్యశాస్త్రి, ఇంద్రకంటి గోపాలశాస్త్రి మున్నగు విద్వత్సత్తము లీయత్తమభూపాలుని దర్శించి సంతోషించుచుండెడివారు. సాహిత్యముకలిగి సమర్థుఁ

* డైన ప్రభుని యాస్థానమున నుండి శౌరవింపబడుట కవికి
మహాభాగ్యము. అట్టియదృష్టము పట్టుట యెక్కడనో కాని కన్న
ట్టను. సూర్యప్రకాశకవి మంచి విద్వాంసుఁడు. చక్కనికవి.
ఇతఁడు కృష్ణభూపతియోగమున విద్యక్కవిగా వెలసెను.
ప్రభువర్ధనమునకు వచ్చుపండితులను శౌరవించి రాజసన్మాన
ము గావింపించి పంపించుచుండెను. అతని సహృదయత ప్రశంస
నీయముగదా ?

ఈకవికి విద్యాగురువులు నూవురు. కందర్ప సీతారామ
శాస్త్రిగారు బాల్యగురువులు. దేవులపల్లి తమ్మయ్యచూరిగారు
వాడపల్లి అనంతపద్మనాభాచార్యులుగారును భాషాచార్యులు.
వీరికడ నడఁకువతో నుభయభాషలఁ జక్కఁగ సంప్రదాయసిద్ధ
ముగ నభ్యసించెను. కవితాధార యితని కాజానజమైన యల
వాటులోనిది. తండ్రితరము, తల్లితరముకూడ విద్యత్కవులు
కలదియే.

ఈకవి మేనమామ మంచికవియట. సీతారామచరిత్ర
లోని యీగద్యము చదువుఁడు.

సీ. ఏమహాత్మునితాత యీశ్వరారాధన

ప్రముదితస్వాంతుండు బసవరాజు

ఏగుణాధికుతండ్రి హిమశైలకైలాస

సురుదిరసత్కీర్తి జోగిరాజు

ఏనుధీమణియన్న భాసురాన్నజ్ఞాన
 పటుమనీషాళాలి బసవరాజు
 ప్రధన్యసూనుం డనేక బాంధవజన
 స్తుత్య సగ్గుణవార్ధి జోగిరాజు
 అట్టి విస్సాప్రేక్ష సత్కులాంబురాళి
 సోము సుకవిత్వధారాభిరాము నాకు
 మేనమామయు మామయై మెరియువాని
 నధిపశ్చితసఖ్యుఁ గామరాజాఖ్యుఁ దలఁతు.

ఈకవి తండ్రి నిటు నుతించెను.

క. ప్రవిమలభక్తి నుతింతును
 రవిసన్నిభ తేజ శరభరాజ సమాఖ్యుఁ
 కవితామహత్త్వ జితభా
 రవికవి మజ్జనకు శరభరాజసమాఖ్యుఁ.

సూర్యప్రకాశకవి మూఁడుకృతులు రచించెను. అందు
 మొదటిది పీతారామచరిత్రము. ఇందున్నవి యాతాశ్వాస
 ములు. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు బాలకాండముగల ప్రథమా
 శ్వాసము 1911 లో వెలువరించినది. ఈకృతి కృష్ణభూపతి
 యాజ్ఞచే శ్రీ భీమలింగేశ్వరదేవున కంకితము. పూర్వాంధ్ర
 కవుల నీకవి యభిమతించుచు నొకపీఠము న్నాసెను. అందుఁ
 గవికాలక్రమము సక్రమముగఁ బాటించలేదు. నన్నయ, తిక్కన

* శ్రీనాథుడు, ఎఱ్ఱర, భాస్కరుడు, భీముడు, పోతన, రంగ నాథుడు, రామభద్రుడు, సోముడు - ఈకవి యెత్తుకొనిన కవులవరుస యిది. సమకాలికుడైనను పిండిప్రోలి లక్ష్మణకవి నితడు కొలిచెను. దీనికి గారణమొకటి యని తోచెడిది. లక్ష్మణకవి ద్వ్యర్థికావ్యము చ్రాసెను. ఈయనకును ద్వ్యర్థికా వ్యము రచింప నప్పటికే కలఁపు కలిగెను. ఆతఁడు క్రమముగ 1863 సం॥లో 'కృష్ణార్జునచరిత్రముగ' ఫలరూపము నందినది.

సూర్యప్రకాశకవి తనప్రభునిచే : టు విడిపింపఁకొనెను:

చ. ప్రవిమలభక్తి శంభుపదపంకజపూజన మాచరింపఁగా
నవిరళశబ్దశాస్త్రములయర్థము లొప్పుగఁజెప్ప నుల్లస
న్నవరసభావకావ్యరచనాపటిమ స్ఫుటకొటికి స్మరణ
కవులకు మెచ్చుగూర్చఁగఁబ్రకాశకవి! చతురుండు వెన్నఁగఁ

ఈకవి శివధర్ముడ నని తఱుచు చెప్పుకొనియు 'సీతారా మచరిత్రము' రచించి తనయదైవతాభిమాన మొప్పుఁగొనెను.

ఇతడు రచించిన 'కృష్ణార్జునచరిత్ర' ము రెండవశ్వాస ములు గలదవ్యర్థికావ్యము శ్రీనికమదేవవర్మ మహారాజుగారి టీకతో 1905 లో వెలువడినది. ఇందు పారిజాతాపహరణ విజ యవిలాసార్థములు గలవు. శ్లేషకావ్యమైనను పింగళి సూరన కవిత్వపుచాతులలోనుండి కుంతివడక లేకుండ చున్నది. శబ్దశ్లేష కంటే సర్వశ్లేష ప్రధానముగా గ్రహింపఁబడినది. శబ్దశ్లేషగో రాఘనపాండినీయ విధానము నాశ్రయించెను.

గీ. సమయమెన్నక భీష్మకజాతకేలి
నిలయ సన్నిధిఁజేరుట నలరువార్త
వినిన సత్యవిరక్తి దుర్వృత్తియనుచుఁ
జాల నిందింపకుండునే జగతి నన్ను.

(క్షధమాశ్వాసము ౧౦౦ ప.)

కృష్ణ: సమయమెన్నక = ఆచారమును గణించక, భీష్మకజాతకేలి
నిలయ = రుక్మిణీ విలాసమందిరమును, సన్నిధిఁజేరుట =
మంచినీధినిఁ బొందుటయను, నలరువార్త = పుష్పవృ
త్తాంశమును, సత్య = సత్యభామ, విరక్తి = విరాగముచేత
దుర్వృత్తియనుచు = దుర్వ్యాపారము కలవాడనుచు.

అర్జు: సమయమెన్నక = శతధము గణించక, ఆభీష్మ = భయంకరుఁ
డుగాని, కజాత = యమపుత్రుడను ధర్మరాజుయొక్క, కేలి
నిలయ సన్నిధి = క్రీడాగృహ సమీపమును, చేరుటను =
చేరుటయనందగు, వార్త = వర్తనమును, సత్యవిరక్తి = శత
ధము సత్క్రమించినవాడను

(శ్రీవిక్రమదేవవర్మగారి టీక)

ఈ కృష్ణార్జునచరిత్రము 1908 లో వి. వ కను, 1914
లో ఎమ్. వ కను బాధ్యముగా చెన్నపుర విశ్వవిద్యాలయము
వారు నిర్ణయించియుండిరి.

కోరాడ రామచంద్రశాస్త్రి

౧౮౧౬-౧౯౦౦

నియోగిబ్రాహ్మణుడు. కాండిస్యసగోత్రుడు. ఆప
స్తంబనూత్రుడు. తండ్రి: లక్ష్మణశాస్త్రి. జన్మస్థానము:
కేశవకుట్టు (అమలాపురము తాలూకా, నివాసము: బందరు.
జననము 1816 సం॥. అస్తమయము 1900 సం॥. రచించిన
తెలుగుకృతులు ౧. మంజరీమధుకరీయనాటిక. ౨. ఉన్మత్త
రాఘవము. 3. నయప్రదీపము. (విగ్రహాంధీకరణము)
౪. రథాంగదూతము. (వచనము) — అమృదితములు.
౧. శాకుంతలాంధీకరణము. ౨. వేదీసంహారము. 3. ము
ద్రారాక్షసము. ౪. ఉత్తరరామచరితము. ౫. పరశురామ
విజయము. (గద్యము) ముద్రిత సంస్కృతగ్రంథములు.
౧. కుమారోదయము. (చంపూకావ్యము. ౨2 ఉల్లాసములు
మాత్రమే ముద్రితము) ౨. ఘనకృత్తము. (సంస్కృ
తాంధ్రపద్యములు, 3. దేవీవిజయము. (చంపువు) ౪. శృం
గారసుధార్ణవము. ౫. ఉపమావళి-అమృదితసంస్కృతకృ
తులు: ౧. మృత్యుంజయవిజయకావ్యము. ౨. పుమర్థనేవధి
కావ్యము. 3. కమనానందబాణము ౪. రామచంద్రవిజయ
వ్యాయోగము. ౫. త్రిపురాసురవిజయడిమము. ౬. ఉత్తర
రామాయణము. 7. ధీసౌధము. (వ్యాకరణసంగ్రహము)
౮. మంజరీసౌరభము ఇత్యాదులు.

“ఉత్పత్స్యతే మమ తు కోపి సమాధర్తా” అను నిశ్చ
యమున ౧౯ వ శతాబ్దిలో సంస్కృతాంధ్రగ్రంథములు రచిం

చి క్రొత్తమార్గము తీసినపండితకవి రామచంద్రశాస్త్రి. వీరిది...
పండితవంశము. ఈయన అమలాపురముతాలూకాలోని కేశన
కుఱ్ఱు గ్రామమున మాతామహునియింట బాల్యము గడపెను.
రామమంత్రోక్తదేశము పొందెను. శిష్టు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిల
వారిసన్నిధి నలంకారగ్రంథములు చదివెను. మంచినాహిత్యము
సంగ్రహించెను. అంతః గొంతకాలమునకు,

శ్లో. త్వం సాహిత్యవరోసి సాధుకవితాధుర్యోసి తే వాగ్మితా
సిద్ధా ప్రవ్రజ చెన్నపట్టనపురీం విద్యాలయే హూణకాః
అధ్యాప్యార్యతమాయ విత్తబహులం దత్వా కరార్థం వరం
తేన స్యా త్తవ సత్కళత్రవిభవ స్తస్మా దిహోతత్కురు.

అని మిత్రులు వివాహార్థ మెచ్చరించిరట. ఆసమయమునఁ
జరపరిచయులగు శిష్టుకవిగారు రామచంద్రపురమురాజుగారికి
“ఇతని నాస్థానపండితునిగా గౌరవింపుఁ”డని యుత్తరము వ్రాసి
యాయఁగా వారు దేశమున తామము వట్టుటచే నీకవిని రెండు
నెలలకంటె నెక్కువ పోషింపలేమని చెప్పిరట. ఆమాట రామ
చంద్రశాస్త్రికి నచ్చలేదు. మదరాసు పోయి యేదో యుద్యోగము
సంపాదించుటకు సంకల్పించి ప్రయాణము సాగించెను.
త్రోవలో మచిలీపట్టనమున నాఁగవలసివచ్చి ఇంగువ రామ
స్వామిశాస్త్రిగారియొద్ద మంత్రశాస్త్ర మభ్యసించెను అప్పుడు
వృత్తం అద్వైతపరబ్రహ్మశాస్త్రి తనకుమార్తె నితని కీయఁదలఁచి
పాండిత్యశక్తిపరీక్షకు వాక్యార్థముచేయఁగా నం దాయనను

• ధిక్కరించి పెండ్లి చెడదీసికొని యింటకే బోయెను. ఆయన శ్వస్థలము నడవపల్లి. ఆయూరివారు రామచంద్రశాస్త్రి సామర్థ్యము పరీక్షించుటకు శతావధానము చేయుమనిరి. మహా కవితాధార కలిగినయాయన కది యొకలెక్కా? ౧౦౭ పద్యములు తడవుకొనకుండ నవధానమునఁ జెప్పినట్లు. ఆపద్యములు మాత్ర మనుపలబ్ధములు.

క్రమముగా శాస్త్రిగారి పాండితీకవిత్వాప్రతిభలు నుతి కెక్కినవి. ఒందరు నోబిలుపాఠశాలలో నుద్యోగము లభించినది. లెక్కడ ౪౩ వత్సరములు పనిచేసిరి. దొరలు వీరినైష్ఠికతకు నివ్వెటపోయెడివారు. ఇదిఁ దెవ్వని లెక్కసేయలేదు కద్యోగించిన నలువదిమూఁడెండ్లలో 'ఈతిప్పుచేసితి' పని యధ్యక్షునిచే నాక్షేపింపబడలేదు. కళాశాలాధ్యక్షునకు నీయనకు నొక శ్లోకార్థములో వ్యతిరేకాభిప్రాయములు వచ్చినవి. శాస్త్రిలుగారు ముక్తకంఠమున 'మీయర్థము పొరపాడిని' త్రోసిపైచిరి. తాత్కాలికముగా నధ్యక్షునకుఁ గోపావేశము కలిగినను శాస్త్రిలుగారి యధార్థవాదిత కాయన తలయొగ్గక తప్పి నదికాదు.

మాడభూషి వేంకటాచార్యులవారు మనశాస్త్రిగారి ప్రతిభ నెఱుఁగఁదలంచి "శ్లో. చింతకాయ కలేకాయ బీరకాయ తమారికే, ఉచ్చింతకాయ వాక్కాయ సాధకాయ తమాంజలిమ్" అని యొకశ్లోకము వ్రాసి శిష్యున కిచ్చి రామచంద్ర

శాస్త్రీ దీని కర్థ మెట్లు చెప్పనో కనుగొని రమ్మనెవట. అంతట శాస్త్రులుగారు దాని కర్థము చెప్పటమే గాక మఱిరెండు గడ్డుశోకములు వ్రాసి యాచార్యులుగాతికిఁ బంపి నిరుత్తరులను జేసి రని వదంతి.

ఈయన సంస్కృతాంధ్రములలోఁ జాలకృతులు రచించెను. పండ్రిడొడనయేటనే యుపదేశము పొందెను. 'దేవీవిజయము', 'ఋమాకోదయము' అను గ్రంథములు వీరి యుపదేశవిషయమును స్ఫుటీకరించును. 1869 ప్రాంతమున మంజరీమధుకరీయనాటకము సంఘటించి. ఈనాటకమునకు ముందుఁ దెలుఁగున ఎలకూచి బాలసరస్వతి విరచితమగు 'రంగ కౌముది' నాటకము పలుకుబడి లి. మంజరీమధుకరీయమునొని కథ కల్పితము. ఇది రంగమున కననుకూలము. ఇందలి కవిత్యము కఠినము. మధున కొక పద్యము చూడఁడు:

మ. పికదష్టామ్ర కిసాల దంతపటియుత్పినస్ఫుర త్సౌరభ
ప్రకిటోద్ధౌ రిజోగుళుచ్చ కుచభార ప్రహ్వ సంజాతకో
రక కోమోద్గమ సాంద్రమంద్ర కలని, ర్వాదస్వనగ్రీవ, యా
సకలశ్రీవని యానునిం గదిసి హృజ్జక్రీడలన్ సల్పెడిన్.

రామచంద్రశాస్త్రీగారు వేణీసంహార ముద్రారాక్షస శాకుంతలము లనువదించిరి. సంస్కృతాంధ్రకవితలు రెంటును వీరిచేయి యూరిలేటినది. మేఘసందేశము తరువాతికథ 'ఘనవృత్తము'

అను గీర్వాణకావ్యముగ వీరు రచించిరి. దీనికిఁ దెలుఁగు
 సేతయు వారే చేసిరి. యక్షసందేశశ్రవణాంతరము మేఘుని
 వృత్తాంతము తెలుపున దగుట దీనిని 'ఘనవృత్త'మని పేరుకొ
 నిరి. అందలి సంస్కృతాంధ్రపద్యములధోరణి యిట్లు లుందును:

శ్లో. ఇత్యుక్తోపా సవది జలద స్తేన దీనాత్మనాం
 శ్రుత్వా కామం సరసహృదయ ప్రాగ్రణీత్వాత్ప్రహృష్టః
 లోకే దీనావన మరుపమం పుణ్యమాదత్తనవ
 సంతః ప్రోచ స్తదిహ హిమయాశోషణీయస్సఖా మే.

చ. పలుకఁగ యక్షుఁ డాసరసవర్మల నగ్రగుఁ డౌట మేఘుఁ డిం
 పులుదళుకొత్త దీనజనపోషణపుణ్యము లిచ్చునంచుఁ బె
 ద్దలు వచ్చియుంతు రీవిరహతాపవరీతునివార్త భార్యకుం
 దెలిపెద నాదుమిత్రున కిదే మతి సంతస మొక్కఁజేసెనట.

మతుకుమల్లి నృసింహకవి

౧౮౧౯-౧౮౭౩

ఆటవేలనియోగి. కృష్ణయజుర్కాళీయుడు. ఆపస్తంబ
మాత్రుడు. కాశ్యపసగోత్రుడు. జన్మస్థానము తెనాలి. తల్లి
జానకమ్మ. తండ్రి కనకాద్రికాశ్రమి. జననము 1816. ధాత్య
సంపత్సర క్రావణ బహుళ చతుర్దశి. నిర్యాణము 1873.
శ్రీముఖసంపత్సర క్రావణ బహుళ తృతీయ. గ్రంథములు:
౧. ఆంధ్రమేఘసందేశము. ౨. వేంకటాచలయాత్రాచరి
త్రము. ౩. ఆజచరిత్రము. (ఆంధ్రప్రబంధము 1912 ముద్రి)
౪. చెన్నపురీవిలాసము (ప్రౌఢప్రబంధము. 1920 ముద్రి)
౫. శ్రీకృష్ణజలకీర్తనావిలాసనాటకము. ౬. నృసింహసహస్ర
నామావళి. (సం) ౭. పుండ్రీకకానిధి. (సం) ౮. ఆంధ్ర
సిద్ధాంతకాముది. ౯. భరతకాస్త్రసర్వస్వము. ౧౦. సం
గీతసారసంగ్రహము. (అముద్రి.)

మూఁడుశతాబ్దులనుండి వీరిది వండితవంశము. ఈనృ
సింహవిద్వత్కవి ప్రపితామహుడు మాధవకవి యన నాయన.
ఈయన వ్యాసభారతము యథామాతృకముగ ననువదించి
“అభినవభారతము” అని పేరుపెట్టెను. ఈమిశ్రకావ్యమునఁ
బ్రస్తుత మాదివంచకముమాత్రము మిగిలియున్నది. తక్కుఁగల
పర్వములు తాడిపత్రిగ్రామమునఁ దగులబడినట్లు చెప్పుదురు.
తెనాలి గోవర్ధనస్వామి కోవేలయెదుటఁగల గరుడవిగ్రహము
మాధవకవి శిల్పకళాకుశలతకుఁ దార్కాణ. ఈయన పుత్రులు

సృసింహాశాస్త్రిగారు వీరు వేదవిదులు. గొప్పవైయాకరణులు. కనకాద్రిశాస్త్రిగారు వీరికిఁ గుమారులు. వీరే మనప్రస్తుతకవి వరుని జనకులు. కనకాద్రిశాస్త్రిగారు సకలశాస్త్రప్రవీణులు.

శ్రీమల్లాజు గుండారాయఁడుగారి సంస్థానపండితులు. గుండారాయఁడుగారు నాఁడుపేరుమోసినపెద్దజమీందారులలో నొకరు. శ్రీవేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు వీరినిగూర్చి యీకథ ముచ్చటించిరి:

“ఒకప్పుడు వాసిరెడ్డి వేంకటాద్రినాయఁడును, నర్సారావుపేట మల్లాజు గుండారాయఁడును, నూజిగోటి అప్పారావును, చల్లపల్లి అంకినేనును కూడి యిష్టాగోష్ఠి సల్పుకొను సందర్భమున హాస్యచతురుఁడు గుండారాయఁడు ‘మనజీవితములు కడచినతర్వాత లోకము మనల నెటు ప్రశంసించునో తెలఁచి చూచుకొందమా?’ అనెనట. అందఱు నంగీకరించి రట. నూజిగోటి అప్పారాయఁడు చనిపోయెనా బైరాగులందఱును బలవించెదరు. తాను చనిపోయినా వేశ్యలందఱు పలవించెదరు. వేంకటాద్రినాయఁడు చనిపోయెనా అందఱు స్త్రోయని దుఃఖించెదరు. అంకినేను చనిపోయెనా, అందఱు ఆహాయని సంతోషించెదరు.”

ఈగుండారాయనియాస్థానమున నుండి పాండిత్యశక్తిచే నీకనకాద్రిశాస్త్రిగారు స్థిరమైనభూమి నార్జించి సుఖించెను.

నృసింహవిద్యత్కవి తల్లికూడ విదుషి. ఈపద్య మామెయ్యే.
చెప్పినదట:

“మతుకుమల్లియిల్ల మహి విద్య వెదచల్లు
కురబుధేంద్రులకును బ్రక్కముల్లు
ఎఱిగి మెలగి రేని నెలమిచేనాటిల్లు
గాన వారియుల్లు ఘనతఁజెందె ”

మనకవివరునితమ్మఁడు కృష్ణశాస్త్రిగారు. ఆయన అన్నగారి
“అజచరిత్రము”లో నక్కడక్కడ నాశ్వాసాంతపద్యములు
పోయినవి మరల వ్రాసెను. అతఁడుకూడఁ జక్కనికవితాధార
కలవాఁడు.

మననృసింహవిద్యత్కవి పూర్వులను మించిన పండి
తుఁడు. అజచరిత్రమును ప్రౌఢప్రబంధ మితనికృతులలో నుతి
కెక్కినది. ఇందలిశైలి వసుచరిత్రకు సమానా. తెలుఁగుకంటె
సంస్కృతపుఁబాలు వీరికవితలో హెచ్చు. భావములు మహా
న్నతములు. భాష సద్బ్రష్మము. ఈపద్య మిన్నిటికి నాదర్శమైనది.

సీ. ఘనఘన శ్రీసముత్కట జటావరపద

క్రమయుక్త్రయీమయరమ్యవేణి

సానాస్వరవ్యంజనప్రతాపానూన

శబ్దమహాశబ్దశాస్త్ర వీణ

భూరిగుణవిశేష పుంజై క నిత్యసం
బంధవత్తర్కవి భ్రాజరశేన
సరససాలంక్రియోజ్జ్వల సువర్ణపదోరు
నంగీతసాహితీస్తభరాధ్య

శ్రీ. క్షీప్రసద్గతి ముఖరభాట్ట ప్రభాక
రీయమంజీరయుగ రమణీయ చరణ
జలజనిత్య ప్రగల్భవాచాల వాణి
నిలుచుఁగాత ! మదీయాన్య జలరుహమున.

ఈ అజచరిత్రకే 'ఇంద్రమతిపరిణయ' మనియు నొకపేరు. ఇం
దున్నవి యాతాశ్వాసములు. ఆద్యంత మొక్కరీతిని కవిత మహా
ప్రౌఢముగా నడచినది. వసుచరిత్రాగుల ఛాయలు పెక్కు లున్న
ను గవిప్రతిభాభ్యుత్పత్తులు వానిని కప్పిపుచ్చినవి. ఈకావ్యము
మంగళాంతము.

క. పాణిగ్రహణ మొనర్చి
యేణాక్షియు వగుఁడు సాత్వికైకస్విద్య
త్పాణిశ్లథభావము స్ఫుర
మాణప్రీతైతవమున మాటుపఱుచుచున్. (౬-౧౩)

ఈకవి శ్రీమన్మాల్యశైలన్యసింహభక్తుఁడు. ఇక్కృతి యాన్యసిం
హస్వామికే యంకితము.

ఈకవిసింహుని యితరకృతులలో “చెన్నపురీవిలాస” మొకటి చెప్పుకొనదగినది. ఇది శ్రీరాజా బొమ్మదేవర నాగన్ననాయఁడు జమీందారు వారియాజ్ఞ చేరచియింపఁబడినకృతి. ఈయన కృష్ణామండలములోని “తోట్లపల్లూరు” సంస్థానాధిపతి. ఆసంస్థానమున నీనృసింహకవి పండితుఁడుగను, బరీక్షాధికారిగను నుండెను. సంస్థానప్రభువుచలన మనకవి మహాసన్మానముల నందుచుండెను. కొమ్ములు తిరిగినపండితులు వార్షికములకు వచ్చినప్పుడు వీరే పరిక్షాధికారులు. తర్కాదిశాస్త్రపండితులగు శ్రీ కురుగంటి వేంకటరామశాస్త్రి ప్రభృతులను పీఠశాస్త్రవాదమున నోడించి రనియందురు. శ్రీ జగద్గురు శంకరాచార్యులవారి పీఠవిద్వాంసులనమక్షమునఁ బైవాఁకిని మఠశాస్త్రిగాఁకిని దర్కశాస్త్రియవాద మిరువదియొక్కదినము జరిగినదట. అప్పుడు వీరివిజయము నెఱిగి పీఠాచార్యులీపండితు నేనుఁగుపై నూరేఁగించిరట. ద్వైతాద్వైత విశిష్టాద్వైతములలో వీరి వాదప్రవీణ్య మగణ్యము. నృసింహాపాసకుఁ డగుటచే నీయనయెదుట వాదముచేసి నెగ్గినవారు లేరని వచింతురు. వీరి బుద్ధిలోఁ బ్రతిఫలింపనిశాస్త్రము లేదు. కళ లేదు. ఇందులకు వారిగ్రంథములే సాక్షులు. ఈయన ముప్పదియేండ్లు వచ్చువఱకుఁ బితరురంతేవాసియై పట్టాభిష్రములు లోతులు ముట్ట వ్యాసంగించెను. అప్పుడు వాక్యార్థములకు

గ్రంథరచనకుఁ గడఁగెను. లోకమర్యాదకు సంస్థానపండితుఁడు గా నుండఁగాని ప్రభువునకు లొంగియుండలేదు.

సంస్థానప్రభువు నాగయ్యనాయఁడుగారితో నీకవి చెన్న పురము వెళ్లినపు డాపట్టనవిలాసములు ప్రబంధరూపముగ వర్ణింపుఁడని యడుగ నీ“చెన్నపురీవిలాసము” రచించిరట. అది 1860 ప్రాంతము. నాటిమదరాసులోని విశేషము లన్నియు నిం దుఁ గన్నులకుఁ గట్టినటులు వర్ణింపఁబడినవి. వీధులు, మేడలు, సముద్రము, రైలు, పోటోగ్రాఫు, అచ్చుకూటములు, ఆసుపత్రులు, మ్యూజియము, లైటుహాలు, హార్బరు, పువ్వుల యంగడి మున్నగు నెన్నో ప్రకరణము లిందుఁ గలవు. కావ్యము గద్యపద్యాత్మకము. కవిలోకజ్ఞత కిది యద్దము. ఆకాలము న నిట్టికొత్త యాహు లూహించిన కృతికర్తను నేటిచారిత్రకులు ప్రశంసింపఁ దగియున్నది. ఇందలిపద్యము లన్నియు గొప్పవి. అచ్చటచ్చటివి తీసి మచ్చుచూపెదను:

మ. ఎరణాయూరును గత్తివాక యడమూ రీరెన్నెళుం బూరుమే
త్తిరువట్టూరును రాయపేట తిరువల్లిక్కేళి చేపాకయున్
బరశుంవాక పరంగికొండ మరి క్కష్టాంపేటయున్
బురిచుట్టున్ విలసిల్లు నాటుపురముల్ భూతిందదే కాకృతిన్.

గీ. సరకు నింపను దింపను సారెసారె

దరులయొద్దకు దరియొద్ద కరుగుపడన

లోడలకు మేడలకు మైత్రినొసరఁగూర్ప
నిటు నటు చరించుచారుల నెససి వెలయు.

మ. అలమోగ్నేను సరంగి బొంబయియు బగ్గాఁగిమపై గోవ బం
గళ కోరంగియు నాదిగాఁగలుగు ప్రఖ్యాతంపుకోస్తాల నా
వలరాక ల్నుగరీజసంబులకు రేవల్ దొర్నరంజిల్లు ను
జ్వలసీకవ్వు నివివ్వు కేతన పటు స్తంభాగ్రచేలచ్చటల్.

ఆకొండి వేంకటకవి

౧౮౨౦

ఆరామద్రావిడ కాళీ కు బ్రాహ్మణుడు. తండ్రి: జగ
న్నాధకాశ్రీ. తల్లి: అచ్చమాంబ. నివాసము: విశాఖపట్న
మండలములోని “విజయనగరము”. రచించిన గ్రంథ
ములు: తత్త్వసంగ్రహారామాయణము. శతకములు మూడు.
(అమూల్యతములు) కవికాలము 1820 పాఠము.

ఈకవిచే నాంధ్రీకరింపబడిన “తత్త్వసంగ్రహారామా
యణము”నందలి బాలకాండము ఆంధ్రవిజ్ఞానసమితి (విజయనగ
రము) వెలువరించినది. ఈరామాయణము సంస్కృతములో
రచించినవారు శ్రీ బ్రహ్మానందభారతీశ్వరులు. ఈయన యెప్పు
టివారో తెలియదు. భారత, విష్ణు, కూర్మ బ్రహ్మాండాదినానా
పురాణములనుండి సంగ్రహింపబడిన కథలెన్నోయిందు కలవు.
ఈవేంకటకవి మేనమామలు పెద్దపండితులు. వారినిగూర్చి
కావ్యాది నిట్లు చెప్పుకొనెను:

సీ. పండితమృగ మనఃపల్లవ ముకుళ పు

ష్పవికాస జైత్రుండు పాత్రసూరి

స్వాభ్యస్త నిఖిలశాస్త్రాభిజ్ఞానామృ

తేష్టానుభవుడు గౌరీణ్మనీషి

ప్రభుసభావృద్ధి విద్యజ్ఞయోద్భవమహా

న్నతసద్యశుడు జగన్నాధకాశ్రీ

స్వకృతప్రబంధ పుష్పగుళుచ్ఛసురభితా

ర్ణ వమధ్యదేశుండు రామసుకవి

గీ. యనఁదగు సమాఖ్య లొప్ప భూమ్యధిపదత్త

మణివలయకుండలాది భూషణము లమర

నలుపు మీఱఁజెలంగునా నలుపురై న

మాతులుల కెఱఁగెదఁ గీర్తి మాతులులకు.

ఈకవి చిన్ననాటనే పితృవియోగము నంది మాతామహుఁడు కాకరపర్తి వేంకటశాస్త్రి యొద్ద సంస్కృత మధ్యసించెను. ఇతని మాతులులలో పాత్రసూరి యనునతఁడు “సత్యభామా కృష్ణసంవాదము” అను నందమైన ప్రబంధము రచించెను.

ఈ వేంకటకవి మండపాక వార్వతీశ్వరకవి, కాకరపర్తి పాత్రసూరికవులకు సమకాలికుఁ డగుట ౧౯వ శతాబ్ది యారంభములోనివాఁడని తెలియవలయును. ఈయన “తత్త్వ సంగ్రహరామాయణము” రచించుచుండుటఁ దెలిసి సాలూరు జమీందారును, కాశింకోట జమీందారును కృతి నిమ్మని కోరిరట. నరకృతి గావింప నిష్టపడక తనగ్రంథము శ్రీకృష్ణ భగవదంకితము గావించి యీకవి చరితార్థుఁడయ్యెను. ఇందలి కవిత సంస్కృతవదప్రచురము. వ్యాకరణవిశేషము లిక్కని యెఱుంగుననుట కనేకనిదర్శనము లున్నవి

క. ఏహి గృహణపతిభిక్షౌం

దేహి దయాక్షీర పరిధే నస్త్రహి

త్రాహి రనిజం భటం జా

నీహి జహీహి కుర్రా మనీషాం శాంత్యా.

ఇది శుద్ధసంస్కృతకందము. ఇట్టి వింకను గలవు. గ్రంథకర్త
స్వామకుఁడు వజ్రుల అన్నయభట్టు ఈగ్రంథము కొంతభాగము
పూరించెను.

గీ. స్వామకుఁడు మాకు సాహితీపాలకుండు

వజ్రుల అన్నయభట్టు కవనవి శేష

తులితనన్నయభట్టురుబలసహాయ

మొనరఁ జేయఁగ నీగ్రంథమును రచింతు.

అని కవి చెప్పికొని, బాలకాండము మొదలు సుందరకాండంత
ము- యుద్ధకాండములోఁ గుంభకర్ణ యుద్ధాంతముగను- తరు
వాత రావణద్వితీయయుద్ధభాగము సీతాపరిగ్రహణపట్టాభి
షేకఘట్టము వ్రాసి పూర్తి చేసెను. నడుమది వజ్రుల అన్నయ
భట్టు ఎరుబదిపద్యములలోఁ బూరించెను. శైలి వేఱుగనున్నది.
వార్ధకభీతిచే నీకవి యితనుచే వ్రాయించెనా? యని సందే
హింపవలయును. వజ్రుల పూర్తి కాకుండఁగనే యితఁడు మరణిం
చెననియు, గ్రంథరచనమునకుఁ బనునై దేండ్లు పట్టినదనియుఁ
దద్వంశీయులు చెప్పుదురు.

ఈ రామాయణమేగాక వేంకటకవి మూఁడుశతక

ములుకూడ రచించెను. “రామా” అనునది యొకటియు, “నా

రాయణ ! భక్తపోషణ ! శ్రీరమణ ! ” అనున దొకటియు
 “రామప్రభూ” అనునదొకటియు నాశతకములకు మకుటములు.
 ఈ రామాయణములో నాయా శతకపద్యములు శ్రీరామ స్తవ
 సందర్భమునఁ గలవు- మచ్చున కందలిపద్య మొకటి వ్రాక
 టింతును.

అఘనాశాఖల దేవతానిచయ సౌఖ్యప్రాపకోద్యత్ప్రభా
 పఘనా! దివ్యసుశర్ణ చేలమణిభాస్వత్కాంచి కాంచన్మహా
 జఘనా! హరికిరీట ముఖ్యవరభూషాభూషితప్రోజ్వలా
 పఘనా! కీర్తిఘనా! ఘనాఘనసమాభాధామ! రామప్రభూ!

బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులు

౧౮౨౭-౧౮౯౧

ద్రవిడదేశపైష్టవులు జననము. 1827 సెల్ నిధనము
20-8-1891 సెల్ పుట్టుక నాగపట్టనము. నివాసము చెన్నపట్ట
నము. రచించిన గ్రంథములు: సౌందర్యరాజస్వామి శతకము
1849- పైకృతదీపిక, పదార్థనామకోశము, బాలచంద్రోదయ
ము, 1871-శలఘుకాముది 1872-నీతిమాల 1872-సతీధర్మ
సంగ్రహము, ప్రపన్నపారిజాతము 1887-ఆంధ్రశబ్దమంజరి,
ఉపాధ్యాయబోధిని, వినాయకశతకము, త్రిలింగలక్షణశే
షము, శబ్దరత్నాకరము 1855.

సీతారామాచార్యులుగా పేరు చెప్పినంతనే శబ్దరత్నా
కరము-ప్రౌఢవ్యాకరణము జ్ఞాప్తికి వచ్చుచుండును. శబ్దరత్నా
కరప్రాశస్త్యమునుగనిపట్టి చెన్నపురిలోని దేశభాషాగ్రంథకరణ
సభవా రాజాచార్యులుగారి కైదువేలు సన్మానముగా నిచ్చిరి.
నిజమాలోచించినచో నైదులక్ష లిచ్చినను దెలుగువారు
వారియక్ష్పదీర్ఘకొనలేరు. “శరీరకష్టమును విత్తనష్టమును నించు
కేనియుం బాటింపక” రేలుంబవల్లు శ్రమించి రచించిన నిఘంటు
వని నిఘంటుకాదులు వ్రాసికొనియేయున్నారు. శబ్దరత్నా
కరములోని శబ్దములరూపనిర్ణయము సర్థనిర్ణయము శాస్త్ర
సమ్మతమైనది. పూర్వ నిఘంటువులకంటె నిది బహువిధముల
మేలైనది. అక్షరక్రమముగా రచింపబడిన నిఘంటువులలో నిది

శ్రేష్ఠము. తెలుఁగున అక్షరక్రమ నిఘంటువులకు దాడిదీసిన వారు ఎ. డి. కాంబెలు కండితుఁడు, సి. పి. ప్రానుపండితుఁడును. వీరిరువురు నాంగ్లేయులే.

తరువాతఁ బరవస్తు చిన్నయసూరిగా రాంధ్రజనసామాన్యమున కందుపాటులో నుండునటు లొక తెలుఁగుపదముల నిఘంటువును రచింపఁదలఁచి పదములు ప్రామాణికగ్రంథముల నుండి యెత్తివ్రాసికొని యచ్చటచ్చటఁ గొన్నిపదముల కర్థ నిర్ణయము చేసికొని యీమహోద్యమము తుదముట్టకుండఁగ నే పరమపద మలంకరించిరి. వారియనంతరము సీతారామాచార్యులవారు సూరిగానిఘంటువు నాధారముగాఁగొని సంస్కృతాంధ్రపదములు తదర్థములు కొన్నిప్రయోగములు చేర్చి శబ్దరత్నాకరము సంధానించిరి. ఇది 1885 లో వెలువడినది. శబ్దరత్నాకరము తరువాత 'శ్రీ సూర్యరామాంధ్ర నిఘంటువు' వెలువడుచున్న విషయము తెలుఁగువారికిఁ దెలిసినదే.

చిన్నయసూరివెనుక దాక్షిణాత్యలాక్షణికులలో సీతారామాచార్యులుగారు ముఖ్యులు. ఈయన సూరికి శిష్యుఁడ నని వ్రాసికొనలేదు గాని శిష్యుఁడైనట్లు జనశ్రుతి ఆచార్యులవారు కొండాకచో నిటులనుచున్నారు. "పరవస్తు చిన్నయ సూరిగారి కాంధ్రమునందును దమపయుక్త సంస్కృతప్రాకృతములయందును దలస్పర్శియగు పరిజ్ఞానము కలదని వారుచేసిన లక్ష్య లక్షణగ్రంథములే నిరూపించుచున్నవి. మేము వారితోఁ

జీరకాలము సావాసము చేసియంట వారిపాండిత్యము మాకనుభవసిద్ధము.” ఇదిచూచి వీరి శైష్యపాథ్యాయిక తెలిసికొనవచ్చును.

ఆచార్యులవారు పండితోత్తముఁడు సజ్జనాగ్రేసరుఁడునగు తమతండ్రిగారికడ విద్యాభ్యాసము చేసిరి. కవితాధార యథోచితముగఁ బసినాటనే కలిగినది. అప్పుడు బాలవయోవస్థాకాల వాసస్థానమైన నాగవట్టణములో నున్న సౌందర్యరాజ స్వామి పై శబ్దాలంకారభరితమైన శతకమొకటి రచించిరి. ఈశతకము శతకకవిచరిత్ర కారులుకు దొరకినది. కవిత ప్రాథమికమైనను నిటులు మాధురీభరితముగ నున్నది.

హరశూల నామశరదా

శరదాసితగాత్ర భక్తజనహితవరదా !

వరదామరుచిర సురదా

సురదాస్య మహిత సురాజ సుందరరాజా !

మలయజ శిశిర తనురుచిర

జలరుహదళ సదృశనయన జలనిధిశయనా !

కలరవ కలిత కటకయుగ

సులలిత మృదుకద పయోజ ! సుందరరాజా !

ఇది వ్రాయనాటికిఁ గవి యీడు ఇరువదిరెండేడులు. అప్పటికిఁ జిన్నసాహితీయుఁ గవితాధోరణియుఁగల యాచార్యులు

గారు ఇంక నిచట కూడమండూకమువలె నుండరాదని సర్వీ
పమునఁగల మదరాసునకు వచ్చెను. వచ్చి యానాఁడు చెన్న
పురిలో మంచి వ్యవస్థనుఁజేసి, ప్రామాణికుఁడై యున్న వరస
స్తు చిన్నయసూరిని జేరి యతనితో ననేకవిషయములు చదివెను.
సూరి రాజధానికళాశాలలోఁ బ్రధానపండితుఁడు. పురాణము
హయగ్రీవశాస్త్రీగారు రెండవపండితుఁలు. ఈయిద్వర సాహ
చర్యము సీతారామాచార్యులుగారికి విద్యాసంగ్రహణమునఁ
జాల నుపకరించినది 'శబ్దరత్నాకర' నిఘంటురచనాబీజ మా
చార్యులవారి హృదయకేదారమునఁ బడినది యీసమయమే.
సూరి యహోరాత్రములదేక్షనిగా విశ్వవిఘంటురచనోపయోగి
వరికరసంగ్రహణ మొనరించుచున్న సమయమిది. పాపము!
అతని తలఁచినదని పూర్తికాకుండఁగనే 1862 మ్రుంగివైచినది.
సూరి తత్సమపదములకర్థము వ్రాయవలయునని తలపెట్టలేదు.
మన యాచార్యులుగారు తత్సమపదములు చేర్చి, సూరినిఘం
టువు నాదర్శముగాఁ దీసికొని సర్వప్రకృతముగా "శబ్దరత్నా
కరము" నావిష్కరించిరి. సూరి గతించిన 1862 లో నారంభమై
యించుమించు చిరువదిమూఁడేడులవఱకు సాఁగి 1835 లో నీవి
ఘంటువు బయటికివచ్చిన దని చరిత్రజిజ్ఞాసువులకుఁ దెలివిడి.
శబ్దరత్నాకరరచన సాగుచున్న కాలముననే యాచార్యులవా
రనేకకృతులు వ్రాసిరి. నిఘంటునిర్విఘ్నపరిసమాప్తికి వినాయక
శతకము' రచించిరి. దానిలోని పద్యములు సొగసుగా నున్నవి.

వంకర తొండము చేటల

పొంకము గలచెవులు పెద్దపొట్టయుఁ దగ ని

ర్వంకల వందులు వొగడఁగ

బింకముతోఁ దాల్తువయ్య పేర్వనకయ్యా !

తల్లిని పరిగొన భక్తుల

కుల్లాసము పుట్టఁజేసి యరుమదధారల్

పెల్లిగొన సొంపునూనెడు

బల్లిదు నినుఁ గొల్తునయ్య భవు వెనకయ్యా !

పాతశాలలకుఁ బనిచేయు విభక్తిదీపిక, బాలచంద్రోదయము,

అలఘుకౌముది, వైకృతదీపిక మున్నగు చిన్న పుస్తకములు కూర్చిరి.

ఇవియెల్ల నటుండె, శబ్దరత్నాకరముతరువాత నాచార్యులవాణిక్రీడి ధ్రువముచేయుగ్రంథము ప్రౌఢవ్యాకరణము. నిఘంటురచనాకాలమున భారతాదిగ్రంథ పరిశోధనమువలనఁ గలిగినఫలమే ప్రౌఢవ్యాకరణము. సూరి బాలవ్యాకరణమునకు శేషగ్రంథమగుట దీనికిఁ ద్రిలింగలక్షణశేషమని పేరుంచిరి. సూరివలె నాచార్యులుగారికి సూత్రపటుచుటలోఁ బొందిక కుదురలేదనవలయును. ఆచార్యులుగారు వ్రాసికొనినట్లు, ఇందలి లక్షణము లసాధారణములనియు నియ్యది విద్యార్థుల కత్యంతోపకారక మనియు ననుటలో సందేహములేదు.

క్షేత్రయ్య సీతారామాచార్యులుగారి దృష్టిలోఁ బరమ ప్రామాణికుఁడు. క్షేత్రయ్యవదములు వేశ్య లభినయించునపుడు వీరు చెవులు కోసికొనువారట. అభినయాభిరుచి యాచార్యులుగారికిఁ బెద్దదని పెద్దలవలన వినికి.

వీరు చెన్నపురిలోని బోధనాభ్యసన పాఠశాలలో ద్వి తీయబండితులుగా 1884 లో మొట్టమొదటఁ బ్రవేశించిరి. అక్కడినుండి రెండేండ్లకు ప్రథమబండితస్థాన మాక్రమించి యావజ్జీవ మచటనే గడపి చెన్నపురిలో నాఁ డుద్యోగించెడి కొక్కొండ వేంకటరత్నశర్మ, చదలువాడ సుందరరామశాస్త్రి మున్నగువారితోపాటు సీతారామాచార్యులవారు నొక కుండిత స్థానము నాక్రమించిరి.

నరసింహదేవర వేంకటశాస్త్రి

౧౮౨౮-౧౯౧౫

ఆగామక్రావిడ శాఖీయబ్రాహ్మణుడు. ఆపస్తంబసూ
త్రుడు. శ్రీవత్సగోత్రుడు. తల్లి సీతమాంబ. తండ్రి ఉమా
మహేశ్వరశాస్త్రి. జన్మస్థానము తాడేపల్లిగూడెము. నివా
సము తణుకు తాలూకాలోని వెలగదుట్టు. జననము 1828.
సర్వజిన్నామసంవత్సర శార్తికశుద్ధ ద్వితీయ. విశాఖనక్షత్ర
చతుర్థచరణము. నిర్యాణము 1915 సం॥ రాక్షసనామ సం
వత్సర శ్రావణబహుళపంచమి. గ్రంథములు ౧. వేంకటేశ్వర
శతకము. ౨. గౌరీశతకము. 3. విచిత్ర రామాయణము.

ఇరువదియేండ్లు వచ్చువఱకును వేంకటశాస్త్రిగారు
వండితుడుకాడు. కవియును గాడు. అష్టపదులు తరంగములు
కృతులు మృత్యుంజయ విలాసము అధ్యాత్మరామాయణ కీర్త
నలు చెప్పుకొని పాడుకొను నొకభక్తుడు. దానికిదో జాయన
మృదంగముకూడఁ జక్కఁగ వాయించుచుండువారు. వెలగ
దుట్టు గ్రామమునకు సభాపతియై పెత్తనము నిర్వహించుచుం
డెను. అట్టిసమయమున నెవరో యొకశాస్త్రులుగా రాయూరు
వచ్చి మన వేంకటశాస్త్రిగారితో సంస్కృతమున మాటాడ
నారంభించిరట. వీరి కాభాష బొత్తిగారాదు. దానితో నభిమా
నముపుట్టి నాడు మొదలు వేంకటశాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్ర
భాషలు పట్టుదలతో సాధించిరి. ౨౮ వ యేట రచించిన వేంక

శేషశతకము వీరితొలికబ్బము. తరువాత 'శారీశతకము' రచించిరి. ముప్పదవయేట "విచిత్రరామాయణము" రచించుట కారంభించి మూడేండ్లలో నాఱుకాండములును బూర్తిచేసిరి. ఇది శ్రీరామాంకితము. ఈకవివరునికీర్తిని శాశ్వత మొనరించునది యీ యొక్కకావ్యమే.

గోపీనాథకవి వచనమున నీవిచిత్రరామాయణము తొలుత రచించెను. అది చూచి గద్యపద్యకావ్యముగా వేంకటశాస్త్రి గారిది వ్రాసిరి. ఇందు లాక్షణికు లంగీకరింపని వ్రయోగములు కొన్నియున్నను కవిత్వముమాత్రము ధారావాహిగ నున్నది. ఆనాఁడు పెద్దపండితులైన కొక్కొండ వేంకటరత్నశర్మ, బహు జనపల్లి సీతారామాచార్యులుగారు సీగ్రంథముమీఁద మంచి యభిప్రాయము లిచ్చిరి. "...దండికావ్యము కంటెను అభినవ దండికావ్యముకంటెను జాలమేలని యెన్నఁదగియున్నది" అని వేంకటరత్నశర్మగారును, "...ఆధునిక గ్రంథస్థములని తెలియక యిందలి గద్యపద్యములను విన్నవారు అవి పూర్వగ్రంథ స్థములేయని నిస్సందేహముగఁ దలంతురు" అని సీతారామాచార్యులుగారును విచిత్రరామాయణమును గొండాడిరి. ఇందలి కవిత్వపుమచ్చునకు రెండుపద్యములు:

గుంపులుగూడి సీత మనకు న్మనసివ్వదు గాని చన్మోనల్
సొంపవుశక్రసీల మణిసోయగము న్వహియించి యున్నవీ

చంపకగంధి మోముజగి చందరుతేటకు సాటిరాదగున్
దంపతులేమి నోచిరొకొ తథ్యము గర్భిణియందురందఱున్.

లలితేందీవరకైరవాకృతజ కల్వారాదిపుష్పాను సం
చలదిందిర బృందగానలహరీ సంయుక్తమంద క్రమా
నిలసంచారకృతార్భకోద్గ్నియుత పానీయకాసుముంగల్గి ని
ర్మలమై యొప్పునకోవరంబు గని రాక్షాపుత్రికాలక్ష్మణుల్.

శాస్త్రిగారు తమ ౭౮ వ యేట విచిత్రరామాయణ
మున నుత్తరకాండము సంపూర్తిపటిచి వారే ముద్రింపించు
కొనిరి. తరువాత వారికుమారులు ౧౯౩౭ లో నీగ్రంథము
సమగ్రముగ వెలువరించిరి.

ఈ కావ్యముగాక మనకవి 'విరాగసుమతీసంవాద' మను
వేదాంతపరమగు పారికథను వ్రాసెను. వీరికి నాగబంధ, రథబం
ధాదులరచనయందు మంచి నేరుపు కలదు గానకథలోఁ జక్కని
వ్రవేశము కలదు. ముహూర్తభాగమునఁ బెద్దయనుభవము
కలదు. ఈయన యెట్టికవియో యట్టినైష్ఠికుఁడు. ఏకాదశీవ్రత
ము విడిచి యెఱుఁగఁడు. ఇట్టి భక్తకవి నోటినుండి వచ్చిన
“విచిత్రరామాయణము” తెలుఁగుభాషకుఁ దొడవగుట కాశ్చ
ర్యమేమి ?

రేమెల వేంకటరాయకవి

౧౮౨౦-౧౮౪౭

గోదావరీ మండలములోని 'దుగ్గుదుట్టు' గ్రామనివాసి.
వెలమకులసంభవుడు. ఆరవేల్లగోత్రేయుడు. తండ్రి:
భావయ. జననము 1820 ప్రాంతము. నిర్యాణము 1847
ప్రాంతము. రచితగ్రంథము: ఉత్తరాపరిణయము.

ఈకవి వెలమకులీనుడు. 'ఉత్తరాపరిణయ' మను
మూఁడాశ్వాసముల ప్రౌఢ ప్రబంధము రచించెను. నివాసము
కాకినాడ తాలూకాలోని దుగ్గుదుట్టు. అచటికి రెండుమైళ్ల
దూరమున 'కుయ్యేరు' అను పల్లెటూరు కలదు. అది సుప్రసిద్ధ
పండిత కవియగు పిండిప్రోలు లక్ష్మణకవి పుట్టినయూరు.
లక్ష్మణకవికిని వేంకటరాయకవికిని పరస్పరపరిచయ మున్నట్లు
తత్రత్యులు చెప్పుదురు. ప్రకృతకవి యిరువదియేడేండ్లు
మాత్రమే జీవించియున్నట్లు పరంపరాయాతప్రసిద్ధి.

శ్రీమీఱ్ఱ ధర సగ్గుణావళులచేఁ జెన్నొందుచున్నట్టి యా
శ్రీమద్వేంకటనీలశైలవతి వాసిం జూచి పోషింపఁగా
ధీమద్రాజితదుగ్గుదుర్తిపురి నాత్రేయీసమాలోకనో
ద్దామత్వంబున నుంటి మిచ్చట సదాధర్మార్జనవ్యాప్తిచే.

అని వ్రాసికొనుటఁబట్టి శ్రీపీఠికాపుర ప్రభువగు శ్రీ
రావు వేంకట నీలాద్రిరాయనింగారి యాదరణమునకుఁ బాత్రుఁ

డయ్యె నని వ్యక్తము. ఈకవి జ్యోతిషమున మంచిప్రజ్ఞావంతుఁడట. జాతకమునుబట్టి తా నిరువదియేడేండ్లవయసున మరణింతు నని తెలిసికొని పెండ్లి గావించుకొనక గ్రంథరచనాదీక్షితుఁడై శ్రీరామచంద్రసేనామగ్నుఁడై కాలము గడపెను. ఈస్వల్పవయస్సుననే యభయభాషాభ్యాసముచేసి “ఉత్తరావరిణయ” కావ్యమూలమున యశము సంపాదించెను. ఈప్రబంధము 1930 లో కవివంశీయులు శ్రీ శేమల చినవేంకటరాయునింగారు వెలువరించిరి. శతావధాని చెల్లపిల్ల వేంకటశాస్త్రిగారు దానికిఁ బీఠిక వెలయించిరి.

ఈప్రబంధ మరసినచో నీకవి చక్కనిధారాశుద్ధి కలవాఁడని స్పష్టమగును. మనువసుచరిత్రాదులలోని పద్యములచాయలీతని కవిత్వమునఁ గలవు. ఏవో స్వల్పదోషము లున్నను మొత్తముమీఁద నీకవి ప్రయోగపరిజ్ఞాతయు, వ్యాకరణజ్ఞానముకలవాఁడునుగాఁ దోచుచున్నాఁడు. రెండవయాశ్వాసమున... “భ్రమ, ద్రుటదవదాత పత్రనకురంబము...” అని ప్రయోగించెను. “ఇట ‘నికురుంబము’గాని ‘నికురంబము’గాదు” అని పీఠిక. ‘నికురంబ’మను అర్థముక్తప్రయోగమే లక్షణసమ్మతము. బాహులకమావలన ఉత్పముకూడ రాఁగా ‘నికురుంబము’అని కూడ నగును. ఉకార విశిష్టమైన ప్రయోగము ప్రహతముగా నున్నది. కాని నికురంబము తప్పుకాదు. ఈపదము నుపయోగించుటబట్టి యీకవికి వ్యాకరణజ్ఞానము

చక్కఁగానున్న దని యవగతము. ఈకవి ధారాశుద్ధికలవాఁడు. డనుట కీపద్యము చాలును.

బంతులుదేరి పూఁబొదల పజ్జలఁజేరి సరోజసాళికై
దొంతిగఁ బాటి జమ్మచుచుఁ దూరెకుఁదూరెకు మల్లికాసభా
సంతతి దూరి భాసితరసాల విశాల మరందధార ల
త్యంతము గ్రోలఁగోరి మధుసావళులొప్పెవనాంతరంబులన్.

౨ ఆశ్వాసము.

ప్రబంధప్రారంభమున “శ్రీలకుఁదాసకంబగుచు...”
ఇత్యాదిగానున్న నీలాసుందరీపరిణయములోని మొట్టమొదటి
పద్యము యథాతథముగాఁ జేర్పఁబడియున్నది. “ఇంతమాత్ర
మున నియ్యలఘునందు గ్రంథచౌర్యము నారోపించుటకన్న,
నీయనకు శ్రీకూచిమంచికవిసార్వభౌమునియం దపారమైనయభి
మానము గల దని తెల్పుటకుఁగా నది సాధక మయ్యెడి” నని
పీఠికలో వ్రాసిరి. కాని యీమొదటిపద్యము ప్రక్షిప్త మని
యో, లేఖకు లెవరో ప్రార్థనమునకు వ్రాసికొని రనియో చెప్పి
తీరవలయును. దీనికి రెండుప్రబలకారణము లున్నవి. శ్రీరాజ
స్మహిజా... అని శ్రీకారముతో రెండవపద్యము ప్రారంభింపఁ
బడినది. అది శ్రీరామప్రార్థనము. ఈకవి “శ్రీరామచంద్ర
సాంద్రకరుణాసమాగతకవితా మాధురీధురీణుడ”నని యాశ్వా
సాంతవచనమునఁ జెప్పుకొనుటచేఁ గావ్యాదిని శ్రీరామప్రార్థ

నమే చేసినాడనుట యుక్తము. 'సీలాసుందరి'లోని 'శ్రీలకుఁ
దాసకంబగుచు' ననుపద్యము శివస్తోత్రపరము. ఈపద్యము
మొదటఁజేర్చుట కవిమతమును జెఱుచుట యగును. అదియుఁ
గాక మూడవపద్యమున "...కాంచనాచలో, దారశరాస
నుండు జయధన్యత మా కొనరించు నెప్పుడు?" అని యీశ్వ
రుని ప్రార్థించినాడనుటకూడను. దీనినిబట్టికూడ మొదట ముద్రిం
చిన పద్యము తిసివేసినఁగాని ససిపడదు. ఉత్తరాపరిణయము
చక్కనికావ్యము. ఈ కావ్యకర్తకు భగవంతుఁ డాయువిచ్చిన
నిట్టికబ్బము లెన్ని సృష్టిపఱచెడినో? ఈకవి చక్కఁగ సంభా
షించెడినాడనుట కచటివా రీవిషయము చెప్పుచుండురు. "పిండి
ప్రోలు లత్మణకవిగారును వీరును నావమఱఁదిపరియాచక
మాడుకొనుచుండువారు. ఒకప్పుడు ఏదోసభలో లత్మణకవి
కూర్చుండియుండ మనకవిగారు వెల్లిరఁట. మర్యాదకు
లత్మణకవి చోటుచూపి "దొరలకు చోటుచాలా" యనెనట.
అప్పు డీయన "దొరలకు చోటుచాలు"నని సమాధానము.
(దొరలకుము=ఒత్తగిల్లకుము) కవిసంభాషణ చాతుర్యము?

అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి

౧౮౩౧-౧౮౯౨

ఆరామ ద్రావిడబ్రాహ్మణుడు. హరితసగోత్రుడు. తల్లి: గంగమాంబ. తండ్రి: రంగశాయి. జన్మస్థానము: పితాపురము కడనున్న చేబ్రోలు. జననము 1831. వికృతసంవత్సరము. నిర్యాణము 1892. గ్రంథములు: ౧. శ్రీకృష్ణభూపతిలలామ శతకము (1858) ౨. శేషధర్మములు (ఆటాశ్వాసముల పద్యకావ్యము. 1867) 3. పాపయమంత్ర శతకము. ౪. ఆత్మబోధము (శంకరకృతికిఁ దెలుఁగుపద్యములు 1875) ౫. మణిధ్వజచరిత్రము (గ్రంథము లభింపలేదు) ౬. సింహా ద్రినారసింహ శతకము (1876) ౭. భద్రాపరిణయము (1878) ౮. శ్రీకృష్ణలీలాకల్యాణము (1878) ౯. చాటు ధారాచమత్కారసారము.

ఒకప్పుడు మాడభూషి వేంకటాచార్యులవారు పీఠికా పురసంస్థానమునకు శ్రీ గంగాధరరామరామేంద్రుని దర్శనార్థము వచ్చిరి. అప్పుడు అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవిగారు నిండుకొలువులోనుండి “ఇక” అనుపదముతో నారంభించి కందముతో, ప్రభుకీర్తిని వర్ణింపుఁడని యాచార్యులవారితో ననిరఁట. వేంకటాచార్యులవారు గొప్ప యాశుకవి. వెంటనే యిట్లు చదివిరి.

క. ఇక నెవ్వరికీర్తులు నీ

ప్రకటగుణుండై నరామరాయమ్మోభృ

... త్సుకృతి జనపోషకుని కీ

ర్తికి సరిగారావుసుమ్మ పృథ్వీస్థలిలోక.

సుబ్రహ్మణ్యకవి “మీపద్యములోఁదప్పుకల”దని యాచార్యులవారి నాక్షేపించెను. ‘తప్పులే’దని యాయన గంభీరముగఁ జెప్పివైచెను. అపుడు సుబ్రహ్మణ్యకవి ‘ఇదిగో’నని యీ పద్యము పడించెను.

ఇక విను నీయశమునకుఁ ద

లకి శశి కృశుఁడయ్యును మఱలఁ బెరుగ వేర్వే

ల్లఁకియుఁ గొనెనొక తొలిమలకె

లకులను శ్రీరామరాయ లలితశ్రేయా !

“ఇక” సబిందుకశబ్దముగుటఁ దక్కినచరణములు సబిందుకప్రాసముతో నడుపవలెనని తత్త్వజ్ఞుని వేంకటాచార్యులవారికిఁ దట్టియుండకపోవచ్చును. గంగాధరరామారావుగారు గడుసురాజు. “ప్రబంధకవిత్వమున మీరధికు”లని సుబ్రహ్మణ్యకవిని స్తుతించెను. “ఆశుకవిత్వలో మీరధికు”లని యాచార్యకవి నభినందించెను.

సుబ్రహ్మణ్యకవి చమత్కృతి కప్పు పట్ల నెఁగాని సబిందుక నిర్బిందుకప్రాససాంకర్యముచేయనని పట్టుదల పట్టినకవికాఁడు. ఆయన భద్రదాహరిణయములో (ద్వితీయాశ్వాసము 75 పద్యము చూ) నెన్నో దీని కుదాహరణము లున్నవి.

ఈ సుకవివరుని చాటుపద్యమణులు తెలుగున వ్యాప్తమున నున్నవి. ఈయన కాట్రావులపల్లినూతులపై నొకపద్యము చెప్పెను.

దేవాసురు లబ్ధిదరువ

నావిరూఢతమయి హాలహాల మపుడు మహా

దేవునకు భీతిలి కా

ట్రావులపల్లినూతులందు డాగెంజుండీ.

మాడుగల్లుసంస్థానమునకుఁ బోయినపు డక్కడ నొక్క నియోగికవి వైదికకవులనుబట్టి వడఁబ్బించుచుండెనట. అప్పుడు సుబ్రహ్మణ్యకవి పట్టలేక యీపద్యము చెప్పెను.

చందనశాఖకన్న విరసంబుగ బూరుగ మేలటన్న తీ

విం దగినట్లు వైదికకవిత్వసుధారసధారలెల్లఁ జె

లొందఁగ భూతలంబున నియోగికవిత్వముతోడ సాటిరా

దందురు బెట్టిదంబగునటంగురు కొందఱు మూఢమానవుల్.

సూరపరాజు మల్లపరాజు అనునాయన గంగాధరరామా రావుగారి మిత్రుఁడు. సుబ్రహ్మణ్యకవి యాయనను జూడఁబోయెను. “శ్రీ రావు వేంకటమహీపతి గంగాధరరామరావు” అని వరుసగా వచ్చునటు లొకకందము చెప్పుడని మల్లపరాజు గా రడిగిరి. అప్పుడు వీరిటులు చెప్పిరి.

శ్రీధర ! శారీ ! వైకుం

తా ! ధర శ్రీరావువేంకటమహీపతిగం

గాధరరామారాయ

శ్లోధరునిం బ్రోవు మెపుడు కరుణాదృష్టి.

ఈ చాటువులు వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు సేకరించి వెలువరించిరి.

సుబ్రహ్మణ్యకవిది వండితవంశము. ఇతనితండ్రి రంగధా
మార్యుడు. నారాయణాచలమాహాత్మ్య కృతికర్త. కవిచకోర
చంద్రోదయ, సత్యభామానిలాసాదులు రచించిన గామకృష్ణకవి
కితడు భిన్నోదరసోదరుడు. సుబ్రహ్మణ్యకవి నాగాభట్ల నరస
కవితో నుభయభావలు పఠించెను. చాలవఱకు స్వయంకృషి
చేసి సాహిత్యనిష్ఠాతుడాయెను. వసుచరిత్రము-ఆముక్తమాల్యద వీరి కభిమానితగ్రంథములు. జ్యోతిషభాగముకూడ నీ
యన చక్కఁగ నెఱిఁగెను. అది కొంత తొలుత జీవనాధారమై
నది. క్రమముగాఁ గవిత్వకథనమే ప్రధానవృత్తిగాఁ బెట్టుకొని
రాజదర్శనము చేయుచు సుబ్రహ్మణ్యకవి తనలేవడి నెట్టుకొను
చుండెను. 1853 లో మాడుగల్లు సంస్థానాధిపతియగు శ్రీకృష్ణ
భూపతిపై నీకవి సేవపద్యములశతక మొకటి చెప్పెను. అది
“శ్రీకృష్ణభూపతి లలామశతకము”. అప్పటికిఁ గవియూఁడిరువది
రెండేడులు. మాడుగల్లుసంస్థానవండితులు మనకవి నెన్నో
తిప్పలు పెట్టిరట. మంత్రిపెగడ సూర్యప్రకాశరాయకవి
మున్నగువారు నాడు తత్సంస్థాన విద్వత్కవులు. అక్కడివారు
“కుట్రయొనర్చె లేమ తనగుబ్బలయుబ్బు సహింపలేమిచే”

అను సమస్యనిచ్చి, నిలుచుండఁగాఁ బూరింపుమనిరి. అది యీకవిచే నిటు పూరింపఁబడియె.

వట్టువహారరత్నములు వన్నెనగల్ పులిమీఁదవచ్చు నా
పుట యటన్నరీతి జగిఁబొల్పుగుచూచుకలీలఁ జూచుచున్
దొట్రెలనెల? కేలఁగొని గోరులనొక్కుమునాధయంచుదాఁ
గుటయొనర్చె లేమ తనగుబ్బలయుబ్బు సహింపలేమిచేకా.

ఇట్టి పరీక్షల కాఁగిన సుబ్రహ్మణ్యకవిని మాడుగల్లుతేఁడు మెచ్చి యాస్థానకవిగా నర్థించెను. కాని జన్మస్థానమున కాయూరు మారమగుటచే నంగీకరింపక కవిగారు వార్షికబహూకారము వచ్చునటులు ప్రార్థించెను. 1853 మొదలు 1869 వఱకు నాసంస్థాన వార్షికవిత్తము సుబ్రహ్మణ్యకవి పొందుచుండెను.

1869 లో పీఠికాపుర సంస్థానమున మాసవేతన మేర్పడినది. గంగాధరరామరాయేంద్రుఁ డీకవి ప్రతిభఁదెలిసి కొని సన్మానించెను. “భద్రదాపరిణయము” అను ప్రౌఢాంధ్ర ప్రబంధ మామహారాజున కంకితము గావించెను. ఏతత్కృతి ప్రదానవిషయ మీపద్యము తెలుపును.

శాలివాహనశక సంవత్సరము లిందు

గగనకరీందుసంఖ్యల నెసంగ

జరుగుప్రమాదివత్సర మార్గశిరశుద్ధ

సప్తమీ శుక్రవాసరమునందు

శ్రీ మహారాజభూషిత చరిత్రుండు సూ

ర్యారాయభూనాయకాత్మజుండు

రావు గంగాధరరామరాయక్షమా

ధవుండు సుబ్రహ్మణ్యకవితరునకుఁ

బీతపురదుర్గసాధంపుఁ బెద్దకొలువు.

నందు భద్రదాపరిణయకావ్యంబు నంది

యధికతరమాన్యభూమి వెయ్యూటాలును సు

వర్ణ వలయంబులును సేలంబలు నొసంగె.

ఈభద్రదాపరిణయము నాలుగాశ్వాసములు కలది. కానాదము

పెద్దనసోమయాజి భద్రదాపరిణయమను మాటుపేరుగల

ముకుందవిలాసప్రబంధము రచించెనని వీరేశలింగముకంతులు

గారు వ్రాసిరి. ఆ ముకుందవిలాసమునొని కవితారీతు

లీసుబ్రహ్మణ్యకవి కొన్ని సంగ్రహించెను. అందలిపద్యములు

పద్యములుగాఁ గొన్ని యిందున్నవి. కథలోఁగూడఁ బెద్ద

మార్పు లేదు. భావములు చాలవఱకు దానిని బోలినవే.

ఈవిషయము శ్రీనడకుదుటి వీరరాజుగారును వెల్లడించిరి. ఆకవి

కవితపైఁగల యభిమానమున సీసుబ్రహ్మణ్యకవి యిటులు చేసి

నాఁడని సమర్థించుకొనవలయును. పురాణపండ మల్లయ్యశా

స్త్రిగారి వ్యాఖ్యతో 1912 లో సీగంధము నేటి పీఠికాపుర

ప్రభువు లావిష్కరించిరి. సుబ్రహ్మణ్యకవి సాధారణకవి కాఁడ

నుట కతనిఁగూర్చినకథలు చాలఁగలవు. పెద్దపెద్ద సంస్థానము

లకుఁ బోయి యతఁడుచూపిన విచిత్రతాశుకవితాను లందులకుఁ
దార్శాణం. ఆయన 'చాటు ధారాచమత్కారసార' మనునొక
గ్రంథము సంధానించెను. అందు సంస్కృతమునఁ జాటువులుగ
నుండి పండితులచేఁ బరంపరాయాతములై యున్న గంభీరార్థ
కములగుశ్లోకములకు సులభమైన యర్థము వ్రాయఁబడియున్నది.
ప్రాచీనాధునాతనపద్యము లెన్నో యం దున్నవి.

కమలాకర కమలాకర

కమలాకర కమల కమల కమలాకరమై

కమలాకర కమలాకర

కమలాకరమైనకొలను గని రాసుదతుల్.

ఈపద్య మిచ్చి మాడుగుల సంస్థానములో నెవరో పం
డితులు సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి నర్థము చెప్పుమనిరఁట. నాటి
వారిలో నిట్టిసామాన్యములను బ్రద్దలుగొట్టు దిట్టలు చాలమంది
యుండువారు. మనశాస్త్రిగారు వెంటనే దానికర్థము వివరించి
చెప్పిరి. తరువాత సేకరించినవానికి వ్యాఖ్యవ్రాసి "చాటుధారా
చమత్కారసారము" వెలువరించిరి.

జయంతి రామయ్యపంతులుగారికి వీరికిని మైత్రి. రామ
య్యపంతులుగా రడుగఁగా నీయన 'అంతర్లాప' యిటులు చెప్పె
ను (అంతర్లాప=ప్రశ్నోత్తరములు లోపలనే నిగూఢముగా
నుండు సమస్య.)

ఐప్పినాడ రెండు చిత్రోత్తరము లిందు
 నల జయంతి రామయార్యచరుని
 నువచనమున నే దడవిలోఁ జరించు నె
 ద్దీశ్వరునికిఁ బ్రിയము నెక్కు డనఁగ.

సుబ్రహ్మణ్యకవి యాధునికుడగుట గ్రంథవిమర్శములనుగూడ
 వ్రాసెను. శ్రీ మన్నాడభూషి వేంకటాచార్యకవి రచించిన 'భర
 తాభ్యుదయము'న దోషము లున్నవని సక్రమాణముగఁ జూపి
 రాజయోగి పత్రికలో వెలువరించెను. కాని యిక్కవి రేఫ
 ద్వయమైత్రి, లఖండయతి, కొన్ని ప్రాచీనలాక్షణికానభిమత
 సంధులు విడిచిపెట్టలేకపోయెను. సుబ్రహ్మణ్యకవి ప్రతిభా
 ▼ వ్యుత్పత్తులు సమానముగాఁ గల కవివరుఁడు. పద్యధారకుఁ
 జివర నొక యుదాహరణమిచ్చి విడిచెదను.

పగడపుమోవితోజలుఁగుఁబయ్యెదతోవిడియంపుసాంపుతో
 నిగనిగ నబ్బుసిబ్బెముల నిగ్గులతోఁ దగుగుబ్బదోయితో
 సొగసగువేణితో బెళుకు చూపులతో లలితేతనవ్వుతో
 జిగివగగుల్కవచ్చియొక చేడియచూచెఁద్రొగొకమోహనకా.

భద్రదాపరిణయము ౪. ౫౮.

మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి

౧౮౩౩-౧౮౯౭

వెలనాటి వైదికబ్రాహ్మణుడు. ఆపస్తంబనూత్రుడు. పారాశరగోత్రుడు. తల్లి జోగమ్మ. తండ్రి కామకవి. జన్మ స్థానము విశాఖపట్న మండలములోని పాలతేరు (బొబ్బిలి సమీపము) జననము క్రీ॥ శ॥ 1838 ను॥ జూన్ 30 తేదీ నిర్యాణము 1897 ను॥ జూన్ 30 తేదీ. విరచిత గ్రంథములు ఏకప్రాస శతకములు ౧. బ్రహ్మేశశతకము ౨. చిత్రి శతి ౩. వేంకట శైలనాయద్విశతి ౩. విశ్వనాయకశతకము ౪. విశ్వనాథ స్వామిశతకము ౫. కాశీ విశ్వనాథశతకము ౬. పొడివలింగ శతకము ౭. పరమ శివశతకము ౮. సూర్య నారాయణ శతకము ౯. బాలకళాంకమాలి శతకము ౧౦. చంద్రఖండ కలాపశతకము ౧౧. కలిపురుష శతకము ౧౨. ఈశ్వరశతకము ౧౩. ఈశ్వరశతకము.

శతకములు (౨౩)

౧. సీతారామద్వ్యర్థి శతకము ౨. శ్రీ జనార్దనశతకము ౩. కాశికావిశ్వనాథ సీసపద్యశతకము ౪. పరమాత్మశతకము ౫. పార్వతీశ్వర శతకము ౬. కాశీవిశ్వనాథ ప్రభూశతకము ౭. సూర్యనారాయణ శతకము ౮. వేంకటరమణ శతకము ౯. వరాహ వరసింహశతకము ౧౦. జగద్రక్షక శతకము ౧౧. రమానాయక శతకము ౧౨. అంజనేయ శతకము ౧౩. రామ రత్నశతకము ౧౪. గోపాలకృష్ణ శతకము ౧౫. బాలకృష్ణ శతకము ౧౬. రఘుపతిశతకము ౧౭. జగ

న్నాయక శతకము ౧౮. రామలింగేశ్వర శతకము ౧౯. సర్వ
కామదాశతకము ౨౦. గణపతిశతకము ౨౧. హరిశతకము
౨౨. హరిహరేశ్వరశతకము. మాలికాకృతులు: దండకములు
మఱికొన్నికలవు.

కావ్యములు.

౧. శ్రీ రాధాకృష్ణసంవాదము ౨. బొబ్బిలి మహారాజ
వంశావళి ౩. ఉమాసంహిత ౪. కాంచీమహాత్మ్యము
౫. అమరుకము ౬. ఆక్షరమాలికాఖ్య నిఘంటువు.

గద్యకావ్యములు.

౧. యాత్రాచరిత్ర ౨. గురుచిత్రకథ ౩. లఘుచిత్రకథ
౪. శ్రీ బొబ్బిలిమహారాజ వంశావళి.

సంస్కృతకృతులు.

౧. గుణశ్లోకాది చిత్రరచన ౨. కవితా విస్తోదకోశము
౩. నీతా నేతృస్తుతి ౪. కాశీశ్వరాష్టకము ౫. మంగళాష్టక
చతుష్టయము ౬. శ్రీ వేంకటగిరి ప్రభుద్వ్యర్చనోక్త కదంబము
ఇత్యాదికము.

పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగా రభినవాంధ్రకవితా పితామహుఁ
డని పేరుచెందిన పండితుఁడు. ఈయనకుఁ బ్రబంధకవిత్వము
దును శతకకవిత్వముందును బెద్దమమకారము. శతకకన్యల
నీయన కున్నదియు తమస్థానము. వీరు వ్రాసినశతకములు శత
సంఖ్యగలవి. సత్యవోలు భగవత్కవి మున్నగువారు శతకశత
ము రచించినట్లు తెలియుచున్నది. తెలుగువాఙ్మయమున శతక
ములకు గొప్ప విలువయున్నది. అది యిప్పుడిప్పు డీయరువదవ

శతాబ్దముండి యందుక నన్నగిల్లుచున్నది. నేడును 'కాళహస్తి శ్వర' ప్రభృతిశతకములను గౌరవముతోఁ జూచుచున్నవారు చాలమందియున్నారు. పార్వతీశ్వరకవి గావ శతాబ్దిలోఁ బ్రసిద్ధుఁడగు శతకకవి. కేవలము శతకకవియేకాదు. ఆశుకవి, ప్రబంధకవి కూడను. వీరినిగూర్చి చెప్పవలసినవిశేషములు చాలఁ గలవు.

ఈయన పితామహుఁడు పేరయసూరి, ఇందుమతీవరిణయము, నిర్దుష్టనిరోష్ఠ్యదాశరథీశతకము, లక్ష్మీకృపింహమూర్తిస్తుతి కృతులు రచించినవారు వీరే. పార్వతీశ్వరశాస్త్రీగారి తండ్రి కానుకవి బ్రహ్మాత్తరఖండము, కార్తికమాసవ్రతమాహాత్మ్యము. బలరామక్షేత్రమహాత్మ్యము, జానకీరామశతకము. సూర్యనారాయణ రామప్రభుశతకములు రచించిన విద్వత్కవి. పార్వతీశ్వరకవి యన్నగాదు రామస్వామిశాస్త్రీ వేదాంతకృతి కవంబము, గంగాలహరి, గంగాస్తవము వ్రాసిరి. పార్వతీశ్వర శాస్త్రీగారు తండ్రిగారి సన్నిధిని మొదటఁ జరువుకొనిరి. తరువాత తాత సూర్యనారాయణశాస్త్రీగారి కడఁ బఠించిరి. శ్రీ త్రైలోచనేంద్రస్వామివారి యనుగ్రహమున నుపనిషత్పాఠము చేసిరి. స్వయంకృషిచే బలమైన పాండిత్యము సంస్కృతాంధ్రములలో సంపాదించిరి. కవిత్వము సహజముగ నున్నదే. ఈ సహజకవితాధార కాయసాధారణపాండిత్యము తోడైనది పండ్లెండవయేటనే వాటముగఁ గవిత వ్రాయ నారంభించి "కవి

తాతాంకురము" పఠముకట్టి గంటలోఁ జెప్పెను. చిన్ననాఁ
టనే వేంకటగిరి మున్నగు సంస్థానముల కేగి కవితాప్రదర్శన
మున సత్కరింపఁబడెను. బొబ్బిలి సంస్థానమున విద్యత్కవిగాఁ
గుదిరెను. ఆయా సంస్థానరంగములలో నీయన కనఁబడిచిన
కవితాచతురత వేనోళ్ల మెచ్చుకోలుబడసినది. పార్వతీశ్వరకవి
తత్త్వజీవితవిశేషములు 'ఆత్మచర్య' యను సీసపద్యములలో
ప్రవాసికొనెను. ఇది చదువుడు:

మఱియ నద్ధాతలో వలపుకట్టఁగఁజూచి

గుఱుతు తప్పక వానకురియునట్లు

మంచిపద్యములు గావించి తెండఁ రంగ

రాయవిభుం డాదరమునఁ బల్క

నీమీఁద భాగంబు నేనంచి యమృత బీ

జాక్షరఘటిత పద్యంబులైదు

వంచరత్నము లనఁ బచరించి నవరత్న

పద్యయుక్తముగఁ దత్త్వభునకొనఁగఁ

గాకతాళీ మనయమున గాలివాన

కురియ జేసితి వని మాన్పఁగోరిమాన్పి

తొర ! యతివృష్టి కష్టనారాష్టకమున

హాహారేశ్వరదేవ ! మహాన భావ !

ఇచట రంగరాయవిభుఁడన బొబ్బిలిప్రభువు వేంకటశ్వేతాచల
వతిరంగారావు బహద్దరువారు. ఈకవి యిట్టి సిద్ధవాక్కు నటకు

నందేహిఁపబనిశేదు. బొబ్బిలిలో నితఁడు 1876 లోఁ బ్రవేశించి 1897 వఱకు సంస్థానకవిగా నుండెను. అదియే వీరి జాతకమున ఘనదశ. అంతకుమున్ను శ్రీ విజయనగరమహారాజు దర్శనముకుఁ బోయి 1867 లో నచటఁ గవితా ప్రతిభాప్రకటనము చేసెను. కాని యాస్థానకవితాస్థానమున నుండుటకు యోగము కట్టలేదు. ఆయన బొబ్బిలిసంస్థానకవి కావలసియుండెను. ఆనందగజపతిదర్శనము చేసి పార్వతీశర్వరకవి యమూల్య కద్యములు చదివెను. అం దిది యొకటి.

అక్రపదుఁడగు మేఘుఁడు బలి

కుప్రపదుఁడగు ఫేచరుండగు ననుప్రపదుఁ డ

క్షీప్రపదుఁడగు నర్కుఁడు నం

దప్రపదునకు సాటియనఁగఁ దగునే వీరిఁ.

విజయనగరములోని యాస్థానపండితుఁడు ముడుంబ నరసింహాచార్యకవి “అన్నవ తాళజాల కహహా ! యని తల్లడమందె నెంతయుఁ” అను సమస్యవిచ్చి “వెన్నెలఁగాయఁ గాయఁజఁగు వేమఱుమై విరిగోలలేయ లే” యని పూర్వార్థము వెళుకనేను పూరించితి నని తక్కినచరణములు శాస్త్రులుగారు చెప్పవలయు ననిరఁట. అట్లుండది యాశువులో ననుప్రపాసము వచ్చునట్లు వీ రిట్లు పూరించిరి.

క్రొన్న నచేయఁగోయనుచుఁ గోయిలకిన్నెఱఁ జేయజేయట ల్

కిన్నెరఁబాయఁబాయసముక్తిల్లొని పొఁగిసచాయచాయలఁ.

1865 లో వాణిలివలసజమీందారగు ఇనుగంటి సీతా రావస్వామిగారి డర్బారును కీకవి వెళ్ళినపుడు వసుచరిత్రలోని కథలను నిచ్చి సంస్కృతీకరింపుమనిరి. తెలుగును సంస్కృతములోనికి నింతమాధురీధుర్యముగా మార్చిన మార్పుగల కవులు తక్కువ.

అతన్వంగి యనంగర్పూంకరణ వజ్రాముక్త మాతాస్త్ర నిర్ణాతం బోర్వక తమ్ములంచుఁ దటినీగర్భక సంజాతకం జాత్రవాతముమాటుచెంద నదియేఁడకసాఁగె మున్ముందుగా జ్ఞాతిశ్చేదనలేన కి మ్మనెడివాచాచూఢి సత్యమ్ముగాఁ.

సానహ్యస్మర యుక్తియాశ్రమగుణోన్ముక్తామనాణక్షతిం తస్మి సారసజాతి రి త్యవధృతా పద్మాటవీ మాశ్రితా సాసింధూదరసంభవాపి పురత స్పద్యాసనే చోద్యతా జ్ఞాతిశ్చేదనలేనకింత్వితీ వచ స్సత్యం యథాస్యా త్తథా.

కవి యావిషయ 'మాతృచర్య'లో నటు వివరించుకొనెను.

సుతనిరామయత్కై సూర్యనారాయణ

స్వామిని గని హర్షవల్లిశంఢి

వాణిలివలసకు వచ్చి యిగ్గంటి సీ

తారామహిభుఁ గాంచి తత్ప్రతిజ్ఞ

నణఁచి యా'తన్వంగి' యనెను వసుచరిత్ర

లోఁ కథలమునకు శ్లోకరచన

ప్రతిన నిన్నూటయేబదియాలుపద్యముల్

గలుగుపోషశవిధ కందరచన

తత్కవులకన్న నెక్కుడుధార గల్గి

వింతయగునట్టి యాశుకవిత్వరచన

నాకుఁ గల్గించి చెలఁగించినాఁడ వార !

హరిహరేశ్వరదేవ ! మహానుభావ !

ఆవావిలివలన ప్రభువులే యిన్నూటయేబదివిధములుగఁ జను
వఁదగిన కందమువ్రాయుఁడని పార్వతీశ్వరశాస్త్రీగారి నడుగ
నాయన యాశువుగనిల్లు చెప్పిరి.

శ్రీవామ । దేవ । పావన

భావా । భావంగ । మాద్ర్య । వండిత । భావా

శ్రీవాసు । దేవ । బహ్వాను

భావా । భావ । భవజనక । పాలిత । భావా

ఏకమర్తి భేకగర్తి

సాకల్యమునం గనుండు వట్టంచాళ

చోకోత్తరద్విశతి సం

భ్యాకములై యందమొందుఁ గందములిందున్.

ఆశుధారాపరీక్షలో నీకవి మొదటితరగతిని నగ్గినాఁడు. చతు
ర్విధ కవిత్వములందు నీకవి కడుదిట్ట. ఒకశివరాత్రి యుపవసించి
లింగోద్భవకాలమున మొదలిడి తెల్లవాలుసరికిఁ బార్వతీశ్వర
శతకము రచించిన యాశుకవివరుఁడియన. రెం డేకప్రాసశతక

ములు మూన్నాళ్లలో కనించి మాహిశశ్రమకవితాచతురుడు, యమకముగ బద్ధములుట, ద్విశ్చిత్రచతుష్పానములతోఁ గవిత వ్రాయుట యీకవికి వేషక.

వీరి రాధాకృష్ణసంవాదము క్షిప్రాభ్యుదయము అమరు కము తెలుగువాటఁ బ్రవాచముననున్నది. అనునాతచులలో నమరుకము నాంధ్రీకమిందా రయిదాటగురు కలరు. వాని లోనెల్ల వీరి తెలిగింపు చాల గొప్పగా నున్నది.

పార్వతీశ్వరశాస్త్ర గారి మహములు పార్వతీశ్వరశాస్త్ర గారు భాషాసాసనలై తాతగారి ముగవఁ బడిన కవితా రహస్యములు కొన్ని భారతి కందిచ్చిరి. ఆముద్రితగ్రంథచింతా మణి పార్వతీశ్వరశాస్త్ర ప్రతిభకవిషయము. తత్త తికాధిపతులు పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారు వీరిచరిత్ర మామూలాగ్రముగ వ్రాసిరి. అది పార్వతీశ్వరశాస్త్ర 'ఆత్మచరిత్ర' యనఁదగు "హరి హరేశ్వర శతకము"నకుఁ బీతికగా వెలసియున్నది. పార్వతీశ్వర శాస్త్రగారికిని, మహానుభావోపాధ్యాయ కొక్కొంత వేంకట రత్నము పంతులుగారికి నీపత్రికాద్వారమునఁ బెక్కునాళ్లు భాషావిషయకవివాద మాపాడిల్లినది.

పార్వతీశ్వరశాస్త్ర గారు మహాభక్తులు. కడకాలమున "మృత్యుంజయునకు నమస్కరింతుఁ దరింతు" అను మకుట ముతోఁ బద్యములు చెప్పుమ ముప్పదియైదుపద్యములు పూర్తి

చేసి జీవము విడిచిరి. వీరు జీవించినయెచుబడిరెండేండ్లలో శతాధికములగు కృతులు విరచించిరి. తుదకు మిగిలిన కృతులుకూడ నెచుబడిరెండే. ౧౮ వ శతాబ్దిలో నిట్టి యాశుకవి లేడనుటకు సందేహము లేదు. పార్వతీశ్వరశాస్త్రీగారిశతకకవిత యిటులుండుననుట కొకపద్యము మూదలించి యింక విరమించెదను.

అక్షుల్ నిన్గచునట్లు హస్తములు నిన్నర్పించు నట్లాత్మ ని
న్నక్షీణంబుగ నమ్మునట్లు చెవి ని న్నాలించునట్లాస్యముకొ
దీక్ష నిన్గొనియాడునట్లు కషణస్వీక్షించి రక్షింపుమీ
సాక్షాత్కంఘసంఘసంఘటన తృష్ణా! బాలకృష్ణా! హరీ !

మాడభూషి వేంకటాచార్యకవి

౧౮౩౫-౧౮౯౫

వైష్ణవబ్రాహ్మణుడు. కాళికగోత్రుడు. ఆపస్తంబ
నూత్రుడు. తల్లి: ఆలివేలమ్మ. తండ్రి: నరసింహాచార్యులు.
జన్మదేశము: నూజివీడు. జననము 1835. నిరణము 1895.
మన్మథనామసంవత్సర ఫాల్గుణబహుళతృతీయ. గ్రంథములు:
౧. భరతాభ్యుదయము (ప్రబంధము) ౨. వామనశాతకము.
3. పుష్పబాణవిలాసము, ౪. హంససందేశము. ౫. మదన
మోహనచరిత్ర (వచనము) ౬. బృహద్వైద్యరత్నాకరము.
౭. రామావధూటి నక్షత్రమాల. (చాటుపద్యమణి మంజరి-
ద్వితీయభాగము చూడుడు) ౮. ఆనందగజపతిపై వ్రాసిన
౬౫ నీసములు.

శతావధానములను బ్రచారములోనికి తెచ్చినవాడే
వేంకటాచార్యులుగారు కన్యశిక్షాకాధిష్ఠితులు. భట్టుయూర్యారులు
శతతేజస్విపద్యసంధానధురంధరుల మని చెప్పకొనినారు. వేంక
టాచార్యులవారు అసాధారణమైన మేధావి. ఈయన గంటకు
వందలకొలదిపద్యములు చెప్పగలనేర్పరు లనుట యటుంచి,
యేకసంధాగ్రహణమున నూలులకొలది పద్యములు అప్ప
గించు బుద్ధిచుత్తురులు. వీరి మేధావిశేషమునకుఁ బెక్కుకథలు
తెలుగుదేశమునఁ బ్రాణియున్నవి. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి
గారు “చాటుపద్యమణిమంజరి”లో వెలువరించినకథ యొకటి
ప్రకటించెదను.

“వనస్పాకం అనంతాచార్యులుగారివగ్గట కొకప్పుడు
అవలిప్పుడు అరవదేశపు విద్వాంసుడు వచ్చి స్వగచిము
లైన శ్లోకములను జమవుచు వివరించుచు బ్రశంసించుకొనుచు
నుండగా వేంకటాచార్యులవారు విచుచుండిరి. పదిశ్లోకము
లయినవి ఆత్మోత్కృష్టప్రశంసా పరామణ్యముగ నున్న యా
పండితునితో “అయ్యా ఈశ్లోకములు పిన్ననాడు మానాయన
గారు నాకు జెప్పిరి. ప్రాచీనకవికృతములైన యీశ్లోకము
లనంతాచార్యులుగా నెఱుంగ రని యాశ్చర్యములుగా జమవ
నారంభించితిరా?” యని పలికిరట. ఈపితుడై వెడవెడ నవ్వు
నన్ని యాయుటవదేశపండితుడు వేంకటాచార్యులుగారి నెఱుం
గక ‘ఏదీ నీకు వచ్చునేని చమవుచు రచించినవాడను నేనే
యికడ నుండగా నాతోనే యిట్లు పలికెనవేమయ్యా !
ఎవ్వరవీవు?’ అని తుటాఁగించెనట. ఇదిగో చమవుచున్నానని
యేకసంధాగ్రహణమున నప్పగించిరి. పెల్లబోయి యాపండి
తుడు వేడుకొనెనట. మీమాహాత్మ్యము నెఱుంగనైతిని
మన్నింపుడని-”

ఇట్టికథలు గాథలు వీరినిగూర్చి శ్రవితండములు. కని
వినియెఱుంగని భావలోనివి కొన్నిపద్యములు వీరికడ నొక్క
సారి చదివినఁజాలును. అవి యద్భుతముగా వల్లించినపద్యముల
వలె నప్పగించువారట. ఆయనధారణాశక్తి యట్టిది. ఒకగదిలో
నూలుచెంబులు పెట్టి పుల్లతో ముందు వరుసగా వాయింపు

గా, గదివెలుగులనుండి విని మరల నడుమ నేచెంబువై దెబ్బ
 కొట్టినను 'ఇది యీసంఖ్యకలచెంబు' అనిచెప్పవారట, శబ్దగ్ర
 హణమునఁగూడ నాయన కిట్టిబుద్ధిసౌత్కర్యముండెడిది. దేవుల
 పల్లినోదరకవులు, తిరుపతివేంకటకవులు వీరిని విని యవధానము
 లారంభించిరి. తిరుపతివేంకటకవులు అవధానలతను దేశము
 దేశమెల్లఁ బ్రాఁకించిరి. వేంకటాచార్యులుగారు శతావధానియే
 కాదు. సంస్కృతాంధ్రముల లోతుచూచినపండితుఁడు. తర్క
 వ్యాకరణములు గురుకులక్లిష్టమై కఱచెను. మొత్తముమీఁదఁ
 జదివినదానికంటెఁ జూపిన దెక్కువ. సంస్థానముల కెక్కుట
 యవధానములుగావించి యాశుకవితచెప్పట వీరియుద్వోగము.
 తెలుఁగురాజు లెందఱో వీరినాదరించి నత్కరించిపంపిరి. ప్రభు
 వులకు నెలవైన నూదవీటఁ గాపురము. తోచినప్పు డొక్కొక్క
 ప్రభునిదర్శించి ప్రతిభచూపి కానుకలఁగొనితెచ్చి యింటఁ
 గూర్చుండి గ్రంథరచనము చేయుచుండువాడు. పీఠికాపురమహా
 రాజు గంగాధర మారావుగారిని దర్శించి 1879 లో నవధా
 నము చేసెను. అది నవధానమునకు మహారాజు మహాశ్వర్యభరి
 తుడై మనకనివరుని గొప్పగ నన్నానించెను. ఈరీతి నీచున
 పొందిన రాజకౌరవములకు మేరలేదు.

చింతకాయ కలే నాయ బీరకాయ తమారికే

ఉచ్చింతకాయ వాక్కాయ సాధకాయ తమాంజలిమ్.

ఈమొదలైన కొటిరకపుల్లోకములు వేంకటాచార్యరచితములుగాఁ జాలమంది చనువ విందుము.

ఆచార్యులుగా రొడ్డుపాడుగులుగలమానిసి. స్ఫురద్రూపి. ఆయన రసికతకు నిదర్శనములుగాఁ గొన్నిరచన లున్నవి. “రామావధూటితారావళి” వానిలో నొకటి. ఆపద్యములు రసఘటికలు. రెండుదాహరింతును.

శ్రీరాధికాకుచాశ్లేషజ సంతోష
వివశుఁడౌ శ్రీకృష్ణవిభున కెరఁగి
సకలవిద్యావాప్తి సాధనభూతయా
శారదాంబకు నమస్కారము లిడి
యైహికానంద ప్రవాహపూరకమైన
శృంగారరస మాత్మ నిరవుకొలిపి
మదనసామ్రాజ్య సింహాసనానూధులౌ
పురణించు రసిక శేఖరుల నెంచి

వివిధరతితంత్రపాండిత్య భవమహాను
భవములె వదార్థములుగ నేర్పఱిచి నీన
పద్యనక్షత్రమాలిక భావవిదుల
మనము లలరంగఁ గూర్తు రామావధూటి.

ఒకనాటి కలలోన సకియ! నీకాలిపా
జేబులో జందెంబు చిక్కినట్లు

ఒకనాటికలలోన సకియ! కొగిటజేర్చు

తజీఁ గంట గడ్డానదాకినట్లు

ఒకనాటికలలోన సకియ! మెల్లన నాదు

గూబలో 'కొక్కొక్కో' కూసిరట్లు

ఒకనాటి కలలోన సకియ! నీచేతిపో

చీలోన జందెంబు చిక్కినట్లు

ఇన్నివిధముల నచ్చట నున్ననాటి

వన్నెలన్నియుఁ గలలోన వచ్చి యిచట

గాసి గూర్చుచున్నవి నిన్నుఁ బాసి యెట్లు

మరులు నిల్పుగనేర్తు రామావధూటి !

వేంకటాచార్యులుగారు నూజిటి శ్రీరాజా శోభనాద్రిలిప్పా
రావుగారి సంస్థానమున విద్వత్కవి. ఈయన కభినవపండిత
రాయలని బిరుదము కలదు. వీరి తండ్రి సరసి హాచార్యులు
గారును గ్రంథకర్త. వల్లవీళ్లవోల్లాసము, రుక్మిణీకల్యాణము,
నీల వనిందానివారణము ఈగ్రంథములు వారు రచించినవే.
వీరేశలింగము పంతులుగారి కవులచరిత్రలో తండ్రికొడుకుల
చరిత్రలు రెండను గలవు. మన వేంకటాచార్యులుగారు
'భరతాభ్యుదయ'మను ప్రౌఢప్రబంధము సంతరించిరి. దీని
ప్రాశస్త్యము కవిచరిత్రమున నుగ్గడిండియుంటఁ బునరుక్తి సేయ
లేదు. ఈయన ప్రబంధకవిత్వ మెటులుండనో యాశుకవితయు

నించుమించుగ నట్లే యుండుననట యత్యుక్తిగాను. శోభనా
ద్రి అప్పారావుగారు 'పుష్పబాణవిలాసము' నాశువుగా నాం
ధ్రీకరింపుమని యాచార్యులుగారి కాష్ఠాపించిరట, ఆయన కాశు
వన్న బ్రహ్మాండముగాదు. ఈవద్య మెంతయందముగా నడ
పించిరో చదువుడు.

సరసుడు దూరమేగునని చాలగ నామది చింతనొండు నె
ల్లరకు వినోదియైనను గళానిధి వైరమునర్చె పెండియున్
బరభృతకాకలీరవముఁ బాసి తనర్చును నిష్కుటీ విస్మ
త్వరమలయానిలంబులనబ్రాణము లేహరియించు నెంతయున్.

ఆచార్యులుగా రసపత్యులు. 'భరతాభ్యుదయము' వారి
పుత్రుడు. అపధానప్రతిభాయాతమగు కీర్తి వారిపుత్రిక. గుం
టూరిలో నిప్పుడు స్యాయవాదులుగానున్న వేదాంతసరసింహ
చార్యులుగారు వీరిదత్తకుమారులు.

ముడుంబ నృసింహాచార్యకవి

౧౮౪౧-౧౯౨౭

శ్రీవైష్ణవులు. తండ్రి వీరరాఘవాచార్యుడు. జన్మస్థానము: శ్రీకూర్మము దగ్గరి వంశధారాతీరస్థమగు అచ్యుతపురి-
జననము: ప్లవంగసంవత్సర భాద్రపదబహుళనవమి 1841
సం॥రం సెప్టెంబరు 22. నిర్యాణము: ప్రభవసంవత్సరభాద్ర
పదబహుళద్వాదశి. 1927 సెప్టెంబరు 22 తేదీ. గ్రంథము
లు: ౧. రంగేశతకము. ౨. ప్రాధాశృంగారము. 3. ము
గ్ధాశృంగారము. ౪. కామినీద్వప్తిశృంగారము. ౫. అంగ
శృంగారము. ౬. సంకీర్ణశృంగారము. ౭. శ్రీకృష్ణచాటు
వులు. ౮. సత్యశతకము. ౯. వృష్టిపంచాశత్తు. ౧౦. గ
రుడాచలశాటకము. ౧౧. కృతులు. ౧౨. హరికథలు-
సంస్కృతగ్రంథములు. ౧. బ్రహ్మనూత్రభాష్యము. 3.
బ్రహ్మనూత్రోపనిషత్తు. ౪. ప్రపత్తిచింత. ౫. నృసిం
హశారీరకభాష్యము. ౬. ఉజ్జ్వలానందచంపువు. ౭. వా
సవపరాశరీయశాటకము. ౮. జయనీహాశ్వమేధీయము.
౯. చిత్సార్యలోకము. ౧౦. కావ్యనూత్రవృత్తి. ఇత్యా
దులు. వీరు సంస్కృతమునవ్రాసిన తత్త్వగ్రంథములసంఖ్య
౨౨. సాహిత్యగ్రంథములు ౧౪. స్తోత్రకృతులు ౧౫.
నీతిశాస్త్రగ్రంథములు ౨.

శ్రీమన్నరసింహాచార్యస్వామికి 'భగవత్కవి' యని బిరు
దము. సింహాద్రినాథు నీయాచార్యుడు దుపాసించుచు దనకృ
తుల నన్నిటి నాతనికి యంకితముచేసియు ముప్పదియేండ్ల

యీడున నున్న పుడొక ధృవ వేదవ్యాసులు వీరికిఁ గలనోఁగనఁ
బడెనట. స్వప్నమున వచ్చినదేవుఁడు తిక్కనాదుల నడిగినట్లు
వీరిని కృత్యముగఁ జేడు. వచ్చి దర్శనమిచ్చి చక్కఁబోయెను.
అప్పటినుండియే యాయనలో నార్షప్రతిభ పేడతైదు. విజయ
నగరములో నల్లచెఱువుమెట్టపై వేదవ్యాసులను కేశవస్వామిని
ప్రతిష్ఠించి యాయాచార్యులకుఁ దాలముము నెలకొలిపెను.
అట్టి యుపాసకుఁ డీయన.

పదవయేఁట సహజముగఁ గపితాధార యలవడినది.
అచ్యుతపురాగ్రహారములోఁ జిన్నతనమునాటి యొకవృత్తాంత
మిట్లు చెప్పుదురు. అప్పన్న యను కుట్టుపనివాఁడు హట్టుగుడ్డ
తో నొకసంచి కుట్టి యమ్మకమునకుఁ దెచ్చెను. ఈయాచార్య
కవిబాలుఁడు దాని నాసిం చెను. కాని చేతఁ గానిలేదు. తక్షణ
మే యీ కవ్యము వానిపై నాశువుగఁ జదివెను.

మునియాగరక్షకుండను

మునిపత్నీరక్షకుండు మోదముతోడ

నినుఁ గనుఁగొని ప్రోచుసుమీ

దరిజీ అప్పన్ననామ ! సగ్గుణధామా !

చదువుకొన్నకుట్టఁ డని అప్పన్న సంతోషించి సంచి వట్టుక
పొమ్మనెను. ప్రాసము పోయినదని యతఁ డెఱిగిన సంచి
యీయకపోయి యుండువాఁడు.

క్రమముగా నరసింహచార్యకవి పండితుఁ తలఁపఁపి
చు కవిత్వము వ్రాయు మొదలిడెను. పఠనీయములగు సంస్కృ
తాంధ్రగ్రంథము లధికరించెను. శాస్త్రపాండితీని సంపాదించె
ను. కంఠము మంచి దగుట సంగీతముకూడ నేర్చెను.

వావిలివలస వ్రభుని దిర్భిమట కొకప్పు డాచార్యులు
పయనమైరి. ఆదొరపేరు సీతారామయ్య. కవు లనిన నావ్రభు
వున కభిమానము. ఆయనచుదర్శించి నరసింహచార్యుఁ డీపద్య
ము చెదివెను.

వెండికొండకు నీక్కిరి వెలిగలీలు
పాలకడలికి మీఁగడ పవికిఁ దళుకు
శశికిఁ దనకందుమానుపఁ జాలుముదు
కొనఁ డదేలొకొ శ్రీరామకువలయేశ !

ఇదివిని రాజు రసికుఁ డగుట నరసింహచార్యుని తనయాస్థానకవి
గ నుండ నడిగించెను. ఇతఁ డిది యంగీకరింపక యిట్లు చెప్పె
ను. “నేను కొంతకాలముక్రితము శ్రీవిజయనగరము మహారాజు
విజయరామగజపతి వేటకై యడవికేఁగుచు పాలకొండగ్రామ
మున విడిసినపుడు నే నాయనదర్శనము చేసియుంటిని. ఆమహా
రాజు నాపద్యములు విని యానందించి విజయనగరము రమ్మని
సెలవిచ్చెను. ఆయన మాజ్ఞ చే మఱొకవుడు రాజధానికిఁ
బోయి జమ్మి వాసుదేవరావుపంతులుగారి సాహాయ్యమున ఆనంద

గడపతి కుమారరాజేంద్రుని సందర్శింపఁగలిగితిని వారు నా
కవితాధోరణి కానందకుడి నన్నుఁ దమయొద్ద నుంచెద మనిరి.
ఇంతలో మహారాజుగారు సమీపముగాఁ గాళికిఁ బోవ
నయ్యెను. నన్నును దమతో రమ్మని చెప్పిరి. కాని నేను వెళ్ల
వీలుగలుగలేదు. మేము తిరిగివచ్చినతరువాత దర్శనము చేయుఁ
డని నాకుఁ జెప్పి వారేగిరి కావున నేనన్యాశ్రయము చేయుఁ
జాలను.”

నరసింహాచార్యునిమాటలు విని వావిలివలసప్రభువు
అబ్బురపడెను. అప్పటి కీకనివయస్సు ఇరువదిరెండేడ్లుమాత్ర
ము. ౧౮౬౪ లో నీకవి తల్లితో దక్షిణదేశయాత్ర చేయుచు
శ్రీరంగమునకు వచ్చి యచటఁ గొంతకాల ముండెను. అప్పుడే
“వీతభవత్కష్ట రంగేశ వేషకృష్ణ! “అను మకుటమున నొక శతక
ము రుక్మిణీకల్యాణకథాత్మకముగ రచించెను. ఈశతకము
వావిళ్ళవారును, చలికాని లచ్చారావుగారు నుద్ధరించి శతక
సంపుటములలోఁ బ్రకటించిరి. అందలి యొకపద్యము:

నీకట్టివదలిన నెఱిక కన్నుల సద్ది

యుత్తరీమంబుగా నుంచుకొందు

నీచుట్టి విడిచిన నిరుపమమాల్యముల్

ముదమంది కొప్పులో ముడిచికొందు

నీమహత్తరపాద నీరేజితీర్థంబు

చేద్రదావి శిరమునఁ జిలికికొందు

నీనోటికప్రంపు నటివీడె మిచ్చుచో
 నమృతంబుగాఁ గేల నందుకొందు
 నీదుపాదుక తాదలఁ బాదుకొల్పి
 చెనఁటి జన్మంబు సఫలతఁ జేసికొందు
 నయ్య దాస్య మొసంగఁగదయ్య నేడు
 వీరభవత్కన్ఠ! రంగేశవేషకన్ఠ !

శ్రీరంగమున నొకవత్సర ముండి నరసింహాచార్యుఁ డింటికి వచ్చె
 ను. శ్రీవిజయనగరప్రభువులును గాళికుండి వేచేడిరి. మనకవి
 మరల మహారాజదర్శము చేసెను. ఆనందగజపతియు వీరి కవి
 త్వగోష్ఠి కలరి వీరిని మరిమరి ప్రేమించుచు వార్షికదహనుమాన
 మొసఁగుచుండెను. ఆనందగజపతి చెప్పటచే మహారాజు
 విజయరామగజపతికిని నరసింహాచార్యుని కనిత్యపాండిత్యాను
 లపై విశ్వాసము కలిగినది. అప్పు డామహారాజునై మనకవి
 వరుఁ డిట్లు చెప్పెను.

ఈజగమందు నిందు నటు లెల్లరకుం గనువిం దొనర్చునై
 యోజ గనంగ రాజునటకుల్లముసాదియ మొంద దిందునక
 రాజునమాట మావిజయరామనరేంద్రునకే పొనుగు పై
 రాజులు శోకపహ్నిమదిరాజులు రాజు లనంగఁ జెల్లెడికా.

ధక్కా డధాంకరణరస
 ఫక్క త్పణితఫణమణిని పశనజశూల

స్వకర్ణకుహరఘుర్ధుర

ముక్కోలకభీత గుప్తముఖకూర్మేంద్రదా !

ఈపద్యములు విని విజయరామరాజు చాల సంతోషించి నరసింహాచార్యుని తన సంస్థానకవిగ వాదరించెను. భర్తృహరి మున్నగుకృతులు మహారాజీపండితునికడఁ జరించెను.

కూర్మేంద్ర రామశాస్త్రియను పండితు లొకరు “ఉమా ముఖం చుంబతి వానుదేవః” అనుసమస్య నిచ్చి పూరింపుడని నరసింహాచార్యుల నడిగిరట. ఆయన తడవుకొనకుండ

భవిష్యదీశోపయమం విచింత్య

హిమాలయస్యాలయమేత్య కిం తే

సుతేతి చోద్ధృశ్య శిశుత్వముగ్ధ

ముమాముఖం చుంబతి వానుదేవః.

అని చదివెనట. ఆశువున నింతయందముగఁ జెప్పుట యబ్బురము. సంస్కృతాంధ్రములు రెండింటను వీరికవిత ప్రౌఢరము. తెలుఁగున వీరువ్రాసినవి తక్కువగ నున్నవి.

కవికల్పద్రుమమనందగు నానందగజపతి ౧౮౯౭ లోఁ బరమపదమందెను. ఆయన గలించినవెనుక నరసింహాచార్యుని కల మాఁగిపోయినది. ఇత విరక్తినంది భగవదుపాసనమునఁ గడపుచు నీభగవత్కవి యెచుబదియేఁడ్లు జీవించి ౧౯౧౭ లో

జీవయాత్ర చాలించెను. కూచిమంచి తిమ్మకవివలె సరసింహ
చార్యులను నలుగురు ప్రభువులకాలమున నుండె ననుట యొక
విశేషము.

ఈకవితెను గుక్కతులలో గొన్ని చాటువులు రంగేశ
శతకమును శాశ్వతముగ నుండఁగలవు. సంస్కృతాంధ్రముల
లో వీరి కవితృపుమచ్చలు మఱిరెండు చూపెదరు.

సఖిస్తవము:

రాగోయం మధురాధరే క్షిపతి మాం సింహచలాధీశ తే
జ్ఞానం త్వత్పదపద్మశుభ్రః శిరశ్శ్చోత్సామగః కర్షతి
భోసింహదలనాథ పాహి లలితా ద్వేనాశ్రయాపదనా
ద్యత్రాత్వాస్థితి రస్యతత్రవసతిం దేహి ప్రభోమాచిరమ్.

ప్రౌఢాశృంగారము:

తరుణి! నీకుకాంతియు కన్నులనుగ్రోలి
పొరలవలసె దాపగరిమ విరుల
చెందులంతలేసి కొండలచే నెంత
జోబ గలిగె వింత సుందరాంగి.

కొక్కొండ వేంకటరత్నశర్మ

౧౮౪౨-౧౯౧౫

నియోగికాభీయులు. జన్మస్థానము వినుకొండ. నివాసము చెన్నపట్టణము, రాజమహేంద్రవరము. జననము 14-8-1842 సం. నిర్యాణము 1915. కవికర్తృక కృతులు: పంచతంత్రము, సింహచలయాత్ర, బిల్వేశ్వరశతకము, బిల్వేశ్వరీయ ప్రబంధము, కుమారస్మరినాము, ధనంజయవిజయ వ్యాయోగము, నరకాసుర విజయవ్యాయోగము, మంజుశర్మ మాహాత్మ్యము కోరుకొండ మాహాత్మ్యము, గోదాకరీవర్ణనము, గోవిందమంజరి, దీక్షితచరిత్రము, యువరాజు పర్యటనము, పోయం ఆఫ్ ది ప్రిన్స్ ఆఫ్ వేల్సు-విజిట్ టు ఇండియా ఇత్యాదులు

వేంకటరత్నశర్మగారు “మహామహోపాధ్యాయు” లని కొనియాడబడిన వండితులు. చిత్తూరు మండలములోని ‘తిరువల’ గ్రామమున వెలసిన శ్రీతనుమధ్యా బిల్వనాథేశ్వరులభక్తులు వీరు. తత్కరుణాకటాక్ష సంప్రాప్త కవితావిద్యాపరీణులు. గుంటూరిలో విద్యాభ్యాసము చేసిరి. చెన్నపురి రాష్ట్రీయకళాశాలలో బాడితపద మధిష్ఠించిరి. రాజమహేంద్రవర రాజకీయశాస్త్రకళాశాలయందు బ్రధానాంధ్రపండితుడై ముప్పదియేండ్లుద్యోగించిరి. కవిబ్రహ్మ యనియు, అక్షరసంఖ్యాచార్యులనియు వీరి బిరుదము. మహామహోపాధ్యాయ మహావిరుద మందినతెలుగువారిలో వీరు తొలివారు. “ఆంధ్ర

భాషాసంజీవిని" వీరు సకపినతెలుఁగుపత్రిక. ప్రసిద్ధిగాంచిన నాటిపత్రికలలో నిది యొకటి. అముద్రిత గ్రంథచింతామణి-కళావణి-వివేకవర్ధని-శశిలేఖ మున్నగుపత్రికలు మహోత్తమ రచయితల సంపాదకత్వమున వెలువడుచుండిన దివసము లవి. నాఁడు 'ఆంధ్రభాషాసంజీవిని' యన్వర్థనామముతో వెలసినది. వేంకటరత్నము పాతులుగారికి ధర్మవరము రామకృష్ణచూచా ర్యులు, రామవర్గము నరసయ్యశాస్త్రి, కొమాండ్వారి అనంతాచార్యులు మున్నగు పండితకవుల చెలిమి చేకూరినది. ఈయన "ఆంధ్రగ్రంథసన్నరాఘవము"ను వేదము వేంకటరాయ శాస్త్రి యాచకు నీతఁ గా విమర్శించెను. నాటివిమర్శనములు స్మరణయోగ్యములు కావు. అందు తిట్టులు శాపములు కుప్ప నఁగూరలు. విమర్శనమున సారము లేకపోలేదు. కాని వ్యక్తిదూషణములు పెచ్చుపెరిగినవి. కొక్కొండపండితుని ప్రసన్నరాఘవముచుగూర్చి వేంకటరాయశాస్త్రి గారి ట్లనుచున్నారు.

"ఛందోవ్యాకరణాలంకారముల కిది వేరుపుగువు...రసమునున్న...పూర్వము చెప్పినాకము, లిందులేవు...కవనము పెద్దయక్షరములవ్రాత కుదురకముందే వ్రాసిన జిలుఁగుగొలుసు ఎట్లుండనో అట్లున్నది. పాదపూరణమువలన పద్యార్థము ప్రాయికముగా నభేద్యత్వముం బొరసియుండును. పాదపూరణ ప్రయోగమందును, అదియేని చక్కఁగ చేతగామియందును ఇంతటికవి మఱి లేడు. అలంకారశాస్త్రమునఁ జెప్పినదోషముల

ఆంధ్రరచయితలు

లో నిందు లేనిది లేదు అందులేనివి యిం దెన్నియేని గలవు. తప్పుయతులు తప్పుగణములు తప్పుసంధులు ఆద్యంతసమాసములు సరసవస్తుత్యాగము కొననిసరులు అంత్యాశ్చర్యములు సముచ్చయములు పొనరుక్త్యము, ఉక్తానుక్త కావ్యదోషములు ఇత్యాద్యపాయము లెన్నియేని యుండియు వీరు పద్యముకును రక పడినపాట్లు అనుశోచనీయముగా నున్నవి..."

ఈవచనములు నాటివిమర్శనలతీరు లిటు లుండె ననుటకుఁజేరుకొంటిని ఈకవివరునకిట్లే బెక్కుమందితో వాగ్వివాదములు వచ్చినవి మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారిట్లుచాసిరి.

కటుధాటీ పఃపాటియందుఁ గవితాప్రాగల్భ్యముం దింక నన్నిటియం దెన్నికఁగన్న చెన్నపురిలో నెక్కున్న కొక్కుండవేంకటరత్నాఖ్య కవీశ్వరుండు సరసగ్రంథంబు లచ్చొత్తుచున్ గలువాదం బిబమిఁదనైన విడువంగా నర్థిఁ బ్రార్థించెడన్

పూండ్ల రామకృష్ణయ్యవండితుఁడు వేంకటరత్నము వంతులుగారి బిల్వేశ్వరీమాదికృతులు విమర్శించివైచెను. ఆ యీవిషయములకు నముద్రిత గ్రంథచింతామణి యరయనకును వేంకటరత్నకవి కవిత సంస్కృతసమాసనిబిడము. ఈయనకు సంస్కృత భాషాపాండిత్యము తక్కువ యనియు దెలుఁగునగట్టి శక్తికలదనియు విమర్శకు లనిరి. అది మనము సహింపరాని మాట. వీరు వెండి, బంగారము మున్నగు క్రొత్తరకపు వృత్తములు కల్పించి తమప్రబంధములలోఁ జేర్చిరి.

చిటిసాటికొంపలు చిన్నవి పెద్దవి

యిండ్లు మిద్దెలు దారి కిరుగెలకుల

నారుపోసినయట్లు వారక యెన్నేని

పూర్వాచరణములపోల్కిఁ దనర

మఱికొన్ని సుగృహహర్ష్యములు నూత్నాచార

ను లయట్లు పై పయి ముకువుసూపఁ

జైత్యద్రామంబుచే నత్రంబులుగ వార

మున కొకసంతయె యొసర విడిచి

గా నధిశ్యకనృహరినికాయమె ఘన

రాజమందిరముగఁ గను రాజిలంగ

జానపదజనసహజమేయైనఁ బార

కొవిదానానము నగుఁ గోర్కొండపురము.

‘కుమార స్మరింహము.

వీరేశలింగముపంతులుగారును వీరును కరస్పరగ్రంథవిమర్శన
ములు గావించుకొనిరి ఆగ్రంథవిమర్శనములు క్రమముగా
వ్యక్తిదూషణములకుఁ జేరి విసుగుపట్టించినవి. అయినను భా
షాజిజ్ఞాసువుల కావిమర్శనములు కొంతయువయోగపడిన వన
వచ్చును. వేంకటరత్నముపంతులుగారు ‘ఆంధ్రభాషాసంజీవిని’
పత్రిక కనుబంధముగా హాస్యసంజీవిని ప్రకటించిరి. వీరేశలింగ
ముపంతులుగారును ‘వివేకవర్ధని’ ప్రక్క హాస్యవర్ధని వెలువ
రించిరి. ఇవి యశోవ్యనివాదములతోఁ జాలకాలము యెలరేఁ

గిరవి. ప్రసిద్ధపండితుడన్నచాఁడల్ల వేంకటరత్నమువంతులుగారి గ్రంథములు విమ్పించెను. దీనికిఁ గారణము; ఆయన సంస్కృతాంధ్రములం దసమానపండితుడై మహామహోపాధ్యాయుడను నగ్గలపుబిరుద మానాఁడాంధ్రులతో నందుకొనుటయే యసవలయును.

‘పలుకు దయ్యమా, ఇది పాయసముమ్మా! బమ్మదయ్యపుటిల్లాలా! ఇది పానకముమ్మా! త్రాగుముమ్మా!’ అను రీతిని మాటాడుగ్రాంధికభాషాస్వరూపుఁ డీయన. ఇంటిలో భార్యకడను, బజారులో దుకాణముకడను వీరు గ్రాంధికసంభాషణము గావించెడివారు. అంతపట్టుదల. అటవము, కన్నడము నెఱుఁగుదురు. వీరు రచించిన బిల్వేశ్వరీయమున కటవమున మాతృక యున్నదట. ‘గీతమహానటము’ అను పేర్తో జయదేవుని గీతగోవిందమువంటి కృతిని వీరు సంస్కృతమున సంతరించిరి. విద్యావినోదము వసస్పాకము అనంతాచార్యులుగారు పంతులుగారిని “ఆంధ్రాశాస్త్రి” అని పిలుచుచుండువారు. ఇట్టికవి తెలుఁగువారికి నదా స్మరణీయుఁడుగదా.

కందుకూరి వీరేశలింగకవి

౧౮౪౮-౧౯౧౯

అయ్యవల నియోగిబ్రాహ్మణుడు. జన్మస్థానము: రాజమహేంద్రవరము. తల్లి పున్నమాంబ. తండ్రి నుబ్బారాయుడు. జననము: 16-4-1848. నిర్యాణము: 27-5-1919 విరచిత గ్రంథములసంఖ్య 180-ప్రబోధచంద్రోదయము, మాలతీమధుకరము, మాళవికాగ్నిమిత్రము, అభిజ్ఞానశాకుంతలము, రత్నావళి, హరిశ్చంద్రనాటకము, సత్యరాజ పూర్వదేశయాత్రలు, వినీసువర్తకుని చరిత్ర, రాగమంజరి, రాజశేఖరచరిత్ర, నీతిచంద్రిక, ఆంధ్రకవులచరిత్రము, స్వీయచరిత్రము, ప్రహసనములు మొత్తము 58. ఇత్యాదులు. విపులచరిత్రమునకు వీరి స్వీయచరిత్ర (2 భాగములు) చదువుకొనవలయును.

వీరేశలింగము పంతులుగారు తెలుగు వాఙ్మయమునఁ దొల్లి తొక్కని క్రొత్తదారు లన్నియుఁ దొక్కి యాధునికాంధ్రవాఙ్మయమునకు మార్గదర్శి యనిపించుకొనినకవి ఆయన రచించినగ్రంథములు నూటయిరువదికిఁ బైగా నున్నవి. 'అయ్యదవవాచకము' మొదలుకొని 'ఆంధ్రకవుల చరిత్ర'వఱకు వ్రాసినారు. నవలలకు దాదిచూపినారు. నాటకములు రచించినారు. కథ లల్లినారు. వ్యాసములు వెలువరించినారు. ప్రహసనములు వ్రాకటించినారు. గ్రంథవిగుళ్ళు సంధానించినారు. శాస్త్రగ్రంథములు సంలఠించినారు. చారిత్రక కృతులు వ్రాచురించినారు. వార్తాపత్రికలు సంపాదించినారు. విశేష మేమనగా

నీ సారస్వతశాఖలకుఁ గొన్నిటికిఁ ద్రోవచూపినవారు, కొన్ని
టికి రాచబాటవేసినవారు నైరి.

పందొమ్మిదవశతాబ్ది శేషార్థమునుండి తెలుఁగున
నొక శ్రొత్తయుగ మారంభమైనది. దానికి గద్యయుగ మని
సాధారణపుఁజేరు పెట్టవచ్చును. అంతకుఁబూర్వము వచనగ్రం
థములు మిక్కిలి తక్కువ. చంపూపద్యతిని పుగాణములలో
నక్కడక్కడ వచన ముపయోగింపఁబడినది. ప్రబంధములలో
వచనము ఛందోనిర్బంధము లేనిపద్యములనలె నడపించి ఇం
తియేకాని ఇతిశ్రీ గా గద్యము గలగ్రంథములు 17 వ శతా
బ్దిలో మధురా పరిపాలకుఁడైన విజయరంగ చొక్కనాధుని
కాలమునుండి కాని బయలుదేరినది. మధురాంధ్రవాఙ్మయ
ములోఁ బుట్టినవచనరచన లన్నియుఁ జౌరాణికగాథా
గ్రంథితములు. పోనీ, విశాఖదత్తుని శ్రావణచంద్రోదయనాటక
మును నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగనకవులు ప్రబంధ
ముగా మార్చిరి గాని నాటకము నాటకముగా వాంఛీకరింప
లేదు. 'విద్ధసాలభంజిక'ను మంచనకవి 'కేయూరబాహు
చరిత్ర' కావ్యముగా మార్చెను. ప్రాచీనాంధ్రకవులకు వచ
నముపైగల యుపేక్షాభావమున కిది నిదర్శనము. శ్రొత్తరీతిగల
చిన్నయసూరి 'నీతిచంద్రిక' తెలుఁగున మొట్టమొదటి వచనగ్రం
థము. చిన్నయసూరి వేసిన వచనవాఙ్మయబీజమును వీరేశలిం
గముపంతులుగారు మొలపించి వెలయఁజేసిరి. వీరేశలింగము

గారి రాజశేఖరచక్రము గోపాలకృష్ణమస్థైర్వీర్య "రంగరాజుచరిత్ర"తో, బోలికలు గల వని యొకరు చూపించిరి. అగుగాక ! తిక్కన కవిబ్రహ్మ యనునట్లు పంతులుగారు గర్వబ్రహ్మ. సూరి నీతిచంద్రిక తరువాత సుప్రసన్నభాషలో వీరేశలింగముగారు సంధివిగ్రహములు వ్రాసిరి. వీరిశైలి సునుధురము సులభమునై సర్వజనగ్రాహ్యముగా నుండును. సంధు లచ్చటచ్చట సడలించినచు రచనలో మాధుర్యమునుమాత్రము తొలగించలేదు. అన్యచేశ్వరులు కొన్ని యుపయోగించినను సందమా చెఱుకలేదు. ప్రజాసామాన్యమున కర్థముకావలయు ననియు సఁఘసంస్కారప్రచారార్థమనియు వీరిశైలి వేలిక కఱుచుకొనిరి. వీరి రాజశేఖరచక్రము, సత్యరాజా పూర్వదేశయాత్రలు ఆంగ్లేయరచనలకు ఛాయలై నను స్వతంత్రరచనము లవలెనుండి నవలకు దారిమాపినవి. వీరేశలింగము పంతులుగారు వచనములో నొకవిలక్షణత వెలయించిరి.

ఇక నాటకముల మాట యోచించినచో నివి యంతకుఁ బూర్వము తెలుఁగన లేవు. యక్షగానములుమాత్ర మున్నవి. కాళిదాసకృతశాకుంతలము పంతులుగారు రచనవదించి 1883 లో నావిష్కరించిరి. అది మొదలు కేదము వేంకటరాయశాస్త్రి ప్రభృతులు పదిమందినాటక నానాటక మెవలె క్లిగిలది వారాంధ్రీకరించికొనిరి. వీరేశలింగముగారి ఆధ్ర శాకుంతలము రంగస్థలములకెక్కి యనేకులచే నభినందింపఁ బడినది.

చల్లనివై శ్రమం బడఁజాలిన తామరపాకు వీచనల్
మెల్లన గొంచు వీచుదునొ మిక్కిలిశీతల మైన వాయువుల్
సల్లలితారుణాబ్జ సదృశంబగు నీచరణద్వయంబు నో
వల్లవసాణి ! నాతోడలపై నిడి హాయిగఁ బట్టువాడనో ?

ఇత్యాది పద్యములు తెలుఁగున మఱుమోసినవి. శాకుంతలమే
గాక ప్రబోధచంద్రోదయము, మాళవికాగ్నిమిత్రము, రత్నా
వళి మున్నగునాటకము లాంధ్రీకరించిరి. ఆంగ్లేయనాటకములను
బట్టి చమత్కార రత్నావళి, కల్యాణ కల్పవల్లి, రాగమంజరి
అనువానిని రచించిరి. క్రష్ణద దక్షిణగోగ్రహణాది పురాణ
నాటకములు వ్రాసిరి.

వీరేశలింగముగారికిఁ దొల్లి తెలుఁగులో ప్రహసన
ములు లేవు 'చంద్ర రేఖావిలాపము' వంటి తిట్టుకవితలు మా
త్రము గలవు. సంస్కృతమునఁ జూచునున్నవి. ప్రహసననిర్మాత
లలో వంతులుగారే ప్రథములు. "ఆచారము" అను ప్రహసన
ములో చేద స్తపుచెలమమ్మమాటలు కొన్నిమచ్చు:

"నీవు అదృష్టవంతురాలవు గనుక వొక్కమోస్తరుగా
ఆచారం జరుపుకుంటున్నావు. నాకు నీలాగు జరుగదు అక్క
డికి నేను రోజుకు రెండువందలస్నానాలు చేస్తాను. ఈవేళ
మట్టుకు ఇప్పటికి పదిస్నానాలు చేసినాను. తెల్లవారి తీచి
దొడ్లోకివెళ్లి నప్పుడు కాలికింద యేమో మెత్తగా తగిలి అది
యేమిగుడ్డో అని తలనిండా స్నానము చేసినాను. తరువాత

మూడోడలు దగ్గరనుంచి వెళ్లి నప్పుడు పైటకొంగు తగిలినట్లు
 అనుమానం కలిగి మళ్ళీ స్నానము చేసినాను. గోదావరికి వెళ్లి
 స్నానము చేసి బిందెయెత్తుకొని వస్తూ బట్టలు వ్రతుక్కునే
 వాళ్ల నీళ్లుపడ్డట్టుతోచి మళ్ళీ వెళ్లి ములిగినాను. తీరా వడ్డుకు
 వచ్చేటప్పుడు నీళ్లతో కాలి కేదో ఆకుతగిలి అంటరప్పేళాలు
 తోమే వాళ్లు వేసిన అంటాకని నీళ్లు పారపోసి వెళ్లి మళ్ళీ స్నానం
 చేసినాను. తరువాత బిందెయెత్తుకొని సమందూరం వచ్చేటప్పటికి
 థరవై గజాలదూరంలో మాలవాడు కనబడి నీళ్లు నడివీధిలో
 పారపోసి వాణ్ణి నాలుగు తిట్టి వాడిజీవానికి ఉసూరుమంటూ
 మళ్ళీ వెనుకకు గోదావరికి వెళ్లి స్నానముచేసి నీళ్లుతెచ్చుకు
 న్నాను ఎన్ని స్నానాలయినా లెక్కపెట్టినావా”
 ఈయన మొత్తము గిర ప్రహసనములు కూర్చిరి. అందు వదు
 న్నాల్లు పెద్దవి. వీరి ప్రహసనభావ సాగసుగానేయుండును. స్వాభా
 వికత కొంత తక్కువ.

వీరు “తర్కసంగ్రహము”నకుఁ జక్కని తెనుఁగువాసిరి.
 జ్యోతిశాస్త్రము—శారీరశాస్త్రము ననువదించిరి. ఆంగ్లేయ
 భాషగోనుండు భౌతికశాస్త్రము లాంధ్రీకరించుతోవ వంతు
 లుగా రే చూపిరనవచ్చును.

జీవితచరిత్రరచనమునకుఁ దెలుఁగున సూత్రము వేసిన
 వారు వీరేశలింగముపంతులుగారే. వేమభూపాలీయ రఘు
 నాథాభ్యుదయాదులు సంస్కృతములో వెలసినవి. వానిలోఁ

గవిత కున్నంతప్రాధాన్యము చరిత్రమునకు లేదు. ఆంధ్రమునా రామరాజీయాదులు రెండు మూడు చారిత్రకకృతులు లున్నవి. ఇనియు నట్టివే. ఆంగ్లసంప్రదాయము ననుసరించి పంతులుగారు తొలుత విక్టోరియామహారాజ్ఞి చరిత్రము, జీనసుచరిత్రము తెలుగులో వెలువడజేసిరి అక్కడినుండి యనేకజీవితచరిత్రలు చిత్రింపఁ బడినవి “స్వీయచరిత్ర” రచనారంభము చేసినవారుచు వీరే. ఇది 1910 లో వెలువరింపఁబడినది. పంతులుగారి చిన్నతన మునుండియుఁగలచరిత్ర మిందు సమగ్రముగా వ్రాయఁబడినది. చూక్షాంశములుకూడ విస్మరింపక వీరిచరిత్రము సంధానించిరి. ఇది వీరిమేధాబలమునకు బలకరముగు నిదర్శనము. ఈచరిత్రము చదువునప్పుడు సమకాలికులకు నాత్మస్తుతిగాను పరనిందగాను నున్నట్లు కొన్నిపట్టుల గోచరించును. ఈవిషయమే పంతులు గారు తొలుతఁ బేరుకొనిరి. ఈ పంక్తు లరసిన వారి స్వరూపస్వ భావాదులు తెలియును.

“ఎక్కడ నేనుక్రమము కనఁబడినకు నాది సహించి యుండెడిస్వభావము కాదు. ఆయుక్తమమునకుఁ బ్రతిక్రియఁ జూచునట్లగు నామనస్సున కూటకలుగదు.”

“ఈశ్వరుఁడు నాకు వేగముగా వ్రాయుశక్తిని ప్రసాదించియున్నాఁడు. పద్యముచుగాని వచనముచుగాని నే నొక సారియే వ్రాయుచుందును. వ్రాసినదానిని మరల దిద్దివ్రాయుట నా కలవాటులేదు. అందుచేత నావ్రాత దిద్ది దిద్ది మరల

మరల వ్రాయుచుండువారి దానివలె నంత మెఱుఁగుగా నుండ
దని కొనెదను.”

“ఏకసంధ్యాద్విసంధాగ్రాహుల కుండుబుద్ధివిశేషము కొంత
కలవాడ నగుటచేత నే నింటకుండి పాఠశాలకుఁ బోవుచు
నొకసారియో రెండుసార్లు దానిలోఁ బాఠము చూచినంత
మాత్రముననే నా కది ముఖస్థమై యప్పటికిఁ దప్పలేక యప్ప
గింప శక్తుడ నగుచుంటిని.”

స్వయముగాఁ దమచరిత్రము తామే వ్రాసికొనుటచే
నీపై మాటలు స్వాహంకారపూరితములుగా స్థూలదృష్టికిఁ దట్టు
ను. కాని యధార్థ మరసినచో వీరేశలింగకవి యట్టివాడే.
అద్యతనాంధ్రవాఙ్మయములో ననేకనూతనమార్గములు వేసి
శతాధికకృతులు రచించి యఖండకీర్తి నార్జించిన యీకవి
వరునియెడ ఏకసంధాగ్రాహిత్యానిత్యము లుండుననుట
స్వభావోక్తికి దప్రసాదము.

ఇతఁ గవిచరిత్రరచనము ప్రచురముచేసినవారును పంతు
లుగారే. శ్రీ గురుబాడ శ్రీరామమూర్తిగారు ఆంగ్లేయుల నను
సరించి తొలుదొల్తఁ దెలుఁగున నాంధ్రకవిజీవితములు వ్రాసి
రి దానితరువాత వీరేశలింగకవిగారు “ఆంధ్రకవులచరిత్రము”
మూఁడుభాగములుగా వ్రాసిరి. శ్రీరామమూర్తిగారి గ్రంథము
కంటె నిది పెద్దగ్రంథము. దానికంటె దీనిలోఁ జారిత్రకచర్చ
మిన్నగా నున్నది. కవికాలనిర్ణయములు లెస్సగ నిందుఁ గూ
ర్చిరి. కవుల గ్రంథములలో గుణదోషవివరణము గావించిరి. ఈ
గ్రంథము వీరేశలింగముగారి శక్తిసామర్థ్యములను జాలభాగము

చూడకొనినది. వీరు కొందఱు కవులనుగూర్చి వ్రాసిన కాల-
నిర్ణయాదులకు నడిను లంగీరింపలేదు. క్రథమప్రయత్నమున
నిది యాక్షేపణీయముగాదు. పంతులుగా రనంతనుగు భాషా-
సేవచేసిన మహాశయులు. సంఘసంస్కరణప్రియులును. స్త్రీ-
పునర్వివాహకరణోద్యమమునకుఁ బరిపుష్టిగావించిరి. ఈవిషయ-
మున వీరు పెద్దప్రచారము గావించిరి. కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్య
శాస్త్రిగారికిని వీరికి బహుకాలము వివాద మీనిషయమున
సాగినది. ఇది యాంధ్రమునకుఁ బరిచితము.

వీరేశలింగముగారు పగలు సంస్కరణవిషయములలోఁ
బరిచేసిరాత్రులు గ్రంథరచనము సాగించుచుండు నలవాటుకల-
వారు పీఠసరోగపీఠితులగుట రాత్రులు వీరికిఁ ద్రవ్యబ్రేడిది కాదు.
'కాష్ఠీ వరునూనె' యాహారప్రాచుర్యముగ నుపయోగించుకొనుచు
గ్రంథరచన చేయుచుండువారు. ఈయన కలమునకు మొగ మీ-
టమి యనునది కలలోనైన లేదు. సంఘాచారములకు వ్యతిరేకమై
పెద్దలకుఁ బ్రతిష్ఠాభంగము కలిగించి యాయనవ్రాత యభియో-
గముల కెక్కినది. కాని యాయన సత్యవాదిత విడువలేదు. చివ-
రికాలమున నపనిందలఁ బాలయ్యెను. చెలికాండ్ర సహవాసము
వీడవలసివచ్చెను. ధనవ్యయముయ్యెను. ఆరోగ్యము ఁడెను. ఎట్టి
క్లిష్ట కష్టస్థితులు తటస్థించినను కర్మశూరత్వము సత్యవాదిత్వము
విడువలేదు. ఈయన వాఙ్మధుర్యముకంటె వ్రాతనేర్పు గొప్పది.
వీరేశలింగముపంతులువంటి దీక్షాపరుఁడు, కర్మశూరుఁడు,
కార్యదక్షుఁడు, ధైర్యవంతుఁడు, స్వార్థత్యాగి, స్వశాస్త్రుఁడు
ఆంధ్రమహారచయితలో లేడు. ఉండఁడు.

వావిలాల వాసుదేవశాస్త్రి

౧౮౫౧-౧౮౯౭

తెలంగాణ్యశాఖీయ బ్రాహ్మణులు. ఆపస్తంబ నూత్రులు. హరి
తసగోత్రులు. కాపురము: కారుమూరు (తెనాలితాలూకా)
తండ్రి: అప్పయ్య. జననము 1851. నిర్యాణము 1897. రచనలు:
ఆరోగ్య సర్వస్వము, గరుడాచలము, నందకరాజ్యము,
మృచ్ఛకటికము, ఉత్తరరామ చరిత్రము, మాతృస్వరూప
శ్లోతి, ఆంధ్ర రఘువంశము, జాలి మనుజుజరు, మునుకు
తారకము మున్నగునవి.

రాజమహేంద్రవరమునఁ బ్రకృతకవిత్రయ మనబడిన
వారిలో వాసుదేవశాస్త్రిగా రొకరు. తక్కువల యిర్వురలో
వడ్డాది సుబ్బారాయణుడుగా రొకరు. వీరేశలింగము కంతులుగా
రొకరును. కవిత్వవిషయమునఁజూచినచోవీ మువ్వురకుఁజాలభేద
మున్నది. కొక్కొండ వేంకటరత్నశర్మ ఆకొండి వ్యాసమూర్తి
శాస్త్రి వాసుదేవశాస్త్రిగారలు కవులలో నొకశ్రేణికి సంబం
ధించినవారు. ఈమువ్వుర రచనలలోను బ్రత్యేకవిలక్షణత
యున్నది. వీరికవితారచనకవిసామాన్య మునగులభింపలేదు. వీరిలో
నొకరు బహుగ్రంథకర్తలగు మహామహాపాధ్యాయులు ఒకరు
భారతాంధ్రీకర్తలగు నాంధ్రవాసినులు. ఒకరు దృశ్యశ్రవ్యకా
వ్యరచయితలగు ప్రసిద్ధులు. ఈమువ్వురలోఁగూడ నిందించుక
భేద మున్నది. అయినను నొకరకము లోనివా రనవచ్చును.

వాసుదేవశాస్త్రిగారు పండితవంశీయులు. ఈయన ప్రఖ్యాతామహుడు వెంకటశివావధాని వాసిరెడ్డివారి సంస్థానమునఁ బండితుడు. మనశాస్త్రిగారు బాదరు నోబిలుకళాశాలాపండితులైన కోరాడ రామచంద్రశాస్త్రిగారికడ సాంస్కృతికము కఠించెను. తరువాత రాజమహేంద్రవర కళాశాలలోఁ జదివి 1872 లో పట్టపరీక్షాభద్రుఁడయ్యెను. ఆయేఁడు “మాక్ష్ణానాల్లు” బంగారుపతకము వీరికి లభించినది 1874 మొదలు 1893 వఱకు రాజమహేంద్రవర ప్రభుత్వకళాశాలాంగ్ల సహాయోపాధ్యాయుడని నలంకరించిరి. తరువాతఁ బాఠశాలాసహాయపరీక్షకుఁడుగాఁబనిచేసిరి.

వాసుదేవశాస్త్రిగారు మంచిరచయిత. ఆంగ్లనాటకము లాంధ్రీకరించుటలోను, శ్రొత్త యితీవృత్తముతో స్వతంత్ర నాటకములు వ్రాయుటలోను వాసుదేవశాస్త్రిగారికి ప్రాథమ్యమియవలయును. ‘జూలియన్ సీజరు’ ‘సీజరుచరిత్ర’ మనుపేర వీ రాంధ్రీకరించిరి. నాటక మంతయుఁ దేటగీతమున నడపించిరి. కథలోను బాత్రుల పేరులలోను మార్పు చేయలేదు. ఈ యాదర్శము గొనియే వీరేశలింగము పంతులుగారు ‘వెనీసు వర్తకచరి’ త్రాడులు వెలయించిరి. వాసుదేవ శాస్త్రిగారి ‘సందకరాజ్యము’ స్వతంత్రాంధ్రనాటకములలో మొదటి దనవలయును. ఇది 1880 లోఁ బ్రచురితమైనది. దానిపీఠికలో నిట్లున్నది. “ఇది నేను వ్రాయుటకుఁ గల్గినముఖ్యద్దేశము మన

హరిలో, అందులో బ్రాహ్మణులలో బహుతరమ గాఁ గాన్పించునట్టి యొకమత్యమును సర్వవిధముల స్వీకరించి దానివల్ల మన మెల్ల మేలువడయఁగోరవలయు నని యెఱిగించుట గాని మఱి యొకటి కా దని స్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడను. ఈసంగతినే పొడిమాటలతోఁ దెలియఁజేయక కథ యొకటి కల్పించి యందులోఁ బరస్పరవైరములు పెంచినవారు శిక్షింపఁబడినట్లు కూర్పుట మంచిదని యెంచి యిట్టి నాయభిప్రాయమున మనవారెల్లరు గైకొందు రని తలంచి నాటకధోరణిని వ్రాసెడిది....”

నందకరాజ్యము నందలి కవితయుఁ గథయు నంత సొగసుగాఁ గనరావు. ఇట్టి నాటకముల కిది తొట్టతొలిది యగుట వాస్తవము. ఇందును దేటగీతమునే యాశ్రయించిరి. పూర్వపు గ్రామవ్యవహారములు చక్కఁగా నభివర్ణింపఁబడినవి. పదప్రయోగ మంత ప్రౌఢముగా లేదు.

భూపుసంపత్తికిని వారె మూలబలము
కావునె నైదికులకు భూకాతులు మును
పెక్కులుగ జీవనములు కల్పించినారు
బహుదినములు పోఁ గుటుంబములు పెరఁగి
కఱకొ పాతికొ చిక్క, మానారు నగము
తగ్గి జీవించుచుండిరి దాన దాన
కాని యేలొ, యిటీవల హాని వచ్చె.

శాస్త్రిగారు 1874 లో మునుక్షురారక వానుపేర భజనోవింశ శ్లోకము లనువదించిరి. 1875 లో “బ్రాహ్మణీయము” ప్రబంధము వ్రాసిరి. ఇది యముద్రితము. ‘మృచ్ఛకటికము’ మనోహరముగా ననువదించిరి. వీరి తరువాతఁ దిరుపతి వేంకటకవులు కూడ దానిని దెలిఁగిందిరి. 1883 లో ఉత్తరరామచరితము వాసుదేవశాస్త్రిగారిది వెలువడినది. వీరి తెలుఁగుసేత తరువాత నుత్తరరామచరిత్ర ననేకు లనువదించిరి. చిలకమర్తికవి వాసుదేవశాస్త్రిగారి శిష్యుఁడట. కాని గురుశిష్యులకుఁ గవిత్వ పుఁబోలికలు బొత్తిగా లేవు.

వీరి మృచ్ఛకటికమునందలి మచ్చుపద్యము.

తొడిబడకుండఁగా జనము శ్రోవల నిల్చిన మింటిదీపమై
పొడమె శశాంకుఁ డల్లడుగొ బోటల బెక్కులువోలె వెల్లనై
యుడుగణ మాశ్రయింపనిరులుచ్చి పడఁ వెదచల్లె వెన్నలఁ
వడిలిన పంకమందుఁ బయిపైఁబడుచుండెడు పాలధారగా.

వీరి రఘువంశమును “శృష్టమతబోధ్యమాతి విశిష్టభూతి, సకల విద్యాధికారి ప్రశస్తసూరి, ఆశితావనశక్తి రాజాద్యతోక్తి, లగ్నపుడుకం గలారు శ్రీగ్రిగ్గుగారు” అనివ్రాసి గ్రిగ్గువొర కంకిత మొసఁగిరి. అంకితమిచ్చుటను దొలుత నిటులు సమర్థించుకొనినారు.

కృతులకొప్పిరి శ్రీశిష్ట కృష్ణమూర్తి
 లక్ష్మణకపులు గౌరవసూక్ష్మబుద్ధి
 కందుసూరి వడ్డాది నిగమ సునర్ల
 పాలెపు త్రిపురానన పన్నాల పూండ్ల
 వారణాసి చిలంబు దుర్భ నిడమర్తి
 వంద్రి నత్యవోల్ కల్లూరి బయపునేడి
 జగతి శైలనాదేశ్య గుండు గురుజాడ
 మాడభూషి కొక్కొండ వంశప్రగేయ
 లోగిరాల జగన్నాథనాగయాది
 బుధులు నరదేవతాంకితములుగఁజేసి.

రాజమహేంద్రవర రాజకీయసర్వకళాశాలాధ్యాపకాన్య
 తముఁడు, సంస్కృతప్రాకృతహంసభాషాసామ్యవైషమ్యబోధ
 యు, శాస్త్రబహ్మచార్యపభాశుద్ధతాప్త సువర్ణశాసనుండు,
 కతిపయరూపకక్షణేతయు నగు వావిలాల వాసుదేవశాస్త్ర
 ధన్యుఁడు.

గురుజాడ శ్రీరామమూర్తి

౧౮౫౧-౧౮౯౯

నియోగి కాభీయప్రాహ్మణుడు. తండ్రి: దుర్గప్రసాద రావు. నివాసము: కాకినాడ, విజయనగరము. జననము 1851- నిధనము 1899. గ్రంథములు: చిత్రరత్నాకరము, కళాపూర్ణోదయ కథాసంగ్రహము, కవిజీవితములు, కలభాషిణి, తెనాలిరామకృష్ణనికథలు, అప్పయదీక్షితచారిత్రము, ఆంధ్రపదసారిజాతము, బెండ్రూడి అన్నమంత్రిచరిత్రము, తిమ్మరుసుచారిత్రము—మొదలగునవి. 'రాజయోగి'పత్రిక ప్రకటించిరి.

గురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగారికిఁ బూర్వము తెలుగునఁ గవిచరిత్రములు లేవు. వీ రాంగ్లవిద్యాధికులుగానఁ బాశ్చాత్యవిద్వాంసులు రచించిన కవిజీవితములుచూచి యట్టిది యాంధ్రమున వ్రాసిరి. ఆంధ్రకవిజీవితములు కథావధానమున గ్రంథము. అందు కవికాలనిర్ణయములకంటె నాయాకవులపైఁ జెప్పికొను పుక్కిటిపురాణము లెక్కువ. చారిత్రక దృష్టితోఁ బరిశీలించిన నీగ్రంథమునకుఁ బ్రథమస్థానము లేకున్నను గవిచారిత్రముల కిది మార్గదర్శి మనవలయును. కందుకూరి వీరేశలింగముపంతులుగారు 'కవులచరిత్ర' లో మఱుఁగున నున్నకవులను బయటఁబెట్టి వారివారికాలనిర్ణయములు సప్రమాణముగా నొనరించి తత్తద్గ్రంథములలోని గుణదోషములు వెల్లడించితి ఆకారణమున 'కవి జీవితము'లకంటె 'కవిచరిత్రల'కుఁ బెద్దపేరు

వచ్చినది. శ్రీరామమూర్తిగారు 1881 లో 'కవితావిత్త'రచనము గావించిరి.

శ్రీ వంతులుగారిది సువర్ణవిగ్రహము. వీరు పూర్వపు "మెట్రిక్యులేషన్" పరీక్షలో ఉత్తీర్ణులు. "పూర్వపు మెట్రిక్యులేషన్" నేటి ఎమ్. ఏ. లకు సమాపాతి. వీరు కాకినాడసబ్ కోర్టులో ఉద్యోగింతుడు నక్కడ 'రక్షనామా'యిచ్చి 1880 లో విజయనగర సంస్థానక్రభువు ఆనంద (జపతియొద్ద నాస్థానకవిగాఁ బ్రవేశించెను. ఆనందగజపతికి శ్రీరామమూర్తిగారి యెడల నతఃపమానాడగ్రహము. 1897 లో నానందగజపతి నిర్యాణము. ఆయన యంతరము కూడ సంస్థానమువారు శ్రీరామమూర్తిగారిని పోషించిరి.

ఈయన చరిత్ర పరిశీలకుఁడే కాక కవిసూడను. 'మర్చంటు అఫ్ వినీస్' నాటకమును బరివర్తించిరి. కవిత్వమంత రసవంతముగా నుండదు. ఓగికాల జగన్నాథకవిగారితోఁ గూడి "ఆంధ్రపదపారిజాతము" అను తెలుఁగునిఘంటువు కూర్చిరి. తిమ్మససుచారిత్రము, బెండ్రూరి అన్నమంత్రి చరిత్రము, ఆళ్లయదీక్షిత చారిత్రము సమాదించి వెలువరించిరి. మొత్తము వీరికిఁ జరిత్రములమీఁద కే కన్న పడినది వీరు కాకినాడనుండి 'రాజయోగి'యను పత్రికను గొన్నాళ్లు ప్రకటించిరి. విజయనగరములో వీరిని 'కాకినాడపంతు'లని యిప్పటికిఁ జెప్పుకొందురు.

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి

౧౮౫౩-౧౯౨౯

పుడూరు ద్రావిడబ్రాహ్మణులు. తల్లి: లక్ష్మమ్మ. తండ్రి: వేంకటరమణశాస్త్రి. పుట్టుక మదరాసులో. పూర్వం జన్మ సానము నెల్లూరుజిల్లా కావలితాలూకాలోని మల్లయపాలెము జననము 1853 డిసెంబరు 21 తేదీ. ప్రమాదీచ గుంపున మార్గశీర బహుళ ౬ బుధవారము. నిర్యాణము. 1929 జూన్ 18 తేదీ ఉదయము 5-45 ని. కు) రచితగ్రంథములు: ప్రక్రియాచంద్రము, అలంకారసారసంగ్రహము 1886-ఆంధ్రకథాసరిత్సాగరము 1891- నాగానందము 1891- ఆంధ్రాభిజ్ఞానకామంతలము 1896- ప్రతాపరుద్రీయనాటకము 1897- ఆంధ్రప్రసన్నరాఘవనాటక విమర్శము 1898- ఉషానాటకము 1901-బాబ్బిలియుద్ధనాటకము 1916- మాళవికాగ్నిమిత్రము 1919- ఉత్తరరామచరిత్రాంధ్రీకరణము 1920- విక్రమోర్వశీయ, రత్నావళి, సాహిత్య దర్పణాంధ్రీకరణములు 1921- కారదాకాంచిక శృంగారనైషధము సర్వంకషవ్యాఖ్య 1913 ఆముక్తమాల్యదవ్యాఖ్య 1920- రఘువంశము కుమారసంభవము అమరుకావ్యము, విజయవిలాసము, సారంగధర, కావ్యాలంకార చూడామణి మున్నగునవి టీకలతో-1910 లో వెలువరించిరి. 'జనవిమోచినీ'పత్రిక ప్రకటించిరి.

“కవి కంఠీతుఁడు కాఁడు. పండితుఁడు కవి కాఁడు.” అని కొందఱివాదము. కాళిదాసుఁడు కవికులతలకము. అతనిపాండిత్యము భువనవిదితము. భవభూతి మహాకవి. అతఁడు పదవాక్య

ప్రమాణజ్ఞానమునఁ బేరుమోసినవాఁడు. కవి శండితుఁడు కాఁడనుటలో సాగను లేదు.

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు మహోపాధ్యాయులు. సర్వతంత్రస్వశాంతులు. కళాప్రపూర్ణులు. వ్యఖ్యాతమల్లినాథులు. వీరు వ్రాసిన కద్యకావ్యములు లేవుగాని కాళిదాసభవభూతులవలె వీరును మూఁడు నాటకములు రచించిరి. ఇవి మూఁడును మూఁడురత్నములు. వానిలో ప్రతాపరుద్రదీయమనర్థరత్నము. ఉష, బొబ్బిలినాటకములు రమ్యములై రంగస్థలములకెక్కి కీర్తిగనినవి. ఈనాటకములు మూఁడిటికిని పాత్రోచిత్యపోషణము పెద్దవన్నదెచ్చినది. మహాపుభావము గల వేంకటరాయశాస్త్రిగారు గ్రాంథికగ్రామ్యములు పాత్రోచితములుగాఁ జిత్రించి ప్రతాపరుద్రదీయమునకుఁ బేరుదెచ్చిరి. నాగానందాంధ్రీకరణమునను ప్రతాపరుద్రదీయమునను వీరు శ్రోతమార్గము త్రొక్కుటఁ జూచి కొందఱు కేవలగ్రాంథికవాదులకుఁ గోపకారణమైనది. విమర్శనములు వెలువడఁజొచ్చినవి. అంతకుమున్నే యిదికనిపట్టి 'ప్రతాప'లో శాస్త్రిగారిట్లు వ్రాసికొని నటిచేఁ జరిపించిరి.

అంకకుఁ దార్చె నేరసికు నంగలభారతి ప్రౌఢనీతి, నా
కింకిరినాంధ్రి ద్రావిడియుఁ గేగుచు దైవియుఁగూడి రెవ్వరికొ
జంకు కళంకు లేనికవిచంద్రుఁడు తోషితకోవిదేంద్రుఁడ
వేంకటరాయశాస్త్రికృతి వెంగళిమూఁక కెఱుంగ శత్రుమే?

ప్రతాపరుద్రదీయమునఁ దురుష్కనిచేతను, బాబ్బిలిలో సిపాయి
 చేతను శాస్త్రేగారు సందర్శనముచితమగు సంభాషణము
 చేయించిరి. వేంకటరాయశాస్త్రే తండ్రిగారు వేంకటరమణ
 శాస్త్రేగారు సంస్కృతాంధ్రములలో గొప్పపండితులు. వీరు
 పరవస్తు చిన్నయసూరికి సహపాఠులు. తండ్రిగారు పెళ్ళిపట్ట
 నములలో నద్యోగములు చేసియుండటచే వేంకటరాయ
 శాస్త్రేగారుకూడ వారితోపాట నేకమండలములలోఁ దిరుగుట,
 తత్సంధల వ్యవహారభాషాసంప్రదాయము లెఱుఁగుట తట
 స్థించినది. బహుబాల్యముననే ప్రతాపరుద్రదీయకథ వేంకట
 రాయశాస్త్రేగారి నాకర్షించినది. అది 1893 లో నాటకరూప
 మునకు వచ్చి యాంధ్ర కాళరణమైనది. ఈవిషయము తన్నా
 టకావతారికలో నిటు లున్నది “పరుగంటి ప్రతాపరుద్ర
 మహారాజును తురకలు ఢిల్లీకి ఖయిదుగొనిపోయినకథ లిఖిత
 ముగాని ముద్రితముగాని నా కెచటను దొరకలేదు. నే నెనిమి
 దేండ్లవయసున నుండఁగా మానాయనగారు వేదము వేంకట
 రమణశాస్త్రీలవారు తమ మిత్రబృందములో నీకథను బ్రస్తు
 తించునపుడు నేనును వింటిని. వారు చెప్పుటలో నీకథ ఆరగంట
 కూడ పట్టలేదు. ఇటీవల నేను ఆంధ్రజనవిద్యోగినీముద్రణాధి
 కృతుడనై యుండఁగా 1893 సం॥మున ఈకథను నాకుఁ దోచి
 నట్లు వినిచేసి యల్లి కథారూపమునఁ బ్రచురించుకొంటిని”
 పిమ్మట 1896 సం॥న జూలై నెలలో దానిని నాటకరీతియుగా

“యాపుశసి, ఈనాటకమునందలి గద్యభాగమునుమాత్రము వ్రాసి నామిత్తులకుఁ జూపితిని.”

శాస్త్రిగారి తండ్రిగారికడ నలుగురు శిష్యులు వేదాంత గోష్ఠి తఱచుచేయుచుండువారట. వారిలో నొకఁడుబ్రాహ్మణుఁడు. రెండవవాఁడు చాకలి, మూడవవాఁడు ముసల్మాను, నాలగవవాఁడు క్రైస్తవుఁడు. వారిగోష్ఠి శాస్త్రిగారు వేడుక పడి వినుచుండువారట. ప్రతాప చరిత్రలోని మహమ్మదీయపాత్ర మంతమనోహరముగాఁ జిత్రింపఁగలగుటకు నాటి మహమ్మదీయ శిష్యునిమాటల వినియుండుటయే కారణ మని శాస్త్రిగారు ననుచుండెడివారని చెప్పుకొందురు.

ఈయన చోడవరము బడిలోఁ గొన్నాళ్ళు ప్రధానోపాధ్యాయులుగా నుండిరి. నాటి సుుకవిచిత్రగాథ నిట్లు చెప్పుదురు. అదిలో ‘జీరిగాఁడు’ అను నొకనొకరి యుండువాఁడు. బడిపను లేవియు ముట్టికొనక మూఁడుప్రొద్దులు ‘సెక్రటరీ’ యంటనే గృహకృత్యములు సేయుట, ఎప్పుడో వచ్చి బడియరుఁ గుఱివాఁడఁ బరుండట - ఇది వాఁడై నికచర్య. మన శాస్త్రులు గాఁకి వీనిచర్య చూడ నరకాలిమంట నెత్తికెక్కి యొక్కనాఁడు వీరి కిదిపసకా దని యొక చింతిబరికె చేతఁ బుచ్చుకొని నసాళ మండ నట్లు నాలుగు పురుషులు తగిలించి మెల్లఁగాఁ దక్కుకొని రట. వాఁడు ‘మొట్టో’ అని లేచి ‘సెక్రటరీతో’ శాస్త్రులు గారి యన్యాయము చెప్పికొనెను. సెక్రటరీ శాస్త్రిగాఁని

రమ్మని నాకరిని పంపెను. 'మీయింటికి వచ్చునవసరము నాకు లేదు. పనిమున్నచో మీరు రావలయును' అని శాస్త్రుగారి ప్రత్యుత్తరము." నిరంకుశాః కవయాః !

ఈపేరిగాఁడే ప్రతాపరుద్రీయములోని పేరిగాఁడు శాస్త్రులుగారి చెవి కింపుగా నేదేని చక్కని పలుకుబడిగాని నామవాచకముగాని విశబ్దించినదో, అది సందర్భోచితముగ గ్రాంథికము చేయవలసివచ్చెను. ప్రతాపరుద్రీయములో నెట్టివాఁడు "నేను కండచీమను. ఏమనుకున్నావో. పట్టుకుంటే వదలను" అనెను. శాస్త్రులుగారు విశాఖపట్టణములో నున్నపుడు పోరు గింట ముసలిమగఁడు పడుచుభార్యను శీటికిమాటికి నీకండచీమ వదము నుపయోగించి తిట్టుచుండువాఁడట. అది జ్ఞప్తికిరాగా నిచటఁ బ్రయోగించిరని వారినన్నిహితములు చెప్పుదురు.

బాబ్బలినాటకమున నయిదవయంకములో సారాయి దుకాణము పెట్టినవానిపేరు 'బాడ్మిన్' అనిరి ఇది వీరు విశాఖ పట్టణములో నున్నపు డక్కడినుకాణదారునిపేరట ఇంకను నిట్టి యనేకస్వాచార్యములు తమ నాటకములలో న్నట్లుఁబరిచిరి. వీరికి జగముపాటలు, పడనపాటలు, ముష్టివారిపాటలు వినుటయం దాస్థ పెద్దది. ప్రతాపనాటకమునకు ముఖ్యముగాఁ బ్రఖ్యాతి గొనితెచ్చినది పాత్రోచితభాష. కవి చెప్పినటు లీనాటకము 'పండితమానుల గండెనీరు'గా నున్నది.

ఉపాచరితము నెఱ్ఱాపెగడయు, సోమనాథుఁడును
దను కావ్యములలో రసోత్తరముగాఁ జిత్రించిరి. ఎఱ్ఱన బాణు
నిరాక నాలోకించిన యువచే నొకసీసము చదివించినాఁడు. సో
మనాథుఁడు కలఁగనిలేచిన యువచే నొకసీసము వరింపించినాఁ
డు. వేంకటరాయశాస్త్రిగారి నాటకములో “త్రాంతిద్వీపమున
నక్షత్రప్రాసాదమున బంధతయువ చెలి చిత్రరేఖతో” నిట్లు
చున్నది.

ఒడిలోన నేనులే కోలగంటుడని

తండ్రికి నేఁ బగదాననైతి

నన్నుఁ గై సేయించి కన్నదే దినమైన

తల్లికి నే ఓషవలినైతి

ప్రాణంపుఁ బ్రాణంబుకగిది నన్నోమెను

నన్ను కే తలవంపు న్యాధినైతి

ననుఁగోరి తనప్రాణమునకుఁ దెగించిన

దయితుని కే బంధధాత్రినైతిఁ

ప్రాణనాథుని నేఁగొల్చి బందినైతిఁ

దక్ష్పలేక కుశీలపతాకనైతి

దెప్పరము మాని సకి నీవ చెప్పవమ్మ

మానమేదిన వెలఁదికిఁ బ్రాణమేల ?

ఉత్తరోత్తర రసభావనిష్యందములగు నీమువ్వకుకవుల
సీసములు నొకమాటు చదువుకొని యభిజ్ఞులు రసతత్త్వమును
జూజులాడ వలయును.

శాస్త్రీగారు నిగుపమానవర్ణనా సన్నివేశ సంధాన
భారేయులు. ఒకయెడఁ గాళిదాసుని దలపింతురు. ఒకయెడ
భవభూతిని మఱపింతురు. అనిరుద్ధనకు స్వర్ణములోఁ బ్రీయు
రాలు గనఁబడెను. ఆమెయే యుష. శఖునితో నాసంఘటిచెల్వ
చు స్వర్ణదృష్టకుగు ప్రణయినిని వర్ణింపవలసినచ్చినది. అతఁ
డు పూఁదోటలో నున్నాఁడు. అది వెన్నల రేయి. మంచుకురి
యుచున్నది. అట్టిసన్నివేశమున నిటులు వర్ణన.

మృషావలగ్న జిల్లుపైట మించునన్నమంద గుణ

ర్ముషాక్షిదట్ట మన్న సంజనాజలోని రేక గుణ

తృషాఽదోష్టి భూషణాళి రిక్కలున్ మెఱుంగుతా

నుషావతార మంచుఁ గాంత నూహ సేయుచున్ సఖా !

ఉపకై పరికిపించుచున్నయరుఁగున కప్పటికిఁ దెలియఁ న్నను
ప్రియము నుషయేయై గనట. అతిమాత్రత్రజ్ఞా సంపన్నులగు
శాస్త్రీగారి భావనాశక్తి నీచద్య మొక్కటిమే తార్కాణించు
చున్నది. కనుకనే నాటకకర్త 'యుషానివాసాము' 'సిద్ధమధా
ప్రవాహ' మునుకొనినాఁడు.

బాబ్బిలినాటకములు మఱికొంద టిటీవలికవులు కూడ
ప్రాసించి. వానియన్నింట మేకటరాయశాస్త్రీ గారది రసవత్తము.
'ఆడుబురువు లేను హతమయ్యె మగకూన కోటపాడయ్యె
నింకేటి కిచట' ఇది చమవుకొని కంటనీరుపెట్టుకొను రసిక
శూరులు నేడుపెక్కండ్రు కలరు. శాస్త్రీగారు శ్రవ్యకావ్యము

వ్రాసులే దనువెలితి లేదు వీరి యీపైమూడు నాటకముల లోను గొప్పకవిత్వ మున్నది. పిండిలేనివారికి వీరికవిత యెటు లుండినను, పండితకవులకుఁ బండువు “పండితుఁడు కవికాఁడను వాద విపుడు నిలువదేమో?

వేంకటరాయశాస్త్రిగారి యఖండశాండితీకిఁ దా ర్కాణ ముగా వారి ఆముక్తమూల్యదా, శృంగారనైషధవ్యాఖ్యలు చూపవచ్చును. ఆముక్తాదులలోని పాఠములు కొన్ని వీరు స్వయముగా సవరించిరి. అది కొంత వీరిలోఁగలలోప మనక తప్పదు “ఆముక్త” వ్యాఖ్య వీరు కొన్నేండ్లు చదివి నాలుగునెల లో వ్రాసిరట. 24-6-1920 నాఁడు ప్రారంభించి 28-10-1920 నాటికిఁ బూర్తి చేసి రని వారిచరిత్రము చెప్పుచున్నది. అందు లకే యపరమల్లి నాథబిరుదము వారియెడ నన్వర్తమైనది.

శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారు ‘విధవావివాహ’ ప్రచారము బాధముగాఁ జేయుచున్న సమయమున శాస్త్రులు గారు “స్త్రీపునర్వివాహ దుర్వాదనిర్వాపణ” గ్రంథము బహుపరిశ్రమమునకుఁ బాల్పడి బహుగ్రంథములు పరిశీ లించి ప్రకటించిరి. ఆప్రకటనమే శాస్త్రిగారి జీవితము నకు మోతన ప్రకరణమైనది. వారి ప్రతిభయుఁ బాండి త్యము లోకమునకుఁ దెలిపినది యీ ఘట్టమే. పునర్వివా హవాదఖండనోపన్యాసములవలననే శాస్త్రిగారికిఁ బెక్కుమంది మదరాసు మహాశయులమైత్రి కలిగినది. ఆపట్ల, మల్లన ము

న్నగు హాణులకు వీరి సర్వాణభాషాపాండిత్యము విదితమైనది. తత్ప్రతిఫలముగా 1887 నవంబరులో శ్రైస్తవ కళాశాలా సంస్కృతోపాధ్యాయపదము శాస్త్రిగారికి లభించినది. ఉద్యోగముతో నూరకుండక బి. ఏ. పరీక్షకుఁ బోయి యుత్తమ శ్రేణి నుత్తీర్ణత నొందిరి. చెన్నపురజీవితము శాస్త్రులుగారికి గ్రంథరచనోత్సాహము హెచ్చించినది. 1890 లో జ్యోతిష్మతీ మండ్రాలయము నెలకొలిపి కథాసరిత్సాగరాది గ్రంథములు తెలుఁగున వెలియించిరి. కొక్కొండ వేంకటరత్నము పంతులు గారును వీరును హోరావహారిబోరి శాస్త్రిగారు కంతులుగారి క్రుసన్నరాఘవమును బ్రత్యక్షరము విమర్శించి విడిచిరి. ఆ పదము ముదురుపాకమునఁబడి కుండితులకు బాధయనిపించినది. దూషణవాక్యములు తొలగించినచో 'క్రుసన్నరాఘవ విమర్శనము' అంధికి స్వర్ణభూషణము. అప్పుడు క్రుసిద్ధిలో నున్న 'అముద్రిత గ్రంథచింతామణి' పత్రిక యీ భాషావివాదములను బ్రకటించినది. చింతామణి సంపాదకులు పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారు గొప్పపండిత విమర్శకులు వేంకటరాయ శాస్త్రిగారికి వీరికి నొక శుభాకాంక్ష.

శాస్త్రిగారు నాటకరంగమునకుఁ బ్రవేశిస్తేదెచ్చిన కళా హృదయము ఇంచుమించు ముప్పదియేండ్లు సంస్కృతాంధ్ర నాటకములు తమశిష్యులచేఁ బ్రదర్శింపఁజేసిరి. వీరి సర్వాధ్యక్షతతో నెల్లూర 'ఆంధ్రభాషాభిమాని సమాజము' నడచి రజ

తొత్సవమా జూపించుకొన్నది. పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారే
 యీ సమాజస్థాపకులు. 1904 లో కరమమిత్రులు రామకృష్ణ
 య్యగారు మరణించడము, చింతామణి ఆగిపోవుటయు వేంక
 టరాయశాస్త్రిగారికి హృదయావేదనహేతువు లైనవి. క్రైస్త
 వశాళాలలో నిరుపది నాలుగేండ్లనుండి పనిచేయుచు 1910 లో
 నాయుద్యోగమునుండి తప్పుకొనిరి. జ్యోతిష్మతీ ముద్రాక్షర
 శాలను బుసరుద్ధించి యెన్నో ప్రాక్తన గ్రంథములు సన్యా
 శ్యముగా వెలువరించి భాషాసేవ గావించిరి. వేంకటరాయ
 శాస్త్రిగా రాధిభాషావ ధుమధనులు ఆయననుమించిన
 పండితు లందఱుగాక, ఆయనను కా దనిపించు కవులుండిరి
 గాక, ఆయనవలె భారతీపూజ గావించిన మహాధక్తుఁడు
 మాత్రములేడు. ఆయన మొత్తము డెబ్బదియాతేండ్లు బ్రతి
 కెను. కొన్ని శతాబ్దులు నిలుచు వాఙ్మయసేవ చేసెను. అహో
 రాత్రీయు లడేపనిగా వ్రాసినవాఁడు వ్రాసినట్లే యుండెను.
 చదివినవాఁడు చదివినట్లే యుండెను. ఆపఃశ్రమము, దానికిఁ
 దగినయారోగ్యము, ఆపండిత్యము, దానికిఁ దగిన భావనాశక్తి
 మతొకనియందుఁ జూడదు. ఆయనమాటలాడిన మధు వాలి
 కెడిది. ప్రతిపక్షిని చల్లఁగాఁ గొంతుకోయువాఁడు. సభలో
 నిలబడినవో సిగూము. ఆయన రసవత్సంభాషణములు వ్రా
 యువో నొక మహాకావ్యము. స్వాతంత్ర్యము నెన్నఁడు చంపు
 కొనలేదు. పనిలేక యెన్నఁ దూలనాడలేదు. ఆ మేధ, ఆ ప

శిభ, ఆ హాస్యవిలాసము, ఆ సమయస్ఫూర్తి యితరున కందవు. అవసరమునుబట్టి పెంకితనము చూపెను. ప్రాచీనాచారముల కతీతుఁడు. అట్లని నవీనాచారముల నాశ్రయింపజేసెను. సందర్భానసారముగాఁ బోయెను. భాషావిషయమునను నిదియే త్రోవ. పాత్రోచిత మని వ్యావహారికము వాడెను. గ్రాంథికమును సమర్థించెను. గిడుగువారివలెఁగాక వీరు నియమసాపేక్షముగా గ్రామ్యము క్రయోగింకవలెనని యందురు. భాషావిషయకముగాఁ గొంచె మభిప్రాయభేద మున్నను గురుజాడ అప్పారావుగారు వీరిని కడు గౌరవించిరి. వజ్రుల చినసీతారామ స్వామిశాస్త్రిగారును వీరియభిప్రాయముల నామతించిరి. బహుజనవల్లి సీతారామాచార్యులవారు వీరి కాచార్యులు. శ్రీపాదకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారికి వీరి రాచార్యులు. కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి ప్రభృతులు వీరికి శిష్యులు. అల్లాడి కృష్ణస్వామి ప్రముఖులు వీరి కాపులు.

ఈపుంభావసరస్వతికి లక్ష్మీ ప్రసన్నత తక్కువ. శ్రీనాథునివలెఁ జివరికాలమునఁ జిక్కులుపడినారు. ఎంతవిక్కుపడియైనను సరస్వతీపూజ నేమటలేదు. ఇట్టి మహనీయచరిత్రుఁడు 1927 లో నాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము కళాప్రపూర్ణ బిరుదమునిచ్చి సత్కరించుటలో విశేషములేదు.

నెల్లూరుమండలమున కెల్లఁ దిక్కనవలెఁ గీర్తిచెచ్చినకవి పండితుఁ డీయన. శాస్త్రులుగారికృతులను బోషించిన శ్రిద్ధివంశీయలయశము శాశ్వతము. వేంకటరాయశాస్త్రిగారు 1919 లో

ఆంధ్రసారస్వత సభవారిచే సన్నాతులై మహాపాథ్యాయ
వికడ మంది తమవాద్దేవతాపూజాధాన మిట్లు నొడివిరి.

“ఆవాహనము స్త్రీపునర్వాహాదుర్వాదనిర్వాపణము-
ఆననసమర్పణము కథాసంతాగరము-అర్ఘ్యము ప్రతాపరుద్రీ
యనాటకము- పాద్యము మేఘసందేశాంధ్రటీక- అలంకారము
ఆంధ్రప్రసన్న రాఘవనాటకాదివిమర్శ కింకిణీగణ శింజాన శార
దాకాంచిక- నైవేద్యము శృంగారనైషధ సర్వంకషవ్యాఖ్య.
ఉమానాటకమున వీరు జీవితవిషయ మిట్లు చెప్పించికొనినారు.

ఛాత్రసాహస్ర స్రుచారంబుగా నాట

కములుఁ దన్నెగమంబు గఱపినారు

సంజ్ఞాసింగమ సార్వభౌమునిగదై

యెక్కినదొర మది తెక్కినారు

హూణరూపకరసం బుదరంబు నింజారఁ

ద్రావి గఱునఁ ద్రేచి తనిసినారు

టాటోటుఁగవులు పటాపంచలై మాయఁ

గాంచిక వాణి కప్పించినారు

బల్లారిభవ కవిపండిత సఁఘంబు

మదరాసులో గూపుచూపినారు

కాళిదాసు శకుంతల నేలినారు

మించిన ప్రతాపకృతిని నిమ్మించినారు

తగదొక్కో శాస్త్రిగారి గ్రంథముచుగోర

మహితవస్తు పరాయణ మానసులకు.

ధర్మవరము రామకృష్ణమాచార్యులు

౧౮౫౩-౧౯౧౨

జ్ఞాపకము-తండ్రి: కృష్ణమాచార్యులు. తల్లి: లక్ష్మమ్మ. జన్మ
సానము: ధర్మపురి ఆగ్రహారము (తాడిపత్రితాలూకా-ఆనంత
పురముజిల్లా) నివాసము: బల్లారి. జననము 1853 సం. (పరీ
ధావి కార్తిక శు॥ ఏకాదశి) నిర్యాణము 1912 సం. విర
చితగ్రంథములు ముద్రితనాటకములు:—౧ చిత్రసళీయము
౨ విషాదసారంగధరము ౩ పాదుకాపట్టాభిషేకము ౪ ప్ర
హ్లాద ౫ సావిత్రి చిత్రాశ్వము ౬ మోహినీరుక్మాంగద
౭ బృహన్నల ౮ ప్రమీలార్జునీయము ౯ పాంచాలీ స్వయం
వరము ౧౦ ముక్తావళి ౧౧ చిరకారినాటకము ౧౨ రోష
నారా శివాజీ ౧౩ వరూధినీనాటకము. అచ్చుకానినాటక
ములు:— ౧ ఉపాపరిణయము ౨ శుశీలాజయపాలీయము
౩ ఆజామిళ (వచననాటకము) ౪ యుధిష్ఠిరయశావరాజ్యము
౫ సీతాస్వయంవరము ౬ ఘోషయాత్ర ౭ మదనవిలాస
నాటకము ౮ ఉస్మాదరామప్రేక్షణికనాటకము ౯ రాజ్యా
భిషేకము. ౧౦ సుగ్రీవపట్టాభిషేకము. ౧౧ విభీషణపట్టా
భిషేకము ౧౨ హరిశ్చంద్ర. కన్నడనాటకములు: ౧ ఉపేం
ద్రవిజయము లేక వామఃచరిత్ర ౨ స్వప్నానిరుద్ధనాటకము.

శ్రీమత్కృష్ణమాచార్యకవికిఁ బూర్వము తెలుఁగులో
స్వతంత్రసంవిధానము గలనాటకములు లేవు. ఉన్ననాటక
ములు సంస్కృతమున కనువాదములు. ఆకారణమున నాంధ్ర
రంగస్థలములు విస్తరించి వెలయలేదు. పాశ్చాత్యసంప్రదా

యము, ప్రాచీన సంప్రదాయము నెఱిగి యొకరకముగు క్రొత్త త్రోవదీసి నాటకములు రచించి స్వతంత్రనాటకచయితలకు మార్గదర్శి యుపించుకొనిన మహాశయుఁ డీయన. వీరి కృషిని గుర్తించి గద్వాలమహారాజచరుఁడు 1910 లో నీమాచార్యకవిని, రత్నస్థానమును పతకముతో 'ఆంధ్రనాటక కవి తాపితాహు'డని బిరుద మొసఁగి గౌరవించెను. విదిత సమ్మేళనము గావించి నాటకపాత్రములకుఁ గేవలాంధ్రత్వము నాపాదించి తొలుదొల్త స్వతంత్రనాటకములు రచించినవాఁడగుటచే నీకవివరున కీవిరుద మన్వర్థ మని నాఁడు పెక్కుపండితులగ్గించిరి. పురప్రముఖులు ముగ్ధులై యొకకిరీట మప్పించిరి. ఆచార్యులవారు నాటకకర్తలైకాక నటకులు కూడను. చిత్రసభీయములో బాహుకుఁడు, విషాదసారంగధరములో రాజనరేంద్రుఁడు, పాదుకాపట్టాభిషేకములో దశరథుఁడు, అభీష్టానమణిమంత్రములో దుష్టబుద్ధి, ఈపాత్రములు ప్రత్యేకప్రశంసాపాత్రములుగా నటించెడివారు. దశరథపాత్రధారిత్యమున కృష్ణమాచార్యులవానికి సాటి కృష్ణమాచార్యులవారే యని కలుపుదు చెప్పుకొందురు. ఆచార్యులవారు తమమరణము నాటకరంగముననో న్యాయస్థానముననో యుండునని యప్పుడప్పుడను చుండువారు. అది తథ్యముగ వారు 1912 లో నొక యభియోగము నడపుటకు వెళ్లి 'ఆలూరు' లో న్యాయస్థానమున నాకస్మికముగఁ గాలు జాటివడి 'రామ

చంద్రా'యనుచు ననువులుఁ బాసిరి. వారిమృతకళేబరము నా-
లూరునుండి బల్లారికిఁ దెచ్చి యంత్యక్రియ నడపు సందర్భమున
జరిగినయూరేఁగింపుటుత్సవము పలువు రిప్పటికిఁ జెప్పుకొం-
దురు. నాటకాచార్యుఁడై గడించినకీర్తియు, నామాయాదియై
సంపాదించినపేరును నాఁడు ప్రకటితమైనది. స్త్రీలు పురుషులు
వృద్ధులు యువకులు నొకరననేమి, వేలకొలఁది పుష్పమాలికా
దులచే నాచార్యకవి కంత్యసమ్మాన మొసంగిరి. ఇట్టిమహాశ-
యుని శక్తియుక్తులు ముచ్చటించుకొందముగాక !

కృష్ణమాచార్యులవారి తండ్రిగారు మంచిపండితులు.
తాతముత్తాతలుకూడ విఖ్యాతవిద్వాంసులు. తండ్రిగారు బల్లారి
"వార్ధలా కాళేజి" లో నాండ్ర పండితపద మలంకరించిరి
జనకుని సన్నిధినే కృష్ణమాచార్యుఁడు సంస్కృతాండ్రములు
శిక్షించెను. మేధాశక్తి గొప్పది యగుట నిట్టే చక్కని
సాహిత్య మలవడుట తటస్థించినది. దానివలన బహుగ్రంథవరి
శీలనము గావించి పాండిత్యమునకు స్వయముగా మెఱుఁగు
పెట్టుకొనెను. అష్టశతావధానప్రదర్శనము గావించి కొక్కొండ
వేంకటరత్న మహామహోపాధ్యాయునివంటివారిచే మెప్పులుఁ
గాంచెను. అదియటుండ, నీయన కాంగ్ల భాషాభ్యాసము చేయు
వలయునని యభినివేశము కలిగినది. పట్టుదల గలవారగుట
ఎఫ్, ఏ పరీక్షలో నుత్తీర్ణత నందిరి. తరువాత ఆదవాని 'తాలూ-
కాకచేరీ'లోఁ గొన్నాళ్లు లేఖకులుగాఁ గురవలసినదొనది.

శివకి దార్శన్యముకూడ నొకకళ యైనదిగదా? పాపము నాటికి వీరిది పేదపడుటంబును. ఆదవానిలో సంసారము సరిగ జరుగక బల్లారికి వచ్చి “కంటూక మంటు మేజన్స్రీటుకోర్లు”లో ‘ప్రైవేటు వకీలు’ పనిచేయ మొదలిడిరి. ఆయుర్వ్యోగము వీరి దరిద్రదేవతను దఱిమివైచినది. వకీలువృత్తియందు వీరికి లభించిన యుత్తేజసము “ఫస్ట్ గ్రేడ్ స్టీడరుషిప్” పరీక్షకుఁ బురి కొల్పి యందు తీర్ణుని గావించెను. నాటినుండి వీరిన్యాయ వాదవృత్తి నిరాఘాటముగ సాగి న్యాయస్థానమున కెక్కు నభియోగము లన్నింటను వీరి దొకపక్ష ముండితీరువంతయున్న తీకిఁ గొంపోయెను. ప్రతిపక్షులను సాక్షులను ప్రశ్నించుటలో వీరినేర్పు గొప్పది. వీరివాదము వినుటకుఁ బ్రజలు సుమిగులాడి యుండువారట. బల్లారిప్రాంతము లిప్పటికిని వీరిన్యాయవాద దక్షత వేనోళ్లఁ జెప్పుకొందురు.

ఈ యాచార్యకవి యద్భుతమేఘాశక్తి యెన్నోకళలను గ్రహించినది ఆయుర్వేదము వీరులెన్నగ నెఱుఁగుదుట అది వీరి వంశపారంపర్యముగవచ్చుచిద్య నాడిపరీక్షలో సేయన సిద్ధమాస్తు లట. జ్యోతిశ్శాస్త్రమునను వీరిప్రవేశము చాలగొప్పది. వారి నాటకములలో నిందులకు నిదర్శనములుపెక్కుగలవు. చవరంగ మాడుట యన్న వీరికిఁ జెప్పరానిమక్కువ. నెలలతరబడి యన్య మనస్కులై యాడుచుండువారనిప్రతీతి. లభినయశాస్త్రమువీరికిఁ బరిచితము. “డిబేటింగునానైటీ” నొకటి స్థాపించి వలుచును పుర

ప్రథమ ఖులనంగునభ్యులుగాఁ జేసించి 'షేక్సుపియరు' నాటకము లలో ముఖ్యపాత్రల నభినయించెడివారు. ఆ సరసవిదినోదిననభకు నాఁడు పెద్దప్రఖ్యాతివచ్చినది నాటకబృందముపైఁ గల దొల్లి టిహేయభావము తొలగించిన దీశభయే. ఈసభామూలమున నొకసారి 'ఆంధ్రకవివండిత సంఘసమ్మేళన' మాచార్యులవా రతి విజృంభణముగా జరిపిరి. మఱొకసారి ఒంటిమెట్టలో వావిలి కొలను సుబ్బారావుగారి 'ఆంధ్రవాల్మీకి రామాయణ' కృతి సమర్పణోత్సవమునకు వీరి నధ్యక్షులుగా నెన్నకొనిరి. అప్పుడు కీర "పాదుక పట్టాభిషేకము" ప్రదర్శింపఁగా రూ 1500 వచ్చి నవి అవి కోదండరాముని కైంకర్యమునకే యర్పింపఁ బడినవి. వీరినాటకములకుఁ బ్రహసామాన్యములోఁ గల గౌరవమున కిది మంచి తారకాణ. అంకములలోని కథ రంగములుగా విభజిం చుట వీరినాటకములలోని క్రొత్తపద్ధతి. ఇది పాశ్చాత్య సంప్ర దాయము. నాటకము విషాదాంతముచేయుట వీరి కనభీష్టము కాదు. 'సారంగధర'ను జూచి మనకది యవగతము. కాళ్లు చేతులు విఱుగఁగొట్టఁబడి సారంగధరుఁడు చనిపోయెను. అం త్రో నాటకము సమాప్తము. మఱియొకసంప్రదాయముగఁ గవియైనచో నిదియుల్లువాసియుండఁడు. ఇదియు నాంగ్లేయమే. సారంగధరునిపై నింద గూపిత చిత్రాంగిని విచారించుటకు రాజ నరేంద్రుఁ డొకన్యాయస్థానసభ చేసెను. అది సరిగ నిసర్గ సుందరముగనుండి కృష్ణమాచార్యులుగారు గొప్ప న్యాయవాదియని సాక్ష్య మిచ్చుచున్నది.

వీరి నాటకచక్రములో 'చిత్రసళీయము' మిన్నందిన ప్రఖ్యాతి గొన్నది. అందలి కద్యగద్యములు ప్రబంధములకు దీటువచ్చునవి. అది ప్రదర్శించుట కొకపాటిసటకుఁడు పనికిరాఁడు. సంపూర్ణమైన యర్థజ్ఞానము కలిగి మరల నిట్టికవిత్వము వ్రాయఁగల నన్న వాఁడు వీరినాటకములు నోటబట్టఁగలఁడు. తెలుఁగులో ననువాదములు రెండుమూఁడు తప్ప స్వతంత్ర నాటకములు రచించునలవాటు నాటికి లేకుండుటచేఁ బ్రాచీన ధిక వాసన వీరినాటకములలో నననేర, ఆనాఁడు వ్రాసిననలుగు రై దుగురు కవుల నాటకములలోఁగూడ వెల్లి విరిసినది.

ఆచార్యులుగారి చిత్రసళీయము చూడుఁడు ! ప్రథమాంకములో స్వయంవరరంగమున భారతీచేత దమయంతికి భుజంగప్రయాతాఁడైన యెన్ని ప్రాబంధికవృత్తములతోఁ జెప్పించెనో ? ఇక్కడు బొత్తిగా నాటకములలోఁ బద్యములను బరిహరింపవలయు ననుచున్నారు, అది యాచితీపోషక మని- అటువంటియుష్కడు పృస్థీస్తృత్తులు - మత్తకోకిలములు దృశ్య కావ్యములలో నుపయోగించుట యొకరకముగా నుండును. నాటికలుగూడ సర్వసమర్థులు. ఇన్న డిట్టివి యాడువారు నూటికిఁ గోటికిఁ - ఇందుమించుగా శ్రీనివాసరావుగారివి, కృష్ణమాచార్యులు గాఁచిగూడఁ బద్యనాటకప్రాచుర్యములు. అడుగడుగునకుఁ బద్యము. తిరుపతివేంగటకవుల పాండవనాటకములలోను కద్యములపా లెక్కునయే. కాని వారు కొంతశైలి తేలికపఱచిరి.

చిత్రసళీయము చతుర్థాంశములో 'కరద్రాత్రి'ని వారివారి
య పాలంభనములు ఇరువదియైదు పద్యములో నాచార్యుల
వాడు వర్ణించివైచిరి : జమగా నాపద్యము లేవనుచోత్రాది
ప్రబంధములకు నందసయదాత్తభావములు కలవి. భావయు
నట్టిదే. విరహవ్యథావిధురుడైన బాహుకభూమికాధారి యొక్క
కెట్లున నాపద్యములు చనువవలయు నన్న డొక్క బ్రద్దలగును.
నాటిసటకులు కాబట్టి చిత్రసళీయాదుల కంత ప్రఖ్యాతి
ప్రజాసామాన్యములోఁగూడఁ దీసికొని రాగలిగిరి. నటకులై
ఖండాంతరప్రసిద్ధిగాంచిన తాడిగర్తి రాఘవాచార్యులు గాఁకి
మన ఆచార్యులుగారు మేనమామ. వీరి నాటకపద్యములు
చాలమందికి నోటికి వచ్చినవే యై యుండును. అయినను రెండు
మచ్చు.

అతిమాత్రంబుగ దుఃఖముక సుఖము దై వాధీనతం గర్హు
గతిమై బ్రాణికిఁగల్గుగా యిపుడు దుఃఖప్రాప్తి మల్లాడ శ్రీ
య తుఁడాధూరమణుండు వెండియును నేఁడో ప్రేపాయాకాలదు
స్థిఁదీఱుగను సర్వసౌఖ్యముల నిశ్చింతాత్మతం జెందఁజే ?
బలిరే కంటినిగంటి సప్తజలధిప్రావేష్టితాఖండ భూ
లఁ నాధీశ కీరీట వారిరుహలోలంబాయమాన ప్రభో
జ్యోతితాఁడమనూపురాత్త పదసేవాప్రీతకోత్రాధవు
దళభూమిధవు నాశితౌఘ కరుణానవ్య ప్రభామానవుఁ.

దేవులపల్లి సోదరకవులు

౧౮౫౩-౧౯౦౯

అగ్రజులు: దేవులపల్లి సుబ్బారాయశాస్త్రిలవారు. తమ్ములు: తమ్మనశాస్త్రియను నామాంతరముగల వేంకటకృష్ణశాస్త్రి గారు. మొదటివారి జననము 1853 సం. నిధనము 1909 సం. రెండవవారి పుట్టుక 1856 సం. నిర్యాణము 1912 సం. కూచిమంచి తిమ్మకవి కడకాలమున నివసించిన చంద్రమ పాలెమున (గోదావరీమండలము) వీరి మనగడ-తెలగాణ్య వైదికశాఖీయులు. కాండిశ్యసగోత్రులు. తండ్రి: వేంకట కృష్ణశాస్త్రి. మహేంద్రవిజయము (అంధ్రప్రబంధము) రావువంశముక్తావలి (సంస్కృతము-అచ్చుకాలేదు) మల్లాణ త్తపకము (తెలుగు సేత) రామరాయవిలాసము, రామపంచా శత్తు (సంస్కృతము) ఇవి సుబ్బారాయశాస్త్రిరచితములు- నయనోల్లాసము, యతిరాజవిజయము, రావువంశముక్తావలి (తెలుగుకావ్యము. అముద్రితము) సకలేశ్వరకతకము, ఇవి తమ్మనశాస్త్రి రచితములు-

వేలుపు రాఘవండు; పదివేలపురాణము లన్య నెన్ననీ
యేలిక లెన్న రావుకులు లెచ్చటివారల కప్పు డొప్పుభూ
పాళి నిజంబుగాఁ దన కటంచుచు దేవులపల్లివంశ భూ

పాళి దలంచుచుండుఁ దనపాలిటి కీమభయంబె ప్రాపుగఁ.

చూచితిరా సుబ్బారాయశాస్త్రినరుల రామభక్తివిశేషము?

రామభక్తివిమించినది రాజభక్తి. ఈ రెండింటి ప్రాపుచేతను
మహేంద్రవిజయాది మహోత్తమకృతులు రచించి, యాంధ్ర

దేశమున నక్షయకీర్తి నాజ్ఞించి మించిన మహాశయుఁ డీయన, గంగాధర రామరామేంద్రుఁడు తనసింహపీఠిపైఁ గూరుచుండఁ బెట్టి “ప్రాజ్యతరంబగురాజ్య మెల్ల నీదేగద నబ్బగాయసు కవీ!” యని యఖండసత్కార మొనరించినను అనతిపుఁడు కాని యభిజ్ఞ శేఖరుఁ డీయన. సుబ్బగాయశాస్త్రీగా రాంధ్ర భోజాభిఖ్యతో వెలయుచున్న నేటి సూర్యరాయమహారాజ వరునకు సంస్కృతభాషాదేశికుఁడై యలరారిన యదృష్టవం తుఁడు. రామనామసంస్మరణమా, రామరాయసందర్శనమా నను దినకృత్యములుగా నొచి కవిశ్రజీవయాత్ర నెఱపినవండితుఁడు.

దేవులకల్లి వంశీయు లెల్లరు విద్యత్కవులు. పీఠికాపుర రాజ్యస్థాపకులు శ్రీరావుతెనంగురాజుణింగారి యాదరణ ముచే వీరివంశస్థులు పీఠాపురమునఁ బ్రవేశించిరి. సుబ్బగాయ శాస్త్రీగారి తండ్రి గొప్పవండితుఁడు. శాస్త్రునిగారు పితృ రంతేవాసులు. వారికడఁ గావ్యనాటకాలంకారములు, జ్యోతి వ్యద్య నధికరించిరి. కవితాభిరుచి ముగ్ధుఁబాలతోఁ బెట్టినది. ఇత విశేషమేమన, ఆశువుతోఁ బ్రబంధశైలి శాస్త్రీగారి కల వడినది.

1879 లో శ్రీమూర్తి మాడభూషి వేంకటాచార్యులచారు పీఠాపురాస్థానమున నవధానము గావించిరి. అప్పుడు గంగాధర రామరామేంద్రులు “మనయాస్థానమున నిట్టి నవధా. ము చేయుప్రతిభావంతు లుండిరే” యని ప్రశ్నించిరట. సుకు

నాడు దేవులపల్లి సోదరుల శతావధానము ప్రారంభమైనది. అ. న్యసామాన్యమును కవితాధారతో నాయవధానము జయప్రదముగా నెఱవేఱినది వేంకటాచార్యులవారు సోదరకవుల ప్రశంభును నివ్వెఱిపోయి. మహారాజు తనసంస్థానకవులశక్తి కానందపడెను. అప్పటినుండియు నాస్థానమున వీరిపేరు మాఱు మ్రోసినది సుబ్బారాయశాస్త్రిగారు 'రాఘవంశముక్తావళి' సంస్కృతమున సంపాదించిరి. అది మహారాజు 1882 లోఁ గృతి సందెను. ఆసందర్భముననే యీకవిరాజున కామహారాజు "రాజ్య మిచ్చితఁ బుచ్చుకొ"మ్మనకు 'సుకవితా యద్యస్తి రాజ్యేన కిమ్.'

1890 లో గంగాధరుఁ డస్తమించెను. ప్రభువియోగము భరింపలేక మనకవి పీఠికాపురాంగ్ల పాఠశాలలో పాఠ్యాదుపదవి విడిచి యింటఁ గూర్చుండెను. ప్రభుభక్తి యిట్లండవలయును. సుబ్బారాయశాస్త్రిగారి తమ్ములు తమ్మనశాస్త్రిగారియెడలను బైవిషయము లుపఁ టుణవిధి చే నన్వయించుకొందురని పునరుక్తి సేయలేదు. ఈసోదరకవుల సాభాత్రము గొప్ప దని చెప్పుకొందురు. తమ్మనశాస్త్రిగా రన్నిటను నాయన్నకుఁ దగిన తమ్ముఁడు అవధానావిప్రదర్శనములలో నన్నగారికంటెఁ దమ్ముడే మిన్న యని జపశ్రుతి. పాండిత్యమునమాత్ర మగ్రజునిదే యగ్రతాంబూలము.

ఈకవిసోదరులు తమనాటికి సుగృహీతనామలై యున్నా-
కూచిమంచి వేంకటరాయఁడు-శిష్టు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి-మాడ
భూషి వేంకటాచార్యఁడు- మొదలగువారి పరిచితివలనఁ దెలుఁ
గుకవిత్వమున మెఱుఁగువలు, కొన్ని శ్రొత్తపోకడలు సంగ్ర
హించినారు. మాడభూషికవిని మించి యవధానము చేసెదమని
కృతార్థులైనారు మదరాసుపుర ప్రముఖులనుగూడ సవధాన
ప్రదర్శనమున మెచ్చించిరి. ఎన్నఁదో వరునాట రశతాబ్దికిఁ
బూర్వ మంతురితమై, మాడభూషికవిచేఁ బల్లవితము, దేవులపల్లి
సోదరులచేఁ గోరకితమై, తిరుపతి వేంకటేశ్వరాదికవులచేఁ గుసు
మితమై యాయవధానవిద్యాలత కొన్నాళ్లు దెలుఁగురాజుల
తల లూపించి క్రమముగా వెట్టికలలు వేయస్థితికి వచ్చినది.

సుబ్బారాయశాస్త్రిగారు ప్రభువుల యభియోగవిజయ
వార్త విని వార్తాహరునకుఁ దమచేతుల నున్న బంగారుకంకణ
ములు బహూకారముచేసెనట. ఆయన ప్రభుభక్తి యట్టిది.
'మహేంద్రవిజయ' ప్రబంధ మీవిషయమును తార్కాణిం
చుచు. ఈ "మహేంద్రవిజయము" ప్రాచీనకావ్యవాసన ముమ్మ
రముగా లేని మధురకావ్యము. వీరికృతుల కెల్ల నిదిమేలుబంతి.
మచ్చున కొకపద్యము చాలును.

తొలికోడి తానయై యెలుఁగెత్తి మూఁడుభం

గులఁ గుక్కుటేశుండు కొసరి కూసె

నాలమందల కెల్ల నధినేత తానెయ్యె
 పొంకంబుగా నంది అంకెవైచె
 దీర్ఘంబు దెచ్చుచు స్తికి బెద్ద తానెయ్యె
 లంబోదరుడు బృహతం బొసర్చె
 విహంగంబులకు నెల్ల బెద్ద తానై ఊమా
 రుసికేకి పెలుచ నిస్వన మొసర్చె
 దాన లింగార్చకులకు బ్రాథమిమఁ డనుచు
 బ్రాతరనియిండు కేతనాగ్రమునకున్న
 ఘంట మ్రోయించె వదిమాగధుని తామె
 యగుచు భక్తులు పేర్కొని రపుడు మమ్ము.

మ హేంద్రవిజయము. (6-232.)

శాస్త్రీశాదులదేవభాషాకవిత్వాధోని శోక శ్లోకము మూద
 లింతును.

జ్ఞాతార శ్రోతార స్తోతారః కాంక్షితార్థదాతారః
 నేతార స్సంతి యది ఖ్యాతా రచయంతి సత్కృతీః కవయః.
 అన్నదమ్ము లిర్వురును సంస్కృతభాషా కవిత్వోః జేయితిగిన
 వారు. తమ్మునశాస్త్రీగారి భారాశుద్ధి చూడుడు.

ఫణీశదరతారకా శశిమణీ ఘృణీధోఽణీ
 తృణీకరణనై పుణీ విలసితాపనవ్యాంగకమ్
 గణాధిపసమర్చితం గణసుధీగణగ్రామణీ
 పణాయితగుణాన్వితం మనసి కుక్కుటేశం భజే.

తమ్మునశాస్త్రీగారి తెలుగుసూక్తులలో నయనోల్లాసము, యతి
 రాజవిజయము పేర్కొనఁ దగినది. నయనోల్లాసము ప్రభువట్టా

భిషేకోత్సవసమయమున వెలువడినది అప్పుడు 'నయనోల్లాసము' సార్థకత నొందినది. ఇందలిపద్యములు ధారాళముగా నడచినవి కాని వ్యర్థపదములు బహుళముగ దొరలినవి వీరి 'యతిరాజవిజయము' చక్కనిశైలిలో నున్నది. ఇది మూడొక్కాశ్వాసములుప్రాసి తమ్మనశాస్త్రిగారు గతిించిరి వారి తరువాతఁ బీఠికాపురసంస్థానకవులు వేంకటరామకృష్ణులు తక్కిన యాశ్వాసము పూరించిరి. యతిరాజవిజయమునఁ దమ్మన శాస్త్రిగారు కృతిపతులచే నిట్లు చెప్పించుకొనిరి.

పదనాలుగేడులఁ బొదలుప్రాయమునాఁడె

కడఁగినాఁడవుగదా కవితసేయఁ

బదు నెన్నిదవయేట వాక్రుచ్చితివిగదా

నక లేశతక మాశ్చర్యఫణితి

నిరువదై దవయేట విరచించితివిగదా

రావునక్కులచరిత్ర వ్రబంధ

మెడనడ వేనవే ల్నుడివినాఁడవుగదా

యసమపద్యముల సత్యాశులీల

నేఁడు వేడుకఁ జేయఁచున్నాఁడ వస్మ

దనుమతిని నయనోల్లాస మనెడుకృతిని

క్షీతిని బరికింప నతిశీఘ్రగతిని బూని

సుకవితకు గూర్చునేర్పు నీసాముగాదె ?

అభినవాంధ్రకవులలోఁ బ్రసిద్ధులగు దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రి గారు తమ్మనశాస్త్రిగారితనూజు లని తెలియనివా రుండరు.

పురాణసంధ మల్లయ్యశాస్త్రి

౧౮౫౩-౧౯౨౫

ఆరామద్రావిడకాళీయబ్రాహ్మణుడు. తండ్రి: భద్రయ్య శాస్త్రి. కల్లి: రామమ్మ. జన్మస్థానము: పెదతాడేపల్లి. నివాసము: ఖండవల్లి, పితాపురము, రాజమహేంద్రవరము. జననము 1858 సం. అస్తమయము 1925 సం. గ్రంథములు: ఆంధ్రీకృతబ్రాహ్మణసూత్రభాష్యము (4 సంపుటములు) ఉప నివేశ్కధలు, శుక్రసీతీసారము, ప్రభావతీప్రద్యుమ్న, భద్రాపరిణయములకు వ్యాఖ్యలు, ఇత్యాదులు.

మల్లయ్యశాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్రములలో మహా పండితులు. వీరు క్రఖ్యాతప్రాజ్ఞులైన మొపరాల దక్షిణా మూర్తి శాస్త్రిగారి నన్నిధిని సూత్రభాష్యము నియమపూర్వక ముగ నధ్యయించిరి. తర్కవ్యాకరణములు పఠించిరి. క్రష్ణాన త్రయతత్త్వ మెఱింగిరి. ఇట్టివిద్యాధికారసంపత్తి కలిగిన మీదట మల్లయ్యశాస్త్రిగారు పీఠికాపురాధికతులయాజ్ఞచే శాంకరసూత్రభాష్యమును దేటతెల్లముగఁ దెలుఁగున వ్రాసిరి. సూత్రభాష్యమునకు మఱికొందఱుకూడ తెలుఁగు వ్రాసిరి. ఆయనువాదములలో నీయదియే మేలైనది. బ్రహ్మసూత్రభా ష్యము ననుపదించుటకు సామాన్యప్రజ్ఞానము చాలదు సర్వ శాస్త్ర ప్రవేశము, సర్వదర్శన పరిచయము నుండవలయును. అధీతిబోధాచరణప్రచారణము లున్నవారికిఁ గాని యిట్టియద్భుత ధముల తత్త్వము తెలియదు. సర్వథా సామర్థ్యము కలిగి

యాంధ్రవచనరచనలోఁగూడ నాటితేటినవా రగుటచే మల్ల య్యశాస్త్రిగారు 'ఆంధ్రసూత్రభాష్య' మందుపాటులో నున్న శైలిలో రచింపఁగలిగిరి. విషయగౌరవప్రసాశస్త్యాదులంబట్టియు నాంధ్రభాషకుఁ బుష్టికరమగుటంబట్టియు నీగ్రంథము శాశ్వత ముగ నాంధ్రమున నుండఁగలదు. రచనావిశేషమున కీపం క్తులు పరికింపుఁడు.

“ ‘శాస్త్రయోనిత్వాత్’ — ఋగ్వేదాది శాస్త్రము నకుం గర్తయగుటవలన (బ్రహ్మము సర్వజ్ఞము) బ్రహ్మ స్వరూపజ్ఞానమునందు ఋగ్వేదాదిశాస్త్రమే ప్రమాణమగుట వలన దానిచేతనే జగజ్జన్మాదికారణమగుబ్రహ్మయు తెల్పి యంబడునేని అని యర్థము.” భా. గొప్పదియును పురాణన్యాయమీమాంసాదులగు పెక్కు విద్యాస్థానములచే నుపకరింపఁ బడినదియు దీక్షమువోలె సర్వార్థములఁ బ్రకాశింపఁజేయున దియు సర్వజ్ఞకల్పము నగు ఋగ్వేదాదిశాస్త్రమునకు బ్రహ్మ ము యోని=కారణము. సర్వజ్ఞనిగుణమగు సర్వార్థములం బ్రకాశింపఁజేయు శక్తితోఁగూడిన ఋగ్వేదాది శాస్త్రమునకుసర్వ జ్ఞానకంటె వేఱొకదానినుండి యుత్పత్తి సంభవించును. పాణిని మొదలగువాఁడవలనఁ దెలియందగినవానిలో నొకభాగమగు వ్యాకరణాదికమువలెనే యేయే విస్తరార్థమగుశాస్త్రమే యే పురుషునివలనఁ బుట్టుచున్నదో యాతఁ డాశాస్త్రముకంటె నధిక తరవిజ్ఞానము కలవాడని లోకమునం బ్రసిద్ధము...”

శాస్త్రిగా రీతిగఁ బూసగుచ్చినట్లు సూత్రభా
వ్యభావము కొఱవడకుండఁ దెలిగించి యాంధ్రభాషకు
మహోఽకృతి గావించిన మహాశయులు. మల్లయ్య శాస్త్రిగారు
“ఉపనిషత్కథలు” వ్రాసిరి. ‘శుక్రసీతీసారము’ వచనమున రచిం
చిరి. పింగళిసూర నాధ్యుని ప్రభావతీత్రవ్యమునను వ్యాఖ్య
వ్రాసిరి. వీరిగ్రంథములన్నియు పీఠికాపురప్రభువులేక్షకఁబడిరి.
అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవిగారి భద్రదాసరిణయమునకు
వ్యాఖ్యా విపులపీఠికలు రచించిరి. అనేకపాఠాంతరములతో
ననుగుణముగ వ్యాఖ్యతో నాంధ్రభారతమున కొన్నిపద్య
ములు వీరు పరిష్కరించిరి. ఈపీఠికలవలన వీరియాంధ్రకవిత్వ
పరిశ్రమ విశదమగుచు. మల్లయ్య శాస్త్రిగారు భద్రకవిత్వమునఁ
గృహీతమైన కవులు కారు అయినను ననుమనమునఁ బద్యము
లల్లువలనా టున్నది. అల్లిపద్య మందనుగ నే యుండును.

శ్రీరఘువంశ వారినిధి శీతమయాఖుఁడు జానకీమన

స్సాగనచంచరీకము నిశాచరమత్తకరీంద్ర సింహము

ధీరజనాగ్రగణ్యుడు సుధీజనము తక్కితాళియా

నారఘురామమూర్తిమనీనాదరమొప్పఁగఁగాచులోఁడు

‘ఆంధ్రసూత్రభాష్యరంభము’

శాస్త్రిగారి జనకులు గొప్పసంస్కృతాంధ్రవిద్వాసులు.
వారంధులు. తొలుతదండ్రీగారికడనే మనశాస్త్రిగారు విద్యా
భ్యాసము గావించిరి. తరువాత విజయనగరమునఁ బెక్కునాళ్లు

పరించి. 1877 లో బెజవాడ కడనన్న కొండవల్లి మిషన్ హైస్కూలు లో నభ్యాసకులు. తరువాత రాజమహేంద్రవర పాఠశాలలో వడ్డాది సుబ్బారాయకవిగారి స్థానమున 1884 వఱకుఁ బనిచేసిరి. పిమ్మట అమలాపురము హైస్కూలులో 1889 లో బ్రవేశించి 1906 వఱకు నుండిరి. అటుతరువాత పితాపురాంగ్లపాఠశాలయం దాంధ్రాచార్యులై, తదాప్థానమున నాంధ్ర గ్రంథ హాళోధక వ్యాఖ్యాతలై శ్రీమార్యరాయాధిపతులచేఁ బరిపాషించబడిరి. మొక్కపాటి సుబ్బారాయఁడగారు వీరికిఁ బరమమిత్రులు. సుబ్బారాయఁడగారు మల్లయ్యశాస్త్రిగారికడ సూత్రభాష్య వధ్యయ్యించిరి. పోలవరాధీశులు కొచ్చెర్లకోట వేంకటకృష్ణారావుబహద్దగువారు మల్లయ్యశాస్త్రిగారికి శిష్యులు. శాస్త్రిగారికి ఆముక్తమాల్యదపై నెక్కువయభిమానమనియు, వీరి మారారిపాఠము నినదగినదనియుఁ బెక్కురు చెప్పుదురు. వీరి సంభాషణము విది శతరమై హాస్యప్రచురమై యుండును.

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహకవిగారి మాట నేర్చునకు మన మల్లయ్యశాస్త్రిగారే కారణము. కవిగారు శాస్త్రిగారికి మేనల్లురు పురాణకుండ పండితుఁడు ఆంధ్రసూత్రభాష్యము వలన నవినాశమగుయశము సంపాదించుకొనన రచయిత.

పద్మావతి సుబ్బారాయకవి

౧౮౫౪-౧౯౩౮

నియోగిబ్రాహ్మణులు. వారికసగోత్రులు: తాడి: నూర
పరాజు. తల్లి: లచ్చాంబ. జన్మస్థానము: నరమతాలూకా
లోని పానెర్లపూడి. నివాసము: రాజమహేంద్రవరము
జననము: ౩౦-7-1871 సం. (అనందనామ సం. శ్రావణ శు.
౫ ఆదివారము) నిధనము: 2-8-1938. కృతులు: ప్రబోధ
చంద్రోదయము, ఆంధ్రవేణీ సంహారము, అభిజ్ఞానకామంతల
ము, మల్లికామారుతము, విక్రమార్కకీయము, చందకాశిక
శాటకము, నృసింహవిశ్వరూపము, గౌతమీజలచుహిమాను
శర్లనము, భక్తచింతామణి, ఆర్తరక్షాసుణి, మేఘసందేశము
నందనందనశతకము, సతీస్మృతి, సుతస్మృతి, వసురాయ
చాటుక్తిముక్తావళి, శ్రీకూక్తివసుప్రకాశి, సుగుణప్రద
గృనము- ఇత్యాదులు.

ఉపాధ్యక్షత్వమున గవ్యమున సుబ్బారాయకుడు
గాడు చాల సమర్థులు. రాజమహేంద్రవరమునందలి సర్వకళా
శాల పీఠి యధ్యక్షత్వమున కశ్వర్యపోషిమిది ఓ జె.
కూడెందొరమంతవాడు వ సు. రాయకవిగారి పాఠము
వినుటకు జెవికోసికొని తలుపుచాటున నక్కు-వాఁ డనిప్రతీతి.
అందులో నామన భారతపాఠము మఱియు నద్భుతము. విని
తీరవలె నని నాటి విద్యార్థులిప్పటికీ జెప్పుకొనుచుండురు.

మదరాసు గవర్నరైన సర్. కె. వి. రెడ్డినాయుడు
వీరికిఁ దెలుఁగున శిష్యుఁడు విదేశీయుఁడు "హ్యమ్మెటు"

దొర సుఖ్యరాయుడుగారిమొదల జాలకాల మాండ్రభాషా
సభ్యునించెను. వీరికడ విద్యాభ్యాసము చేసి పైకి వచ్చినవారు
పెక్కొండ్రు. పాతనారైన వీరియెడ నమ్ములై యుండవలసినదే.
ఆయన యితరులకు లొంగలేదు. విద్యార్థులకు లోతువ నీయ
లేదు. అశ్మశారచము కాపాడుకొనుచుఁ దా మేస్థానమున
నుండవలయునో, యాస్థానమున నుండుట వారి సహజగుణము.
మాటలలోఁ బొందిక, సకతలో నార్జవము, కీచికలో నిరాడం
బరము వ. సు. రాయకపిఁద బెద్దమరుష్యులలోఁ బేరు తెచ్చినవి.
వచ్చినవారి నదేఁగిగా నుటంచుట, సచ్చనివానినిఁ బట్టి దూషిం
చుట వారిచేతఁ గాదు. విద్యకుఁ దగిననుగుణసంపద యుండు
టచే వసుకవి యనంతకీర్తి సంపాదించు సుఖ్యరాయుడుగారు శమ
జీవిత తింగ్రహము తెలియుట కీసము వ్రాసికొనిరి.

పుట్టుక పాసెర్ల పూడిలంకను, దండ్రు

బంకుగులింట నానంద భుండు

మొత్తంపాత్తుల నత్తమిల్లుట, శైవ

వక్రీక, పదుకొండు పత్సరముల

ప్రాయంబుదనుక నొసంగ మాకోరంగి

గన్నవారల వియోగంబు నటనె

అక్షయ మొదలు పరాన్న మేడొడ్లు దొ

డ్డమ్మపేట దివంగుడు, శ్రీము

ఖాబ్దమున సొంతకాపుర మక్కొటికనె
ప్రథమజాయావియోగహృత్వ్యథము, భావ
రాణ్మహేంద్రంబునందు నాంధ్రంపుటొజ్జ
పదవి; వసురాయచరితంబు క్రథిత మవల.

సుబ్బారాయఁడుగారు చిన్ననాట దొడ్డమపేట దినాణము
వారిపోషణమున నుండి విద్యాభ్యాసము చేరి. నాఁడు వీరి
గురువులు వాసుదేవశాస్త్రిలుగారు దొడ్డమపేటకు సమీప
మునఁ గల 'భీమక్రోశపాలెము' లో భాగవతుల వారిశాస్త్ర
గారను సుప్రసిద్ధవైయాకరణు లుండెడినారు వారియొద్దఁ
జదువుకొను విద్యార్థి యొకఁడు "శ్రీదత్తుపురీనివేశ ! శ్రీభీమే
శా !" యను సమస్యను మనకవిగారి కీమఁగా వీరు దానిని
పదిరకములుగాఁ బూరించి చూపించిరట అప్పుడు వీరి గురు
వులు సంతసించి ముందుముందు నీవు విశేఖరుడ వౌను వని
యాశీర్వాదించిరట. అప్పటి కీమనవయస్సు పదుమూడేండ్లకు
మించదు. ఈదిగువపద్యము ప్రస్తుతకవిగారి పుట్టుకను దెలుపు
చు నెంతయుదముగా నడచినదో పరిశీలింపుము.

గౌతమిఁ గట్టి కాలువలు 'కాటచు' ద్రవ్యవకాలమందు నం
భూతుడ నైనవాడఁ బదుమూడకునేడులయూకుతల్లికి
మాతకు లేమిఁ బా; లచట మంటిని మ్రోసెడి యుష్పరమ్మ లే
ప్రీతిని నన్నుఁ జగ్గుడిపి పెంచెఁ టేమి ఋణానుబంధమో?

వసుకవిగారికృతులలో 'భక్తచింతామణి' జీతము గలకృతి. దీనిలోని పద్యములు చాలమందికిఁ గంఠస్థములు. భక్తచింతామణి సామాన్యశతకము కాదు. "భావగాంభీర్యమందును దత్తబోధనమందును భక్తచింతామణి పద్యములు కొన్ని ప్రపంచసాహిత్యమందలి యే కవితకును దీసిపోవు" అని విమర్శకులు వ్రాసియున్నారు.

సేనింతుక భవదీయపాదజలరుట్టింతానుపానంబుతో
దేవా! మందు; ననామయశ్వము ప్రసాదింపంగవే మేఁకిక
బ్రాహ్మణ్యేషువుఁ బ్రాపుగల్గినచు, దానంబేర్చునే వృక్షముక
నీవుఁడక వృద్ధినానువ్యాధిభయమున్నే? భక్తచింతామణి!
మున్నగు ననర్థములులకుఁ దావల మిశతకము. ఇది భక్తి
ప్రధానమైన దైవను ననేకవిషయము లిందు సంధానింపఁబడి
నవి. పద్యభావము లన్నియు నుదారములు. భావ శృంగార
గంభీరము. తెలుఁగున 'భక్తచింతామణి' వలె నధికముగ
నమ్ముకవడిన గ్రంథములు తక్కువ.

సుబ్బగారాజుకవిశేఖరులు సూక్తిసుధానిధులు. ప్రౌఢ
తకు, భావసంపదకు వీరికవిత నివాసము. భట్టవారా యనుని
'వేణీసంహారము' వీ రాంధ్రీకరించిరి. అతనిశైలి యీ మనకు
సరిపడినది. అభిజ్ఞానశాకుంతలము, మల్లికార్జునము, ప్రబో
ధచంద్రోదయము, విక్రమోర్వశీయము, కుండమాల మున్నగు
నాటకము లనువదించిరి. ఇ వన్నియుఁ దెలుఁగువారికి శిరఃకం

కనకారణములు, ఆంధ్రరంగస్థలములకు నలంకారములు, విశ్వ
విద్యాలయములకుఁ బాఠ్యములనై. యశస్సు నార్జించుకొని
నని. అన్ని నాటకములకంటెను వీరి 'వేణీసంహారము' విచిత్ర
గనినది. సుబ్బారాయఁడుగారు చిన్ననాట నాటకములలో
సభివముంచువారట. వేణీసంహారమున ధర్మరాజపాత్రయును
దామే నటించిన్లు చెప్పుదురు ఈకళాభిమానమే యిన్ని నాట
కములు వ్రాయించినది. నాటకకర్త నటకుఁ డైనఁగాని నాట
కము రసవత్తరముగా సంఘటించలేఁడు. భవభూతికూడ నటకుఁ
డైనట్లు చాఁత్రములు చెప్పుదురు. సుబ్బారాయఁడుగారు కద్య
ములు చక్కఁగాఁ జదువుటలవాటు కలవారు. చిలకమర్తి
లక్ష్మీనరసింహముగారు 'స్వీయచరిత్రలో' నిట్లు వ్రాయు
చున్నారు. 'కద్యములు చదువుటలోను దండకములు చదువు
టలోను మిక్కిలి నేర్పు గల సుబ్బారాయఁడుగారి నోటనుండి విని
నప్పుడు నాయొడలు పరవశమైనది.'

రాజు హేంద్రవరడున నాధునికాఁద్రకవిత్రయ మని
పేరొందిన నారిలో వీరిొకరు అంగ్లభాషావిశారకులగు విత్తు
లతో నిరంతరము సంభాషించుచు నటవలన వీరికవిత్వమునకుఁ
బాహుళ్యకవిత్వమునందలి సవీరభావములు కొన్ని యబ్బినవి.
వీరి కవిత్వరచన కేలము ప్రాచీనఁకైన నడచిన దని చెప్పు
మీలుకాదు. క్రొత్తభావము లెన్నో వీరికద్యములలోఁ బరిప
వచ్చును. ఆశురీత యనిన సుబ్బారాయఁడుగారికిఁ దలనొప్పి.

చెప్ప సమర్థులే మైనను దానియందు వారి కప్రీతి. ఇది కొండు
అకు వింతగా నుండును. కద్యము చెప్పి నాలుగైదుమాటలు
వెనకముందు లాలోచించి సానబట్టినగాని వా రెన్నడు ప్రక
టింపలేదట. వ. సు. కవి తన ప్రతిభాప్రభ నాంధ్రమున
బ్రవంచించి సహస్రసూసములు జీవించి చనిన మహాకవి.
1933 లో రాజమహేంద్రవరమున జరిగిన ఆంధ్రసాహిత్య పరి
షత్సమావేశకార్యక్రమ వహించి 38 లో జీవయాత్ర చాలించిరి.
వ. సు. చరిత్రము పవిత్రమైనది. వ. సు. కవి సంకల్పశక్తియు.
వార్ధకమున సత్రేక్రిందివిధముగా దైవప్రార్థనము చేయువాడు.

కడచిననాళ్లఁ బైబడినకవ్వములం దలపోయ నిప్పు నా
యొడలు గగర్వడంకుఁ జెమ రుప్పతిలుక బెడగొండలట్టినా
యిడుమల నెట్టు నన్ననిచి యాస్థితి నిల్పితొందునబ్బరం
కడుమ, శుభాంతముంజలుపుమా ననునాటకముకాజగత్క వీ!

కోలాచలము శ్రీనివాసరావు

౧౮౫౪-౧౯౧౯

జన్మస్థానము: హంపిరూపాక్షక్షేత్ర సమీపముననున్న కమ
లాపురము. జననము: 18-3-1854 సం. నిర్వాణము.
20-6-1919 సం. గ్రంథములు: నునందినీపరిణయము, మదా
లసాపరిణయము, శ్రీరామజననము, పాదుకాపట్టాభిషేకము,
లంకాదహనము, ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణము, కీచకవధ, బభ్రు
వాహననాటకము, హరిశ్చంద్ర, రుక్మాంగద, చంద్రహాస,
శిలాదిత్య, ప్రతాపాగ్నిరీయము, కాళిదాసు, ప్రిహ్లాద, రా
మరాజుచరిత్ర, వైనురురాజ్యము, చాండీబీ, కశలవ
(నాటకములు) హాస్యవంజావ, అగస్త్యబాలభారతకథక
ము, ఆంధ్రీకృతాగస్త్యబాలభారతము, మొదలగునవి.

జేరుమోసి నాటకరచయిత లీరువురు 'బల్లారి' ని పావన
ము చేసిరి. అందు మొదటివారు ధక్కవరమువారు. రెండవ
వారు శ్రీనివాసరావుగారు. వీరిరువురను న్యాయవాదులు.
ఇరువురును నటకులు. ఇరువురను ధనికలు. కృష్ణమాచార్యుల
వారి చిత్రసభీయ మెంతజేరు సంపాదించినదో, శ్రీనివాస
రావుగారి రామరాజుచరిత్ర మంతప్రతిష్ఠ వాఙ్మించినది. 'రామ
రాజుచరిత్రము' చారిత్రకము. తల్లికోటయద్ధమునఁ గీర్తిశేషుఁ
డైన యళియరామరాజుకథ యిం దభివర్ణితము. వీరి వైనురు
రాజ్యము, ప్రతాపాగ్నిరీయము చారిత్రకములు.

వీరు గ్రామ్యభాష నొప్పుకొనరు. కళాశాలలలో గ్రామ్యము నుపయోగింపవచ్చు నన్నప్పుడు మనరాకు విశ్వవిద్యాలయమువా రేర్పాటుచేసిన సంఘమునకు శ్రీనివాసరావు గారు సభాకతులై వ్యావహారికమును నిరసించినచి చిరి. సంఘ సంస్కారమును గూడ వీరు కోరినటులు లేదు. నాటకములు విషాదాంతములు చేయుట వీరి కనిష్టము. ప్రాకృతాదిభాషలకు బదులు వ్యావహారిక ముపయోగింపవచ్చునన్న వేదమువారి వాతమును వీరికి సమ్మతము కాదు. చారిత్రకములు, సంఘసంబంధికములు నగునాటకములే యీనాట వెలయవలెనని వీరు శిష్టిపోయినారు. తెలుఁగునకు శ్రీనివాసరావుగా రిచ్చిన సందేశమునకు సంగ్రహ మిది.

“భాషను జెఱుగట తప్పు. అశ్లీలము లుంట తప్పు. దుర్నితకరములుగ నుంట తప్పు. బంధుబూతుకూటల నీతిజెప్పుట తప్పు. పేరుపెట్టి దూషించి యెత్తివేయుట తప్పు. గ్రంథమునం దిత్యాదులు తప్పులగునుగాని మిగతవి తప్పులుగావు. విషయనైశద్యము కొంతవఱకు నుండినజాలు. అోహమున్న యును స్వర్ణమయములు కాకపోయినను బనికిమాలివి యెవ్వయును గావు పూర్వకాలమునుండియు బుద్ధిపశలులని పేరుదిన కండితులగ్రంథములు చదివి తమ బుద్ధిబలిమిని హాళిజేచ్చి యిప్పటి గారు వ్రాయుగ్రంథములు చెడఁని చెప్పుట యసమంజసంబు.”

శ్రీనివాసరావుగారు మల్లినాథమాచార్యములు. వీరి పూర్వజులందఱును విశిష్టమరకరసంస్థాపకులు. వీరు నాటకాంతరంగములలోని స్వాభావికపాఠము చేసి, జ్యోతిషము తెలిసికొనిరి 1870 లో ఎఫ్. ఏ. కరీక్షలో నగ్గరి రెవెన్యూడిపార్టుమెంటులోఁ బఠించి 1881 లో ఆనంతపురమునందు 'డిప్యూటీ కలెక్టరు' కడది గనుగా నున్నాఁగించిరి. 1888 లో రెవెన్యూ కలెక్టరు పదవిలోఁ జేలి బళ్లారి న్యాయవాదులైరి. అంతకుముఁది వీరి సాంస్కృతిక పరిశుభ్యమునూర్తమునఁ బడింది 1917 లో కడపమునఁ జరిగిన ఆంధ్రసాహిత్యసభ త్వభ శ్రీనివాసరావుగారి కథ్యక్షులుగా నాడరించినది. మండపాకపాఠశాల ప్రకాశిత్రాధ్యక్షులును కవిత్వమును గొఁదాడిరి.

శ్రీనివాసరావుగారు రచనభావల. కండికులకు సత్కరించిరి. కవులకు సన్మానించి. పేదలకు బోషించిరి. వెలుగునాట నాటకశబ్దము వినితవాఁక శ్రీనివాసరావుగారి పేరు నిలఁబడునట్లు విశ్వమును 'ప్రకాశాశ్చరీయము'లోని యొక కథ్యక్షము మచ్చు

మూరె. ము మీసం నెప్పించి ముప్పిరి గాఁబలు మామమర్వము
నేనువు మీటకుస్తులకు నీటుగఁ గట్టుమ వాఁడబట్టుచు
ధీరులమనము నోటికనదీతఁగఁ బ్రల్లవమామనట్టి యీ
భీరులఁ బోల కీపు రణభీరవైతిని తఱుఁగిరియు.

శ్రీమతి భద్రాద్రిరామశాస్త్రి

౧౮౫౬-౧౯౧౫

జననము 1855. నిధనము 1915. జన్మస్థానము: పితాపురము
సమీపముననున్న కొమరగిరి. వెలనాటివెడిమలు. గౌతమ
గోత్రీయులు. తండ్రి: గంగరామయ్య. తల్లి: కామాంబ.
రామచంద్రోపాఖ్యాన ప్రబంధకర్త వారణాసి వేంకటేశ్వర
కవి యీయనకుమారామహాదేవుడు. వంశీయులెల్లరు వేదవిదులు.
కవికర్తృకగ్రంథములు: కాళిందీపరిణయము, శంతనూపాఖ్యా
నము (ఆంధ్రప్రబంధములు) చిత్రనీమ (కళాపూర్ణోదయము
వంటి కల్పితకథా కావ్యము), శంబరానురవిజయము (సంస్కృ
త చంపువు), శివరామశతకము, (ద్వ్యర్థి. అముద్రితము) ముక్తా
వళి (మదాలసకథగల సంస్కృతాంధ్రనాటకములు-) మల్లిక
(నవల - అముద్రితము) అహోబలపండితీయవ్యాఖ్య-లఘు
కాముది (ఆంధ్రటీక) జగన్నాథక్షేత్రమాహాత్మ్యము, శ్రావ
ణమహోత్సవతారావళి. ఇత్యాదులు.

తిరుగుతి వేంకటకవులు 'భద్రాద్రిరామకళణ యున్నచో
మాకు లోపముండ'దని యొకనయస్కారబా.ము విసరికాని
పితాపురములో సవధానమునారంభింపలేదు. సిద్ధాంతకాముదికిఁ
బాతము వ్యాఖ్యానవిశేషములఁ గ్రోడీకరించి చెప్పవారిలో
భద్రాద్రిరామశాస్త్రిగారు ముఖ్యులు "కాముదీ యది కంఠ
స్థావృథా భాష్యే ప్రశ్నమః" అనుమాక్తి ఏకపట్ల సముచిత
ముగ నకున్వయించును. ఈయన విరచనసంపద పాండిత్యము
ను మించినది. కర్మాచరణము కవితాపాటకమును దాటినది.

బ్రాహ్మముహూర్తమున లేచి సచ్చాత్రుడై పితాపురములోఁ
బాదగయాక్షేత్రమునకుఁ బోయి స్నానసంభ్యాదులు కావించి,
కుక్కుటేశ్వరదర్శనము చేసి వచ్చి యింటఁ గూర్చుండి విద్యా
ర్థులకుఁ బాఠములు చెప్పుకొనుచు సూర్యలోకము లేకుండ
జీవయాత్ర సాగించినధవ్యుడీయన. అలంకారగ్రంథము లాయన
పెక్కుమందికిఁ బాఠముచెప్పెను. కాని యాయశిష్యులు
మాత్ర మలంకారవిద్యార్థులు కారు. పెండ్యాల వేంకటసుబ్ర
హ్మణ్యశాస్త్రిగారు భద్రాద్రిరామశాస్త్రిగారి శిష్యులు.

శాస్త్రిగారు తమయిర్వదవయేట 'కాళిందీపరిణయ'
ప్రబంధము రచించిరి. మచ్చన కీపద్యములు తిలకింపుడు.

కాయచ్చామల వెల్వరించు వలిపెన్ గాటంపు నీరెండఁ గెం
జాయల్ పూనగదమ్మలంబుఁ బటవానదవ్యముల్ గంధచ
ర్చాయుక్తిం బలుతావు లీన సఖహస్తం బూని వాహ్యభిక్ష
సాయంవేళలవత్తురందుడరుణుల్ జానొప్పఁ బూఁదోటలన్.

వలరాజు తనదుపనులన్

మెలఁగింపం జెందకుండ నేర్పున దారిన్

వలవై చి పట్టె ననఁగాఁ

దిలకింపం దగిరి నోమతెరమంచములన్.

శ్లోతనూపాఖ్యానము 32 వ సంవత్సరమున సంతరించిరి. అది
చక్కని ప్రబంధము. ఈకవివరుడు కేవల ప్రాచీనకవిత్వ

ధోరణికలవాడే గాక నవీనపథమునఁ గబ్బము లల్లుమేధావి కూడను. వీరి 'చిత్రసీమ' కావ్యము పరికించిన నిది స్పష్టపడును. చిత్రసీమ కాళాపూర్ణోదయమును బోలు కల్పితకావ్యము. ఇందుఁ గృత్యాద్యర్థంబు లేదు. ఇది క్రొత్తకథతి. "కల దొక రాచకూతురు..." అని కావ్యము నుపక్రమించినారు. ఇందలి యాశ్వాసములకు దళము లనిపేరు. అవియు ద్వితీయదళము మొదలుకొని యారంభింపఁ బడినవి. తత్కారణము గ్రంథములో విశదమగును. 'మంగళాదీని మంగళమధ్యాని మంగళాంతాని శాస్త్రాణి ప్రథంతే' యనునట్టి చొప్పున నాదిమధ్యాంతములందుఁ గృతినాయకుని స్తుతి ముగవ్యములు రచించె. ఆపద్యములు కేవలవ్యవస్థాంతములు గాక ద్వితీయాద్యంతములుగా వ్రాయుట మతియు నూతనత. ఆపద్యములలో భూతభావికథలు సూచితములు. ఈ కావ్యములోఁ గార్యము ముందును, గారణము వెనుకను కన్పించుచుండఁ జూపుట కింపు పుట్టించుచుండును. ఇందు నాయకుఁడు చిత్రసీమ. ఈపేరులో నొకవిచిత్రము. సీమ సకారాంతము, ఆ సకారాంతము కూడ నుండుటచే స్త్రీత్వపుంస్త్వవ్యవహారముల కీపేరే యుపయోగించెను. ఇది యవశ్యపఠనీయకావ్యము. తెలుఁగుపలుకుబడి కొకమచ్చు.

క్రొవ్వమెఱుంగుగ బ్బాలయు గుజ్జగుమేనులతోడ నోరఁగా,
దువ్వి శిఖల్ లతల్ ముడిచి దొడ్డుగు నిత్తడిపోగులం జెవుల్

గర్వజేరుల న్నదురుగక్పగ వంకరబాట్లు దిద్ది పై
గర్వలవన్న చేలమిడి కొండలు చెంచులు వచ్చి కొంకుచున్.

చిత్రసీమ. 3. ౭౮.

తెలుగున నేకాక సంస్కృతమున వీరి కవితాధార ధారావా
హిని. వీరి 'శంబరాసురవిజయచంపువు' చరిత్రవలయును.
అందలి కవిత్వ మిటులు ప్రవహించును.

నిర్మంజీరస్వన మవచనం సన్న కాంచీ నాదం

వశ్చాదేత్య ప్రయతమద్భుతా వబుజాక్షీ పిధాయ

కాహం బ్రూహీ త్యభిహితవతీ కంకణానాం విరావై

జ్ఞాతా సద్యః పులకితలసద్గాత్రయష్టి ర్భభూవ.

వై దర్భ్యాదిసుకీర్తి శ్చైకావశ్యాద్యలంకృతిప్రఖ్యా

సుకుమారత్వాదిగుణ రసికమనో మారతు కావ్యకన్యా మే.

పరమనైష్ఠికుడై, పండితశ్రేష్ఠుడై, కవిగోష్ఠుడై చనిన

భద్రాద్రిరామశాస్త్రిగారికృతులు చిరకాలము తెలుగుపుడమి

నిలువఁగల వనుటకునందేహములేదు. పోతనవలె, కూచిమంచి

కవివలె దనకృతులు భగవద్విహితము లొనర్చిన మహా

పుణ్యుఁ డీయన. ఈకవి తనకవిత్వమును శ్రీరామస్తవమున

లగించఁజేసి ప్రాసిన యీపద్యము చూడఁడు.

బాల్యంబునఁ గవిత్వపటిమ చూప నొనర్చె
 మృదులకాళిందీ వరిణయకృతిని
 సంస్కృతః పితోరుసామర్థ్య మెఱిగింప
 విరచించె శంబరాసురవిజయము
 శబ్దార్థమఖదిత సరణికై శంతకూ
 పాఖ్యాన నామకావ్యం బొనర్చె
 రూపకకవితను జూప ముక్తావళి
 రచించె సంస్కృతాంధ్రములయందు

కల్పితకథాపటివ్రతఁ దెల్పఁ జిత్ర
 సీమఁ గల్పించె మఱియును జేసెఁ బెక్కు
 లెట్టి కవితను నిర్మింపనేనిఁ దగఁడె
 రామకదసేవి భద్రద్రాదిరామశాస్త్రీ.

కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రి

౧౮౫౭-౧౯౨౮

తల్లి: కావ సోమదేవి. తండ్రి: వేంకట శాస్త్రిలు. అభిజనము: గోదావరీమండలములోని 'మంగళ'. నివాసము: రాజమహేంద్రవరము. పుట్టుక 16-9-1౮57. కడకాలము 29-5-1928. కృతులు: ౧ శంకముకాశి (ఆధ్యాత్మిక పద్య కృతి) ౨ కోటిలింగేశ్వరశతకము. 3 హాస్యకుమారకరము (ప్రహసనము) ౪ బాలవ్యాకరణగుప్తాక్షరకాశిక. ౫ మేఘ సందేశము (ఆంధ్రపరివర్తనము).

కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రిగారి క్రిందలికి గుప్తాక్షరకాశిక యపన్నము. బాలవ్యాకరణముపై వెలువడిన వ్యాఖ్యలలో నది తొట్టతొలిది. వేంకటరామశాస్త్రిగారి సంస్కృతవ్యాకరణాభిజ్ఞత నిర్వేలము. ఈవయసునకు గుప్తాక్షరకాశిక ప్రత్యక్షరము సాక్ష్య మిచ్చును. వీరియభిప్రాయములలో గొన్ని పొరపాటు లున్న వని విమర్శకు లెత్తిమాపిరి అట్టివాలో మహామహాపాధ్యాయ తాతా సుబ్బారాయశాస్త్రి వజ్రుల చిన సీతారామశాస్త్రిగారలు ప్రముఖులు. ప్రతివాడుల విమర్శనములను మనశాస్త్రిగారు మహాపాధ్యాయులుగానఁ జాలభాగము ప్రతిఘటించిరి. ఎవ రేమన్నను గుప్తాక్షరకాశిక గొప్ప వ్యాఖ్య. "బ్రహ్మశ్రీ శిష్ట కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి పండితవర్య ప్రణీత హరికారికాంధ్రీనూత పరవస్తు చిన్నయసూరి కర్తృక బాలవ్యాకరణము"నకు వ్యాఖ్యాన మని ముఖపత్రినాపై

వ్రాసికొనిగాని వేంకటరామశాస్త్రిగారు శృప్తికడలేదు. చాలా వ్యాకరణము చిన్నయొకజ్ఞము కాదనియు, శిష్ట కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారి హరికారికల కనువాదప్రాయ మనియు వీరియాశయము. దీనిని పెక్కమంది పండితులు సోకపత్తికముగాఁ 'గాదు కా'దని ప్రతిఘటించిరి. పట్టినకట్టు వదలక పాండిత్య విశేషముచే స్వమశక్తిప్రకటిస్తావనమున కెన్నో యత్నములు | పకటించిరి కాని యీవిషయమనమాత్రము వేంకటరామశాస్త్రిగారి పక్షము నెగ్గినట్లు తలఁపఁజనదు.

వేద మధ్యయనించి, వేదాంత మభ్యసించి, భాష్యత్రయము పఠించి, సాహిత్యరత్నాకరము చుఱుకించి మహోపాధ్యాయు లగుపించుకొనిన మహాశయులు వేంకటరామశాస్త్రిగారు. ఆంధ్రసారస్వతమున వీరిప్రయోగవిజ్ఞానపాటవము మిక్కిలి గొప్పది. గుప్తార్థప్రకాశికయే యావ్రాతసః స్థిరారింతును. గుప్తార్థప్రకాశికవిషయమై విమర్శకులు వ్రాసిన విమర్శలపై "సమగాంగణ పార్థమూర్తి, ధటా సూర్యప్రదర్శి, కన్నె పల్లి వేంకటసీతాపతి శాస్త్రి" మున్నగుపేరులతో సమాధాన వ్యాసములు వ్రాసిరి. ఈరచన లెల్ల శాస్త్రిగారి యసాధారణ ప్రజ్ఞావైశద్యమును సహస్రముఖముల ఘోషించుచున్నవి. వేంకటరామశాస్త్రిగారిని మించిన పండితు లుండవచ్చును గాని చమత్కారముగా వీరివలె 'కాని దవు ననియు, నయినది కాదనియు' శాస్త్ర సామాన్యము చూపి సమర్థించునా రరుదు.

శుమనోల్లాస' శబ్దసమర్థనమున నీశక్తి తెల్లమగును. ఈయన
 మేధాసంకల్పి యశ్యవృత్త చుని వీశ్రవశ్యధులగు పండితులే
 శ్లాఘించుచుదురు. వేదాంత మెఱిగిన విద్వాంసు లయ్యు
 శాస్త్రిగారు శివాద్వైతులు. ఈశ్వరాస్తివ్యవయమున వీరి
 వ్యాసరచన బహుళముగ సాగినది. 1885 మొదలు రాజమ
 హేంద్రవరమున 'పాకస్కూలు'లో సంస్కృతోపాధ్యాయులై
 ప్రినింగుకాలేజిలో సంస్కృత ప్రధానోపదేశకులై, సర్వకళా
 శాలలో గీర్వాణభాషాగురుపదానుధులై కొవ్వూరు సంస్కృ
 తకళాశాలలోఁ బ్రధానదేశికులై, విద్యార్థుల నెందఱిని
 విద్వాంసుల నొనరించిన యాచార్యశేఖరుఁ డీయన. 'జ్యోతి
 శ్శాస్త్ర విమలై న నాటికండితులలో మనశాస్త్రిగారిదే పై
 చేయి యన్నట్లు 'చతురస్యా'ది రచనలు చాటుచున్నవి.

వేంకటరామశాస్త్రి చరణుల తెలుఁగుకవితయు, గీర్వా
 ణకవితయు మాధురీభరితము.

పరిభాషావిధిశాస్త్రముల్ స్వపదసంబంధై కవాక్యత్వవై
 ఖరితో రంజలి కార్యకాల మనుకతుం బుదనున్నట్లు ని
 ర్భరరాగంబున నల్లుకొన్నరసిక ప్రాచీనజాయావతుల్
 పరిసౌఖ్యంబిడిప్రోచుతక ! దివినిసుజహ్నుఃఖ్యజ్యేష్ఠాత్మజుకా
 ఈపద్యమునఁబాండితీప్రతిభ, కవితామాధుర్యముకదాని నొకటి
 మించి పొరపొచ్చుములు లేక పాలుపొందినది. వీరనవదించిన
 మేఘసందేశములోని యొక్కపద్యము పొందుపఱుతును.

తమ్మాడ మేఘుఁడా! భులందద్దయు నెన్నుచుసాధ్వమన్నెడుం
 కామ్మి నిజంబుగా వదినఁ జాచెనుపో గమనంబు సార్థమా

నెమ్మిలి నిండి పుష్పసరణి విరహంబునఁ దీగఁబొండ్ల జీ
వ మృపుడూడఁజాడ సుమబంధమువైఖరి నాన రిల్పుగా.
ఈమహాపాధ్యాములు ప్రతివినము స్నానసంధ్యాద్యచుష్టాన
ముగావించి పార్థివలింగపూజ, లలితామంత్రజపము చేయుచు
డెడివారు. ఈలలితానతి కనుఁగొనుఁడు.

లలితాం కలితాం కదంబపుష్పై
ర్మలితాం సాంబళివేస మాతరం
లలితాంబరధాలినీం లతాంగీం
ఫలితాం తాం రసవాచ మర్థయే.

తిక్కనసామయాజికి గురునాథుఁడు తేఖఁకుఁడైనట్లు మన వేంక
టరామశాస్త్రిగారికి సుకర రంగయ్యగారు తేఖఁకుఁడై గ్రంథ
రచనోత్సాహము కలిగించెనట. రంగయ్యగారు వీరికిఁ బ్రിയ
శిష్యులు. 'గుప్తార్థప్రకాశిక' రంగయ్యగారి కర్తృత్వముద్రతో
మొదట వెలువరింపఁబడినది శాస్త్రిగారి ప్రിയశిష్యుఁడగుటచే
వారిగ్రంథము సంగ్రహించె నని వచుతి కాని రంగయ్యగారు
పీఠికలో 'నఁస్కృతవ్యాకరణవిషయ మున్నచోట గురువులు
వేంకటరామశాస్త్రిగారు పూరించి పరిష్కరించి'రని వ్రాసి
కొనిరి. ఇట్టిగ్రంథచార్యము తొల్లిటియందీయు జరుగుదునే
యున్నది. నేడు క్రొత్తగాదు.

వైయాకరణ శిరోధూషణలు, వ్యాఖ్యాతృశిఖామణులునగు
వేంకటరామశాస్త్రిసాదుల కీర్తిజ్యోతిని శాశ్వతస్థితితోఁబ్రకా
శింపఁజేయుఁది బాలవ్యాకరణగుప్తార్థ ప్రకాశిక యొక్కటే

ఆకొండి వ్యాసమూర్తి శాస్త్రి

౧౮౬౦-౧౯౧౬

ఆరామద్రావిడ కాళీయులు, ఆశ్వలాయననూత్రుః. ఆత్రేయసగోత్రులు. జన్మస్థానము: ఖండవిల్లి. నివాసస్థానము: కాకరపట్టు (తణుకుతాలూకా) రాజు హేంద్రవరమున నుద్యోగము. తల్లి: వేంకటాంబ. తండ్రి: వేంకటశాస్త్రి జననము: 1860 సం. నిర్యాణము: 2-2-1916 సం. కవికర్తృక గ్రంథములు: శ్రీమహాభారతనవనీతము (పదుమూడు పర్వములు) బ్రహ్మచంద్రోదయము, అనర్థరాఘవము, శుద్ధాంధ్రబుతుసంహారము, గంగాలహరీస్తోత్రము, భామినీవిలాసము, అధ్యాత్మరామాయణము, సూర్యశతకము (మయూర కవిది-ఆంధ్రీకృతము) భారతభక్తి (విమర్శ) పరాశరస్మృతి (తెనుగువచనము) కృష్ణాశ్రమమర మాహాత్మ్యము.

చవులువుట్టఁ బ్రబోధచంద్రోదయముఁ జేసెఁ

దెలుఁగులలోని నిగ్గులు ఘటించి

తెలిఁగించెఁ దలలూఁపఁ బలుకులఁ దులదూచి

రమ్యభంగి ననర్థరాఘవంబు

వండితరాజప్రబంధమ్ము లాంధ్రీక

రించెఁ దత్తవ్యాచరితు లెఱిఁగి

పరివర్తన మొనర్చె బాసలోనికి ఋతు

సంహారకృతి నదోషత నెనంగ

నాంధ్రవాద్దేవతాచతురాస్యః డతః
సంస్కృతోక్త్యభినవకతంజలి యతండు
ప్రథితవాగర్థరసమహోదధి యతండు
ధూర్తిపుశస్త్రి యావ్యాసమూర్తిశాస్త్రి.

‘వ్యాసమూర్తిశాస్త్రి గారికవిత్వము స్వయంపాకమువలె శుచిగా నుండునేగాని ద్రాక్షాపాకమువలె రుచిగానుండ’దని చిన్నవాడుక. ఈవాడుకకు వారు మహాపండితులగుటయే కారణము. శాస్త్రులుగారు రాజమహేంద్రవరపురవీధిని నడచుచుండునపుడు ప్రక్కప్రక్కలఁ బోవుపండితులు ‘అదిగో విజ్ఞానసర్వస్వము’ అని దెప్పుకొనుచుండెడివారు. ఆమహాశయులకు జోహారులనందుకొనుటయే సర్వకళాశాలలోని యుపాధ్యాయత్వమునకు మించినపెద్దయుద్యోగ మైపోయినది. అదివ్యతేజస్వి సారస్వతపీఠమునఁ గూరుచుండి సాహిత్యగోష్ఠి నలుపునపుడు సరస్వతి పుంభావమును బడసినటులు కనులకుండు వయ్యెడిది. ఆయన మహామహోపాధ్యాయులు కారు. కళాప్రపూర్ణులు కారు. ఈమహాబిరుదములనుదాటి యన్వర్థనాముఁడైన పండిత మూర్ధరత్న మాయన. సంస్కృతాంధ్రములలో నఖండమైన పాండిత్యము. కపితారచనలో నసమానమైనవేగము. భాష్యత్రయమునకుఁ బాఠములు నెప్పినారు. ఆయుశాస్త్రములలోఁ దగిన పరిచయము. వారినాట సంస్కృతాంధ్రములలో నెవరి కేసంధేహమువచ్చినను వీరు తీర్పుచుండెడివారు. ప్రమాణములు కావ

అసినను బ్రయోగములు కావలసినను నిఘంటువులు తిరుగవేయ
నక్కఱలేదు. ఆయనదర్శనమనకుఁ బోయినఁ జాలును.

వ్యాసమూర్తిశాస్త్రిగారి కన్ఘరాఘవ మభిమానగ్రం
థము. దాని నాంధ్రీకరించిరికూడను. వ్యాసేశ్వరుఁ డిష్టదైవము.
తమకృతులన్నియుఁ గేశనకుర్తివ్యాసేశ్వరునకే యంకితములు.
ఈయాంధ్ర వ్యాసుఁ డొకతుంగచాఁవపై నొకయుతరీయమును
బిలుచుకొని యొకవంక సంస్కృతమహాభారతమును జూచుకొ
నుచు సుశోచనములతోడ జారిపోవుచుండఁగా నిట్టే సవరించు
కొనుచు 'మహాభారతనవసీత' రచనానిమగ్నుడై యున్నపుడు-
ఆమహాశయునిదివ్యద్భుతశక్తియును గనులారఁ గాంచుభాగ్య మాం
ధ్రుల కింక దురాపము. ఒకతుడుపుగాని, యొకసవరింపుగాని లేక
తూచాలు తప్పక పుల్లస్తాపులతో- శకటరేఫములతో- నరసు
న్నలతో నిప్పటికిని నవనవముగా నున్నవారిభారతపువ్రాతప్ర
తిని నక్షిహ్వముగా నవలోకించవారిదే యద్భుతము. పదు
మూఁడుపర్వములమాత్రము వ్రాతలో నున్నది. అచ్చుపడినది
యాదిపర్వ మొక్కటియే. మహాభారతమునుండి నవముగా నీత
మైనదనుసర్థము వచ్చినట్లును, మహాభారతము లోని నవసీత
తుల్యమైనసారతరవదార్థ మనునూహ కలుగునట్లును దీనికి
'మహాభారతనవసీత'మను నానుకరణము శాస్త్రులుగారు చేసి
యిందురు. ఇది మూలమునకు మక్కకు ముక్కగాఁ జేసిన
యాంధ్రీకృతి గాదు. ఈవ్యాసభారతమునకుఁ బీఠిక వ్రాయుచుఁ

బీతికాపురసంస్థానకవులు ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రిగా కీర్తి
లనిరి.

“శ్రీవ్యాసమూర్తిశాస్త్రులవారు తొలుదొలుత నీభారత
రచనమున కారంభించినపుడు నేనును నామేనత్తకుమారుడు
రామకృష్ణశాస్త్రియు నన్నెద్దురుదేవసమానములు సత్యంతాప్తబం
ధువులు నగుశ్రీశాస్త్రులుగాఁయొద్ద మాకుఁ గలిగినచనవునంజేసి
ఆర్యా! కవిత్రయాంధ్రీకృతమహాభారతము సర్వాంగసుంద
రమై విరాజిల్లుచుండ మరల నీభారతనవనీతరచనకుఁ బూనుకొ
నుట యెందుల కని నిర్భయముగా నడిగితిమి. అప్పుడు వారు
సెలవిచ్చిన యుపపత్తు లివి. “వ్యాసభట్టారక ప్రోక్షమైన
శ్రీమహాభారతమును నన్నయభట్టారకాదులు నవరసభరితముగ
నాంధ్రీకరించిన సంగతి వాస్తవమే. వారి కవితారచనాదులు
నిరుపమానములై సర్వజనాప్లవకరములై యుండటయు
యథార్థమే. నే నిప్పుడు వారికవనమున లోకములు గల
వనుతలంపుతోఁ గని వారికవిత్యము సతిశయింప వలయు
ననుకోఁకతోఁగాని యిందులకుఁ బూనుకొనలేదు. కంచమ
వేదక్షీరవారాశినుండి నేనును వాశక్తికొలఁది కొంత నవనీతము
నెత్తఁ దలఁచితిని. ఆగభీరవారాశిగర్భమున విలీనములైన
నీతిరత్నములఁ గొన్నిటి నాంధ్రులకు వెల్లడిసేయుట యవసర
మనితోఁచినది. ఇదియునుఁగాక, నాయంతరంగమున నొకనిచ్చి
త్రమైనయభిలాషమునైత మున్నది. అది యేమనఁగా వ్యాసేశ్వ

“మఃదే మాకుః గులదేవతః. ఆవ్యాసభట్టారకునియెడల నా కెంతయో భక్తిగలదా. సంస్కృతభాషయందు వ్యాసప్రోక్షమై యున్నమహాభారతమును దెలుఁగునఁగూడ వ్యాసప్రోక్ష మొనరింపవలయు నని నాకు ముచ్చటగా నున్నది. ఆయాకారణములచే నే నీగ్రంథమును రచింప నారంభించితిఁగాని మఱియొకటిగాదు. నాయీగ్రంథము శ్రీమహాభారతమునకు మూలానుగుణ మగునాంధ్రీకరణమును గాదు.”

వ్యాసమూర్తిశాస్త్రీగారికవిత్వము అన్వయకాఠిన్యము కలిగి యభూతపూర్వ మైనదని కొందఱవిమర్శ. కొందఱవిమర్శ యననేల? యందఱయభిప్రాయము నదియే. దానికిఁ గారణము తొట్టతొలుతఁ బేరుకొంటిని. వృద్ధపదములు వాఙ్విత్తలో నుండవు. అదిగాక భారతనవనీతము నర్పచనము. మొత్తముమీఁద శాస్త్రీగారికవితారచనకు విలక్షణతాపాదక మనిచెప్పవలయును.

ఎఱుఁగక మేను, గిన్న ధరణీశుల నేఁ బొరిగొన్నపాతకం బఱుత మనక బుచ్చీకముఖు లావర మిచ్చి; తత్సరోంత మే పఱఁగు సమంతపంచకము; భారతసంగర మందె సెల్లె; రూపటి రిరుతొమ్మిదుబ్బలము లక్షపదాదిమలై నయూహినల్.

“భారతనవనీతము”

వీరిపద్యములన్నియు నిట్లే నడచును. శాస్త్రీగారు తమకుమారుని వివాహమున కాహ్వానపత్రికపై వ్రాసినయాపద్యమెంతపొందికగా నిమిడినదో!

వినుడి ! కీలకమాఘశుద్ధదశమిన్ వేగ నిర్విధిన్ గుంభరా
శిని మత్పుత్రుఁడు కోటవెంకటసుతన్ జేసెండీకో వృద్ధమా
ననమయ్యెన్ జరుగున్వివాహము జగన్నాథాచలంబందుఁ గా
వున విచ్చేయుఁడు! బంధులీనవయుగంబున్ లెస్సదీనింపఁగన్.

ఈపద్యము చదివి యాహూతులు కొందఱు వేగ - విధి
అనుపదముల కర్థ మెఱుంగక వ్యర్థపదము లని యాక్షేపించిరట.
సహజసాత్వికస్వరూపులగుశాస్త్రులుగారు నవ్వుకొని వేగ
అనఁగాఁ దెల్లవాఱుజా మనియు, విధి యనఁగా రోహిణీనక్షత్ర
మనియు వారి కెఱుంగఁ జెప్పిరట. వీరికనిత్యములోనేగాక
నూటలలోఁగూడ నిట్టిపొందికయుఁ జమత్కారములుచుండును.
'తమకు జీత మెంతయిత్తురండీ' యనియడుగ 'వయసునకు మిం
చలేదులెండి' యనుచుండువారు.

ఈశాస్త్రులవారు వేమల సోమనాథశాస్త్రులవారితోఁ
దర్శాలంకారశాస్త్రములు చదివిరి. ఉపనిషద్వేదాంతములు
ఆదిభట్ట రామమూర్తిశాస్త్రులవారిసన్నిధి వరించిరి. వీరు
'మొట్టమొదట ఖండవిల్లిలోను, క్రొత్తపేటలోను గల పాఠశా
లలలో సభ్యావకులై యుండిరి. తరువాత 1880 మొదలు 1915
వఱకు రాజమహేంద్రవరము బోధనాభ్యసన పాఠశాలా కళా
శాలలలో సంస్కృత భాషాదేశికులై విద్యార్థుల నెందఱనో
విద్వాంసుల నొనర్చి యుపకారవేతనము గొనిన యాచార్యు
వర్యుఁడు.

* వీ రనువదించిన అనర్హరాఘవము - ప్రబోధచంద్రోదయము సూర్యశతకము చూచిన కవిప్రతిభాపాండిత్యానులు వెల్లడియగును. 'భారతఫక్కి' యనుపేర భారతముపై విమర్శ గ్రంథము నొందు వ్రాసిరి. అది భాషాపాసకుల కుపయోగకరమైన కూర్పు. వ్యాసమూర్తిశాస్త్రిగారి భారతనవనీతము సంపూర్ణముగ నచ్చునకు వచ్చినట్లు వ్యాసేశ్వరుఁ డనుగ్రహించుఁ గాక ! పీఠికాపురసంస్థానకవులు శతావధానలునగు వేంకటరామకృష్ణకవులలో నొకరగు వేదూర రామకృష్ణశాస్త్రిగారిమహాభారతనవనీతకవికి అల్లుడని తెలుఁగులకు వెల్లడించుట ప్రస్తుతము.

జయంతి రామయ్యపంతులు

౧౮౬౦-౧౯౪౧

వెలనాటి బ్రాహ్మణుడు. కాళికగోత్రుడు. కృష్ణయజుర్వేది ఆపస్తంబనూత్రుడు. తండ్రి: రామయ్య. తల్లి: సోమమ్మ. జననము: 18-7-1860 సం॥ రాద్రినామ సంవత్సరమున నాషాఢ బహుళ అమావాస్య నూర్యోదయకాలము నిధనము 9-2-1941. ఆభిజనము: అమలాపురముతాలూకా ముక్తిశ్వరము. మృతినొందుకాలమునాటికి వీరివయస్సు 81 సంవత్సరములు. విరచితగ్రంథములు: 1 ముక్తిశ్వరశతకము. 2 ఉత్తరరామచరితము. 3 ఆంధ్రచంపూరామాయణము 4 అమరుకము. 5 ఆంధ్రవాఙ్మయవికాసశైలి. 6 కాసనపద్యమంజరి (2 భాగములు). 7 బాలరామాయణము. 8 Defence of Literary Telugu. 9 Dravidian Lexicography-మున్నగునవి. దేశచరిత్రస్వరూపప్రయోజనములు-రాజరాజు నందంపూడికాసనము-ఆంధ్రనిఘంటునిర్మాణపద్ధతి- బమ్మెర పోతరాజు నివాసస్థానము- ఉత్తరరామచరిత నాటకరస విచారము మొదలగు విషయములపై ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రికలోఁ బ్రకటింపఁబడిన వ్యాసముల మొత్తము 50. 1 The Southern School of Telugu Literature. 2 Krishnaraya మొదలగు వ్యాసములు ఆంధ్రీతిహాస పరిశోధకమండలివారి పత్రికలోఁ బ్రకటింపఁబడినవి 5. 'ఎసిగ్రాఫియా ఇండియా'లో వెలువరింపఁబడిన వ్యాసములు 8. ఉపోద్ఘాతములు వ్రాసిన గ్రంథములు: రాయనాచకము, సర్వేశ్వరశతకము, కవిజనాశ్రయము, విప్రనారాయణ చరితము, మన్నారదాసవిలాసము మొదలగునవి.

ఆంధ్రభాషాపరివర్తనాభిలాషులగు కొందఱు క్రభువులచేతను, ఆంధ్రభాషాప్రవర్ధకులగు కొందఱు ప్రముఖులచేతను 1911 లో ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు స్థాపింపబడినది. తదధ్యక్షులగు జయంతి రామయ్యపంతులుగారు నాటినుండియు నవిచ్ఛిన్నముగ నాంధ్రీసేన చేయుచున్నారని తలంపవలయును. 'సాహిత్యపరిష'దుత్పత్తికిఁ బూర్వము పేర్కొనఁదగిన భాషాసంస్థలు రెండు మూడు మాత్రమే తెలుఁగునఁ గలవు. పరిషత్తుసేవా ఫలిత మంతయు రామయ్యపంతులుగారిచేతను, పంతులుగారి గౌరవసేవయంతయుఁ బరిషత్తుచేతను బెక్కువత్సరము లకుభవింపబడుచు వచ్చినది. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తును కొమార్తెగాను, సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువును గుమారునిగాను భావించుకొని పంతులుగారు తమయవత్యతావ్యధను బాపుకొని మనుగడ సాగించినారు.

రామయ్యపంతులుగారు బి. యె. పట్టభద్రులు. చదువుచున్న సమయమున వీరిబుద్ధివిశేషమును వెలిబుచ్చు విశేషమొకటి వారి పెద్దలిట్లు చెప్పకొందురు. బ్రహ్మసమాజమత ప్రబోధకుఁడగు పండిత శివనాథశాస్త్రి మతప్రచారమునకు 1881 లో రాజమహేంద్రవరము వచ్చి యాంగ్లేయభాషలో గంభీరోపన్యాసము గావించెనట ఆకాలమున కప్తలేఖనము లేకుండుటచే నెట్టియపన్యాసములైన నచ్చులోనికి వచ్చుట కవకాశముండెడిది కాదు. మనపంతులుగా రప్పుడు రూళ్ల పైసిలు

కాగితములు పుచ్చుకొని తూచాలు తప్పకుండ శివనాథశాస్త్రి గారి యుపన్యాసము లన్నియు వ్రాసి చెన్నపురిలోని యాంక్ష పత్రికలకుఁ బంపిరట. శివనాథశాస్త్రిగారు తమ యుపన్యాసములు యథాతథముగా నాపత్రికలలో వెలువరింపఁబడుటఁ గని యబ్బురపడి యివి వ్రాసినవారెవ రని తెలిసికొన బి. యె. తరగతి విద్యార్థి జయంతి రామయ్య వ్రాసె నని తేలినది. అప్పు డెల్లరు “ఈచికిలికన్నుల చిన్నవాడేనా గంగాప్రవాహముఁ బోలు నీమహావన్యాసము వ్రాసినది” అని యాశ్చర్యచకితులైరట. పంతులుగారు చిన్నవాఁఁ గన్నులు చికిలించెడివారని యెఱిఁగినవారు చెప్పుచుందురు.

రామయ్యపంతులుగారు 1886 లో బి. ఎల్. పరీక్షలో నుత్తీర్ణత నందిరి. ఆనాటి విచిత్ర మొకటి నీనిగూర్చి చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు చిటునవ్వు కొనుచు నిట్లు చెప్పుచుందురు. “రామయ్యపంతులుగారు చదువునాటికి మదరాసు పోవుటకు రైలుతోవ లేదు. పొగయోడయే యాధారము. రామయ్యగారు పొగయోడలోఁ బ్రయాణము చేయుచుండ నొకసారి యోడమీఁదనుండి జారి సముద్రములోఁ బడిపోయిరి. ఓడకప్తాను చూచి తొందరగ వచ్చి పడిపోయిన పంతులుగారి జుట్టుపట్టుకొని మునిగితేలుచున్న సమయమున బయటికి లాగి బ్రతికించెనట. ఆయనజుట్టే ప్రాణభిక్ష పెట్టినది” పశ్చోధకపండితశిరోమణి కాడిగిన యిట్టి మహాశయము జరిగండము పాలగు పెట్టు సమకూడును ?

- పంతులుగారు క్రథనుమున మాధ్యమికపాఠశాలలో నధ్యాపకులు. తరువాత మండలాధికారి (జిల్లామేజిస్ట్రేటు) కచేరిలో లేఖకులు. అటుపై నచ్చటనే ప్రధానలేఖకులు.
- ఆనంతరము సహాయ మండలాధికారి (డిప్యూటీ కలెక్టరు) తదనంతరము రాష్ట్రస్వామ్యాధికారి (ప్రసిడెన్సీ మేజిస్ట్రేటు) పిమ్మట శాసనసభ సభ్యుడు. (ఎమ్. ఎల్. ఎ) క్రమముగా నుపకారవేతనము పొంది కళాకావ్యపూర్ణై సలక్షణాంధ్ర భాషాపరిష్కారకుఁ డని యశస్సుగాంచెను. రామాయపంతులుగారు తెలుపిలేని రాజకీయోద్యోగములకుఁ దమనవయశా వసమంతయు దారవోసిన పట్టభద్రులు. ఏయద్యోగమున నున్నను వీరికి సాహిత్యోద్యోగము మాత్రము సన్నగిల్లలేదు. పగలెల్ల నద్యోగధర్మము నిర్వహించుకొని రాత్రులు వీరు నిరంతరము సాహిత్యకృషిచేయుచుండెడివారు. ఉద్యోగధర్మమున నేగ్రామమున కేగినను సచటిపండితులను గవులను సందర్శించి వారితో నేవో భాషావ్యాసంగములు నేయుచుండుట వీరి కలవాటు. వీరిభాషాభిలాష క్రమముగాఁ బెరిగినది. ఉద్యోగము నిర్వహించు నోపికయఁ దఱిగినది. ముక్తీశ్వరమునఁ గాలుమీఁదఁ గాలు వైచుకొని గ్రంథసమీక్షకు, భాషాగ్రత్వ పర్యవేక్షణమునకుఁ గడఁగి యనేకశాసనములు ప్రశోధించి యనేకరహస్యములు వెలికిఁదీసి వెలువరించిన మహత్ముఁ డీయన. రామాయపంతులుగారి జీవితకృత్యిలో

‘ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తు’ రసవదధ్యాయముగాన నీనందగళ్యమున దానిని స్మరించుకొనుట సముచితము.

పరిషత్తున కాదిలో నాంధ్రసంస్థానము లెన్నియో యార్థికసాహాయ్య మొసరించినవి. పీఠికాపురప్రభువులు, బొబ్బిలిమహారాజులు, వేంకటగిరి సంస్థానాధిపతులు, ఉయ్యూరు జమీందారులు, తునిరాణిగారు మున్నగు వార లెందఱో చేయుత నిచ్చిరి. దానితో నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు లేచినది. ఆంధ్రరచయిత లెల్లరు దాని యుత్పత్తికి గర్వించిరి. ఆంధ్ర దేశమునందలి తాళపత్ర గ్రంథములు, ప్రాచీన శాసనములు సంపాదించి సంశోధించి ముద్రించుట కీపరిషత్తు గొప్పపని చేసినది. నేటికిని జేయుచున్నది. మొట్టమొదట నీపరిషత్కార్యవిర్వాహకసంఘములో, బేరుమోసినపండితు లెందఱో ప్రవేశించిరి. ఆకారణమున నీసంస్థ విశేషవిఖ్యాతి గడించుకొనినది. గ్రాంథికాంధ్రమునకుఁ బరిషత్తు చేసినసేవ యపారము. అఖండము. అమూల్యము.

రామయ్యపంతులుగారు మొక్కపోనిగ్రాంథికాంధ్రవాదులు. గిడుగు రామమూర్తి పంతులుగారికి వీరికి జరిగినవాద ప్రతివాదములు జగమెఱిగినవే. రామయ్యపంతులుగారి గ్రాంథికవాద సారాంశమిది. “దేశమభివృద్ధి నొందినకొలది జనుల యాచారములు, భాషలు మొదలగు వానిలోనున్న యంత ర్భేదములు

నశించి క్రమముగా నవి యేకాకారమును బొందుట లోకమర్యాద
 దయైయున్నది. దీనికి వ్యతిరేకముగా గ్రామ్యవాదులు చిరకాల
 సంప్రాప్తమైన యేకాకారగ్రాంధికాంధ్ర భాషను మాపుమావ
 యత్నించుచున్నారు. వీరి యత్నము కొనసాగినచో నాంధ్ర
 వాఙ్మయము భావికాలపుఁ దెలుఁగువారికి దురవగాహమై కఠ
 నము లేక నశించిపోవలసివచ్చునగదా? లోకహితార్థము
 మహాకవు లించుమించుగా వేయిసంవత్సరములనండి సంపా
 దించి మనవరము చేసిన సర్వాంగసుందర వాఙ్మయభాగ్య
 మును మన మనభవింపలేక పాడుచేసికొన్న వారమగుదుము.
 తాను సంపాదించుట లేమగదా పెద్దలు సంపాదించి యిచ్చిన
 దానినైనను నిలుపుకొనలేక చెడఁగొట్టు కొన్న నాఁడెట్టి క్రష్ణ
 శాలియో యూహింపుఁడు. పెద్దల కట్టిన దివ్యభవమును బడఁ
 గొట్టుకొన్న పిమ్మట నిలువనీడ మెద్ది? ఎద్దియో యొకకొంప
 కట్టుకొందమందురా? దానికి సాధనసామగ్రియేది? అది యెన్న
 టికిఁ గొనసాగును? ఇకముందు గ్రామ్యకవులు క్రంధములు
 రచింపవలసినది గ్రామ్యభాషయందేకదా? ఇది బహుముఖ
 ములుగానున్నవి. అందేభాషలో రచింతురు? గోదావరీకృష్ణా
 మండలములలో విద్యాధికులు వాడుచుండు సంభాషణభాష
 యందట, ఆభాష యేకాకారముగ నున్నదా? ఆభాషలో
 నున్న క్రంధము లితరమండలములలో నున్న తెలుఁగువారికి
 సులభముగా నర్థమగునా? గ్రాంధికభాషను బోఁగొట్టి తమ

కర్థముగాని గ్రామ్యభావ నేర్చుకొమ్మని బలవంతపెట్టట వీటి ముల్లుదీసి కొట్టుకొట్టినట్లుగుచుగదా? ఈవృథాప్రశ్న మేల? వ్యావహారికభావ సుగమమును గ్రామ్యవాసులలో నెంతయంది చంద్రశేఖరశతకము చదివి యన్వయించు గలరో? భాషీయ దండకమును చిన్నపొత్తమునెంతయందియ్యదు చేసికొనగలరో? అధికసంఖ్యాకులకు సులభముగాఁ దెలియుటే ప్రయోజనమైనచో విద్యాధికుల వాచకభావమేల? విద్యావహీనులైన ప్రాకృతజనుల భావ యేకకూడదు? ఏభావము గ్రామ్యభావ గా గ్రహించినను గాఁత్రమమున వానికూదములు స్థిరపడి యిప్పటి గ్రామ్యభావ ముండుగల వన్నవోషము లన్నియు దానికిని బట్టచుగదా? ట్టివో నీనిరర్థకప్రయత్నమేల?

“అధునికాంధ్రవాఙ్మయవికాసవైఖరి.”

ఇది యటుంది పంతులుగారి శాసనపరిశోధనశక్తి ముచ్చటించుకొండము. వీరు 1200 శాసనములవఱకుఁ బరిశోధించి తత్తద్విశేషములు వెలిఁబుచ్చిరి. ఆశాసనములలో 400 శాసనము లాంధ్రవిశ్వవిద్యాపీఠమునకుఁ బ్రచురణార్థ మునఁగిరి. ‘ఇండియా గవర్నమెంటు’ వారు శ్రీపంతులుగారి శాసనపరిశీలన ప్రతిభ నెఱిఁగి యాంధ్రదేశమునకు సంబంధించిన 800 శాసనములు పరిష్కరించుటకు వీరి కొనఁగి యుండిరి. వాని నన్నిటిని, సంశోధించి పీఠికలు, లఘు వ్యాఖ్యలు, వ్రాసి పంతులుగారు ప్రభుత్వమునకుఁ బంపిరి అని ముద్రిత

మీ లగుట యాంధ్రుల కుపకారకము. మీరు పరిశోధనము గా
 వించిన శాసనములలో 'తొత్తరమూడి శాసనము' తొట్టతొలిది.
 "యద్ధమిల్లుని బెజవాడ శాసనము" ముఖ్యము. ఈ శాసనవరస
 మాన మీ రగపఱచిన ప్రతిభోన్నతికి ప్రభుత్వము ప్రశంసించినది.

రామయ్యపంతులుగారు భాషాపోషకులుగాను, పరి
 శోధనకుడితులుగాను గీర్తింపబడవలసినవారే కాని కవులుగాఁ
 బేర్కొనఁదగినవారు కా రని కొందఱయద్దేశము. కాని మీరు
 రచించిన పద్యకావ్యములును లేకపోలేదు. 'అమరుకము' ననువ
 దించిరి. ఈయదాత్తకృతికష్టకను యతిలోకసుందరాకారున
 కప్పించి ధన్యతైరి. "తెలుఁగున నె పుట్టె నీశ్వరితొలుత ననెడి
 భావ మాత్మఁ దోఁచెడు భంగిఁ జెలఁగ" సీశ్వంగార కావ్య మను
 వదించిరి. అమరుకమునకుఁగల యాంధ్రానువాదములలో
 మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారి తరువాత మీదే సరసముగ
 నున్నది. ఈపద్యము లెంత హృద్యమగునైతిలో నడచినవో
 చూడుఁడు.

అలకంబుల్ చెదరంగఁ గుండలయుగం బల్లాడ లేజెమ్మటం
 దిలకంబించుకజాటఁ గన్నుఁగవయెంతేదాంతమై మొప్పఁగా
 జలజాతాంబక కేళి నల్పేశునరోజాతాక్షి నెమ్మోము ని
 చ్చులు మిమ్ముంగృహభ్రోచెడు నాహరిహరస్మిష్టాదులింకేటికిఁ.
 పొగరుం గుబ్బలు పొట్టివై పులకలం బూసంగనే నెంతయుఁ
 బిగికొఁగింటనుగూర్చు జీర నడుము నేవీడి జాటంగఁ దా

శఁగ లేనింకనుమాచుమానుమనిబల్ దైన్యంబుగాఁ బలుకుఁ
చిగురుంబోడికిమూర్ఛయొనిమరొకోచిత్తమ్మునం జేరెనో?

“వలువుఁగింతకుఁ బూర్వమే తెలుఁగుచేసి, నట్టిదీనిని మ
రలఁజేయంగనేల, యనిన సయ్యవికావ్యంబు గుణగణంబు, తప్పె
యగుఁగాని యరయ నాతప్పుగాదు.” అని చెప్పికొని భవభూతి
యుత్తరరామచరితము నాంధ్రీకరించిరి. ఉన్నవానిలో నుత్తమ
మనుటకు వీలులేదుగాని వీరి యాంధ్రీకృతి చక్కఁగ నున్నది.
భాష బహుమృదువుగ నున్నది. సమాసములగడవిడ లేదు.
మచ్చున కందలిపద్యమొకటి.

ఎండం బుల్లులుగూండ్లలోనొదిఁగియెంతేన్రుక్మకూజింపఁగా
మెండ్లై కాటులుక్రిందినీడఁబురుప్రల్ మేయంగ మిట్టాడఁగా
గండూతిం గరులెల్లఁ దమ్ము నొరయంగా రాలు పుష్పాళిచే
నండం గల్గినభూరుహంబు లిదిగో యర్చించు గోదావఃకా.

మఱియొక ముఖ్యవిషయము: ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు
క్షమున ‘శ్రీహర్యరాయాంధ్రః ఘంటు’ వనుపేర నొకమహా
కోశము రచింపఁబడుచున్న దని తెలుఁగుదేశ మెఱుఁగును కొం
దఱు ప్రసిద్ధాంధ్రపండితుల సాహాయ్యమున శ్రీరామయ్య
జంతులుగా రీనిఘంటువునకు సూత్రపాతమువేసి రెండునంపుట
ములవఱకుఁ బ్రకటించిరి. ఈనిఘంటు కృతిధర్తలు శ్రీపీఠికా
పురాధీశ్వరు శ్రీరావు వేంకటకుమారమహిపతి సూర్యారావు
బహద్దరునాదు. శ్రీమహారాజావా రీకృతికి దగ్గఱగ రెండు

లక్షలు వ్యయించిరి. శ్రీ వారి యాదరాతిశయమునను, పంతులుగారి సంకల్పబలమునను నీబృహత్కోశము పూర్తియయి యాంధ్ర సలంకరించుఁగాక !

రామయ్యపంతులుగారు ధన్యులు. వీరి పేరు నిఘంటువుతోపాటు సుస్థిరస్థాయి. గ్రాంథికాంధ్రభవనమునకు నాలుగే యాధారస్తంభములు. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు. శ్రీసూర్యరా యాంధ్రనిఘంటువు. పీఠికాపురాధీశ్వరులు. జయంతి రామయ్యపంతులు.

పంతుగారు “ఆధునికాంధ్రవాఙ్మయ వికాస వైఖరి” యను గ్రంథము వెలువడిచిరి. మాతనాంధ్ర వాఙ్మయమెట్లు పరిణమించినదియుఁ జక్కఁగ నిందు వివరించిరి. ఇది యువ యోగకరమగు కూర్పు.

1937 లో ఆంధ్రేతిహాసపరిశోధకమండలి పంతులుగారికి 2గి వ జన్మదినోత్సవము గావించి యాంగ్లములో సభినందన సంపుటము ప్రకటించినది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము వీరికి కళా ప్రపూర్ణ బిరుద మొసఁగి సన్మానించినది. రామయ్యపంతులు గారిది ధన్యజీవితము. సంపూర్ణవిద్యాభ్యాసము గావించిరి. మహోన్నతపదవుల నాక్రమించిరి. దీర్ఘాయుర్భాగ్యముఁ బడసిరి. సంతతహరినామస్మరణము గావించిరి. గొప్ప కీర్తిప్రతిష్ఠలు సంపాదించిరి. అనాయాసయరణము, అదైన్యజీవనము చేసిన మహాశయుఁ డీయన.

పంచాయతీ పూండ్ల రామకృష్ణయ్య
 పేమన గ్రంథాలయం. ౧౮౬౦-౧౯౦౪
 తేలప్రోలు

అటువల్ల శ్రీరామకృష్ణయ్యగారి జన్మస్థానము: దువ్వూరు
 (నెల్లూరు మండలము) జననము 14-జూలై. 1860 సం॥ నిధ
 నము 1-నెవ్వెంబరు 1904 సం॥ ప్రచురణములు: అముద్రిత
 గ్రంథచింతామణి పత్రిక. మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి
 గారి జీవితసంగ్రహము. గ్రంథపీఠికలు-లున్నగునవి.

పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారివంటి తెలుగుపండితులెందఱో
 కలరు. కాని వారివంటి విమర్శకులు తక్కువ. వీరిది మొగమో
 టమి లేనివిమర్శము. ఆంధ్రమున వీరిపాండితి నిరూఢము.
 ఈయన బహుశ్రద్ధతో వెలువరించిన 'అముద్రితగ్రంథ చింతా
 మణి' పత్రికలలోని ప్రతివ్రతమును వేలకొలది విలువ కలది.
 ఈపత్రిక ౧౮౮౫ లో ఒడయూరు వీరనాగయ్యగారి సహాయ
 సంపాదకతతో శ్రీరామకృష్ణయ్యగా రారంభించిరి. ౧౮౮౮
 లో వీరనాగయ్యగా రీయుద్యమముచుండి తప్పుకొనిరి. శ్రీవేం
 కటగిరిమహారాజు శ్రీ రాజగోపాలకృష్ణయ్యచేంద్రబహద్దరు
 వారు దీనికి బోవకులు. ఇతలలోఁజేమి? - వీరనాగయ్యగారు
 విరమించుకొనినను రామకృష్ణయ్యగారు తమ నిర్యాణపర్యంత
 ము ౧౯౦౪ వఱకు నముద్రితగ్రంథచింతామణి సమూహపద్ధ
 తులతో వెలువరించిరి. రామకృష్ణవండితుని విమర్శకతకు లా
 క్షణికతకు సీచింతామణియే నికపోవలము. వీరేశలింగముపంతు
 లుగారి వివేకవర్ధనియు, శ్రీకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి కలావతియు
 బ్రచురింపబడుచుండునాళ్లవి. ఎన్నిపత్రిక లున్నను విమర్శన

విషయమున నముద్రితగ్రంథచింతామణిజీ యగ్రతాంబూలము.

ఇం దెన్నో ప్రాక్తనాంధ్రగ్రంథములు ప్రకటింపఁబడినవి. వత్తి
కాధిపతుల వత్తిజ్ఞయిది:

జతనము మీఱంగ నము

ద్రితసద్గ్రంథముల సేకరించి కడుఁ బరి

ష్కృతములు గావించి యథా

మతిఁ బత్రికఁ గూర్చెదము క్రమంబుగ వానిక.

తోరపు నూలుదారములతోఁ బదిలంబుగ గట్టిపెట్టియం

బేరుప నందు జీర్ణదశఁ జెంది మొగిం గ్రిమికీటకచ్ఛటా

పూరితమై పృథాసెడునముద్రితపుస్తకవంత్తి నెంతయుం

గూరిమి మీఱ నచ్చునను గూర్చుట సెల్లదె వత్తికాకృతిక

లముద్రితగ్రంథప్రకటనము, వ్యాకరణచ్ఛందోవిషయవిమర్శన

ము నీపత్రికక్రథానోద్దేశములు. మండపాకపార్వతీశ్వరశాస్త్రై

వేదము వేంకటనాయశాస్త్రై ప్రభృతులపాండిత్యశక్తి నీపత్రి

కయే చాటినది. రామకృష్ణయ్యగారి విమర్శకత 'మయాఖము'

లలో వెల్లివిరిసినది. శృంగారకశబ్దవిచారము, వటుశబ్దప్రయో

గము, పరిభాషావిశిష్టశబ్దవ్యయసాధుత్వము, చిత్వేశ్వరీయకృతి

విమర్శనము ఇత్యాదులు రామకృష్ణయ్యగారికి విమర్శకాగ్రేసర

విరుదము నీయఁగలవ్యాసములు. వీరి విమర్శనము కేవలశాబ్దిక

మే కాదు. నాటకాదులలో గ్రామ్యభాషాప్రయోగము చేయ

వచ్చునా? ఇత్యాదివిషయములకూడ వీరి సళితవిమర్శకు విష

యములైనవి. వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారి 'నాగానంధము' లోని పాత్రోచితభావను వీరు చక్కఁగ సప్రమాణముగ సమర్థించిరి. నాఁడు వీరివారత పండితులకు శాసనము.

ఆ. గ్ర. చింతామణిలో వెలువరించిగ్రంథము లివి: ౧. వ్రబంధరాజ వేంకటేశ్వర విజయవిలాసము. (గణపవరపు వేంకటకవి) ౨. హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము. (రామరాజభూషణుఁడు) ౩. మిత్త్రవిందాపరిణము (కుందుర్తి వేంకటాచలకవి) ౪. చంద్రాంగదచరిత్రము (వైడిమట్టి వేంకటపతి) ౫. యాదవరాఘవపాండవీయము (నెల్లూరి వీరరాఘవకవి) ౬. వైజయంతీవిలాసము (సారంగు తమ్మయ) ఇవి ప్రాచీనములగు వ్రబంధములు. ఆధునికకృతులుకూడ నిందుఁ బ్రచురితములు ఓగిరాల రంగనాథకవిగారి 'ద్విరేఖదర్పణము' మండపాక పార్వతీశ్వరకవిగారి శ్రీకృష్ణాభ్యుదయము మున్నగునవి.

సహజముగ నీయన చిన్ననత్తికలవాఁడు. కాని వద్యములు మధురకంఠమునఁ జదువునపు డానందముగ నుండెడిది.

రామకృష్ణయ్యగా రొనరించిన భాషాసేవ చిరస్మరణీయము. ఈయన కడకాలములో స్మృతిదప్పి వడియున్నప్పుడు వేంకటగిరి ప్రభువు వీరికిఁ గొంతధనము పంపి వారిచెవికడ 'వేంకటగిరిరాజు పంపి' నని గట్టిగా కేకవేయించి యిచ్చుట కాళ్ళ పెట్టెనట. ఆమహారాజున కీయనపై సంతయభిమానము.

మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులు

౧౮౬౨-౧౯౪౩

గోలకొండవ్యాపారి క్షేమవుడు. భారద్వాజసగోతుడు. ఆపస్తంబనూతుడు. తండ్రి: రఘునాథాచార్యులు. తల్లి: లచ్చమాంబ. జననము 10-7-1862 సం. నిర్యాణము: 1943 సం. వీరిపూర్వుల నివాసము అనకాపల్లి. (విశాఖపట్టణము జిల్లా) వీరినివాసము: విజయనగరము. గ్రంథములు: పార్థసారథిశతకము, దేవప్రతచరిత్రము (ప్రబంధము) సేతుబంధమహాకావ్యము (ప్రవరసేనరచితప్రాకృతకావ్యమున కాంధ్ర) పరివర్తనము) అలంకారకాస్త్రచరిత్రము, హర్షచరిత్రము (వచనము). లోకనశ్శాయవివరణము, సంస్కృతకృతులు: షేక్స్పియరునాటకకథలకు సంస్కృతానువాదము, వకుళాభరణుల ద్రావిడగాథా సహస్రమునకు సంస్కృత శ్లోకములు. ఇత్యాదులు.

వేంకటరమణాచార్యులు గారు ప్రబంధకవి. ప్రాచీనసంప్రదాయములు దాటకుండ 'దేవప్రతచరిత్రము' కద్యకావ్యముగా రచించిరి. కవిత్వము నాతికతినముగనుండి రసవంత మని పెక్కుపండితులచేఁ బ్రశంసింపఁబడినది. గ్రంథకర్తలు సంస్కృతాంధ్రములయందుఁ దలస్పర్చి యగు కుజ్జనముకలవా రగుటచే నిం దెన్నియో ప్రయోగవిశేషములు వాడిరి. 'చేతు' మున్నగునవి ధారాళముగ నుపయోగించిరి. ర. లలకుఁ బ్రాసములు ర. లలకుయతులు, అఖండవిరామములు వీరు త్రోసివేయలేదు. భీష్మునిచరిత్రము నింతకుముందు రచించినవారులేరు. భీష్మునిచరిత్రమేగాక సందర్భానుసారముగా ప్రదాక్షదీ వస్త్రాక్షహరణాదు లభివర్ణితములు. తిక్కనకు వచ్చినట్లే యీ

కవికిఁ గల వచ్చినది. కలలో శేషశైలపతి కనబడి దేవవ్రతచరిత్రము రచింపు మని చెప్పినట్లు. స్వప్నవృత్తాంతము, పవ్యంతములు మున్నగు బంధములను మీఱక సగర్భావశైలర్తుచంద్రాకోదయాది సమస్తవర్ణనములు గావించి వీరరసక్రధానమైన యీ ప్రబంధము భావభాషాబంధురముగా పఠించిరి. కవిత్వమున నూతనత్వమును దెచ్చుటకుఁ బ్రయత్నించిన కవులు గారు వీరు. కాని శైలి ధారాళ మైనది.

లీలాపాంగవిలోకనంబులఁ ద్రపాలీలాస్యసందర్శన

భూలాస్యంబులమంజువాజ్మధుధునీపూరాప్లుతిఁ బూరుషుల
లోలుంజేసి మృషాప్రతిజ్ఞల సుతుల్లోభంబుఁ బట్టించిదు
ర్గీలం బ్రీతిని జూపి చేయరె నిజక్రీడాశకుంతంబుగన్.

దేవవ్రత. ౧-౩౦.

ఈకావ్యమున మూడవయాత్రాసములో జామదగ్న్యభీష్ముల కొకసంభాషణ మున్నది. అవటఁ గొన్నిపద్యములు ప్రబంధపద్ధతినిగాక నాటకపద్ధతిని రచింపఁబడినది.

భీష్ముడు:- మేలా యీసంరంభము

హేలాసంతర్జితావనీశ్వర ! నీకున్

జామద:- బాలామణిఁ గైకొనుమీ

భీష్ముడు:- వాలాయము సేయనొనె భార్గవ ! చెప్తమా.

ఈరకపుసంభాషణము నావుడు, అనవుడు ఇత్కాది పదవిరహితముగాఁ బ్రబంధములలో నున్నట్లు కానము. ప్రవరసేనమహాకవి ప్రాకృతమున రచించిన సేతుబంధ మహాకావ్యము వీరు

తెలుగున రచించిరి. ప్రాకృతమునఁగూడ నీయాచార్యకవికి మంచిపండిత్యమున్నది సంస్కృతమున మహామహోపాధ్యాయులైనను ప్రాకృత మెఱుంగనివా రెందఱో కలరు. వీ రట్లుగాక ప్రాకృతము గురు బుఖమున నభ్యసించి యందు కృషిచేసి 'ప్రాకృతభాషాపీఠ్తి' యను గ్రంథముగూడ రచించిరి.

ఆచార్యులుగారు వ్రాసిన 'తాకికన్యాయవివరణము'ను ఆంధ్రసాహిత్యకవివత్తువారు 1939 లో వెలువరించిరి. అందు 232 సంస్కృతలోకోక్తులు, న్యాయములు, ఆభాణకములు కలవు. ఇది విద్యార్థులకు విద్వాంసులకును బరసీయమగు గ్రంథము.

ఈవిధముగా భాషావిషయకగ్రంథములు క్రబాధములు వ్రాసి పేరుగాంచిన వేంకటరమణాచార్యులవారు విజయనగరము మహారాజాంగ్ల కళాశాలలో 1884 లోఁ బ్రధాన సంస్కృతోపాధ్యాయులుగాఁ బ్రవేశించి క్రమముగా నాంధ్రపండితపదవి కూడ నలంకరించి మదలకొలది విద్యార్థులకు బండితులనుగాఁ జేసి యందుమించు నలువదివత్సరము యుద్యోగధర్మము నిర్వహించిన యాచార్యశేఖరులు.

ఈయన విజయనగర సంస్కృతకళాశాలలోఁ గావ్యనాటకాదులు చదివెను. తరువాత నాంగ్లకళాశాలలోఁ బ్రవేశించి 1884 లో 'మెట్రిక్యులేషన్', లోఁ దేతెను. పిమ్మటఁ దండ్రిగారు మరణించుటచేఁ జనువు కట్టిపెట్టి యుద్యోగము చేయవలసివచ్చెను. కొన్నాళ్లు భాండాగారిశుఁడుగాఁ బనిచేసి క్రమము

గాఁ గళాశాలావండితుఁ డయ్యెను. ఈలోపున నిరంతరసాహిత్య కృషిమాత్రము మానలేదు.

వీరు సామాన్యసంస్కృత కావ్యనాటక సాహిత్యమే గాక సంఖ్యాదిశాస్త్రజ్ఞానము, ఉత్తమసాహిత్యపాండిత్యము విజయనగరసంస్థానాస్థాన విద్వాంసులై మహాప్రఖ్యాతి నందిన ముడుంబై వేంకటరామ సృసింహాచార్యస్వామివారి సన్నిధిని నేర్చిరి. మనపండితాచార్యులు ప్రథానత్రయము నిరంతరము వరించుచు వ్యాసంగముచేయు నలవాటు కలవారు. స్వీయమత మున నభినివేశము కలవారైనను బరమతములను దూలనాడు వారు కారు. వీరి భగవద్భక్తి చాల గొప్పది. ప్రాచీనాచార ములు వీరినైనను వ్యతిక్రమించుట కీయన యిచ్చగింపరు. విశిష్టాద్వైతద్రావిడ వేదాంతగ్రంథములు వీరు చక్కఁగాఁ జదివిరి. అందు గురువులు మహామహోపాధ్యాయ పరవస్తు వేంకట రంగాచార్యులవారు. శ్రీపురాణము సూర్యనారాయణతీర్థులు మున్నగు విద్వత్కవు లెందఱో వేంకటరమణాచార్యులవారి యంతేవాసులు. శ్రీమాన్ ఈయూణ్ణి వేంకటవీరరాఘవాచార్యులు (ఎమ్ ఏ.)గాఁకి వీరుగురుపాదులు. ఎంతకత్తికలవారైనను నీయనవినయవాదము, గురుభక్తి గొప్పవి. ఇదిచూడుఁడు.

ప్రతిభ లేదు పెద్దపాండిత్యమును లేదు

శబ్దశాస్త్రవిధులజాడ నెఱుఁగ

శ్రీముఖుల నారసింహుని కృపయె నా

కన్ని గూర్చి కృతికి వన్నెదెచ్చు.

“దేవవ్రతచరిత్ర.”

0543-0840

మని బహుభాషాధారములు చూపి చాటి, చూటనికలైన సవకలకు లిపి వ్యాకరణములు పుట్టించి పుణ్యము కట్టుకొనిన శబరభాషావాగన్ శాసకు లీయన. వీరి పరిశ్రమను బ్రశంసిం చుచుఁ బ్రభుత్వము “కెయిజరీ హిందూస్వర్ణ దత్తకము” నొసఁగి బహూకరించుటయేగాక ‘రావుబహదూరు’ని జేసి. 1397 మొదలు 1911 వఱకుఁ బంతులుగారు కర్లాకిమిడి రాజావారి కిళాశాలలో రాజకీయార్థిక చరిత్రాధ్యాపకులుగ నున్నారు. ప్రత్యేక రాష్ట్ర విభజనవిషయములోఁ బర్లాకిమిడిని ఓధులు పొట్టఁ బెట్టుకొనట వీరి కసన్యామైనది. కర్లాకిమిడి తెలుగు నేలలోఁ గలిగినదాఁకఁ దిగిరా మని ప్రతిజ్ఞ చేసి రాజము హేంద్రవరమునఁ బ్రవేశించినారు.

గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారిపేరు స్మరించినతోడనే వ్యావహారికవాదము స్మరణకు వచ్చును. మొట్టమొదట నీవాదము ప్రతిపాదించినవారు విశాఖపట్టణనివాసులు పి.టి. శ్రీనివాసయ్యంగారు, గురుజూడ అప్పారావుగారు, గిడుగు రామమూర్తిగారును. కన్యాశుల్కము వ్రాసినగురుజూడవారికలము గిడుగువారి నూతనవాదమునకు సహస్రముఖముల సహకారి యైనది. విశ్వవిద్యాలయములో వ్యావహారికము ప్రవేశపెట్టవలె నని రామమూర్తిపంతులుగారు గట్టిపట్టు పట్టిరి కాని కొంతకాలముపాటు ప్రయోజనము కలుగలేదు. మొత్తము మీఁద నివృద్ధవిశ్వమంతయు వ్యాపించిన దనవచ్చును. “గిడుగు

రామమూర్తినుడువునిల్వకపోయె, నొగి జయంతి రామయో
 త్తిగలిచె"నని యప్పుట్ల వడ్డాది సుబ్బారాయుడుగారు తమ కక్ష
 మునకుఁ గలిగినవిషయమున కానందించినారు. అప్పుడు వాద
 మునకుఁ బ్రచారము నన్నగిల్లినను వాదికిమాత్రము నిరుత్సా
 హము కలుగలేదు. నాటికిని నేటికిని సంతమాధువచ్చినదో
 చూడఁడు. పరోక్షమున నెవ రెల్లు తిట్టుకొనినను బ్రత్యక్షము
 గా రామమూర్తిపంతులుగారి వాదమును నిరసించుటకు వీలు
 కలుగనీయలేదు. ఈసందర్భమున నలఁగినలఁగియున్న గ్రాంథిక
 వ్యావహారికవివాదములఁ జేర్కొని సదసన్నిర్ణయ మొనఁగించుట
 యశక్తమైయు, కాని వీరి వాదమెట్లుండునో తెలిసికొనవలయును.

“కవి ప్రయోగము తక్కు అని మనీ వాదించకూడదు.
 అది దుష్టవాదము. అది వ్యాకరణమునకు విరుద్ధముగా నున్నా
 టక్షేపించరాదు. కవివాసిన శబ్దములు చూచి అవి లక్ష్యముగా
 చేసికొని లక్షణము చెప్పరలసినవాడు లక్ష్యము తప్పుడము
 నకు అధికారము కలువాడుకాదు. లక్షణములో అనేకదోషము
 లుండవచ్చును. చెప్పరానిదంతా చెప్పకపోవడము ఒక దో
 వము. చెప్పకూడనది చెప్పకను ఒకటి...”

‘బాలకవి శరణ్య’పీఠిక.

ప్రచీనకవుల కావ్యములు శ్రద్ధగాఁ జదివి కోశలూడులు
 తాత్పర్యము కలుగలని ప్రోసివైచిన యనేక ప్రయోగములు
 వానిలోనిది యేరి మన వ్యాకరణిది. అందు ‘బాలకవిశర

ణ్యము'. నన్నయదలకఁగూడ గ్రామ్యమువాడక తప్పలేదని వీరు ఘటాక్షధముగాఁ జెప్పిరి. నోటిమాటయుఁ జేతివ్రాతయు నొకటిగా నుండవలెననియు, గ్రంథములలో నున్న సలక్షణ భాష పరమప్రాచీనమై యందఱకు నందుపాటులో లేదనియుఁ గనక నది వీడి వ్యవహారభాషలో గ్రంథరచన కావించవలెనని వీరి వాదసారము. ఈవాదము బాగుగ నున్నదని నేటి పత్రికారచయితలు, నవకవులు, ఆంగ్లవిద్యాధికులు నెందఱో యాచారిని బోవుచున్నారు. ప్రాచ్యభాషాపండితులలోఁగూడ నీ పద్ధతి సంగీకరించినవారు కలరు.

పక్షపాతములు వీడి తటస్థులమై రామమూర్తి పంతులు గారిని గూర్చి ముచ్చటించుకొనినచో నాయనగొప్ప వాఙ్మయ వేత్త. గొప్పస్థిరసంకల్పుఁడు. గొప్ప విమర్శకుఁడు. గొప్ప ప్రయోగవిజ్ఞుఁడు. అన్నిశక్తులను మించినది వీరిలో జ్ఞాపకశక్తి. భారతము పదునెనిమిది పర్వములును వీరిహృదయ ఫలకమున నున్నవి. 'నాయనా, సీతాపతి ! శాంతిపర్వము చతుర్థాశ్వాసములో 'వేడులు' అన్న ప్రయోగము ౧౭ వ పద్యములోఁ గాబోలు ఉండవలెను. చూడు, మని యాక్షిధముగా ననుచుండెడివారని కలుపురు చెప్పుకొందురు. ప్రాచీనప్రబంధములలోనేగాక యాధునిక కావ్యములందును "ఈప్రయోగ మిన్ని సారు లిక్కవి ప్రయోగించె" నని చెప్పుచుండెడివారు.

* దృఢశ్చయము, కార్యదీక్ష, స్వతంత్రోద్దేశము, అహో రాత్రపరిశ్రమము- ఇవన్నియుఁగూడి 'రామమూర్తి' రూపము దాల్చినవి. ఈయన నవకవులను వెచుకనుంచుకొని గ్రాంథికపండితులమీఁది కురికి శంఖనాదము చేసినారు. రామమూర్తిపంతులుగారి బధిరము వారివాదమునకుఁ బెద్దసాహాయ్య మొనరించినది. పంతులుగారు గంటలకొఁది గంగావ్రవాహమువోలె భాషింపఁగల వాగ్గి. ప్రతిపక్షు లె.తగలపెట్టుచున్నను వారికి వినఁబడదు. వారిధోరణి వారిదే. ఈయన తనకువచ్చిన యుత్తరములుకూడఁ గంఠస్థము చేసికొనెడివారు. ప్రత్యుత్తరముల నకల్లుకూడ భద్రపఱచెడివారు. ఈయననుగూర్చి మిత్తులొకరిట్లు వ్రాసిరి "ఇతనిపండ్ల కటకటయందు వాడియైనతర్కమున్నది. ఈతని తీక్షణదృక్కులందు మిఱుమిట్లు గొలుపు సారస్వత మున్నది. ఈతని బల్లెంపుటఁకులయందు కోసైన మీమాంస యున్నది. ఈతని పిడికిలియందు బలమైన యాత్మ విశ్వాస మున్నది."

* రామమూర్తిపంతులుగారికిఁ గలతెలుఁగు బాసతెలివిడికి వారి 'ప్రాదేశుఁగుఁ గమ్మ' మేలిమి మృదు. ఈకమ్మ సలక్షణాంధ్రభాషపై కత్తిగట్టి పోరినది. అచ్చతెలుఁగు కావ్యములు వ్రాసిన మహాకవులకు సైతము నిట్టిధారము, భాషాజ్ఞానము నలవడలేదని దీనిని చూచినఁ దెలియఁగలదు.

పంతులుగారు గురుజాడ అప్పారావుగారి సహపాఠము
తో 'మెట్రిక్యులేషన్' పరీక్షఁ దేలిరి. అప్పుటి కంఠశోఁ జరుపు
చాలించి యాఱునలలు 'కలక్టరుకచేరీ'లో గుమాస్తాపని చేసి
రి. 1880 లో పల్లకిమిడి పాఠశాలలో ప్రవేశించి. అక్కడ
పని చేయుచునే ఎఫ్, ఏ- బి, ఏ, లలో నెగ్గిరి. 1882 లో
సవరభాషను కూర్చి తెలిసికొనఁదలఁచి గొప్పకృషి చేసిరి. ముఖ
లింగదేవాలయముమీఁది శిలాశాసనలిపి చదువ.దొడఁగిరి.
సవరభాషలోఁగల పాటలు సేకరించుటకు, తద్వ్యాసాతత్త్వ
మెఱుఁగుటకును పంతులుగారు ఒకయేఁడు వేసవినెలవులలోఁ
గొండలకు బయలుదేఱి పోయిరి. అక్కడ వీరిని చలిజ్వరము
పట్టి పీడించినది. చలిజ్వరమునకు 'క్వినైను' బ్రశస్త్రము.
ఆ మందు సేవించుటచే పంతులుగారికి బధిరము ముదిరినది.
సవరభాషను సంపాదింపవలయునన్న కట్టడంతో నొక యింద్రి
యముపని చెడఁగొట్టుకొనిన కండితుఁడీయన ఆభాషలోవ్యాక
రణము, నిఘంటుప్రవాసిరి. దానిలోనిపాటలు సేకరించిరి. 'తేఱు'
అను సవర వానిని నింటఁ బెట్టుకొని వీరు పాటలుప్రవాసికొనిరట.
సవరలకుబడులు పెట్టించిరి. కొందఁ తాండ్లయులకు సవరభాష
నేర్పించిరి. శబరభాషావాగనుశాపకుఁడగు రామమూర్తిగారు
మనకుఁ శిరస్మరణీయుఁడు. 1913 లో వీరిని ప్రభుత్వమువారు
పంతులుగారిని రావుసాహేబులు అం సన్మానించిరి. పీఠ భాషా
సంస్కారవాదులే కాక వితంతువాద్యులము, మా జనార్థరణము

కోరిన సంఘస స్వా రప్తిములు కూడను. కన్నేళ్ళల్లి వేంకటసర
సింహము పంతులుగా రనబడు వీరి శిష్యులొకఁడు ఇంగ్లండులో
'హాస్టసు' చకుర చకురకొని వచ్చిరి. వారిని పిలిచి రామ
మూర్తిగారు తమయింట దిండుచేసిరి. అది సనాతను లిష్టపడక
వీరిని నాఁడు వెలివట్టిరట. వజ్రవిత్తున కిటువంటి వెలి యొక
లెక్కా? పల్లాకిమిడి బరిస్తా రాష్ట్రములో నన్యాయముగఁ
గలిపి వేయును సహింసకే, రాజాగ్రహమును దిగదడిచి
రాజును హేంద్రవరము వచ్చి కూర్చుండిన యేకైకవీరుఁడు రామ
మూర్తిపంతులుగారు.

ఇట్టి రామమూర్తిపంతులుగారికి శ్రీ సీతావతిరావుగారు
తగినకూడూరుఁడు. వీరు తండ్రిగారికీర్తిని నిలబెట్టిరి. ఈయనరచిం
చిన 'భారతీశతకము' మఱికొన్ని గ్రంథపీఠికలు, వ్యాసములు
నిందులకుఁ దార్కాణ.

కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి

౧౮౬౩-౧౯౪౦

తెలంగాణ్యబ్రాహ్మణులు. గౌతమసగోత్రులు. ఆపస్తంబసూత్రులు. తండ్రి: బ్రహ్మకథాని. తల్లి: నుబ్బుమ్మ. జననము 2-4-1863. నిధనము 29-10-1940. అభిజనము: తూర్పుగోదావరీమండలములోని పలిశెలగ్రామము. మనుగడ: కాకినాడలో. రచనలు: సంస్కారవిషయకముగా వీరు వ్రాసిన వ్యాసములు 24. ఆధ్యాత్మవిషయకవ్యాసములు 17. మతధర్మవిషయకవ్యాసములు 43. సాహిత్యవిషయకవ్యాసములు 60. కవిత్వవిషయకవ్యాసములు 16. ప్రకృతిశాస్త్రవిషయకవ్యాసములు 11. నన్నయభట్టారకచరిత్రము, కురుపాండవదాయభాగనిర్ణయము, మంగళాయ, సైంధవవధ (నాటకములు) ఉన్యాసపయోనిధి (1 సంపుటము) తారకతారావళి, పర్వతసందర్శనము, మనువసుప్రకాశిక, పెద్దాపుర సంస్థానచరిత్రము, ప్రాయశ్చిత్తపశునిర్ణయము, భాస్కరోదంతము మున్నగునవి ప్రత్యేకగ్రంథములు. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక-భారతి-కారద-ఆంధ్రపత్రిక ఉగాడిశాంతికలు-మూర్తులమాట-ఉదయలక్ష్మి-నుజాత. ఈపత్రికలలో వీరి రచనలుగలవు.

“అల్పదోషమైనా కావ్యమందు సహించక విమర్శచేసేటప్పుడు యమునికన్న ఎక్కువస్థిర్ఘ్నులు. డని పేరుపొందిన వండితు”లని బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారిని గిడుగు రామమూర్తివంతులుగారు ప్రశంసించిరి. వాస్తవముగా నీయన యంతటివాడే! హరిబ్రహ్మను లడ్డుపడినచు విమర్శచేయుటలో నీయకు జంకు

లేదు. సముద్రపులుప్పునకు నడవియుసిరికకుఁ గలిగినసంబంధము
వలె "కాకినాడ బ్రజరీ డిప్యూటీక చేరీ గుచూస్తా" పనికి శాస్త్రి
గారి యపూర్వసారస్వత విషయవిమర్శనమునకుఁ జక్కనిబాంధ
వము కుదరినది. "అన్యథా చింతితం కార్యం దైవమశ్యత" అనునట్లు
భగవంతుఁ డీవిమర్శకాగ్రేసరుని 'గుచూస్తా' పని చేసి
కొను మని యాదేశించినాఁడు. శరీర మొకచోట మనస్సు
మఱొకచోటఁ బనిచేయుట చాలచోట్ల నున్నదేగాని క్రొత్తది
కాదు. జనుంతి రామయ్యవంతులుగారికి యావజ్జీవము న్యాయ
వాదిగా నుండవలయు నని సంకల్ప ముండెడిదట. అట్టియదృష్ట
మాయనకుఁ బట్టినేలేదు. ఇంతకును జెప్పిన దేమన ? బ్రహ్మ
యశాస్త్రిగారు లేఖకవృత్తిలో నుండికూడ జగద్విఖ్యాతమైన
విమర్శనము లొనరించి 'విమర్శకాగ్రేసరుఁ' డనిపించుకొనుట
బహుధా శ్లాఘనీయము.

శాస్త్రిగారు 'మెట్రిక్యులేషన్' పరీక్షలో నుత్తీర్ణులై
ఎఫ్, ఏ. పరీక్షకుఁ జదువుచుఁ గారణాంతరములచేఁ జదువు విర
మించి యుద్యోగబంధములోఁ బడవలసినవారైరి. అది యొకం
దులకు మేలైనది. కళాశాల చదువు కట్టిపెట్టినతరువాతఁ గానుది
కట్టు దిట్టముగఁ జదివి, సంస్కృతాంధ్రములలోఁ దలస్పృ
యగు పాండిత్యము సంపాదించిరి. "రక్షత్యాహారమండనము
డన" మాశాలమున వ్రాసినదే. వీరు భాషాత్రయములో సమా
నము ససమానమునగు పాండిత్యము గడించి కుడితు లని

పించుకొనినారు. ఈయనకు సాదృశ్య భాషాశాస్త్రముపై + (Philology) మక్కువ పోయింది. ఆసాదృశ్యపరిశీలనము భాషయందేగాక మతములయందుగూడఁ బ్రవేశపెట్టిరి. హిందూమతతత్త్వము లోతుముట్టఁబడినది. వీరేశలింగమువంతులుగారికి వీరికినిఁ జాలకాలము హోరాహోరి యుద్ధము జరిగినదని తెలుఁగువా రెఱిఁగినదే. నాటి బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి వాగ్విజ్ర ప్రయోగమును బండితు లెఱిఁగినదే. విమర్శనా నింత సిద్ధాక్షిణ్యుఁడు లేడనిగదా గిడుగువారు చెప్పిరి.

బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి రెంతసునిశితవిమర్శకుఁడో యంత కర్మవీరుఁడు. ఎడతెఱపిలేక వ్యాసములు వ్రాయుచు, నుపన్యాసము లిచ్చుచు, సంస్థల స్థాపించుచు ధార్మికవైజ్ఞానికవిషయ ప్రబోధముచేసిన పుణ్యచరిత్రులు వీరు. చిన్ననాటనే నాటక కళాభిరుచికలిగి “ఆర్యబృందానంద సంఘాసుని” యనునాటకసమాజము నెలకొల్పి రని చెప్పుదురు. అందు వీరిచేతనే వ్రాయఁబడిన “త్రిపురాసురవిజయవ్యాయోగము” వీరేశలింగమువంతుగారి “శాకుంతలము” మున్నగునవి ప్రదర్శింపఁబడవలె. భగవద్భక్తినిగూర్చి ప్రజాసామాన్యమునకుఁ బ్రబోధము చేయఁదలంచి 1880 లో ‘భక్తసమాజము’ పేరితో నొకసంస్థ నెలకొల్పి, దానిపక్షమునఁ బ్రతిగ్రామమునకుఁ బర్యటనము గావించుచు నుపన్యాసము లిచ్చుచుండెడి వారట. 1833 ‘ఆర్యమత బోధని’యను మఱొక సమాజము నిలిపి ‘వివేకానంద పుస్తక

‘భాండాగారము’ వెలయఁజేసిరి. ఈతఁగి హిందూమతప్రచారమునకు యావచ్చుకీ వినియోగించి సత్ప్రచారము చేసిన సత్పురుషుఁడాయన, ‘ఆర్యమతబోధిని’ మాసపత్రిక 1905 లో వీరి సంపాదకత్వమున వెలువడుట మొదలయినది. ఈపత్రిక వలన బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి పేరు నలుమూలల వ్యాపించినది. సంఘసంస్కర్తల యుద్దేశములు సన్నగిల్లఁజొచ్చినవి. వీరేశలింగముగారి సంఘసంస్కరణ మహోద్యమమునకు వ్యాప్తి తగ్గినది. ఆసమయముననే కుతులుగారు ‘సత్యవాదిని’యను పత్రికను స్థాపించుచు నిట్లు వ్రాసినారు ‘వెయ్యగా వెయ్యగా వెట్టి వాడే గెలిచె నన్న ట్లేయనవ్రాతలు జనుల భ్రమపట్టి నేను పూనినమహాకార్యమునకుఁగూడ విఘాతము కలిగించుచున్నందున....’

ఆనాఁడు ‘ఆర్యమతబోధిని’ చదువని యాంధ్రుఁ డుండి యుండఁడు. ఆపత్రిక యావిధముగాఁ బదునై దేండ్లు నడచి యమూల్యముగ సంఘసేవ యొనరించినది. హిందూమతమును గూర్చి యెవరు నిరసనవ్యాసము వ్రాసినను బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిగారే ప్రత్యుత్తరము విమర్శకులు నిరుత్తరులగునట్లు వ్రాసెడివారు. శ్రీ శాస్త్రిగారు మతమునేగాక సారస్వతమును గూడ నడుముకట్టి సేవించిరి.

మంత్రిభాస్కరుని గూర్చి ‘కవులచరిత్ర’లో వ్రాసిన విషయములు సరిగా లే వని ‘భాస్కరోదంతము’ ప్రత్యేకము

గా వ్రాసి వెలువరించిరి. వీరు రచించిన 'నన్నయభట్టారకచరిత్రము'లో ననేకసిద్ధాంతములు భాషాప్రపంచమునఁ జిరస్థాయులై నలువఁగలిగినవి. 'కాగడా' శబ్దమును గుఱించి వీరు కూర్చిన చిన్నపొత్తము నరసిన వీరికిఁగల భాషాశాస్త్రవిషయ పరిజ్ఞానము విశదము కాఁగలదు.

ఈయన కద్యకవిత్వముకూడఁ జక్కనిశైలిలో వ్రాయఁగలరు. భారతీ స్తవగీతములు, గడ్డిపాక, కోకిలగీతములు, గోమహిషసంవాదము, నావిబుధలోక సందర్శనము, మొదలగు ఖండకృతులు గలన వీరికద్యకవితాధోరణి యెఱుకవడును. 'విబుధలోకసందర్శనము'ను గూర్చి యొకవిచిత్రగాథ కలదు.

1930 సం॥ సెప్టెంబరు నెలలో కాశీభట్ట లింగమూర్తియను నాయన రాజమహేంద్రవరమున మరణించెను. హిందూపత్రికాలేఖకుఁడు పొరపాటున బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు చనిపోయినట్లు 'హిందూపత్రిక'కు లేఖ వ్రాసి వంపెను. 'హిందూ'పత్రికను జూచి 'ఆంధ్రపత్రిక'యు నావార్త వెలువరించినది. దానినిబట్టి నాలుగైదునాళ్లలో నీదుర్వార్త నలుమూలల వ్యాపించినది. సంపాదకీయవ్యాసములు, సానుభూతిసభలు, సాంత్వనలేఖలు బయలుదేసినవి. బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు హయిగాఁ గాకినాడలో గ్రంథరచనము చేసికొనుచునేయున్నారు. ఈక్షేమవార్త మరల ఆంధ్రపత్రికకుఁ బంపఁబడినది. పత్రికాసంపాదకులు తా మసత్యవార్తను విశ్వసించి యటులు వ్రాసి

సేందులకు వగచుచు బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిలుగారు పూర్ణారోగ్య వంతులుగా నుండటకుఁ బరమానందము వ్రకటించిరి. ఈచమత్కారవిషయమును శాస్త్రిగారు 'నావిబుధలోకసందర్శన' మనుకావ్యమున వ్రాసి తమమధురకవితాధారను తెలుఁగు వారికిఁ జూపిలిచ్చిరి.

తునిసంస్థా నాథీశ్వరు లీవిమర్శకాగ్రేసరునిచే రెండువత్సరము లుద్యోగమునకు సెలవుపెట్టించి 'పెద్దాపూర సంస్థానశాసిత్ర' వ్రాయించిరి. వీరి చారిత్రకపరిశోధన కది యాదర్శము. మాధవవిద్యారణ్యులు, శిష్టు కృష్ణమూర్తికని, నారాయణభట్టు నాచన సోముఁడు మున్నగువారి ప్రత్యేక జీవితములు వ్రాసిన చరిత్రఞ్ఁ డీయన. వీరి వక్తృత్వ మనన్యసామాన్యము. ఉపన్యాసము నడుమ నెవరైనఁ బ్రతికత్తులు వికటప్రశ్నములు వేయఁగా వీరు సదృస్సురణము కలిగి చక్కని సమాధానము చెప్పి మఱి మాటాడ నిచ్చుడివారుకారు. మాట మధురము. భావము తీవ్రము. దీనికి బ్రహ్మయ్య శాస్త్రిగారు పెట్టినదిపేరు.

ఇట్టి మహితాశయునియెడ విమర్శకాగ్రేసరుఁడని, మహోపాధ్యాయుఁడని, ఉపన్యాస కంచాననుఁడని, ఆర్థ మతోద్ధారకుఁ డని బిరుదము లన్వర్థములు కాకుండు తెల్ల క

నా విలికొలను సుబ్బారాయకవి

౧౮౬౩-౧౯౩౯

భారద్వాజగోత్రజులు. ఆపస్తంబనూతులు. గోల్కొండ
వేపారి. తల్లి: కనకాంబ. తండ్రి: రామచంద్రుడు. జననము
1868-విర్యాణము 1989 విరచితకృతులు: శకుంతలచరిత్ర,
శులభవ్యాకరణము, సతీహితచర్య, ఆర్యకథానిధి (ఆఱు
భాగములు) నలచరిత్ర, గర్భిణి, హరిశ్చంద్రచరిత్ర, ఆంధ్ర
వాల్మీకిరామాయణము, కుమారహితచర్య, కుమారాభ్యుద
యము, కృష్ణలీలామృతము, కాసల్యాపరిణయము, ఏకశిలా
నగరద్వయ వివాదసంగ్రహము, మానుమంతచరిత్రము, భవ
తారకలీల, బాలకహితచర్య, భగవద్గీత, కృష్ణావతారతత్వ
ము. మున్నగునవి.

శ్రీ సుబ్బారావుగారు కుండితకవులుగాఁ జేరునంపాదిం
చిరి. భక్తాగ్రేసరులుగాఁ గీర్తి గాంచిరి. లోకమునఁ గొందఱకుఁ
బాండిత్యకవిత్వములు పురాకృత విశేషమువలనఁ గలిగి యుం
డవచ్చును. అట్టివా రాబాండిత్యకవిత్వ ప్రకర్షమును దేశమున
జెల్లడించుటకు రామాయణము రచింపవచ్చును భాగవతము
వ్రాయవచ్చును. అంతమాత్రమున నట్టికవులకు దైవభక్తి దైవ
విశ్వాసము సంపూర్ణముగ నుండు ననుట పొసఁగదు.

అట్లుగాక, మనసు బ్బారావుగారి దైవభక్తి యవ్యాజసిద్ధ
మైనది. దైవభక్తియే వీరికిఁ గణిత్యలక్షణము చెప్పినది. దైవభ
క్తియే యాయనను బాండిత్యవంతు నొనరించినది. భాగవతరచ

ఋత పోతనామాత్యుడే యిందులకుఁ బ్రథమోదాహరణము. వీరిని మొదట భాగవతులని, పిదపఁ బండితుని, చివరఁ గవులనిచెప్పుట శ్రమానుగుణము. సుబ్బారావుగారికిఁ బోతన్నపైఁ బెద్దయభిమాన మున్నది. నరకృతుల నీయకపోవుటలోను భగవద్భక్తి పారవశ్యములోను వీ రిద్వరు సహపాతులు. కవితారచనమందుమాత్రము వీరికి పెద్దయంతర మున్నది. భాస్కరరామాయణమునకు వెరుకను ముందునుగూడఁ దెలుఁగులో నెన్నో రామాయణములు వెలువడినవి. కాని తెలుఁగుభాగవత మొక్కపోతనామాత్యరచితమే. ద్విపదభాగవత మొండున్నదనినను నది ప్రచారములో లేదు. ఆధునికులలో నైదాఱు గారు యథావాల్మీకి రామాయణములు రచించినవారును, రచించుచున్నవారును, రచింపఁదలంపు గలవారును గలరు. భాగవతము దరి కెవ్వరును బోఁ జూచుటలేదు. ఇది పోతనమహాకవిలోని విశేష మేమో? ఇట్టి కవివరునిపై మన సుబ్బారావుగా రెట్టి యభిప్రాయము ప్రకటించిరో చూడఁడు.

తుచ్చులు సరిగా దనినను

స్వచ్ఛపుఁబోతనకవిత్వంపద చమనే

సేచ్చ జరిచి దూషించిన

నచ్చపతివ్రతకు బాద ముట్టుట యున్నే ?

(రామాయణ పీఠిక.)

వా. సు. దాసుగారి చేతిలోఁ జాలమంది విషయములు పరఘు
భక్తులైరి. వీరు 'భక్తనంజీవని' యను మాసపత్రిక కొన్ని
వత్సరములు వెలువరించిరి. దైవ, భాషాసేవ లొకదాని నొకటి
మించునట్లు గావించి ధన్యులైన సుబ్బారాయకవిగారు వాల్మీకి
రామాయణము యథామాతృకముగా నాంధ్రీకరించిరి. కళా
ప్రపూర్ణ జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారొక రిట్లేవ్రాసిరి. వా. సు.
దాసుగారి రామాయణకవితలోఁ బ్రాథమిక రోపములేను.
వీరు రామాయణము నిర్విఘ్నముగా రచించి తరించిరి.

కనులకుఁ గలఁకయు గరళంబు మదికిన్

తపియింపఁ జేయు విత్తమ్ములేదు

కాళ్ల బందా లురిత్రాళ్లు కుత్తుకకునా

బిడ్డల జంజాట మడ్డు లేదు

మంచిసెబ్బెర లెద స్మరియింపనీయని

యంతటి భోగంబు లమరలేను

ఈపూట హరిహరీ ! యేపాటఁ గడమనన్

చారిద్ర్యభీతి యింతయును లేదు

రాముఁ దలఁపఁజేయు నామయం బుండంగ

సౌఖ్య మరయుపొంటె జాయ యుండ

నింతవలను గలుగ నిచ్చడ శ్రీరాముఁ

దళిపకున్న నెప్పుడు దలఁచువాడ.

(శ్రీ రామాయణ పీఠిక.)

ఈమాయాచరచనుమున వీరియుద్దేశమిది. వీరు యోవజ్జీవనమును
కోదండరామస్వామి కే దారవోసిన భక్తులు. ఆయాలయము
పునరుద్ధరించుటకు వీ రాంధ్రమునఁ దిరిగి పెక్కువేలు సంపా
దించి భగవద్భవము గావించిరి.

పాపము! నుబ్బారావుగారికిఁ జిన్నతనముననే పితృనియో
గము కలిగివది. పినతండ్రిగారు యక్షణరావుగారి పోషణమున
విద్యాబుద్ధులఁ గాంచి పెద్దవకులు చదివిరి. గం వర్సికములు
రెవెయ్యి ఇనస్పెక్టరు పనిచేసి, దెన్నపురి సర్వకళాశాలలోఁ
బ్రధానాంధ్రపండితఁడవి నలంకరించిరి. పుష్కలముగా ధన
మార్జించిరి. చేతులార నర్థుల కిచ్చుకొనిరి. ఒక ఆంధ్రవాల్మీకి
రామాయణమేగాఁ జేరుదెచ్చుకొనిన పుత్రులు ఈమారాధ్యు
దయము, కౌసల్యాపరిణయము, నుభద్రదాసజయము మున్నగు
నవి రచించిరి. 'సులభవ్యాకరణము' వ్రాసిరి. ఇది వజ్రుల చిన
సీతారామశాస్త్రి ప్రభృతులు మెచ్చుకొనిరి. వచనగ్రంథము
లెన్నియో వీరు రచించిరి.

కడవకును నందలూరునకును నడుమకున్న పల్లెటూరు
ఒంటిమెట్ట. కోదండరామస్వామియాలయ మిచటనే యున్నది.
ఈరామస్వామి కే పోతన భాగవత మప్పించెను. ఈరామ
స్వామి కే వాసుదాసు రామాయణ మొసఁగెను. ఇప్పుడు య
ధన్యులు.

దాసు శ్రీరామకవి

౧౮౬౪-౧౯౦౮

అటువేల నియోగిబ్రాహ్మణుడు. వారితసగోత్రోద్భవ
వుడు. తండ్రి: కన్నయమంత్రి. తల్లి: కామాంబ. జననము
1864. నిధనము 1908. పుట్టుక: కృష్ణామండలములోని కూరా
డలో. మృతి: గోదావరీమండలములోని ఉప్ప వీలూరులో.
ఈతని ప్రత్యేకగ్రంథములు కిర. ౧ ఆచారనిరుక్తి ౨ దురాశా
పిశాచభంజిని ౩ కైశ్య ధర్మదీపిక ౪ ఆంధ్రప్రీతి ౫ అభినయ
దర్పణము ౬ కృతులు ౭ స్వరజితులు ౮ పదములు ౯ జానకీ
పరిణయనాటకము ౧౦ మనోలక్ష్మీవిలాసనాటకము ౧౧ అచ్చ
తెలుగు అభిజ్ఞాన కాకుంఠలము ౧౨ రత్నావళి ౧౩ మాలతీ
మాధవము ౧౪ మాళవికాగ్నిమిత్రము ౧౫ మువ్వారాక్షసము
౧౬ ఉత్తరరామచరితము ౧౭ మహావీరచరితము ౧౮ కురంగ
గారిశంకరము ౧౯ మంజరీ మధుకరీయము ౨౦ సంగీతరస
తరంగిణి యను బుద్ధనాటకము ౨౧ తర్కకామూది ౨౨ అభి
నవగద్యప్రబంధము ౨౩ సాత్రాజిత్విలాసము ౨౪ లక్ష్మణా
విలాసము ౨౫ ఆంధ్రదేవీ భాగవతము ౨౬ తెలుగునాడు
౨౭ సూర్యశతకము. ౨౮ భృంగరాజమహిమ. ౨౯ సంగీత
రసతరంగిణి మున్నగునవి.

దేవీభాగవతము వదునెనిమిదివేల గ్రంథము. దాని నయుదునెల
లలో గద్యపద్యాత్మకముగా నాంధ్రీకరించి యాజ్ఞవల్కలలో
నచ్చున కిచ్చిన యాశుకవిసింహులు దాసు శ్రీరాములుగారు
ఆశుకవిత్వయైనను నంద మెచ్చటను గొఱవడలేదు. దేవీభాగవత

మును మొట్టమొదటఁ దెలిఁగించినకవి ములుగు పాపమారా
ధ్యుఁడు. దేవీభాగవతమును మొట్టమొదటఁ బ్రచురించినకవి
దాసు శ్రీరాములుగారు. తిరువతి శేంకటకవులును దీని నతి
మనోహరముగా ననువదించిరి. నేటి కీమువ్వకుకవుల గ్రంథ
ములును మూద్రణము నందియున్నవి. త్రిపురానన తమ్మన దొర
గారు కూడ దీని ననువదించినటుల తెలియును. అదికూడ నచ్చు
పడినచో నాంధ్రీకృతకవిత దేవీభాగవతముల సంఖ్యనాలుగు.

శ్రీ రామకవిగారు తల్లిదండ్రుల కేకైకపుత్రులు. ఆకా
రణమునఁ జిన్నవాటికుండియఁ గడు గారాబముగాఁ బెరిగిరి.
కృష్ణామండలములోని 'అల్లూరు' పీఠి పూర్వలకుఁ బూర్వ
ప్రభువు లొసంగిరి. అందుచే వీరి జీవనమునకు లోటులేదు.
తొలుత వీరిని బండరు నోబిలుపాఠశాలకుఁ జనవ్రుచుకుఁ బంపిం
చిరి. అచ్చట నాంధ్రము, పాఠశీకము చదువుచుఁ బదిమాసము
గడపిరి. ఈకాలమున కుళాగ్రమణికి నివ్వెఱపడి నోబిలుదొర
తనయింటికి నడుమనడుమఁ దీసికొనిపోవుచు నితనికిఁ బుస్తకము
లిచ్చి ఫలాహారములు పెట్టించెడివాడట. ఇది యెఱిగి
శ్రీరామకుండితుఁ తల్లిదండ్రులు క్రైస్తవమతవాసన వీని కె
క్కడఁ గలుగునో యని యాచమవునను స్వస్తిచెప్పించి యింటి
కిఁ గొనిపోయిరట.

క్రమముగాఁ బండితసాహాయ్యమునఁ గొంతసంస్కృ
తాంధ్రజ్ఞానము నాకళింది కనిత నల్ల నారంభించినాఁ డీయన;

12 వ యేట వ్రాసినను వీరి సోమలింగేశ్వరశతకము ప్రౌఢముగా నున్నది. ఆకాలమున శతావధానకదర్శనమునఁ బ్రసిద్ధి నందిన మాడభూషి వేంకటాచార్యులవారు నూజవీధున సంస్థాన విద్వాంసులుగా నుండిరి. ఈయన పేరుబ్రతివ్వులు శ్రీరామకవి గారు తఱచువిడుచుచుండెడివారు. వీరికిని శతావధానము చేయవలె నని సంకల్పము ప్రబలినది. సంస్కృతవిద్యాభ్యాసము గావింపవలె నని జిజ్ఞాసయు మెచ్చినది. ఒకనాఁటి తెల్లవాలుజామునఁ దల్లిదండ్రు లెఱుఁగకుండ నూజవీటికిఁ బయనమయి వేంకటాచార్యులవారిని సందర్శించి వారి యాదరమున నొక యవధానము గావించెను. అప్పు డాయన యీకవికిఁ శోయని కవితాధారకు, మతినైశిత్యమునకు మెచ్చి “పదిరెండేడుల యీదునంగవితఁ జెప్పుజొచ్చి వ్యస్తాక్షరీ” ఇత్యాదిపద్యముతోఁ బ్రశంసించెను. వారికడఁ గొంతసంస్కృతభాషాజ్ఞానము సంపాదించి మరల నింటికి వచ్చి సాత్రాజితీవిలాసము, (యక్షగానము 14 వ యేట వ్రాసినది) పంచనృసింహక్షేత్రము, శుకరంభాసంవాదము, కృష్ణార్జునసంగ్రహము మున్నగు కొన్నికట్టయు లల్లి 18 వ యేట నాగిఁపల్లి గీర్వాణవిద్యాపీఠమునకుఁ బోయి సాహిత్యగ్రంథములు, సిద్ధాంతకౌముది చదివి తనకవితకుఁ బాండిత్య పుమెఱుఁగు పెట్టెను.

తరువాత ‘సెకండుగ్రేడుస్లిడరు’ పరీక్షలో నుత్తీర్ణులై బందరున్యాయవాదిగాఁ బ్రవేశించిరి. బందరుపొరుగు నాఁడు

వీరి పాదములు వెండిపూలచేఁ బూజించి, బంగారుపూలచే శిరము నచ్చించి పల్లంకి నెక్కించి బ్రహ్మరథము పట్టిన విందుము. ఉద్యోగము చేసినచు వ్యాఖ్యానపఠనము గావించుచుఁ గవితారచనము, 1884 లో జిల్లాకోర్టు పట్టా పొంది యేలూరు 'సబార్డినేటుకోర్టు'లోఁ బండ్లెండేం డ్లవిచ్చిన్నముగా నుద్యోగధర్మకునిర్వహించిన న్యాయవాది యాయన. శ్రీరామపండితుఁడెఁతధనసంపాదకుఁడో యంతదాత. పండితులకుఁ గవులకు నీయన యెన్నో సన్మానములు గావించె. కవులయెడ సహజముగ నుండునసూయాదిగుణములు వీరియెడఁ గనబడవు. సంగీతాభినయగ్రంథములు చాల రచించిన కళావిదుఁ డీయన. జ్యోతిశ్శాస్త్రమున మండిప్రవేశము. 1901 లో "శ్రావణమాస మధికమా- ఆషాఢమాస మధికమా ?" యను చర్చ రాజమహేంద్రవరమున జరిగెను. దీని పరిష్కరణమునకు మువ్వగు పండితులేర్పడిరి. నాఁడు వీరి సిద్ధాంతమే నెగ్గిన దని వలువురు ప్రశంసించిరి. ఇదిగాక సంఘసంస్కరణము, మతాచారములు, ధర్మమా, తాత్వికసీతులు మున్నగు విషయములను గుఱించి వీరనేక వ్యాసములు వెలువరించిరి. 1880 సం॥లో 'కల్పచిల్లి' యను పత్రిక ప్రకటించిరి. ఉపన్యాసము లిచ్చిరి.

అచ్చతెనుఁగున నిర్బంధము కలిపించుకొని యత్యంత ఘనోహరముగా నభిజ్ఞానశాకుంతలమునాంధ్రీకరించిన కవీంద్రుడీయన. మాలతీమాధవము, మహానీరచరితము, మాళవికాగ్ని

మిత్రము మొదలగునాటకము లెన్నియోయాంధ్రీకరించి ఘనత గాంచిరి.

వీరి కావ్యప్రపంచమునఁ జిరస్థాయిగా నుండునది దేవీ భాగవతము, రసవిలసితముగా నున్నది “తెలుఁగునాఁడు”. ఇది స్వతంత్రపుఁగబ్బము. ఇందలిపద్యములు స్వభావసిద్ధములు. మఁదునకు రెండు పొందుపఱుతును.

లేవకు ‘లెండు లెం’ డనిన లేచినవా రయిం దటాలునం బోవరు పోవుచున్న లిచిపోదుముపోదుము త్రోయకుండటం చీవరు నందు గేస్తు నలయింతురు పెండిలిలో సదస్యసం భావనవేళఁ జూడవలె బాపససాహు లసాము లన్నియన్.

నమ్మిన నమ్మకున్న నది నావశమా? జరు లాడికొన్నవా క్యమ్మచు నేనుఁ జెప్పెదభయంకడియోపడకో, నియోగిలో క మ్మనివార్యకార్యనుటక మ్మవుఁగాని పరోపకార శూన్యమ్మచు స్వప్రయోజనపరాయణముం దలపోయ నిద్ధరన్.

చెల్లపిల్ల కవి వ్రాసిచ్చు లిక్కవికవిత జనరంజకము, లోకాన భవ వ్యంజకము నైయున్నది.

అసే చూస్సివపే వొపే చెచ్చడపే అస్లాగపే యేమిపే విస్సా వజ్జులవారి బుట్టినవ ఆవిస్సాయి కిస్సారుపే విస్సం డెంతటివాడె ? యేళ్లు నడిపే....

ఈపద్య మీయనిదే.

ఈయన పోతనవలె సహజశాంక్షిత్యము, అతఁడు భాగవతము నాంధ్రీకరించిన నితఁడు దేవీభాగవతము నాంధ్రీకరించినాఁడు. ఈయన కవితా సంపన్నుడేగాక మోహనరూప సంపన్నుఁడు కూడ నని చూచినవారు చెప్పుదురు.

ధనము, రూపము, విద్య, వితరణము, వినయము, వివేకము కలిగిన యీ శ్రీరామకవితులకుఁ బుత్రు లాఱుగు రుదయించి పెంపొందుట మొలకటిమనృప్తమో పరికింపుడు. కుమారులకు కేశనామములను నామములుగా నుంచెను. శ్రీరామకవి సర్వధా ధన్యుడైన కవివతంసుఁడు. ఆంధ్ర దేవీభాగవతరచయితలగు శ్రీ ముఖుగు పాపయూధుఁడు, దాసు శ్రీరామకవి, తిరుపతి వేంకటకవులు, త్రిపురానన తమ్మనకవి తెలుఁగువారికి వందనీయులు.

ఆచంట వేంకటరాయ సాంఖ్యాయన శర్మ *

౧౮౬౪-౧౯౩౩

ఆఱువేల నియోగికాఖాబ్రాహ్మణులు. సాంఖ్యాయన సగోత్రులు. తండ్రి బాపిరాజు. తల్లి నరసాంబ. జననము 1864. నిర్యాణము 1933. వీరిపూర్వులు గోదావరీమండలము లోని ఆచంట గ్రామమునఁగాఁపురముండెడివారు. సాంఖ్యాయనశర్మగారి తల్లిదండ్రులు నాగావలీ నదీప్రాంతములకు వెడలివచ్చిరి. కాఁగా వీరు వికాఖపట్టణమండల నివాసులు. గ్రంథములు: సుధానిధి (కావ్యము) మనోరమ (కావ్యము) పార్థపరాజయము, అవదాతకలభకము (స్వతంత్ర) నాటకములు) విక్రీమార్విశీయము, ఉత్తరరామచరిత్ర (ఆంధ్ర) కరణములు) రహస్యదర్శణము, ఆంధ్రప్రద్యావలి మున్నగునవి. ప్రచురించిన పత్రికలు: సుజనప్రమోదిని, కల్పలత.

వేంకటరాయ సాంఖ్యాయన శర్మగారు మహాపాఠ్యాయులని ఆంధ్రభీష్ములని కొనియాడఁబడినప్రసిద్ధపండితులు. వీరు పండితులుగాను, కవులుగాను, పత్రికాసంపాదకులుగాను, విమర్శకులుగాను, మహోపన్యాసకులుగాను తెలుఁగునాటఁ జేరు సంపాదించిరి. సాంఖ్యాయన శర్మగారు స్ఫురద్రూపి. ఆకారమున కనుగుణమగు ప్రజ్ఞ. ప్రజ్ఞకుఁ దగిన వాక్చాతుర్యము. ఈయన యుపన్యాసవేదిక కెక్కినచో నెట్టివాఁడైన కిక్కురుమనుటకు వీలులేదు. సమయస్ఫురణము, చాతుర్యము, పరేగితజ్ఞత గల యుపన్యాసకులలో నీయనముగ్గేసరుఁడు. సమయోచితము సరసము నగుహాస్యము వీరిమాటలలో నుండి యెరుటి

ఘారిని మ. ధుల నొనరించెను. సాంఖ్యాయనశర్మగారి వాక్ స్థానమున నేయుచ్చగ్రహము లున్నవోగాని యాయన యంతయుండముగాఁ బొందికగా మాటాడునారు. సరస సంభాషణమునకుఁ గూడ గొప్ప క్రతిభ యుండవలయును. మహామహోపాధ్యాయులు పరవస్తు వేంకటరంగాచార్యులు, కొక్కొండ వేంకటరత్నముపంతులు మనోహరముగా భాషించువా రని విందుము. మంగళంజల్లి సర్వేశ్వరశాస్త్రి, బులుసు పాపయ్యశాస్త్రి మాటలలో ధ్వను లుపయోగించెడివారట. “అర్కశుష్క ఫలకోమలస్తనీ, పెద్దిభొట్టగృహిణీ విరాజతే” ఇత్యాది మహా వాక్యములకుఁ గర్తలగు పెద్దిభొట్టగారు చాటూక్తిచతురుఁడని ప్రసిద్ధి. నేడు చిలకమర్తికవి, చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రి వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి చతురభాషణులలోఁ బేరుమోసినవారు. వీరిమాటలు లోకులు చెప్పుకొని యానందించుచుందురు. సాంఖ్యాయనశర్మగారిసంభాషణముకూడ దేశక్షుద్ధమైనది. వీరిది పండితైకరంజకమైన వక్తృత్వమే గాదు. క్రూపా సామాన్యమునకు సహాధమగు మాటనేర్పు. పైని మన మనుకొనినవారందఱును బండితసామరమనోరంజకముగా మాటాడువారే.

సాంఖ్యాయనశర్మగారు కపిత్వము వ్రాసెను. చిత్రలేఖనము నేర్చెను. సంగీతము నెఱిగెను. నాట్యశాస్త్రము తెలిసికొనెను. పదార్థవిజ్ఞాన రసాయనశాస్త్రములు, భూవృక్ష క్రిమి

కీటక ఖనిజతత్వము, ప్రాచీనాధునాతనహైందవరాజ్యాంగ విశేషములు చక్కఁగాఁ బరిశీలించెను. వీరి ప్రజ్ఞాదర్శనమునఁ బ్రతిఫలించునదికల తేమ. కుశాగ్రబుద్ధియగుటచే శాస్త్రసృజనాంధ్రములలోఁ జిన్ననాటనే గొప్పసాహిత్య ములవర్ణనగొనెను.

క్రీ. శ. 1880 ప్రాంతమునఁ దెలఁగఁదేశమున వ్యాప్తములోనున్న ఆంధ్రభాషాసంజీవిని (కొక్కొండ పేంకలరన్నము గారిచేఁ బ్రకటితము) మందారమంజరి, ప్రబంధకల్పవల్లి మున్నగుకవితకలు చదువుచుండుటచే సాంఖ్యాయనశక్తిగారికిఁ బ్రతికా ప్రచురణోత్సాహము చిన్నతనముననే కలిగినది. నాటికాయన వయస్సు పదునెనిమిదియేండ్లకు లోఁ బడియుండును. అప్పుడు 'సుజనప్రమోదిని' యను పేరితో నొకమాసపత్రిక నకువ నారంభించిరి. దాని తొలిసంచిక 10-6-1881 సం॥ నాఁడు వెలువడినది. 'సుజనప్రమోదిని'తో శర్మగారి నాంధ్రదేశము కొంచెము తెలిసికొనినది. 1885 లో వీరి శతకుంటకవిత్వము చెప్పిరట. ఆపద్యము లలభ్యములు. ఆంగ్లభాషాకృషి సేయనంది 'మిడిల్ స్కూలు' వరీక్షకుఁబోయి రాజధానిలోఁ బ్రథములుగా నెగ్గిరి. తరువాత న్యాయవాది వరీక్షకుఁ జదివియు తీర్ణులై పార్వతీపురము మునసబుకోర్టునఁ బనిచేసిరి. తాకికోద్యోగము చేయుచున్నను సాహిత్యవ్యవసాయము వీరిక గ్రంథరచనము చేయుచు 1892 లో 'ఆంధ్రపద్యావళి'యనుపేరఁ దమఖాసరచనల నొకసంపుటయుగా వెలువరించిరి. తరువాత 'రహస్యదర్పణము'

* ముద్రించిరి. ఆం దదృశ్య క్రపంచరహస్యములు, క్రిమికీటక
 కక్షిజంతు యాత్రాదిరహస్యములు మొదలగువానిపై నపూర్వ
 పరిశోధనము కలదు. విశ్రమోర్వశీయము, ఉత్తరరామచరిత్రము
 బాసలోనికీ బరివర్తించిరి. వీని కంతక్షశస్తి రాశేదు. 1903లో
 'కల్పలత'యను విజ్ఞానవిషయక మాసపత్రిక నెలకొల్పిరి. ఆక
 ల్పలత రెండేడ్లలో యశోలతయై యాగిపోయినది. మరల
 1919 లో దాని తేవదీసి కొంతకాలము నడపిరి.

* శర్మగారు తెలుగునాటి జరిగిన యెన్నో మహాసభలకు ఆధి
 పత్యము వహించిరి. 1923 లో గుంటూరుమండలమునందలి
 'నందూరు'న జరిగిన యాజువ యాంధ్రసారస్వతసభకు వీరధిప
 తులు. ఆపరివత్తుననే వీరిని మహాోపాధ్యాయ బిరుదమున
 సత్కరించిరి. 1924 లో ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్త్రయో దశవార్షి
 కోచ్ఛివమునకు వీరు సభాగతులు. 1929 లో దెనాలియందు
 జరిగిన ప్రథమాంధ్రనాటక కళాపరిషత్తునకు శర్మగా రాధ్య
 త్యము సభ్యుని పార్థనముపై సంగీతించి యద్భుతముగా సభకు
 నిర్వహించిరి.

* ఈ ధముగా మహాసభల కధ్యక్షుడై, మహాోపన్యా
 సకుడై మహాోపాధ్యాయుడై పనిచేయుకొనిన సాంఖ్యాయన
 శర్మగారి కవితా విశేషము లీ క్క జనిచూతము. ఈయన కవిత
 రసస్ఫూరకము. సరిశపదభరితము.

* పట్టిన దెల్లం బైడియగుభంగిని పల్కినపల్కు పద్యమై
 యట్టికడంగం బెప్పినదె యొప్పినవేదము కాంగ నిల్కెధల్

కొట్టినపిండిగాఁ గవితగూర్చిన ధన్యుల లోకమాన్యులన్
బుట్టన దిక్పనం బొడమి పూజ్యతగాంచినవారి నెన్నదన్.
“సుధానిధి”

ఆటవెలఁదు లున్న తేటగీతములున్న
మనసు కరఁగిపోవు మంచువగిది
ఆట లేక తేటపాటయు లేకున్న
వెలఁదు లున్నఁ జాలు లేవరాలు.

“ఆటవెలఁదులు తేటగీతములు.”

మగువలకెగాని చన్బాలు మగల కెందు
పొడమ వనుమాట లన్నియు బూటకములు
పురుషు లిఁకమీఁద స్తన్యంబు వొడమునట్లు
రొమ్ము నవరించుకొనుట కార్యమ్ముకాదె ?

“సంఘసంస్కరణము.”

“ఎహిస్సర్వాకార ప్రవణరమణీయం వ్యవహరన్” అను
భవభూతి శ్లోకమున కీకవియాంధ్రీకరణపునుచ్చు నిచ్చినచో
వీరికి తెలియఁగలదు.

మన సెటులుండనీ, వయికి మాటలఁ జేతలచేత లోకరం
జన మొనరింపుచున్ దనరుస్వల్పపుదోషములైనవాఁచుచున్
జనులను మోసపుచ్చి యొరుచాడున నేర్పరితాఁ దటస్థుడై
తనవనిచక్కఁబెట్టుకొనుఁ దాల్చునుబిమ్మటమానము ద్రయున్

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహరావు

౧౮౬౫-౧౯౪౦

మధ్యమతస్సులు. తండ్రి: వేంకటరమణాచ్యుడు. తల్లి: రత్నమాంబ. నివాసము. రాజమహేంద్రవరము, పితాపురము. జననము 1865 సం. నిర్యాణము: 1-1-1940 సం. రచితగ్రంథములు: సారంగధరచరిత్ర, వృద్ధవివాహము, రాధాకృష్ణ, సర్మదాపురుషత్స్రీయము, సరస్వతి, దుష్టప్రధాని, ఆనందనాథ, కల్యాణరాఘవము, కంఠాభరణము, విజయరాఘవము, కోకిల, విప్రనారాయణచరిత్ర, విచిత్రసమావేశము, విచిత్ర మరణము, బుద్ధబోధసుధ, వీరమతి, పూర్ణిమ, ప్రచండ చాణక్యము, (ఇత్యాదినాటకములు.) హాస్యవల్లరి, పతనము, మంజువాణి, జగన్నాథమూర్తి, మోసము, జలజ, సాక్షి (6 భాగములు)

సాక్ష్యపన్యాసములు చదువనియాంధ్రు లుండరు. జంఘాల శాస్త్రగ్రంథీరోపన్యాసము, వాణీదాసుడు, కాలాచార్యుడు, బొట్టియ్యసెట్టిగారల మాటలును తెలుగువా రెల్ల రెఱిగినవే. వారి నాటకములమాట యటుండనిచ్చి సాక్షివలనఁ బానుగంటి వాణిని దలఁచుకొని నవ్వుకొనుచుండుము. ఆంధ్రపత్రికాపాఠకులు సాక్షివ్యాసములకొఱకుఁ గాల్గు విఱుగఁదొక్కుకొనినదినము లెన్నియో యున్నవి. కాని పంతులుగారి వష్టిపూర్తిసందర్భమున కొకయాంధ్రుఁ డేని నడుముగట్టినపాపానఁ బోలేదు. సాక్షి యాంగ్లములోని spectator అనుగ్రంథమునకుఁ దెలిసికొనఁ జాలనిచాయ యని చెప్పదుముగాక ! అయిననేమి ?

తెలుఁగుజాతికి 'సాక్షి' యొక యజ్ఞవిజ్ఞానదీపము. మన సౌ
భుమను, మనజాతిని, మన వాఙ్మయమును, మన దురాచార
ములను, మెత్తమెత్తగా నెత్తిపొడుచుచు సంస్కరింపఁజూచిన
మహాగ్రంథము 'సాక్షి'

లక్ష్మీనరసింహరావుపంతులుగారు స్త్రీలు- మతము-
నాగరకత- వేదాంతము. విద్యావిధానము- రాజకీయములు-
మున్నగు విషయములను గూర్చి యెక్కువ చర్చింతురు. పంతు
లుగారికి దేశభావయఃం దింతిఃత యనరాని యభిమానము. దేశీ
యభావలో నుపన్యసింపఁజేసి యధ్యక్షునిగూర్చి పంతులు
గారు ప్రకటించిన యాగ్రహ మనకమానము. ఇది 'స్వభావ'
యను (సాక్షి మూఁడవసంపుటము) వ్యాసమునఁ గాననగును.
స్వానసంధ్యాదివియమములు వదలి జేయుట భారతీయులకు ధ
ర్మము కాదని చెప్పు ప్రాచీనాచారపరాయణులు శ్రీ పంతు
లుగారు. వారివేదాంతోపన్యాసములను బట్టిచూచిన వారదైవ
తవాదులు. కాని వస్తుతః వీరు దైవతవ తస్థులు. నేటి విద్యావి
ధానమున దైవభక్తికి సంబంధించినగ్రంథములు లే వనియుఁ
గనుకనే విద్యార్థులలో నాస్తికత ప్రబలుచున్న దనియు వీరు
పలుమారు వ్రాయుచుందురు. రాజకీయవిషయములను గూర్చి
యెన్నికలనుగూర్చి వ్రాయుచు గాంధీగారి సిద్ధాంతములను
దాను వివేకించుచున్నట్లు కలిఖించిరి. సాక్షిలో 'తొలుతొమ్మ

తాట' వ్యాసము చదివిన వీరి జానపదవిషయవివేకత వెల్లడి
యగును.

పానుగంటివంతులుగారు శబ్దవైచిత్రి నలదిగళవి. ఆంధ్ర
వచనరచనలో వీరి రొక్క కొత్తదారి త్రొక్కిరి. కందుకూరి వీరేశ
లింగము ప.తులుగారు గద్యతిక్కనయేగాని యావిషయము
వేలు. చిలకమర్తికవి పెద్దవలారచయితయేగాని యనియును
వేతే పానుగంటివారి రచన మదియొక విలక్షణమైనది. వీరు
వ్యాకరణశాస్త్రమునకు దగ్గరకు నుండు గ్రాంథికము వ్రాయుదురు.
ప్రతిపదము కురిహసగర్భితము. ఆక్షేపణ భరితము. చెప్పినదే
మూర్ఖి మూర్ఖి భంశ్యతరముగాఁ జెప్పుట వీరి రచనలోఁ
గ్రొత్తవనము. చదివినకొలదిని జనుపుట కుత్సాహము పుట్టిం
చు రచనమే రచనము. అది పానుగంటికవి సొమ్ము. విషయము
గప్పిపుచ్చుకుండ, నీసుకుపుట్టిపకుండ వేలకొలది నిదర్శనము
లఁ జూపును వ్రాయుటలోఁ బానుగంటివారిచే పై చెయ్యి పా
తకున కొకవిధమైన యుత్సాహము చిత్తసంస్కృతి యావేశము
గలిగింకుజేయుట కీ మన రచన యక్కతైనది. వీరికిఁ బాశ్చాత్య
వాఙ్మయమునఁ గూలంఁపమైన ప్రజ్ఞ. పాతులుగారు భాష
లోనేగాక వ్యవహారమునఁగూడ దిట్టమైన ప్రజ్ఞ కలవారు. కొంత
కాలము 'అనెగొంది' యాస్థానమునఁ, గొన్నినాళ్లు ఉర్దూము
ప్రభుత్వమునఁ, కొంతకాలము లక్ష్మీనరసాపురము సంస్థానమున
మంత్రిగాఁ వనిచేసిరి. తరువాతఁ బీఠికాపురసంస్థానప్రభువులు

వీరి వైదుష్యమున కానండించి చివరివఱకు నెలకు 116 రూప్యముల నిచ్చుచు సన్మానించిరి. పాశ్చాత్యభాషాప్రవీణులయ్యు నాంధ్రభాషాసేవ యమూల్యముగా నొనరించి తరించిన పండితు లీయన. అనుకరణము లీయన యామోదింపలేదు. అనువాదములు గావింపలేదు. 'ఆంధ్ర'ని మఱవలేదు. వీరు తీసికొనిన గాథలు పౌరాణికములు. కావ్యచిత్రణములు మాత్రము నవీనములు. వ్యాసములలోనేకాదు నాటకములలోనే కాదు హాస్యమునకుఁ బ్రాధాన్యము. సాక్షిలోని వ్యాసములకు హాస్యరస మతిమాత్ర మైనను బ్రమాదములేదు. కాని వీరి కొన్ని నాటకములలోని హాస్యము ప్రధానరసకిరోధానము చేయుచు నత్యధికమైనది.

శ్రీ లక్ష్మీనరసింహము కంతుగారి నాటకములలోని కద్యములు బండివానినొండి పండితునిపఱకుఁ బాడుకొని యానందించుచుందురు. నాటకరచనకంటె సాక్షి వ్యాసములతోఁ బానుగంటివారికి గొప్పపేరు వచ్చినది. సాక్షి వ్యాసములకంటె నాటకరచనములో నరసింహ గావుపంతులుగారిని రసవిదు లెల్ల మెచ్చుకొనిరి. పానుగంటివారి నాటకములకు కూచి నరసింహముగారు 'నాంది' వ్రాయుట యొక యాచారము. పంతులుగారి రాంగ్లకవిశేఖరుడగు 'షేక్స్పియరు' వ్రాసిన యన్ని నాటకములు వ్రాయవలె నని సొకల్పించి యొకటిరే దించుమించుతోఁ దమ సొకల్పము పూర్తించుకొనిరి. వానిలో నయి

ద్ధాణునాటకములకు సఖుండప్రశంస వచ్చినది. 'రాధాకృష్ణ' వీరి నాటకములలో నామకరణము. దాగారును వీరి కవిత పండినది.

మెఱుగుగుండలముల మినమిసల్ గండభా

గములపై నట్టియు గంతులిడఁగ

రంగారుకటియండి బంగారు పుట్టెలు

చిలుబొజ్జయండి కొంచెముగజాఱఁ

బసఃపూరణమున జవ్రజవ్రయని లేత

బుగ్గలు బూరెలై పూరటిల్ల

నిగనిగల్ గలగుజ్జసిగ నున్న శిఖిపింఛ

మొయ్యారమునఁ దలయూఁపుచుండ

నుత్తమోత్తమజస్మయై మొప్పుమురళి

నధరమున మోపి జలుజల్లుమనఁగ జగతి

గానమును జేయుకల్యాణకాంతు లొలంకు

నీకువదనంబు జూపింపు నీరజాక్ష !

ఈపద్యమునఁ గవికి వేణుగానలోలు విశ్వరూప మగవట్టినది.

ఈనాటకకర్తకు గోపాలబాలుని మురళీరవముపై నభినూనము.

ఒక్కచో రాధ కృష్ణ నిట్లు ప్రార్థించినది.

నరససంగీత మాధురీ సాధురీతి

నింక నొకసారి మురళి నాయుపురుషు

త్వన్ముఖామృతపూరంబు ద్రావుదాన
ఘనఘనాంబువు చాతకకాంతవోలె.

సుమధురము సువ్రసన్నము నగుభాషలో నాకపద్యములు
వ్రాయునేర్పు పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహరాయనికే చెల్లినది.
తరువాత చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహరాయనికే తగినది. అన్యుల
కాశైలి యసహజము. వీరి నాటకములలోని సంభాషణములు
సన్నివేశములు చాల సరసముగ నుండును. ఒక్కొక్కవిషయ
ముద్రదేశముతో రచింతురు. అట్టి సందర్భములయందు కొంత
విరసముగనుండుటయుఁ దటస్థించును. పానుగంటికవి సీసములు
విశేషించి గీతములు వ్రాయుచుండును. ఆగీతములువచనమువలె
నడచుట వీరి కిభిమతము. ప్రతిపద్యమున నుపమాన ముండి
తీరును. ఆయుపమలలో నీచాధికభేదములు వీరు పాటింకరు.
అందులకే వీరి పద్యములు ఇండితసామరరంజకములు. ఒక్కొక్క
చో వీరి హాస్యరసము వట్టోడి పరిహాసాస్పద మగుచుండుట
యుఁ గలదు. రానురాను సాక్షివ్యాసములలో నీగుణము మన
కుఁ గనుపించును. కల్యాణరాఘవము, పట్టభంగరాఘవము,
వనవాసరాఘవము, విజయరాఘవము, రాధాకృష్ణ, సారంగ
ధర, సరోజిని, నర్మదాపురుకుత్సయము. వివ్రనారాయణ ఇత్యా
దులు పౌరాణికములు. ప్రపండచాణక్యము, చూడామణి
ఇత్యాదులు చారిత్రకములు. కోకిల, సరస్వతి, వృద్ధవినాహము.
మాలతీమాల, రాతిస్తంభము ఇత్యాదులు కల్పితములు.

* వీరి 'కంఠాభరణము' నాటకవాగ్దేవతకుఁ గంఠాభరణము. వీరికి జాడ్ధవాజ్ఞయమునఁ గలయభిరుచికి "బుద్ధబోధసుధ" నాటకమే సాక్షి.

సానుగంటికవి చాటూక్తిచతురుఁడు. 1922 లో నాంధ్రసాహిత్యపరిషదేకాదశవార్షికోత్సవసభకు వీరి నగ్రగాన నాధిపతులుగా నెన్నుకొనిరి. అప్పుడు పన్యాసారంభమున నిట్లు చెప్పిరి. "నేను బండితుఁడను గా నని యాయూరివా రెఱుఁగుదురు. పై గ్రామములవా రెఱుఁగుదురు. సాహిత్యహీనతలో జగమెఱిగినవాఁడను గాని సాధారణుఁడను గాను. ఇట్టి నన్నుఁ బరిషత్తువా రేల యెన్నుకొనవలయునో నాకుఁ దెలియదు. తెలిసినవిషయ మేమియో యంతకంటెఁ దెలియదు. వెనుక జరిగిన పదిపరిషత్సభలకుఁ బండితుల నెన్నుకొంటిమిగదా, యీ సారి యపండితు నెన్నుకొందము. ఇంతలోఁ జెడిపోవున దేమున్నదని యూహించి మార్పుకొఱకై న నెన్నుకొని యుందు రేమో? ఎటు లై ననేమి, అవిలంఘ్య మైన మహాజనులయాజ్ఞ తులసిదళమువలె శిరమున ధరించి యిటనిలువఁబడితిని." ఈసంభాషణ మెంత యభిప్రాయగర్భితముగా నున్నదో చూడఁడు !

లక్ష్మీనరసింహరావుగారు 'స్వీయచరిత్ర' వనవాసరాఘవరచనమువలకు వ్రాసికొనిరని తెలిసినది. అది సంపూర్ణము శాకుండఁగనే వారు గలిందుట యాంధ్రుల దురదృష్టము.

శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి

౧౮౬౬

వలనాటి వైదికబ్రాహ్మణులు. కాళికగోత్రులు. ఆప
స్తంబ నూత్రులు. తండ్రి: వేంకటసోమయాజి. తల్లి: వేంకట
సుబ్బసోమిదమ్మ. జననము: 29-10-1866 శం|| (శాలివాహన
శకము పునర్వసూనక్షత్రమిధునలగ్నము రాత్రి ౪ గడియలకు)
జన్మస్థానము: ఎర్నగూడెమునొద్ద 'దేవరపల్లి'. నివాసము:
రాజమహేంద్రవరము. విరచితగ్రంథములసంఖ్య ౧౫౦. ఆం
దలి ముద్రితములగు కొన్నిగ్రంథములు. ౧ బొబ్బిలియుద్ధ
నాటకము ౨ వేణీసంహారము ౩ కలభాషిణి ౪ రాజభక్తి
౫ భోజరాజ విజయము ౬ శ్రీనాథకవిరాజీయము (నాటక
ములు) ౭ గౌతమీ మాహాగ్యము ౮ సత్యనారాయణోపా
ఖ్యానము ౯ గజాననవిజయము ౧౦ శ్రీకృష్ణకవిరాజీయము
౧౧ సావిత్రి చరిత్రము (పద్యకావ్యములు) ౧౨ సంస్కృత
కవి జీవితములు ౧౩ కాలిదాస విలాసము ౧౪ తెనాలి రామ
కృష్ణచరిత్రము (వచనము) ౧౫ శ్రీకృష్ణమహాభారతము (18
పర్వములు) ౧౬ గణేశపురాణము మున్నగునవి.

“నే నాంధ్రంబునఁ గించి న్నూనంబుగ నూఱుకృతుల నున్నతి
నొందం గా నొనరించితి లోకము వానిం జవిచూచి యెఱుఁగు
బలుకఁగనేలా !” అని వడు న్నెమిది కర్వములతో నిండిన
భారతమంతయు నొక్కచేతిమీఁదగ రచించి వెలువరించిన
ధన్యులు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు. భారతాంధ్రీకర్తలగు
శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారు మహామహోపాధ్యాయులు,

కళాక్రపూర్ణులు. కవిరాజులు. కవిసార్వభౌమాలు, శ్రీసాదవారి
 శతాధికగ్రంథ కర్తృత్వము కొందఱు కామోదము కలిగించుకు
 న్నను భారతాంధ్రీకరణముమాత్ర మాశ్చర్యానందములు కలి
 గించిన దని చెప్పవచ్చును. వీరిమాంధ్రీకృతి యథామాతృక
 ముగా నడచినది. కవిత్వయాంధ్రీకృతమగు మహాభారతముతో
 ననువదింపక విడిచిన భగవద్గీతాది ఘట్టములను సైతము సాహ
 సముతో మనశాస్త్రిగాదు తెనిగించిరి. వీరు నన్నయతిక్కనలను
 మించి యాడితిని బాటించితి నని వ్రాసిరి. విమర్శకులు కొందఱు
 కవిత్వయభారతములోని యాడిత్యపోషణము మఱియొక యాం
 ద్రగ్రంథమున నరయఁగనుట యరుదని చెప్పుచుందురు. విమ
 ర్శనములు నిలుచునని కావు. కాని శాస్త్రులవారు భారతపీఠికలో
 నీవిధముగఁ జెప్పుచున్నారు.

నన్నయ తిక్కనాది కవివాధులకన్నను మిన్నగాఁ దెలుఁ
 గు న్నుడువంగలాఁడ నధికుండని నేనని కాదు, గ్రంథముం
 దున్నెరసుల్ కొఱంతలున దోచువలించనికాదు వెండియుం
 బన్నట భారతేష్టశనుబట్టి నచాపల మఁచు నెంచుడి !

శ్రీకృష్ణ మహాభారతము కవిత్వయభారతముతోపాటు సుస్థిర
 ముగా నుండుననుటకు సందేహము లేదు. భారతక్షుద్రావాయుట
 మాటలతోఁ బనికాదు. ఇల్లుకప్పుబట్ట కట్ట వలయును. ఏదే
 నొకమహోన్నత గార్యము తలపెట్టెను డనేకాఘాతములు
 తగులుచుండ న. అనేకాశయములు పీడించుచుండ ను.

“ఆదరణీయసారవిః ధార్థగతిస్ఫురణముగా, నాచిత్రీకో
వణము చేసికొనుచుఁ గవినాథులగు నన్నయాదులు మున్నే
మహాభారత మనువదించి యాంధ్రకవితాలోకమున ననశ్వర
యశస్సు నార్జించికొనిరి. వాగనుశాసకుడగు నన్నయభట్టారకు
సంతవాఁడుకూడ భారతాభోధిని తుదముట్టసేదలేడయ్యె. ఒక
వేళ, నున మీగ్రంథము పూర్వీసుకృతబలమునఁ బూర్తిచేసి
నను గవిత్రయభారతమువలె రసజ్ఞామీదము కలిగించునో ?
లేదో ?”

ఇత్యాదిప్రశ్నము లేతద్వంద్వంధగచనారంభమునఁ బాడమి
కవిమనస్సును గలఁచివైచుట సహజము. ఇది యననేల ? ఏమన
హోద్యమ మందైన నిట్టిప్రశ్నములే పుట్టి వ్యగ్రోత్సాహమును
గొంత భగ్న మొనర్చుచుండుట లేటదు. ఇట్టిస్థితిలో నీసంశయ
ములకు వేదికిని దా పీయక ధైర్యస్థైర్యములతో నక్షయదీక్షతో
మహాభారతమంతయుఁ బదునై దేండ్లలో నక్షవదించి చరితార్థ
లైన కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు వజ్రసంకల్పము. అరణ్యవర్వరచ
నాకాలములో నీకవిరాజున కెన్నియో యిడుములు కలిగినవి.
ద్రోణవర్వము వ్రాయుచున్నపు డీకవికి స్మరణీయుమగు నొక
విషాదఘట్టము పాటిల్లినది.

అతికష్టముగఁ గట్లుకాలమునుద్రోయం జాలి యున్నప్పుడు
గృహనిర్మాణముమానకెట్లొయరుమూఁ జేకర్వములే పూర్తిచే

• సిరిద్రోణంబుదొడంగి మూర్జునవధంబున్ వ్రాయుచున్నపునా
సుతునింజెందహతోసి మేసుతయటంచుకొఱ్ఱునుం దేశిచెకొ

అది తెలిగించునామచమునం దొకసందియ మావహిల్లె న
య్యదనుననాసుతా!యనకహాసుత!యండుదెలుంగుసేయఁగా
మొదలిడినాడ; నానుతుఁడుపొంతవసింపఁగరాఁగ, నిప్పుడి
ప్పదముననుండ కంచు నెడఁబాపుచునైనదిగు ల్మదింబడె.

అని యిట్లు సంశయించుచు గ్రంథరచనము చేయుచుండ దైవ
విశమున నీభారతకవి కుమారరత్నము “సుదర్శనసుధి”యను
నతఁడు స్వర్గతుఁడయ్యెను. ధైర్యశాలియును కవిరాజు గర్భశో
కమును దీగ్గద్రావి భారతమును మరల వ్రాయమొదలిడెను.

• కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారిభారతమునకు ముక్త్యాలసంస్థాన
ప్రభువు శ్రీరాజా వాసిరెడ్డి చంద్రమాళేశ్వర ప్రసాదరావు
బహద్దరు రాజరాజనరేంద్రుఁడు. పాఠకొల్లు వాస్తవ్యులు, వణి
గ్వర్యులునగు శ్రీ రేపాక సత్యనారాయణమూర్తి, శ్రీ చుం
డూరి నారాయణరావుగారలు భీష్మద్రోణపర్వములు, కర్ణశల్య
సౌప్తిశాస్త్రి పర్వములు మాత్రము కృతినొంది స్వర్ణాభిషేకము
చేఁగవిగారిని గౌరవించిరి.

పదు నేమిది పర్వములు నొక్కచేతిమీఁదుగా వ్రాయు
టయేగాక, యవి యన్నియు నచ్చుపడ, ముచ్చటగ జూచుకొ
నఁగలిగిన శ్రీపాదకవిరాజుజాతకము శ్లాఘనీయము. సంస్కృత
మహాభారతము నన్నయభట్టారకాద్యాంధ్ర మహాకవిత్రయాం

ద్రీకృతమైనపిమ్మట మరల దానిని పడ్యరూపముగా ననువిదింప
సాహసించి పరిపూర్ణముగాఁ గృతార్థులైనవారు వీ రొక్కరే.
ఆంధ్రవ్యాసులని పొగడఁబడిన కీ శే. ఆకొండి వ్యాసమూర్తి
శాస్త్రిగారు 'ఆంధ్రమహాభారతసవనీత' మనుపేరితోఁ బదు
మూఁడుపర్వము లనునడించినది. అం దాదిపర్వముమాత్ర మిటీ
వల నచ్చునకు వచ్చినది. శ్రీ తాడూరి లక్ష్మీనరసింహముఃపం
తులుగారు భారతాంధ్రీకరణమునకుఁ దొడఁగి విరాటోద్యో
గాదిపర్వములు కొన్నిమాత్రము తెనిగించినట్లు వినుకలి.
ఆదియు ముద్రితమైనట్లు కనఁబడలేదు. ఇందువ తీవరినామము
(అజచరిత్ర) రచించిన మతుకుమల్లి నృసింహకవికిఁ బితామ
హుఁడు మాధవకవి "అభిసవభారతము" అనుపేర మిశ్రకావ్య
ముగా భారతము నాంధ్రీకరించె ననియు నం దాదిపంచకము
మాత్రము మిగిలి తక్కినది తాడిపత్రిగ్రామములోఁ దగుఁ
బడినదనియుఁ దెలియుచున్నది. కవిత్రయభారతము తరువాత
నీకవిరాజు భారతమే సంపూర్ణముగా రచింపఁబడి నమగ్ర
ముగా ముద్రణమునకు వచ్చినది. నన్నయభట్టారకుఁడు గంట
ముఠట్టి భారతరచనకుఁ గడఁగిన రాజమహేంద్రవరముననే
యొకవిసాక్ష్యభాషాఁడు కలము ఠట్టి భారతమును బూర్తిచే
యుట కడుంగడు మెచ్చుకొనఁదగినది. శృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారికి
వష్టిపూర్తితోపాటు భారతరచనాపూర్తియు నగుట మఱయు
బ్రశంసయు. ప్రాచీనాంధ్రభారతముతో శ్రీకృష్ణమహాభార
తముకూడ నఖిలాంధ్రజనులనోరంజన మొనరించుఁగాక !

మొదటినుండియు వీరికి శ్రీనాథునిపై నభిమానము మెండు.
కవిత్వములో శ్రీనాథునిధోరణి పట్టువడకున్నను, జీవితములో
శ్రీనాథునిజీవితము కొంతవఱకు నీకవిరాజులో నున్న దని
యీపద్యము తెలుపును.

గౌతమీనూహత్యైక రక్తంతముఁ జుట్టు
కొనియుండెనేగదా ఋణముచిలువ
కవిమిత్రు)మే నెల్లఁ జివికించెనేగదా
యప్పులవారి నాక్యాయుధములు
శ్రౌతి మాస్యక్షేత్రసమితి కొదువఁ బెట్టఁ
బడెఁగదా వృషల సంభ్రమనియొద్ద
అవ్వశతావధానాధ్యున కిప్పుడు
చేరియున్నదిగదా నీరసంబు

పేట లంకలపాట లీపాటదెచ్చె
మాలపుర్వులపాలయ్యె మఱిపాగాకు
అప్పు ముష్కదివేలరూప్యంబు లింక
నెట్లు దీర్చెడు శ్రీపాదకృష్ణమూర్తి.

ద్వితీయ శ్రీనాథుఁ డని కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారిని మనము
త్రుశంసింపవలయును. కవిరాజు కవిసార్వభౌమాదివిరుదములు
దాల్చుట స్వర్ణాభిషేకముఁ బడియుట యివి యిందులకుఁ
దాగ్గాణ. అతనివలె నీతఁడును లంకవ్యవసాయముచే నప్పుల

పాలె పైపద్యము వ్రాసికొనెను. “శ్రీనాథకవిరాజీయనాటకము” దీనిని బలపఱచుచును.

రాజమహేంద్రవరమున కవిసార్వభౌమసన్మానసభ యొక్కటి యేర్పాటుచేయఁబడినది. ఆసభకు యాజమాన్యము వహించిన శతావధాని చెళ్ళపిళ్ళ వేంగటశాస్త్రిగారు తాము స్వయంకుగాఁ గృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి డాకాలున ‘గండపెండెరము’ తొడిగి తను సహృదయతను వెల్లడించుకొనిరి. ఏతత్సభాంతమున శ్రీపాదకవి

నా కీరిచ్చినగండపెండెఁ మిలక నాస్వత్వ మేనాఁటికిం
గాకుండు; నివ్విరుండెను ప్రాణములతోఁ గన్పట్టినందాఁకనా
డాకాల నివ్విలసిల్లు నెట్లు చెడకుండక, దీని నాంధ్రావనీ
ప్రాకాశ్యంబగు “యానివర్సిటి” వహింపంజెల్లుస్వత్వంబుగక.

అని చెప్పి యా ‘గండపెండెరము’ ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమున కర్పింప వాగ్దాన మొసంగిరి. ప్రాచీనకాలమునఁ బెద్దనాది కవి పితామహులు వడసిన యిట్టి మహామహితసన్మానము లిప్పుడీకవి రాజు పొందుట యానందవిషయము.

మరియు నీకవిరాజు స్వదేశసంస్థానములలోఁ గొన్నిచోట్ల శతాష్టావధానములు గావించి సముచితముగా సన్మానితుండయ్యె బంగళారాజధానిగోని ‘మయూరభంజి’ యను పట్టనము (ఓడ్రమున దీనిని మాగోబుజియగుచు) ననుగోము

యా సంస్థానాధీశుమౌల సంస్కృతమున శతావధాన మొనరించి బహుశృతిఁ బడసివచ్చిరి.

బాలాత్రిపురసుందరీజీవతోపాసకుఁ డగుటచే నీకవివరుఁ డనినవాక్కు తక్కుక గొన్నినాళ్లు జరిగెడి దని చెప్పికొనిరి. కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు పత్రికాసంపాదకులై కొంతపేరు సంపాదింపఁగలిగిరి. 'కలావతి' యను ముద్రణాలయమును దొలుత మదరాసులో నెలకొల్పి పిమ్మట దానిని రాజమహేంద్రవరమునకు మీర్చి యవిచ్ఛన్నముగ నున్నారు పదిసంవత్సరములు దానిని నడపిరి. ఆముద్రణాలయమున 'గౌతమి' యను తెలుఁగుమాసపత్రిక 1908 లో నారంభించిరి. అది యొక యేఁడు నడచినది. "మాసవస్తేన," "సందేమారమ్" అను పత్రికలను గొన్నినాళ్లు సంపాదించిరి. వీరి 'వజ్రాయుధము' వ్యావహారికాంధ్రముపై దండయాత్ర సాగించినది. ఈరీతిగాఁ బత్రికాసంపాదకులై, శతాధికగ్రంథకర్తలై, యావచ్ఛారతాంధ్రీకర్తలై, కవిరాజులై, కవి సార్వభౌమలై కళా ప్రపూర్ణులై, మహా మహోపాధ్యాయులై కనకాభిషిక్తులై శాశ్వత కీర్తి సంపాదించు కొనుచున్న శ్రీపాదకవి శిలావిగ్రహము రాజమహేంద్ర వరమునఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడినది. మహాభారతకృతికర్త సమగ్రజీవితము వ్రాసినచో మఱియొక మహాభారతము.

కూచి నరసింహము

౧౮౬౬-౧౯౪౦

తల్లి: పుల్లమాంబ. తండ్రి: పెంకనార్యుడు. జన్మస్థానము: కుంచెనపల్లి (కృష్ణాజిల్లా.) నివాసము: పితాపురము- జననము 17-12-1866 సం. నిధనము 7-10-1940 సం. గ్రంథములు: రూపలత, వనవాసి, గౌరాంగచరిత్ర (2 భా) తెలుగుకానుతమాషా, ఆగ్నేయాశుగములు, గ్రామీణికభాష గ్రామ్యభాష, రామకృష్ణపరమహంసచరిత్ర. ఆత్మనివేదనము, నానావిషయక విరచనములు. వివేకానందస్వామి పాఠాణికోపన్యాసచతుష్కము, భ్రమప్రమాదప్రహసనము, ఆదర్శ శుభజీవనము, ఇత్యాదులు.

రాత్రి వదిగంటలవేళ సాలవఁ గప్పికొని చేతికట్టి పుచ్చుకొని మెల్లమెల్లఁగ విద్యార్థులు చదువుకొనుగదులకడకు వచ్చి యెవరు చదువుచుండిరో, ఎవరు చదువుటలేదో బారెఁజూడూరమున నుండి పరిశీలించి, మరునాఁడు పాఠశాలకు వచ్చినపుడు విద్యార్థుల నొక్కొక్కరిని బేరుపెట్టి పిలిచి "నామనా ! రాత్రి నీ వెన్నిపొగచుట్టలు తగలఁబెట్టితివి" అని చమత్కారగర్భముగ నడుగుచు, మొగమువాచునట్లు చీవాట్లు పెట్టుచుండువారట కూచి నరసింహము వంతులుగారు. ఉపాధ్యాయులలో నింత చండశాసనఁ దుండఁడని వారి శిష్యులవలన వినికి. ఆయన యనవత్కుఁడు. శిష్యసంతానమే వారి సంతానము. విద్యార్థుల పురోఽభివృద్ధికి, వారి విజ్ఞానాభివృద్ధికి బంతులుగా

రనేకవిధములఁ బ్రశ్రమించెడివారు. నయముననో భయముననో విద్యార్థుల నుద్ధరించుటయే ప్రధానాశయముగఁ బెట్టుకొని నారు. వీరు పెద్ద తరగతివాఁకంటెఁ జిన్నతరగతివారికే యెక్కువశ్రద్ధ తీసికొని పాఠము చెప్పుచుండువారు. పునాది డిట్టముగ నుండినఁగాని గోడ నిలఁబడ దని వీ రెఱుఁగుదురు. పితాపురోన్నత పాఠశాలను బ్రశంసించుచు ౧౯౦౭ లోఁ జెన్నపురపరీక్షా శాఖాధికారులు యోగ్యతాపత్ర మొసఁగిరన్న సంగతి తెఱుఁగునా రింకను మఱచియుండకు మన నరసింహము పంతులుగారి ప్రధానోపాధ్యక్షత్వమే యీపాఠశాల కీశారవముఁ దెచ్చినది. పంతులుగారు కనిచేయుచున్నపుడు మెట్రీక్యులేషన్ లో నూఁకి నరువదిదెబ్బదిరూపాయల నుత్తీర్ణ సంఖ్య పెరిగినది. పంతులుగారు విద్యార్థులను బై తరగతిలోనికిఁ బంపుట కెంతకార్యశ్యము కనఁబఱచెడివారో, నానికిఁ బదిరెట్లత్తీర్ణులను జేయుటలోఁ గారుణ్యము కానఁబఱచెడివారు. వీరికి శిష్యులయం దెట్టి యాదరమో, వీరిపై వీరి శిష్యుల కట్టి భక్తి గౌరవములు. వీరి శిష్యులు నేడు మహావదవలలో నుండి గౌరవింపఁబడుచున్నారు.

౧౯౩౮ లో నొకమారు పంతులుగారికి గొప్ప జబ్బు చేసినది. అది తెలిసికొని కాకినాడనుండి ముగ్గురు శిష్యులు రాత్రికి రాత్రి బయలుదేఱి వచ్చి వీరి ఛేతిలో నూలురూపాయలు పెట్టి 'తమ రివి స్వీకరింపక తప్పుదు. మాప్రార్థనము విని

నిఘంటుకార్యాలయములో నింకఁ బనిచేయవలదు. నిరంతర భాషావ్యాసంగమే మీ యనారోగ్యమునకు హేతువు, అని చెప్పి వెళ్ళిపోయిరట. శిష్యప్రేమ యిట్టిదని వంతులుగారు మాటలవరుసలో నీవివయము చెప్పిరి.

ఎలమంచలి, నూజవీడు, నగసాపురము పాఠశాలలోఁ బ్రధానోపాధ్యాయులుగా నుండి పితాపురాంగ్లపాఠశాలకు వచ్చి యచటఁ బెక్కువర్సలములు పనిచేసిరి. ౧౯౨౦ లో శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటుకార్యాలయమునఁ బండితులుగా బ్రవేశించిరి. వార్ధకదశచే నదియు నిర్వహింపలేక ౧౯౩౮ లో మాన్సివైచిరి. నిఘంటుకార్యాలయమున వీరు చేసినకృషి యమూల్యమైనది.

పీఠికాపురాధీశ్వరులు గంగాధరామారావుగారు వంతులుగారికిఁ జదువుచెప్పించి వీరి యభ్యుదయమునకు సర్వధా తోడ్పడిరి. ౧౮౮౮ లో బి. ఏ గ్రాధమశ్రేణి ను తీర్చులైరి. సరసి హమువంతులుగారివంటి శ్రీరామభక్తుని మజ్జియొకని మనము చూడము. ఆయన గ్రంథములన్నియు రామాంకితములే చేసెను. వంతులుగారి యభిమానవిషయము వేదాంతము. కళాశాలలో వీరి గురువులు కందుకూరి వీరేశలింగముగారు, మెట్ కాఫ్ వొర గారు, విలియంస్ పిళ్ల మున్నగువారు. కవితాగురువులు వీరేశలింగకవిగారేనుట. ఈసంగతివంతులుగారు తమ 'రామకృష్ణ' పరమహంస చరిత్రమున గుఱులు చెప్పినారు.

అందఱును నన్ను సరసింహ మండ్రు; కవిత

యాగు నానక్కిఁ బుట్టించుటకు గురుఁడు

కందుకూరి వీరేశలింగకవిమాధి

స్థితీతులు నీకు విన్నవించితిని రామ !

వీరేశలింగము పంతులుగా రొకనాఁడు బడిలో “ఆటవెలఁది”
లక్షణము విద్యార్థులకు చెప్పి నల్లబల్లమీఁద నీరెండుచరణము
లును వ్రాసి యెవరైన నది పూరింపఁగలిగినఁ బూరింపుఁ డని
రట.

ఆటవెలఁది మీర లారసి చేయుఁడి

చేయకున్న మీకు సిగ్గుపాటు

దీనిని మనపంతులుగారిటులు పూర్తి చేసిరి.

సిగ్గులెన్నియున్నఁ జెడలిపోవుచుగద

ఆటవెలఁది పొంత నామృతం !

చూచితిరా, పూరణములోని చాతుర్యము! పువ్వుపుట్టితోడనే
దాని పరిమళమునుబట్టి యిది యీజాతిపువ్వుని కనిపెట్టవచ్చును.

ప్రీతికాపుర సంస్థానాశ్రయణము పంతులుగారికిఁ గవు
లలోఁ బెద్దపేరు తెచ్చినది వీరు వ్రాసినగ్రంథములు చాలఁ
బాధ్యములుగా నిర్ణయింపఁబడినవి. గ్రంథ లో శ్రీరామకృష్ణ
పరమహంసచరిత్రము వద్యకావ్యముగ నావిష్కరించిరి. ఈక
బ్బమునఁ గవిత్వముచుగూర్చి తమమభిప్రాయము నిటులు వెల్ల
డించికొనిరి.

మాణిక్యమకుటంబు మాళిపైఁ దులకింప

రాజ్యంబు నేలెడురాజుకంటె

లలితలావణ్య విలాసిని వక్షోజ

హారంభ సౌఖ్యానుభవునికంటె

సతతంబు నానందసారాబ్ధిలోఁదోఁగు

భర్మహర్ష్యస్థ సంకన్నకంటె

ధనవయోరూప సంతానాది భాగ్యాశిఁ

దనయ సంతృప్తుడౌ ధన్యుకంటె

మధురమృదువాక్యసంపద మనసుగఁగఁచు

కవితమర్బ్జిన కవియె యెక్కువయటంచు

నెంచెదరుగానఁ దత్సుఖ మెంతసుఖమొ

స్వానుభవమునఁ గనుఁగొనఁ బూఁవలదె.

శిశిరకుమార ఘోషు అంగ్లములోఁరచించిన దానినిబట్టి 'గౌరాంగ
చరిత్రము' పద్యకావ్యముగఁ బాతులుగారు సంతరించిరి. కద్య
కావ్యములేగాక 'వనవాసి' 'మాపలత' మున్నగునాటకములు
వచనకృతులును బెక్కులురచించిరి. మొత్తము వీరికృతులలో
నాంగ్లానుకరణములపా లెక్కువయనవచ్చును. ఈయన గ్రాంథి
క భాషాప్రియుఁడు.

ఇన్ని చూచియే కూచి నరసింహమును, పానుగంటి
లక్ష్మీనరసింహ రావును, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహమునుగలిపి
'సింహాత్రయ'మని వ్యవహరించిరి. ఈసింహాత్రయమును పీఠి
కాపుర సంస్థానము భరించినది.

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము

౧౮౬౭

ఆరామద్రావిడకాభీములు. కాశ్యపనగోతులు. ఆశ్వ
లాయననూత్రులు. తల్లి: రత్నమ్మ. తండ్రి: వెంకయ్య. నివా
సము: రాజమహేంద్రవరము. జననము: 26-9-1867 సం.
(ప్రభవ సం॥ భాద్రపద బ॥ చతుర్దశిరాత్రి) - నేటికి వీరి
వయస్సు 76 సంవత్సరములు. కవికర్తృకగ్రంథములు మొత్త
ము సంఖ్య 90. రఘుకులచరిత్ర, స్వప్నవాసవదత్తము,
సౌందర్యతిలక, హేమలత, భారతకథామంజరి, సర్వకా
స్త్రార్థసంగ్రహము, కృష్ణవేణి, మధాశరచ్చంద్రిక, అపా
ల్యాబాయి, ప్రసన్నయాదవనాటకము, పారిజాతాపహర
ణము, పార్వతీనాటకము, మణిమంజరి, మువ్వగుఱ్ఱుడు,
నానకుచరిత్ర, వందనచరిత్ర, కద్వారమంజరి, వినోదములు,
వార్తీకిరామాయణసంగ్రహము, గయోపాఖ్యానము, గణపతి,
ప్రచ్ఛన్నపాండవము, గ్రీకుపురాణకథలు, మహాపురుషుల
జీవితములు, మధ్యమవ్యాయోగము, వేమనకవి, రామచంద్ర
విజయము, రాజారామమోహనరాయ, రాజారత్నము, రా
జాస్థానకథావళి, స్వీయచరిత్రము. ఇత్యాదులు.

గయోపాఖ్యానము తెలుగులో బహుజనామోదము
బడసిన నాటకరాజము. ఆంధ్రుల కీనాటకముపై ససాధారణావ
రము కల దశాట కది నేటికి లక్షపైబాతికవేలప్రతు లమ్మ
డువడియుండుటయే తార్కాణ. రంగస్థలములపై రక్తికట్టునాట
కములలో నిది మొట్టమొదటిది గయోపాఖ్యానము చిలకమర్తి

లక్ష్మీనరసింహాకవిగారు తమ యిరువదిరెండవయేట రచించిరి. ఈనాటకమే కవిగారిని మహాకీర్తినంపఁచులను గావించినది. శ్రీకృష్ణునిసందేశముగొని యక్రూరుఁ డర్జునునితో “సీతో ముఖ్యముగా నీబావ చెప్ప మన్నసందేశము వినుము” అని యిట్లు చెప్పెను.

ప్రాతఃచట్టాల మని నొక్క వలుకు మనియె
నొరులకై పగఁబూనుట యొప్ప దనియెఁ
బడుచుఁదనపుబొకమ్మలు విడువు మనియెఁ
దలకు మీఱినపని చేయఁదగని దనియె.

దీనికిఁ బ్రత్యుత్తరముగా యుధిష్ఠిరుఁడు ‘సీ, నళినగర్భిని గన్న నారాయణుఁడు తాను బాంధవుండగుట మాభాగ్య ముడుము...! గయుని క్షమియించి పార్థుని గావు మనుము.’ అని వచించెను. అసగురుమనఁ నర్జునుఁడుకూడ బాస కిట్లు ప్రత్యుత్తర ముంపెను.

“అతిరాగంబు సుభద్రపైఁ బొడమ నన్యస్తాన్యకామస్థితిన్
మతి యొక్కింతయుఁ బ్రాజ్యరాజ్యపదవివృత్తంబుగాకుండ నే
యతిగానుండినవేళలం బిలిచి నెయ్యంబాట నన్ సోదరీ
పతిఁగాఁ జేసిననాటిమేటికృప నాపైఁ జూపవే శ్రీహరీ !

ప్రాణంబులు మామధీనముచేసినవినున్నని బగతుర కొప్పగించి శరణాగతత్రాణబిరుదాంకమగు భరతవంశమునకుఁ గళంకము తేజాల నని మరనిచేయుము.” ఈగద్యపద్యముల సొగసు థరి కించితిరా ?

సుభద్ర యగ్జ్ఞుని గావు మని శ్రీకృష్ణునితోఁ జెప్పినది. అప్పు డతఁడు రోషావిష్టుడై చల్లెలితో "ఘోను. తప్పు నీమగ నిది కాదు. నాదే-

నీనాథునకు నేను మేనమామిందినై

యదయఁబు నొందుట యొక్కతప్పు

అన్నయానతిఁ ద్రోసి యామహాత్మునకు ని

న్నుద్వాహ మొనరించు టొక్కతప్పు

చిన్ననాటనుగోలఁ జెలిమిమై వారికి

శుభకారములు చేయు టొక్కతప్పు

గర్వితముతి వారు గావించుదాప్యఁబు

నొప్పరికించుట యొక్కతప్పు

ఒప్పులే మేము చేయట యొక్కతప్పు

తప్పు చేయకయుంటయే గొప్పతప్పు

అన్నితప్పులు మాయందె యున్నవబల !

తలఁచి చూడఁ బార్థునియందఁ దప్పుగలదె ?"

అనెను. ద్రాక్షాపాకముతో, సుప్రసన్నశైలితో, సుమధురముగా నాటకకద్యములు నడపించుటలో లక్ష్మీనరసింహము గారిది గొప్పశక్తి. గయోపాఖ్యానమున కృష్ణార్జున క్రోధసభావణము చదువఁదగినది. సీ. నీచ ముచ్చము నాక రాచసాడి దొరికి బిడియ మించక లేక విచ్చమెత్త ... మీసహోదగులకు సాటి మీరె సుమ్ము అని కృష్ణుఁ డధిక్షేపించెను.

సీ. అల్లుడా ! రమ్మని యాదరమ్మనఁ బిల్వఁ బంపుమామను
బట్టి చంకఁగలమె ? ఇత్యాదిగా నర్జునఁ డాక్షేపించెను. ధీరో
దాత్తులగుక్కష్టార్జునలసంభావణము మాద్దుమీటి యున్నను
గయోపాఖ్యానము సముచితవర్ణనాకరమై మనోహరముగ
నున్నది. కనుకనే తెనుఁగున నీనాటక మింత ప్రశస్తి కెక్కినది.

లక్ష్మీనరసింహకవిగారు నాటకరచనలో నట్టిదిట్టలో
నవలారచనలో సంతకంటె సధికులు. వీరు కందుకూరి వీరేశలిం
గకవివలె నాంగ్లేయగ్రంథానుసారముగఁ గాక చాల భాగము
స్వతంత్రముగా నవలలు రచించిరి. వీరి చరిత్రాత్మకకథలలో
కర్పూరమంజరి, కల్పితకథలలో గణపతియు నుత్తమస్థానము
నలంకరింపఁదగిన రచనలు. కథనచాతుర్యము, కథాసృష్టి, రస
పుష్టి గలగద్యరచనమున వీరు సిద్ధహస్తులు. లక్ష్మీనరసింహకవి
హాస్యరసాదరము కలవాఁడు. వీరేశలింగముగారి హాస్యరచన
యు, పానగంటికవి హాస్యరచనయు కొంచెము మోటుమార్గ
మున నడచినవి. చిలకమర్తికవి దట్టిదికాదు. మార్దవము లేకవి
హాస్యముతో నీలక్ష్మీనరసింహకవి యెక్కువబడిమూఁడుప్రహసన
ములు వ్రాసి ప్రకటించెను. జయంతి రామయ్యపంతులుగారు
ఔప్పివట్లు “వీరేశలింగముగారి హాస్యము చిక్కనిది లక్ష్మీనర
సింహముగారి హాస్యము పలుచనిది. లక్ష్మీనరసింహముగారి
హాస్యము గిలిగింతలుపెట్టి నవ్వించును. వీరేశలింగముగారి హా
స్యము గిల్లి బాధించును.”

• లక్ష్మీనరసింహము గారి “గ్రంథప్రకటనము” అను ప్రహసనమునుండి వారిహాస్యరచనకుఁ గొన్ని వంతు లుదాహరించెద. “వెక్కిరింపల వెంగళుకృ” తాను రచించిన “వెట్టికప్పీయ” మనుగ్రంథముయొక్క ఔత్కల్యము ప్రకటించుచు నాగ్రంథమునుగూర్చి యిద్దఱువండితు లిచ్చినయభిప్రాయములఁగూడఁ బ్రకటించినారు. వారిలో మహామహోపాధ్యాయ కొంకణక్క గురులింగశాస్త్రిగా గిట్లు వ్రాసినారు.

“మీ వెట్టికప్పీయమును నేను సమగ్రముగాఁ జూచితిని. కాళిదాస, భవభూతి, హయూర, వ్యాస, వాల్మీకి కవిత్వములకంటె ఇందలికవిత్వము వేయిరెట్లధికముగా బాగున్నది. ఇందలిపద్యములు గారిముక్కలవలె నంతో రుచిగా నున్నవి. వీనికి అల్లపుపచ్చడివలె చిన్న వ్యాఖ్యానముకూడ గ్రంథకర్తగ రేరచించినందున సర్వజగ్రాహ్యమై యున్నది. ఇట్టి గ్రంథము జన్మమొత్తి చూది యెఱుఁగను. ఇతఁడు చూడఁబోడు. ఇంకొక జన్మమునకుఁగూడఁ జూడఁగల నని నమ్మకము లేదు. ఇందలి వీరరసపద్యములు రెండు చతురఁగానే నా కావేశ ప్రాప్తి గొను గుణమతో నాభార్యను మొత్తగా మర్దించితిని. మీ గ్రంథమందలి పై రెండుపద్యములును నేను చతురముడఁగా వగ్గఱుమండి విన్నమానీళ్ల బ్రాహ్మణుఁడుకూడ ఆరసము గ్రహించి కావడిచిద్ద భిరగ వేసి నన్ను వెన్నుపూస విరుగునట్లు కొట్టెను. కాబట్టి యీ గ్రంథ మందఱు కొనఁదగినది.

ఈవిధముగా నప్రయత్నప్రహసనరచనాకౌశలము చిలకమర్తికవి కలవడినది. లక్ష్మీనరసింహముగారు జహుచమత్తారభాషి. మాటమాటకుఁ జమత్కారముచూపి మాటాడుటలో వీరిది మేనమామపోలిక. సుప్రసిద్ధకండితులైన పురాణకండ మల్లయ్యశాస్త్రిలుగారు లక్ష్మీనరసింహకవికి మాతులుఁడు. వారిమాటనేర్పు నాంధ్రమండలిలోఁ జాలమఁది యెఱుఁగుదురు.

లక్ష్మీనరసింహకవిగారి ధారణాబల మసాధారణము. తమ కుటుంబములోఁగాని, తా మెఱిఁగియున్న బంధుమిత్రకవి కుటుంబములలోఁగాని యెవరేనాఁడెన్నిగంటల యెన్నినిమిషము లకు జన్మించినదియు- ఎవ రెప్పు డేమేమి యొనరించినదియు మున్నగువిషయములు చెప్పుచు నత్యాశ్చర్యము గలిగించుచుఁ జక్కని ప్రస్తావనము చేయుచుండురు. వీరి ధారణాశక్తికి 1897 సంవత్సరమునాఁడు జరిగిన చిన్నకథ యిది.

కందుకూరి వీరేశలింగముకంతులుగారు ఆతిప్రయత్నముమీఁద తంజావూరునుండి నాచనసోమనాధుని “ఉత్తరహరి వంశము” సంపాదించి తెచ్చి రాజమహేంద్రవరములోఁ బ్రథమ ముద్రణము వేయించుచుండిరి. ఆసందర్భమున మన కవిగారు ఆముద్రాలయమున నున్న “పూపుడరు” నొద్దకుఁ శోయి యేనాటికానాఁడు మెల్లమెల్లఁగా పూపుకాగితము లింటికిఁ గొనివచ్చుచుఁ గవితాప్రౌఢత కట్టురపడుచు హరిశంశమంతయు గించుమించుగ ధారణపట్టిరి గ్రంథముద్రణము పూర్తికాఁగా

వీరేశలింగమువంతులుగారు లక్ష్మీనరసింహముగారి కొకప్రతి యీయబోయిరట. అంతట మనకవినయము సోమనాథునికవి త్వము సగ్గడించుచు గ్రంథములోని పద్యములెన్నో గబగబ చదివి యుపన్యాసనీతిగా విశేషములు వెల్లడింపమొదలుపెట్టి రట. అది విని వీరేశలింగముగా రాశ్చర్యభరితులై 'ఉత్తరహరి వంశము' ప్రాచీనపుబ్రతి మీయొద్ద నేదైనగలదా? యని యడుగఁ "దమ రసగ్రహించినదే" యని సమాధానము చెప్పి జరిగినకథ వెల్లడించిరట.

ఇంతకును జెప్పబోవున జేమన? ఏవాడో యట్లు ధారణపట్టినపద్యములు నేటికిని వారు చదువుచుఁ బ్రాచీన కవుల కవిత్యవిశేషములకు శ్లాఘించుచుండును.

వంతులుగారు గొప్పయువశ్యాసకులు. వీరి యుపన్యాసము దూరాన్వయములు లేక మృదువుగానుండి హాస్యరసప్రచురములగు నదాహరణములతో శ్రోతల కానంద మొదవిందును.

వీరు 'మెట్టుక్వలేషణ' కరీక్షలోఁ గృతార్థులై యాంగ్ల సారస్వతమును లెస్సగా నెఱిగిరి. గురుశుశ్రూష చేసి సంస్కృత భాష నభ్యసించకపోయినను నేత్రావరోధము వాటిల్లినతరువాతనే భాసకాళిదాసభవభూత్యాదినంస్కృతకవుల రచనలు చదివించి స్వారస్యములఁ దెలిసికొని భాసనాటకచక్రము (13 నాటకములు) మధురరీతి సాంధ్రీకరించి తమమంబుప్రతిభ వెల్లడించిగొనిరి. కొన్నిపట్ల వీరితెలుగుసేత మూలానుకూలముగ

నుండకున్నను నాటకరచనలో సిద్ధహస్తులగుటచే భాసనాట కాంధీకరణము మనోహరముగా నున్నది. సీసపద్యముల దిగువ నెత్తుగీతములు లేకుండ వ్రాసిరి. ఇది కొత్తపద్ధతి.

హోమర్ (గ్రీకుకావీయకవి) మేధావిభట్టు, కుమార దానుడు, మిల్టన్ మున్నగుమహాకవులవలె లక్షీనరసింహ ముగా రంధులయ్యచు బ్రకృతిరహస్యములు ప్రతిభాబలముచే బ్రత్యక్షీకరించుకొని కవిత్యము చెప్పి మహాకవులు. వీరు కొన్ని పద్యములు మహాఫలకముమీద వ్రాసియుంచుకొని యెన్నరైన లేఖకు లున్నపుడు వల్లెవేసినపద్యములు చెప్పుచున్నట్లు చెప్పి వ్రాసియుంచుచుండురు. ఇట్లే వీరు లెక్కలే నన్నిగ్రంథములు వ్రాసిరి. లక్షీనరసింహకవి జ్ఞానైకచతుష్కుడు. వీరికి 40 వత్సరముల యాడువచ్చువఱకు సంపూర్ణ నేత్రావరోధము కలుగ లేదు. 1909 నుండి మరణము. 'కృపాంభోనిధి' నీకవి యీనిధముగఁ బ్రార్థించుచున్నాడు :

అన్నా ! నీదగుమూర్తి యెట్టిదియో జాత్యంధుండు కాలాద్యవచ్చిన్నంబై జగదేకపూర్ణ మగునీచిన్మాత్ర దివ్యాత్మతీం గన్నారం గనుఁ బుండలికదళసంకాశస్ఫురన్నేత్రుడున్
నిన్నుం జూడఁగలేదు దిగ్ర మిది తండ్రీ! సకృపాంభోనిధీ!

వర్ధమానులగు యవకవుల నాదరించి వారి నేదో విధముగ సభివృద్ధిలోనికిఁ దీసికొనిరాఁగోరు దయాహృదయులవీరు! వీరిమనసు కడుమెత్తన. సజ్జనశబ్దమునకు లక్షీనరసింహముగా

సరిపడినయుదాహరణము. “మృశం నవనీతమీతం నవనీతా
దపి సజ్జనస్య హృత్.”

పేదవారల కందఱకో వీరు చదువులు చెప్పించిరి.
నిరుద్యోగుల నెందఱనో వాక్సాహయ్యముచే నుద్యోగుల
నొనరించిరి. వీరు కేరలకవులే కాక వీరేశలింగముగారివలె
సంస్కరణాభిలాషులు. దేశసేవకులు. దేశమాత, మనోరమ
మొదలగు పత్రికలు ప్రచురించి దేశభాషాసేవ గావించిరి.
వీరేశలింగము వంతులుగారి సంస్కరణోద్యమ మందుకు వారి
భాషా సేవ యందుకు వీరి కనుపమానముగుబట్టి. సర్వవిధ
ముల వారి యుద్యమములను తుణ్ణులు చేసినవారు వీరే. కందు
కూరివారు ఖడ్గవాదులు. చిలకమర్తివారు కార్యచాదులు. ఇది
యీయిర్వురకును గలతారతమ్యము. ‘లక్ష్మీనరసింహముగా
రిదియీమతము’ అనిచెప్పట కష్టము. ఆయన సాస్కారవా
దులగు వీరేశలింగకవిగారికిఁ గుడిభుజముగఁ బని చేసిరి. పీఠికాపుర
ప్రభువులతోఁ జెలిమివాటించిరి. దేశనాయకుఁడు టంగుటూరి
ప్రకాశమువంతులుగారిని గౌరవించిరి. ‘అన్యులమరమునా నొ
ప్పింపక తా నొవ్వక లెప్పించుక తిరుగువాఁడు’ కాన లక్ష్మీ
నరసింహకవిగారి నేవిషయమునను నాక్షేపించువారు లేరు.

చిలకమర్తికవి యార్జునము లక్షకు దాఁటినది. గ్రంథముల
వలన నింతసంపాదనముచేసినవారు తెలుఁగువానిలోఁ దక్కు వ.

మఱియొకవిషయము. 1907 లో వంగదేశమునుండి
‘విపినచంద్రపాలు’ అనునాతఁడు వచ్చి ‘గోదావరీచుండలముహా

సభ'లో నా పద్యసింహుడను. ఉపన్యాసనందర్భమున ఆశు
వ్రగ లక్ష్మీనరసింహముగా రీకడ్యము చనివిరి.

భరతఖండంబు చక్కనిపాదీయావు
హిందువులు లేగదూడలై యేడ్చుచుండ
తెల్లవారను గడుసరిగొల్లవారు
పిదుకుచున్నారు మూతులు బిగియుగట్టి.

నాడు కొన్నినాల్లీగీతము చనువనివారు లేరు. భోగరాజు
కట్టాభిసీతారామయ్యగారు తెల్లవారను=తెల్లవారగా అను
సర్థముచెప్పి ప్రభుత్వము నోదార్చిరి. అప్పుడే వీరిపేరు మాటు
మ్రోగినది. బహుజనముచే నాదరింబడు కవితయే కవిత.
అదియే శాశ్వతముగా నిలుచును. మన చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసిం
హముగారి పద్య మొక్కటైన కంఠపాఠము చేసికొననివారు
తెలుగువారిలో నుండరు.

సవలారచనమునను, నాటకకర్తృత్వమునను, ప్రహసన
పుంగూర్పునను సిద్ధహస్తుడై, దీనావనదీక్షితుడై దీర్ఘాయు
ష్కుడైన లక్ష్మీనరసింహకవి కాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమువారు
మొన్న 1943 లో కళాప్రపూర్ణ బిరుదము నొసంగి సముచిత
ముగ శర్కరించిరి. ఇట్టి యామహాకవి వీరేశలింగకవి తరువాత
'స్వీయచరిత్ర' వ్రాసికొనెను. వీరి స్వీయచరిత్ర ఆంధ్రకవులచరి
త్రయు- ఆంధ్రదేశచరిత్రయు ననగలిగి మహావకారక
వియన గ్రంథము. అది యచ్చుపడవలయును.

తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవులు

౧౮౭౧-౧౯౧౯

ఈజంటకవులలో మొదటివారు దివాకర్ల తిరుపతికాశ్రీ
గారు. రెండవవారు చెళ్లపిళ్ల వేంకటకాశ్రీగారు. తిరుపతి
కాశ్రీగారు వెలనాటికాళీయులు. అభిజనము: విండగండి.
(కృష్ణమండలము) తల్లి: శేషమ్మ. తండ్రి: వేంకటాచలధాని.
జననము: 1871. నిర్యా: 1919. వేంకటకాశ్రీగారు ఆరామ
ద్రావిడకాళీయులు. జన్మస్థానము: వీనాము (ఘోరించివారిది)
నివాసము: కడియము. తల్లి: చంద్రమ్మ. తండ్రి: కామయ్య.
జననము: 1870 ప్రమాదూతనామ సం॥ శ్రావణ శుద్ధద్వాదశి
సోమవారము. విరచితగ్రంథములు: పాండవజననము, పాం
డవోద్యోగము, పాండవాశ్వమేధము, పాండవరాజనూయము,
పాండవవిజయము, పాండవప్రవాసము, ముద్రారాక్షసము,
మృచ్ఛకటికము, బాలరామాయణము, ప్రభావతీప్రద్యు
మ్నము, బుద్ధచరిత్రము, ఏలామాహర్మ్యము, లక్షణాపరిణ
యము, శ్రీనివాసవిలాసము, జేపీభాగవతము, విక్రమాంక
జేవచరిత్రము, చంద్రప్రభా చరిత్రము, హర్ష చరిత్రము,
శనిగ్రహము, గీరతము, గుంటూరుసీమ, నానారాజసందర్శ
నము. ఇత్యాదు లనేకములు.

‘రెండుబాసలకు మేమె కవీంద్రుల’ మని కొన్నినా
ల్లాంధ్రకవితాసామ్రాజ్యము నేకచ్ఛత్రముగఁ బరిపాలించిన
తిరుపతివేంకటకవులు జగ మెఱిగినబ్రాహ్మణులు. ఆంధ్రదేశ
మున వీరవీరు నెఱుంగనియభిజ్ఞుల ఁడఁదా. అధునకాంధ్రకవు

లో వీరిని గుఱ సమలుగా భావించువారనేకులు. తిరుపతివేంకటకవుల కేకలవ్యశిష్యుల మని చెప్పుకొని గౌరవింపబడువా రెండఱో కలరు. ఆంధ్రములో వీరు సందర్శింపనిరాజాస్థానము లేదు. ఆరంభదశలో, తిరుపతివేంకటకవులు 'తిరుపతివేంకటేశ్వరు' లనియే కొంతవాడుక. ఈజంటకవు లేమహారాజును లెక్క సేయలేదు. 'అనభవించితిమి దీవ్యద్భృగములను రాజాధి రాజులకన్న నధికముగను' - 'ఏనుఁగునెక్కినాము ధరణీంధ్రులు మ్రొక్కఁగ నెక్కినాము' అని చెప్పుకొనుచుఁ బ్రతిపట్టనము, ప్రతిజనపదముఁ దిరిగినారు, ప్రతిదాతను దర్శించినారు. వారిచేఁ దగినట్లు సన్మార్గంపఁబడిన సరియే. లేనిచో సహజకవితాధోరణితో మొగమువాచునట్లు తిట్టుబద్దెములు చెప్పుట- ఈకవులు సిద్ధవాక్కులని వారు పాదాక్రాంతులగుచుండుటఁ బెక్కుచోట్ల జరిగినది. అనిదంపూర్వమైనవీరి యద్భుతశక్తి కాశ్చర్యపడి యనేక కవులు 'శిష్యోహ'మ్మని చరణములఁ బడఁజొచ్చిరి. వీరియవధాన ప్రతిభ నరసి తెనుఁగుమన్నీ రెండఱో బిరుదముల నొసఁగిరి. సాలువలఁ గప్పిరి. సన్మానములఁ జేసిరి. ఏనుఁగులపై నూరేఁ గించిరి.

తిరుపతికవులజీవిత మొకమహాభారతము. ఇం దేవర్వమును బోలీలించినను బ్రతిష్ఠలు సేయుట, మీసములు దువ్వుట. ప్రతిపక్షులను బోహసించుట, వద్మర్యాదములు వన్నుట, వానిని భేదించుట, యెదిరి యెట్టివాడైన సాహసించి మీఁది

కురకట యివి చూతుమా. ఈ భారతమునఁగూడ రాయబా
రముల రభసలు, శతఘ్నుల చక్ష్పకలు, పాశుపదక్షయోగ
ములు, అట్టహాసములు, తాల్కుట్టసములు కలవు. పాండవో
ద్యోగవిజయములు, పాండవాశ్వమేధము మున్నైనవి దీనిలో
నివే. గీరతముకూడ నీ భారతములోనే. ఈ భారతసంగరమునకు
'గుంటూరుసీమ' కురుక్షేత్రము.

వాగ్మధములవలనఁ దిరుపతికవులకీచంద్రిక నలుమూలల
విఠిసి తెలుఁగులకల లూపించినది. తిరుపతిశాస్త్రిగారు వెల
వాటివారు, వేంకటశాస్త్రిగా రామామద్రావిడులు నైనను
నేకోదరులవలె మెలంగుదుఁ బరస్పరసహకారముతో నవధాన
ములు, ఆశుకవితలు, ఆకాశపురాణములు ప్రదర్శించుటచే నీరి
పేరు త్వరలోఁ బ్రశస్తి కెక్కినది. అవధానకళకు గౌరవము
దెచ్చినవారు తిరుపతికవులే. చులుకఁదనము కల్పించినవారును
దిరుపతికవులే. వీరికి ముందు శ్రీచూన్ మాడభూషి వేంకటా
చార్యులుగారును, సంతకు మిక్కిలి ముందు రామరాజభూషణు
డు (భట్టమూర్తి) మున్నగువారు శతశేఖరీగ్రంథసంధానచాతురి
గలవారున్నను వా రెవ్వరును దిరుపతి వేంకటకవులవలె జంట
కవులుగానఁడి యవధానములు చేసినవారు కారు. పితాపుర
సంస్థానకవులైన దేవులకల్లిసోదరులును, వేంకటరామకృష్ణులు
నభ్యుత్థతావధానాశుకః తాద్రుదర్శనము లొసరించి యున్నచు
దిరుపతివేంకటకవులవలె నవధానవిద్యను జగద్విఖ్యాత మొన

రించినవారు కారు. రామలవారికాలమున నంది మల్లయ్య
ఘంట సింగయ్య యనుజంటకవులు ప్రబంధరచనము గావించిరి.
కానివా రవధానముల నొనర్చియుండినో లేదో చెప్పటకుఁ జరి
త్రాధారములు లేవు 'జగదాశ్చర్యకరావధానకవితా సంపత్తి'
తిరుపతివేంకటకవియుగళమునకే తక్కినది.

'గోణముకట్టుటాది' వేంకటశాస్త్రిగారికిఁ గవితాభిలాష
యుండెడిది. ప్రఖ్యాతశాస్త్రకుండితులు చర్ల బ్రహ్మయ్యశా
స్త్రులవారియొద్ద నీజంటకవుల వ్యాకరణాధ్యయనము. ఇద్దరును
మహామేధావులు గాన నచిరకాలమునో వాభావ్యనుభవించిరి.
తిరుపతి శాస్త్రిగారికిఁ దొలుతఁ బద్యలక్షణములు వేంకటశాస్త్రి
గారే చెప్పినట్లు విందుము. శిష్యస్వరూపమున నొకప్పుడు తిరు
పతికవి వేంకటకవిపైఁజెప్పిన యాపద్య మంతరసభావధారితము!

వితతాత్మీయశతావధానకవితావివ్యాపయోగాశి, సం
భృతశిష్యాంబుదవాన్మయామృతరసప్రీతాఖిలాంధ్రమూ
ధృతరజ్యద్రసికావతంసకృతవందిస్తోత్రమాలా విభూ

షితుమా వేంకటశాస్త్రినేఁబొగడెదన్ శిష్యస్వరూపంబునన్.

తిరుపతికవి యప్రతిమానమైనపొడితీవ్రతిభయుఁ జెల్లపిల్లకవి
యసాధారణమైనమేధాబలమును గలఁగి 'తిరుపతివేంకటేశ్వరు
ల'ను దెలుఁగుకవులలో నగ్రగేసరుల నొనరించినది. తిరుపతి లే
నిదే వేంకటేశ్వరుఁడు లేఁడు. వేంకటేశ్వరుఁడు లేనిదే తిరుపతి
లేదు. ఈజంటపేరు లిట్లు పడుదుటయే ఘంటకరుఁ గారణ ము.

చెప్పుదురు. ఎక్కడ వినెనను వారివద్యములే. ఎక్కడఁజూచినను వారిశిష్యులే. ఏప్రాంతమునఁ దిరిగిన చారియకథాన క్రశంసలే. 'తిట్టుల్ దిట్టితిఁ దిట్టులంబడితి' నని యనేకులను హుంకరించినారు. అనేకపండితుల గద్దించినారు. "అటు గద్వా లిటు చెన్నపట్ట నము మస్యం గల్లు దేశమ్ము" నొకయూఁ పూఁపినారు. కాశీ నాథశాస్త్రీనంటి యద్దండపండితుఁ 'న బ్బా' యనిపించినారు. మహా మహా సాధ్యాయులు సైతము మర్యాదగాఁ దప్పించు కొని తిరుగుచుండెడి గారు. అది వారిశాస్త్రపాండిత్యమునకు జాకి యుటకు వీలుకాదు. తిరువతికవులు సంస్కృతాంధ్రము లలోఁ బెద్దపాండిత్యము. కలవా రేమైనను శాస్త్రీశరములందుఁ బ్రత్యేక పండితులైన మహామహులనుగూడ మాటాడనీయక పోవుట మాత్ర మాంధ్రలోకమున కాశ్చర్యావహ మైనది.

తిరువతిశాస్త్రీగారు ప్రాచ్యపాశ్చాత్య భాషలయందు విద్వాంసులైన పోలవరముజమీందారువారిగృప్తి నొకర్పించిరి. కొన్ని వర్సరములు వారియొద్ద గౌరవవేతనముఁ బడయుచు, వారిచే ననేకరీతుల సన్మానింపఁబడుచుండిరి. ఇంతలోఁ గాల మీ మహాకవిని పొట్టఁ బెట్టికొనినది.

చెల్లపిళ్ల శాస్త్రీగారి యువన్యాసవాణి మేజువాణి. వీరుసభలలో నుపన్యసించుచుండునపుడు వేనవేలు విఱుఁగఁబడి వినుచుండురు ఎంతవానినైన సక్పటికత్తుడు ముఖపిథానము సేయుశక్తి వీడి. వీరిప్రతికదము ధ్వనిపూరితము. వీరి పేరు విని

బందరునందలి యున్నతపాఠశాల వేంకటశాస్త్రిగారి నాహ్వానించినది. ఆసందర్భమున ననేకులు వీరిచేతిలోఁ గవులైరి. వారేనేఁడు మహాకవులై నవ్యసాహితీలోకమున నఖండ ప్రశంసల సంపాదించుచున్నారు. తిరుపతికవులశిష్యులము - విశేషించి వేంకటశాస్త్రిగారిశిష్యుల మనునారిలో అవ్వారి, వేటూరి, వేలూరి, కాటూరి, పింగళి కవులు ముఖ్యులు. బందరుపురము వేంకటశాస్త్రిగారిని బ్రహ్మరథము వట్టుచు. 'కృష్ణ' వీరి వలుకులు విని పొంగిపోవుచు. 1933 సం॥న బందరుపౌరులప్రోత్సాహమునను, కవిశిష్యులయభినివేశమునను వేంకటశాస్త్రిగారికి షష్టిపూర్తిసన్మానమహోత్సవము వైభవోపేతముగ జరిగినది. ఆసందర్భమున వీరిశిష్యప్రశిష్యులు కవికుమారులు వందలకొలది వచ్చి కావ్యోపకారము లర్పించిరి. ఆదివ్యమహామున

పుడమితేజులు తల లడుగులు మోవంగ

నర్పించుకాన్కల నందువాఁడు

అత్యుత్తమం బైనయవధానవిద్యకుఁ

బ్రభవకారణ మైనప్రతిభ వాఁడు

వీనుదోయికిఁ దేనెసోసలు వర్పించు

వాఙ్మధురికిఁ బేరువడినవాఁడు

చిననాఁడె వలచి వచ్చిన కవితాకన్య

నేకవత్నిగఁ జేసి యేలువాఁడు

పూర్ణ కాముండు త్యాగియు భోగయైన
గురుని ఋణ మీఁగుపొంటె నీచిఱుతకబ్బ
మర్హత గడించుకొనుఁగాక యాంధ్రవాణి
కడకనుల జాల్మొనుప్రసాదకణలవాత్తి.

అని గురుదక్షిణగా 'సౌందరనంద' కావ్యము పింగళి కాటూరి
కవియుగళముచే వేంకటేశాస్త్రిగారి కప్పివఁబడినది. ఆపస్తిపురై
మహోత్సవము తెలుఁగువాణి కొకయజ్ఞజ్వలాలంకారము. ఇది
యననేల? తిరుమతివేంకటకవులు తెలుఁగునాట నొందనిగౌర
వమే లేదు. క్రొత్తగా నొందఁదగినదే లేదు. కృష్ణావత్రికాధి
పతు లనినట్లు 'వీరికవిత్వము ప్రాచీనకవిగల భరతి హక్యము.
నవీనకవిత్వమునకు నాంది. వీరికవిత్వము దెన్నుఁ జూచినను
సౌమరూఢ్యము పౌరుషము జీవము గోచరించుచుండును. ఈ
విలక్షణములే యాంధ్రదేశమున శిష్యసహస్రముల వెదచల్లినవి.
వీరిరచన లెక్కువగ వీరిజీవితమునకు సంబంధించిన వగుటచే
నాకవిత్వ మాత్మకారవమును బ్రతిష్ఠించికొనినది.'

ఈజంటకవులు వ్రాసినకావ్యములలో "బుద్ధచరిత్రము"
చక్కని పాకమునఁ బడినది. వీరి జీవితభాగవతముతోపాటు బుద్ధ
చరిత్రయు సారస్వతలోకమున స్థిరముగా నుండు సని చెప్పుచు
యును. బుద్ధచరిత్రము భావరసములకు నిదానమైన మధుర
కావ్యము. ఇదిప్రాచీనమార్గముల సత్త్వమిత్రమైన ప్రబంధమైనను
బూర్వవర్ణనములగడబిక యెచ్చుటను లేదు. కొంచెము లెనా

యిగాఁ దిరుకతికవులు ప్రాచీనక్రబంధధోరణి వీడి నవ్యకావ్యములతో వర్ణనాదులు గావించిరి. శ్రవణానందాదులలో శృంగారఘట్టములు మితిమీరి వర్ణింపఁబడినవి. కాని యది నాఁడు రసపోషకములుగానే యగకట్టివని. శ్రవణానందములోఁ బూర్వపువాసనను బూర్తిగాఁ దొలఁగింపలేక నీ. రాజులెల్లరును భార్గవరాములే యనఁ దేజంపుపెంపు నుతింపవలెనె, కోమటు లెల్ల జక్కులరాజులే యన్న నైశ్వర్యములపెంపు లడుగవలెనె. ఈ మొదలగువర్ణనములు గావించిరి. మ. మనమా! వద్దిక నాఁడు మాట వినుమా మర్యాద కాపాడుమా! మొదలగుపద్యములకుఁ దెలుఁగుదేశమున నాశనము లేదు.

‘వ్యాకరణ మొక్కత్రోవ మహాకవు లొకత్రోవ’ యని చెప్పి తిరుకతికవులు వ్యాకరణబంధములు నిరంకుశులై సడలించి గిడుగు రామమూర్తివంతులుగారి మెచ్చులు గొనిరి.

తిరుకతివేంకటకవుల జీవనజ్యోతి సర్వాభివృద్ధిరక్ష. వీ రాంధ్రమున ‘నానారాజనందర్శనము’గావించిరి. ఆయానందర్శనములఁ జెప్పినపద్యములు వాఙిశిష్యక్రశిష్యద్వారమున లోకమెల్లడవ్యాప్తములై యచ్చులోలేకున్నను అయిదాఱుశతాబ్దులవఱకు సరింపనిస్థితిలో నున్నవి. పాండవనాటకములు, శ్రవణానందము, మఱికొన్ని చాటుపద్యములు, ఇవి పారాయణము చేసి కొనుకవులు చాలమంది కలరు.

శతఘంటకవనమ్ము నల్పునంగతి యన్నఁ

‘గరతలామలకమ్ము’గాదె మాకు

అష్టావధానకష్టావలంబన మన్న

‘నంబికొండయదండనంబు’ మాకు

ఆశుధారాకవిత్వాడంబరం బన్న

‘నల్లేరుపై బండినడక’ మాకు

సత్కావ్యనిర్మాణచాకచక్యం బన్న

‘షడ్రసోపేతభోజనము’ మాకు

వ్యర్థమగువాదము లొనర్చునట్టివారి

డంబ మణఁగించు టాపోశనంబు మాకు

దానరాధేయ ! కవిసముదాయగేయ !

పండితవిధేయ ! రామభూపాలరామ !

ఏనుఁగు నెక్కినాము ధరణీంధ్రులు మ్రొక్కఁగ నిక్కినాము స

న్తానములందినాము బహుమానముఁ గ్రహించినార మె

వ్వాని లెక్కపెట్ట కనివారణ దిగ్విజయం బొనర్చి ప్ర

జ్ఞానిధులందుఁ బేరు గొనినారము నీవలసఁగ సరస్వతీ !

తిరువతికవలగ్రంథములు భారతీభాండారమున నుచ్చస్థానమున

నుండఁగలవి. సవ్యకవితాగంగావతరణమునకు భగీరథులై, యాం

ద్రసారస్వతమున కొక యపూర్వవికాసము కలిగించిన తిరువతి

వేంకటకవులు బాలకలానిధులు - బాలసరస్వతులు - కింకరీంద్ర

ఘటామంచాననులు - కళాక్షపూర్ణులు.

చిలుకూరి వీరభద్రరావు

౧౮౭౨-౧౯౩౯

ఆటవేల నియోగిభాష్యాలు. ఆభిజనము: తణుకు
తాలూకాలోని 'చేలంగి'. నివాసము రాజమహేంద్రవరము,
కొవ్వూరు. జననము 17-10-1872. నిర్యాణము 1939 సం.
రచిత కృతులు: రాజమహేంద్రపుర చరిత్రము. ఆంధ్రుల
చరిత్రము-జీర్ణకర్ణాట రాజ్యచరిత్రము. తిక్కన సోమయాజి,
తిమ్మరుసు మంత్రి- శ్రీనాథకవి- శివాజీచరిత్ర, కర్ణాటా
జ్యము, నవరసిక మన్మోహిని, స్వయంసహాయము, వగలక్ష్మి
విలాసము, హిందూసంసారము, హిందూగృహము, హాస్య
తరంగిణి, సుమిత్ర, అలియ రామరాజులు, నాయకురాలి
దర్పము.

వీరభద్రరావుగారు చరిత్రచతురానకులు. 'ఆంధ్రుల
చరిత్ర'తో వీరి కఖండకీర్తి వచ్చినది. ఆంధ్రులప్రాచీనచరిత్రము
ను బరిశోధించి వెలువరించినవారిలో నీయనయే కళాప్రికాధిష్టి
తులు. వీరి యనంతపరిశోధనములనుండియే నేటి పలువురు
రచయితలు చక్కనివిషయములు సంగ్రహించి పత్రికాపాఠ
కుల కిచ్చుచున్నారు.

వీరభద్రరావుగా రాంధ్రభాషకుఁ బ్రాణములు దార
వోసిరి. ఆంధ్రజాతిపై వీరి కవ్యాజమైన యాదరము. వీరు సంఘ
సంస్కృతి నభిలషించిన సదాశయులు. జాతివికాసము కలిగింప

నంచి దేశోపకారి, విజయరంజని, ఆంధ్రకేశరి వత్రికలు ప్రకటించిరి.

పంతులుగారికలము జంకుకొంకులు లేనిది వాదోపవాదములలో విలయనాట్యము వలిపినది. కలములో నున్నంత నిరంకుశత నోటిలో లే దండరు. ఎంతయావేగముగా వాదించినను జివరకు నవ్వకొనకు మఱియొక సంభాషణము లోనికి మాడ్చివైచుటమాత్రము వారిమొక గలమంచిగుణము. ఆత్మగౌరవము ఆత్మవిశ్వాసము వీరక చేతలలో స్వాతంత్ర్యము చూపిననిరంకుశుఁ డీయన. తెలుఁగువారిలోని కొన్నిజాతులకు గుఱించియుఁ గొన్నివర్ణములకుఁ గుఱించియు పునరావుగారు వెలువరించిననిర్ణయములు కొన్నిసంస్థానములకుఁ గోపకారణము లైనవి. సంస్థానప్రభువులు కొందఱు వీరభద్రరావుగారిపై నాగ్రహము చూపుచుండిరి. వారు తలఁచినచో నేమి చేయలేరు? వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగా రిది గుర్తించి 'వీరభద్రరావుగారు! ప్రమాదము నుమండి' యని మందలించిరట. వీరది లెక్కసేయుదురా? సత్యప్రకటనమే సర్వశోధకక్షణముని నమ్మిననిర్భీకుఁ డాయన. పంతులుగారు 'కలియరామ గాయలు' అనుగ్రంథములో 'రివరెండ. హీరాను'గారి ప్రవాఁతను సయుక్తికముగ ఖండించిరి. ఆంధ్రేతిహాసపరిశోధకమండలి వెలువడిచిన కాకతీయసంచికపై వీ 'ఖండనము సప్రమాణమై మెచ్చు

నందినది. వీరి 'జీర్ణకర్ణాటసామ్రాజ్యము' యాంధ్రాభిజ్ఞులు పెక్కు 'రా'ననిరి. ఇదియే వీరితొలిరచనము.

పంతులుగారివిమర్శశక్తి చవిమాడనివా రుండరు. వీరి యాంధ్రులచరిత్రలోని కొన్నికొన్నిసిద్ధాంతములు నూతనపరిశోధనములవలన నిలుచునవిగావు. ప్రథమప్రయత్నము లన్నిటిలోను గొన్నిదోషము లుండుట క్రొత్తగాదు. అది యాక్షేపణీయమును గాదు. వీరివిమర్శలో మొగమోట మచునది పూజ్యము. సత్యపరిశోధనమునకుఁ దమయాస్తిని దమ సూర్యోగ్యమును దుదకుఁ దమప్రాణములను గోల్పోయిన వృత్తివైపు ల. జననము మొదలు మరణమువఱకుఁ గవ్వపరంపరలతోనిండిన జీవితము వీరిది. దానికి హేతువు నిరంతరపరిశోధనకురత్వమే. ఒకసభలో రామలింగ రెడ్డిగారు 'వీరభద్రరావుగారి విమర్శశక్తి చాల గొప్పది. దానిని నిర్ణీయ నా కర్హము లే' దని చెప్పినారు. ఆంధ్రచరిత్రకారులలో వీరభద్రరావుగారు, లక్ష్మణరావుగారు, రామయ్యపంతులుగారు, వీరేశలింగమ పంతులుగారు నొక్క శ్రేణికిఁ జెందినవారు.

వీరభద్రరావుగారు చదివినది 'స్కూలుఫైనలు'వఱకే యానుకొందుము. అయిననేమి? పాఠ చరిత్రచతురాసులు. పదవులకొఱకుఁ బ్రాచులూడక యాంధ్రచరిత్రపరిశోధనమునకుఁ దమయావజ్ఞీకనము దారవోసి తరించిన యిట్టిమహాత్ములు షుండు చిరస్మరణీయుఁడు.

వీరభద్రరావు పంతులు గారి 'ఆంధ్రుల చరిత్ర' యే తెలుగు వాలో జాతీయ చింతన రుక్మిణి. భావిచరిత్రనిర్మాతల కాంధులచరిత్ర మొక పెన్నిధి. చిలుకూరివారిచరిత్రపరిశోధనరంగములోఁ బ్రాచీనాంధ్రసాభాగ్యము ప్రాచీనసామ్రాజ్య విభవము తెరచివేయుచుకొని వచ్చి మధురనాట్యము చేసినది.

ఆయుఃభౌతికదేహ మింక మనకుఁ గానరాదు. ఆంధ్రుల చరిత్రముమాత్రమే యాంధ్రదేశముం దెచ్చుటఁ జూచినను గనవచ్చును. నేడు పరిశోధకులలోఁ బేరంచుచున్న శ్రీ మల్లంకల్లి సోమశేఖరశర్మగారు వీరభద్రరావుగారిశ్రోవ నభినందింతురు. శ్రీ కందూరి ఈశ్వరదత్తు బి. ఏ గారు వీరిజ్ఞానము వీరేశలింగము పంతులుగారి తరువాత నాంధ్రచరిత్రకారులకు వీరభద్రరావుగా రాదర్శులని యాంధ్రులైకకంఠ్యముగా నంగీకరింపవలసినదే.

రాజమహేంద్రవరమునఁగల ఆంధ్రచరిత్రపరిశోధకసభా ప్రతిష్ఠాపకలలో శ్రీ వీరభద్రరావుగా రొకరు. ఇట్టిపంతులుగారికి ౧౯౨౮ లో సంద్యాలయందు సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణుని యాజమాన్యమున జరిగిన 'ఆంధ్రమహాసభ'లో 'ఆంధ్రచరిత్ర చతురానన' యను బిరుదు మిచ్చి సత్కరించిరి.

కొనుటాజు వేంకట లక్ష్మణరావు

౧౮౭౭-౧౯౨౩

లింగధారినియోగి.తండ్రి: వెంకటప్పయ్య. జననస్థానము: పెను
గంచిప్రోలు(కృష్ణామండలము) జననము 1877 సం. నిర్యాణము
12-7-1923 సం. విరచితకృతులు: ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వము
(2 సంపుటలు వీరి సంపాదకత్వమున వెలువడినవి) శివాజీ
చరిత్ర, హిందూదేశీకథాసంగ్రహము, మహారాష్ట్ర విజృంభ
ణము, లక్ష్మణరాయవ్యాసావళి, హిందూ మహమ్మదీయ
యుగములు.

లక్ష్మణరావుగారు సిద్ధహస్తులైన యాంధ్రరచయితలు.
వీరుభాషాసేవకులలోఁ బ్రథమశ్రేణిని లెక్కింపఁదగినవారు. *
'విజ్ఞానచంద్రిక' యాంధ్రగ్రంథమాలలలో నెంతవత్తిగ గడి
చినదో లక్ష్మణరావుగారు యాంధ్రచరిత్రోద్ధారకులలో నంతకీర్తి
సంపాదించిరి. విజ్ఞానచంద్రికకు లక్ష్మణరావుగారు జీవగట్ట. ఈ
గ్రంథమాలలో నీచరిత్రోద్ధారునిచేయి సోకనిగ్రంథము లేదు.
కలకత్తా యమ్. ఏ. పబ్లిషింగ్స్ ను తీర్చులైననాటినుండియు వీరి
హృదయక్షేత్రమున వాఙ్మయసేవాకరుణలు రేకెత్తుచువచ్చి
నవి. అనియే 'విజ్ఞానచంద్రిక'కు శుక్లపక్షములైనవి. ఈగ్రంథ
మాలలో పదార్థవిజ్ఞాన- పారిశ్రామిక- వ్రత్యతి- భౌతిక- రసా
యన- వృక్ష- జీవ- వైద్యశాస్త్రములకుసంబంధించినగ్రంథము
లేన్నియో వెలువడినవి. ఈగ్రంథమాలలోఁ గావ్యనాటకము
లకుఁ జోటులేదు. దేశోద్ధారకులగుమహాపురుషులజీవితచరిత్ర

ము లిందఁ బెక్కు ప్రకటితములు. ఆయావిషయములలోఁ బ్రత్యేకక్రవీణులైన చిలుకూరి వీరభద్రరావు- కట్టమంచి రామ లింగారెడ్డి- గురజాడ అప్పారావు- ఆచంట లక్ష్మీపతి- అయ్య దేవర కాశేశ్వరరావు- గోపేటి జోగిరాజుపంతులు మున్నగువారెందఱో దీనికి గ్రంథములు వ్రాసి యొసఁగిరి. 'విజ్ఞానచంద్రిక' యాంధ్ర కఖండసేవజేసి యష్టర్థమైన స్మరణీయమహాసంస్థ, అప్రస్తుతమైనను లక్ష్మణరావుగారితోపాటు దీనిని సంస్తుతింపక తప్పదు.

లక్ష్మణరావుపంతులుగారికి వీరేశలింగముగారే లక్ష్య స్వరూపులు. వీరు తమరచనము సామాన్య గ్రాంథికముగ నడపించి జనబాహుళ్యము నొకర్పించిరి. కాని నాటికిఁ బెక్కు పెరిగియున్న గ్రాంథిక న్యావహారిక వాదప్రతివాదసమరములోఁ జేయిచేసికొనలేదు. ఆతాటస్థమే వీరిచేరమూల్యమగు విజ్ఞానసేవ చేయించినది. దేశభాషయొక్క సర్వతోముఖాభ్యుదయము, దేశభాషయందు సర్వశాస్త్రములు వెలువరింపవలయునన్నయభినివేశము కలిగి కొంతవఱకుఁ గృతకృత్యుఁడైననుకృతి యిక్కడు. ఆయన యభిలషించినది భాషాదీనము, భాషాస్థిరత్వము. లక్ష్మణరావుగారుకూడఁ గొందఱవలెఁ దెగుదెంపు లేనిభాషావివాద వాగురలోఁ దగుల్కొనినచో 'విజ్ఞానచంద్రిక' యేతరగతిగ్రంథమూలలలో లెక్కింపఁబడవలసియుండెడిదో !

మనభాషలో శాస్త్రగ్రంథము లుండరా దనియు, నప్పుడే వాఙ్మయమునకు సుస్థిరత్వము చేకూరుట కవకాశ

ముందు ననియు వీరిప్రధానాశయము. ఈయాశయమే పంతులు గారికిఁ బ్రబంధములమీఁదను, ఖండకావ్యములమీఁదను మక్కువ తక్కువచేసినది. ఇంతమాత్రమున నీయనకుఁ గావ్యకళాదృష్టి గాని, కావ్యరసాస్వాదశక్తిగాని లే దనుటకు వీలుపడదు. లలిత కళలనుగూర్చి వెలువరించినప్రత్యేకగ్రంథము, కావ్యకళనుగూర్చిన వీరిప్రత్యేకవ్యాసములు వీరికిఁ గళాపరిశీలకులలో గౌరవ స్థానము నీయకపోవు. కేవల కావ్యములవలన వాఙ్మయమునకు శాశ్వతత్వముకలుగ దని యొకయభిప్రాయముపెట్టుకొని శాస్త్ర గ్రంథరచనప్రకటనములకు జీవిత మర్పించిరి.

ఆంధ్రదేశచరిత్రరచనకు యికారముచుట్టినమహాశయుఁ డీతఁడే. వీరు నాటినవిత్తు నేటికి మహావృక్షమైనది. ఈయన యేవిషయమునను బొరపడియుండలేదు. పలుసారులు పరిశీలించికాని యేరచనము ప్రచురింపలేదు. కావున నీయనయక్షరములు శిలాక్షరములైనవి. పరిశోధకలక్షణములు వీరికిఁ బూర్తిగఁ బట్టినవి. పత్రికల కెక్కుట, ఉపన్యాసపీఠములపై గర్జించుట వారికి లజ్జాకరము. ఆయన సంఘసంస్కారియే. కాని వీరేశలింగాదులవలె సంస్కారవాదములో నడుముబిగింపలేదు. రాజకీయరంగములో నీయన పిఱికివానివలె మెలఁగెను. సాహిత్యరంగమునమాత్రము పిటుదినియలేదు. ఆయనవేషములో నొకవిద్యాధికత యుండెడిది. ఆకారము స్వచ్ఛమైనది.

పంతులుగారు గౌరవకుటుంబములోనివారు. వీరిపితృసాదులు మునగాలరాజుగారి (శ్రీనాయని వేంకటరంగారావుబహద్దరు) ముత్తవత్సలిగాయొద్ద 'దివాను'గాఁబనిచేసినప్రసిద్ధాంధ్రులు. శ్రీమునగాలరాజుగారితో లక్ష్మణరావుగారికిఁ బెద్దనేస్తము. పంతులుగారిపలెనే రాజుగారుకూడ భాషాభిమానులు. వీరిద్వరకు నిరంతరసాహిత్యచర్చలతోఁ గొంతకాలము గడచినది. రావుగారిసద్వర్తనము భాషాపరిజ్ఞానము రాజుగారిమనస్సున కెక్కినది. దానిచే వారియొద్ద నాంతరంగికకార్యదర్శిగాను 'దివాను'గాను బనిచేయుట తటస్థించినది. లక్ష్మణరాయరంగనాయలు కృష్ణార్జునులవలె వర్తిలిరి. ఉద్యోగము చేయుచున్నను వీరు భాషావలోదనము వీడలేదు. మునగాలరాజువారిసాహిత్యాభిరుచి పంతులుగారిభాషాశాస్త్రవల్లభోధనమునకు మీఁదుమిక్కిలి దోహద మొనరించె నని పెక్కురు వక్కణింతురు.

లక్ష్మణరావుగారు స్వతంత్రాశయులు. ఛత్రకతిశివాజీకి జన్మదేశమగుమహారాష్ట్రదేశమునఁ బంతులుగారు బాల్యకామారదశలఁ గడపిరి. కవయిత్రియగు తనయక్కగారి యాదరమునను, తమబావ ఒండారు మాధవరావుగారి యభిమానమునను లక్ష్మణరావుగారు నాగపూరు నివాసముచేయుచు మహారాష్ట్రము మాతృభాషవలె ధారాళముగ నభ్యసించిరి. ఆభాషలో వీరినేకవ్యాసములు, కద్యములు రచించినటులు తెలియును. 'హూరోపంత్' అనుమహారాష్ట్రీకవి వ్రాసిన కర్ణపర్వచ్ఛి

మునకు మనవంతులుగారు పరిష్కర్తలుగానుండి రన్న విషయము తెలిపినచో వారి కాభావలోఁ గలసాండిత్యము తెలిపినట్లే యగును. వీరేశలింగముగారికి వంగభాషపై నెంతయభిమానమో, మహారాష్ట్రముమీఁద మనఃశ్మణరావుగారి కంత మనుకారము. ఆదేశమందలియభిమానము వీరిచే 'మహారాష్ట్ర విజృంభణము' వ్రాయించినది. ఈయన మధ్యపరగణాలలో బి. ఏ. కట్టభద్రుడై, వంగకళాపరిషత్తులో ఎమ్. ఏ కట్టము బడసిన మేధావి. సంస్కృతపరిచయము కలవాఁడు. మహారాష్ట్రములో మంచి ప్రవేశము గలవండితుఁడు. ప్రాచీనులను నర్వాచీనులను సమముగా గౌరవించిన తాకిఁడు. నైతికముగ, తిలకుమహాశయునిశిష్యత్వ మంగీకరించిన బుద్ధిమంతుఁడు. నిరంతర శాసనపరిశీలనముతోను, నిరంతరచరిత్రపరిశోధనముతోను సంసారమును మఱచినకర్మశీలి.

'ఆంధ్రబ్రాహ్మణులలోని నియోగి వైదిక భేదకాలనిర్ణయము'- 'కృష్ణరాయలనిధనకాలము'- 'ఏకశిలానగర మోరుగల్లే'- మున్నగు చారిత్రక వ్యాసములు 'త్రిలింగమునుండి తెలుఁగుపుట్టెనా? లేక తెలుఁగునుండి త్రిలింగముపుట్టెనా?' ఇత్యాది భాషావ్యాసములు ప్రకృతిశాస్త్రము- రసాయనశాస్త్రము-కర్మయోగము- లలితకళలు- పంచాంగము- మున్నగురచనలు లక్ష్మణరావుగారి వివిధవిషయనిష్ఠబుద్ధికౌశలమును, సునిశిత విమర్శనకటుర్వమును వేరొళ్ల నుద్ఘోషించుచున్నవి. ఎన్నఁదో

గీత వ శతాబ్దినాటి 'శివతత్త్వసారము'ను ద్రవ్య దానికి లక్ష్మణరావుగారు వ్రాసిన పీఠికయు తత్ప్రశోధనము కరుగొన్నచో వాశ్రకి బహుధా తెల్లముకాగలదు. 'లక్ష్మణరాయవ్యాసాజి' విజ్ఞానచంద్రికాప్రకీర్తింబము.

౧౯౧౩ లో విజ్ఞానసర్వస్వరచనోహ పంతులుగారికిఁ గలిగినది. లక్ష్మణరావుగారి యావచ్చకి 'ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వ సంపుటము' లపహించినవి. అది యసంపూర్ణమైనది నాయన యశస్సున కసశ్వరణ్య మీదుఁగలసూర్పు. పంతులుగారి మొత్తుగడ లన్నియు బ్రహ్మాండమును బోలునవి. కన్నగడ కన్ని మట్టుకట్టి నిర్వహించుట వీరిలో మెచ్చఁవగినసుకణము. విజ్ఞాన సర్వస్వపునర్ద్ధరణమునకు మఱియొక కొడుకైనాఁడు లక్ష్మణరావు- ఇంకొక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు- ఆవతరింపవలయును ఆయదృష్ట మెచ్చఁటికో !

ఈమహాశయుఁ డుద్యమించిన 'ఆంధ్ర' సంపుటసంకలనము తుదముట్టినచోఁ దెలుఁగుబాసగు వెలలేకొడ వయ్యెడిది, మల్లంకల్లి సోమశేఖరశర్మగారివంటివా రెడఁటో లక్ష్మణరావు గారిలక్ష్యమున నడచి పరిశోధకులతోఁ బెద్దకష్ట సంపాదించఁ గలిగిరి. 'ఆంధ్రసాహిత్యచరిత్రమాల' రచించి తెలుఁగున మెచ్చు గాంచిన బండ్లారు అచ్చమాంబగారు లక్ష్మణరావుగారి సోదరీమణి. ఈమన సార్థకజన్మఁడు.

వేంకటరామ కృష్ణ కవులు

౧౮౮౩ - ౧౯౩౯

౧౮౮౯-౧౯౧౮

మొదటివారు ఓలేటి వేంకటరామకృష్ణగారు. రెండవ వారు వేదుల రామకృష్ణకృష్ణగారు. వీరు మేనత్తమేనమామ బిడ్డలు (వేంకటరామకృష్ణగారి తండ్రి రామకృష్ణకృష్ణగారికి మేనమామ. రామకృష్ణకృష్ణగారి తల్లి వేంకటరామకృష్ణగారికి మేనత్త) ఆరామద్రావిడ బ్రాహ్మణకాళీయులు. మొదటివారి జన్మస్థానము పల్లిపాలెము (కాకినాడతాలూకా) తల్లి: కామేశ్వరమ్మ. తండ్రి: నారాయణకృష్ణ. జననము: 15-11-1883 స.సం అస్తమయము 3-12-1939 స.సం రెండవవియభిజనము: కాకరపల్లి (తణుకుతాలూకా) తల్లి: నూరమ్మ తండ్రి: రామచంద్రకృష్ణ. జననము: 1889 నిర్యాణము: 1918. రచితగ్రంథములు. వ్యాసాభ్యుదయము, దమయంతీ కళ్యాణము (అచ్చతెనుగుకావ్యము) ఉత్తరరామచరిత్ర, మదాలస (నాటకములు) దమయంతి, ఇందిరాదేవి, శకుంతల, నుభద్ర(నవలలు) విశ్వగుణాదర్శనము, ఉపాయనము, భోజచరిత్ర, కాత్యాయనచరిత్ర, కవికంతాభరణము, నువ్వుత్తరిలకము, పాణిగృహీతి, కొండవీటి దండయాత్ర, ఆత్యద్భుత శతావధానము, శతఘ్న, అట్టహాసము, పరాస్తపాకుపతనము, రామకృష్ణమహాభారతము, ఆంధ్రకథాసరిత్సాగరము, రిలంబకములు మాత్రము) ఇత్యాదులు.

ఆంధ్రభోజనియాస్థానవిద్వత్కవులగు వేంకటరామ కృష్ణకవుల కవితావ్రణభి, విమర్శశశక్తి తెలుగువారికిఁ దెలిసి

యేయుండును. 1909 సంవత్సరమున రామకృష్ణులు పితాపుర సంస్థానమునఁ బ్రవేశించిరి. నాటికి వేంకటరామశాస్త్రిగారివయస్సిరువదియాఱువత్సరములకు మించదు. రామకృష్ణశాస్త్రిగారికిఁ బదు నెనిమిదేండ్లు దాటినవి. సంస్థానప్రభువులు శ్రీరావు వేంకటకుమారమహిషతి సూర్యారామేంద్రు లీ కవకవుల బుద్ధిచాకచక్యమునకుఁ గవితాధోరణికి నానందపడి యవధానవిశేషములఁ గాంచుట కనుమతించిరి.

ఏ సుముహూర్తమున నీజంటకవులు ప్రభువు కంటఁబడిరో యప్పుడే శ్రీవారి యనుగ్రహంకూరము రామకృష్ణుల యభ్యుదయక్షేత్రమునఁ బడినది. దిగ్గంతులవంటి వండితులమ్రోల నామహాస్థానముఁటకమున నత్యద్భుతావధానము సేయునపుడు రామకృష్ణులలీలలు పలువుర కానంనాశ్చర్యములు కలిగించినవి. సంస్థానాధిపతు లవధానానంతరము మూఁడు నూటపది యార్లు పట్టుసాలువలతో బహూకరించి యాకవులను దమసంస్థానములో నుండఁగోరిరి.

పిమ్మట నత్యద్భుతశతావధానము, శతవిధానము (గంటకు నూఱుపద్యములు చెప్పట) శతప్రాసము (ఒకేప్రాసము మీఁద నూఱుపాదములు గంటలోఁ జెప్పట) అష్టావధానము మున్నగువానిచే మనకవులు మహారాజు చిత్తమును మఱింత రంజింపఁజేసిరి. శతప్రాసము చెప్పనందర్భమున “ఇట్లీరవుగఁ గొన్నిపాదములనే మును గబ్బము తాత సెప్ప నబ్బురపడి

తత్సభాస్థలిని బోరన గద్దయ డిగ్గి గండపెం, డెరమును గృష్ణా యఁడు తొడె న్నొడపుంగవ ! ...” అని యభిప్రాయగర్భముగా నెట్లు చెప్పిరో పరికించితిరా ?

వేంకటరామకృష్ణులు పితాపురాస్థానమునను వెళ్ళుచు న్నటు లింటియొద్దఁ బెద్దవారి కెవ్వఁకిని జెప్పలేదు పట్టుసాలు వలఁ గప్పుకొని సంహపుఁబిల్లలవలె వచ్చుచున్న యాయువక పులఁ గని తల్లిదండ్రు లానందభరితులైరి. గ్రామస్థు లాశ్చర్య విపశులైరి. ఈజంటకవులలోఁ బ్రథములైన ఓలేటి వేంకటరామ శాస్త్రిగారును, ద్వితీయులైన వేమల రామకృష్ణశాస్త్రిగారును మేనత్తమీనమామబిడ్డలు. జంటకవులలోఁ దిరుపతి వేంకటకవుల జేరు లెట్లు కుడికినవో, రామకృష్ణకవుల నామము లట్లు సరిపడి నవి. ఈకవికోకిలయుగళము పితాపురప్రభునిమోల మధుర కంఠము నెత్తి యిట్లు పాడినది.

అభాష్యాంత మధీత మత్రధనతో వీరేశ్వరా త్కర్కశే
తర్కే విశ్వపతేపి ప్రతిభయా స్మ్యస్తం పదం కాతుకా
దాలంకారిక శాస్త్రయశ్యధిగతం నారాయణాత్కేవలం
దూరే తివ్రతు తత్తథాపి కవితావిద్యైవ హృద్భావయోః.
అక్షరలక్ష లిచ్ఛస్మపుఁ డట్టికవీంద్రులు కానరా రటం
చీక్షితివార లెల్ల వచియించెనుసుద్దుల నాలటతె హ
ర్యక్షసదృక్ష ! నీపుడు దిరంబుగ నేమును గక్షగట్టి ప్ర
త్యక్షము సేయఁబూ నెదమె? తత్సములంగవులన్న రేంద్రులన్.

మీరు పీఠికాపురసంస్థానమునఁ బ్రవేశించినతోడనే సుప్రసిద్ధులైన
తిరుపతివేంకటకవులతో వాగ్యుద్ధము తటస్థించినది రామకృ
ష్ణకవులు వయసునఁ జిన్నవారయ్య నాకవులగ్రంథములలోని
దోషములు బయటపెట్టి 'శతఘ్ని'యను ఖండవగ్రంథము వ్రాక
టించిరి. 'శతఘ్ని'శక్తి నాఁడు పెద్దపండితులనుగూడఁ దలలూఁ
పించినది. ఈసాహిత్యసమరముననే భారతము, గీరశము, పాశు
పతము, వరాస్తపాశుపతము, అట్టహాసము, తాలుకట్టవము,
శృంగము, కోకిలకాశము మున్నుగా నుభయపక్షములవారివి
యనేకగ్రంథములు వెలువడినవి. ఈవివాదము గ్రంథవిమర్శన
ములతో నారంభమై క్రమక్రమముగా శ్రుతిమించి వ్యక్తిమా
షణములకుఁ బాల్పడినది. ఏది యెట్లైన నావివాదము నాటి
వారికి సాహిత్యజిజ్ఞాస కొంత హెచ్చించినది. ఈవాక్సమరమున
నాంధ్రదేశమునందలి పండితు లెందఱో కలుగఁజేసికొని పైకి
వచ్చిరి. ఇది సారస్వతచరిత్రములోఁ బేర్కొనఁదగినవాగ్వివా
దము. ఈవివాదారంభమున రామకృష్ణులు 'కవిత'యను మాస
పత్రిక నుకొల్పిరి. అం దీవిమర్శనములు వెలువడుచుండెడివి.
ఇది యిట్లు తొమ్మిదివదియేండ్లవిచ్చిన్నముగా సాగియూఁగినది.

దేవులపల్లి సోదరకవులతరువాత వేంకటరామకృష్ణకవులు
పీఠికాపురసంస్థాన కవిత్వరత్నవనవీరకులకర్ణియువలై పేరు
గొంచిరి. వీరు తెలుఁగున ముప్పదిగ్రంథములవఱకు వ్రాసె.
శ్రేష్ఠముమక చక్రవర్తియగు వెంకటాద్వైరచించిన విశ్వకుశా

దర్శమును దెనిగించిరి. వెంకటాధ్వరచనము నాంధ్రీకరించుట
యేటి కెదురీదుట. ఈతనిపద్యములయందు యమకభేదమో
శ్లేషాలంకారభేదమో లేనిపద్యములు మిక్కిలితక్కువ. అట్టి
విశ్వగుణాదర్శమున కాదర్శప్రాయమగు నాంధ్రీకరణ మొనరిం
చినవారు రామకృష్ణులు. తెలిగింపుమచ్చున కొక చోటి మూలా
నువాదములు మూదలింతును.

నిర్వృతాధ్వరకృత్య ఋత్విజ మహా తీర్థాపగోనావికం
యుద్ధార్తం సుభటం చ సిద్ధవిజయోవోధార మాప్తస్థః
వృద్ధం వారవధూజనంచ కిరవో నిర్వివృతద్యావనో
ధ్వస్తాతంకచయ శ్చికిత్సక మపి ద్వేష్టి ప్రదేయాధీనమ్.
అవబృథస్నానంబు నాచరించిన సోమ

యాజికి ఋత్విజః డన్ననలుక

యేరంతయును దాటి తీరమ్మాః జేసిన

సాంధునకు సరంగుపైఁ జిరాకు

విజయమ్మఁగైకొని నిజపురమ్మన కేగు

నవసీపతికి బంటునందసూయ

యిష్టదేశమ్మన కేగినపిదప స్వా

మికి యానవాహకుమీఁద విసువు

యానన మ్మంతయును జూటలాడినట్టి

కిరవునకు వారసతియెడఁ గేరడంబు

వ్యాధి కుదిరినవానికి వైద్యుపట్ల

వెగటు తా మీయవలసినవిత్త మడుగ.

సంస్కృతమున క్షేమేంద్రమహాకవి రచించిన జౌచిత్యవిచార
చర్చ, కవికంఠాభరణము సువృత్తతిలకముఁ దెలిఁగించిరి. ఇంది
రాదేవి, సుభద్ర, శకుంతల, దమయంతి మున్నగునవలలు చదు
వఁదగినవి. మదాలసనాటకము చాల మధురమైనది. వీరియుత్త
రరామచరిత్రాంధ్రీకరణము నాలుగంకములుమాత్రము వెలు
వడినది. 'రామకృష్ణ గ్రంథమాలాగుచ్ఛము"లలో వీరి విమర్శ
నములు సమగ్రముగాఁ గాననగును. మఱియు నీకవులు తమ
కవితాపత్రికామూలమునఁ జాలఁ బ్రాచీనార్వాచీనకృతుల నా
విష్కరించిరి. వానిలోమత్స్యపురాణము, వరమయోగివిలాసము
మైరావణచరిత్రము, అధ్యాత్మరామాయణము, చంపూభార
తము భారతఘట్కి పరాశరస్మృతి వ్రహ్మోధచంద్రోదయము
ముఖ్యములు.

ఆంధ్రపత్రిక కాలయుక్తి సంవత్సరాదిసంచికలో రామ
కృష్ణకవులు "ఆంధ్రకవుల యపరాధములు" అను శీర్షకముతోఁ
గొన్ని పద్యములు వెలువరించిరి. ఆపద్యములలోఁ బ్రాచీనకవుల
యపరాధములు పరిహాసమునకు వెల్లడింపఁబడినవి. పద్యములు
ముప్పది లేవుగాని తెలుఁగుదేశమున గొప్పయలఁజడి చేపిఁవి.
రెండుదాహరించెద.

మారనకథావిధానముఁ జూటలాడి

కోరి శ్రీనాథుతెరువులఁ గొల్లఁగొట్టి

మనుచరిత్రం బానర్చి పెద్దన గడించె
నాంధ్రకవితాపితామహుఁ డన్నబిరుదు.

కొమ్మన కొమరుని కయితకుఁ
గుమ్మరిగురవయ్య శేఖకుండఁట యిది యె
ల్లం బారాశర్యన కొక

కొమ్ము గలుగువేల్పు వ్రాయఁ గుడరినలాగో ?

ఈయవరాధపద్యములపై తుమావణము చెప్పవలసిన దని ప్రతిపత్తనమున సభలు గావించి తీర్మానములు చేయుచుండిరి. అప్పుడీకవకవులు కాళ్ళువిటుఁగఁ ద్రొక్కుకొను తెలుఁగుసాధు రులఁ గని నవ్వకొనుచు ‘దేశభక్తి’యనునొక వ్యాఖ్య వ్రాసి “మేము చేసినది నిందాస్తుతిగాని కేవలవిందగాదు. ఈవిధముగా మేము ప్రాక్తనకవులనుగూర్చి వ్రాయుట యాధునికులకుఁ బ్రాచీనకవిసత్తములపై నెంతగా భక్తివిశ్వాసములు కలవో వరీక్షించుటకే” అని సమాధానము చెప్పిరి. అప్పు డీసవీనపద్ధ తిని గనిపెట్టి రామకృష్ణులను సరసు లభినందించిరి. విరనులు పరిహసించిరి. “ప్రాంచీనాంధ్రకవీంద్రాభివందనము” వ్రాసి తమ నిజాభిప్రాయము మరల వెల్లడించిరి. “కారవ గారవ” మనుపేరఁ బాండవులదే యన్యాయ మనియుఁ గారవులది వ్యా య మనియుఁ జక్కనిపద్యములు “ఆంధ్రసాహిత్యవశవత్పత్రిక” లో నావిష్కరించిరి. విషయమెట్లున్నను కవిత్వమునకు జయంతి

రామయ్యపంతులుగారు మఱిమఱి పరిస్తుతించిరి. ఇట్లే చమత్కారప్రియులు రామకృష్ణులు.

చెన్నపురమున నొక విద్వత్సమాజ మేర్పడి కృష్ణదేవ రాయల కొండవీటి దండయాత్రనగుర్చి యొకకావ్యము రసోత్తరముగ రచించువారిలో నుత్తమశ్రేణికిఁ జొదినకవికి బంగా రుక్షతకము బహూకరింతు మని ప్రకటించిరి. ఆపదేశులో నీ కవులరచనమే నెగ్గినది. అపుడు

మద్రాసుగరాంధ్ర విద్వత్సమాజదత్త
నూత్నవిషయ క్రియాలబ్ధ రత్నఖచిత
హేమ బిరుదాభిరాములు రామకృష్ణ
రచయితలు పీఠపురయవరాజగురులు

అని చెప్పికొనినారు. ఇట్లే మేనత్తమేనమామబిడ్డలు క్రొత్తపోకడలతోఁ గవితాసరస్వతి నారాధించుచుండ ౧౯౧౮ లో ద్వితీయుండగు రామకృష్ణకవి యకాలమృతికిఁ బాల్పడియె. ఇతఁ డాచార్యశంకరులవలె నత్యంతతరుణవయస్సుననే పరమపదించి యేకైకపుత్రకులు సజీవులునైన తల్లిదండ్రుల దుఃఖాభిముంచి నాఁడు. చనిపోవునప్పటి కీకవికి ౨౯ ఏడలయూడు. ఈసందర్భమున నీతరుణకవివిశిష్టతఁ బేర్కొనుట యప్రస్తుతప్రశంస కాదు. ఇతఁడు తనపదునొకండవయేట 'సరకాసురవ్యామోగము' సాంధ్రీకరించినాఁడు. పదునాల్గవయేట 'దమయంతీకల్యాణము' అను నచ్చ తెలుఁగు ప్రబంధము సంతరించినాఁడు. గొప్ప

మేధావి, మూఁడు భాషలలోని మూఁడుపద్యములు కలిపి
వైచి వ్యస్తాక్షరి నీయఁగా హేలగఁ జెప్పినబుద్ధిశాలి యితఁడు.
శాకరకట్టినఁ జిన్ననాట నితఁడు వీధివెంటడి బోవుచుండున
పుడు అరుగులపైఁ బాఠములు చెప్పుచుండు పండితులు జంకు
చుండెడివారట. ఇతని కబ్బినదంతయుఁ బ్రాక్షనజన్మవిద్యగాని
యభ్యస్తముగాదని యచటి నా రాశ్చర్యముగాఁ జెప్పుకొను
చుందురు. ప్రాకృతమునఁ 'గుకవినిందనము' సంస్కృతమున
'కర్ణవిజయ న్యాయోగము' వ్రాసి నాఁడు. అవి యముద్రితములు.
ఇంతచిన్నతనముననే బహుగ్రంథములు రచించి, సంస్థానకవీశ్వ
రుడై పేరుగాంచిన కృష్ణుఁడు కవిలోకజిష్ణుఁడు.

అంతట నీకవలో మొదటివారగువేంకటరామశాస్త్రిగారు
అనుఁగుమేనత్తకొమరుడై యాశుకవిత
నాకుఁ జేదోడువాదోడునై కడచిన
కృతినమర్థండు మారామకృష్ణశాస్త్రి
యున్న నీసాయ మర్థింతునోటు దేవి !

అని విచారించుచు సోమదేవభట్టారకవిరచితము, అష్టాదశలంబ
కాత్మకమునగు 'కథాసరిత్సాగరము' నాంధ్రీకరింపఁదొడఁగిరి.
అని యాటులంబకము లయినవి. ఆటులంబకములు నాటుసంపు
టములుగా ముద్రింపఁబడినది. 'ఆంధ్రకథాసరిత్సాగరము'లోని
కవితాశైలి నాంధ్రదేశములోని పండితకవు లెందఱో మెచ్చు
కొనిరి.

కథాసరిత్సాగరము వీ రొక్కరు రచించినను 'వేంకట
రామకృష్ణప్రణీత'మనియే ప్రకటితము. ఈగ్రంథము శ్రీ పీఠికా
పురయునరాజవరులు, ప్రియచ్ఛాత్రులు నగు రావు వేంకట
గంగాధరరామరాయకవిరాజుల కంకితము.

ఉపాయనము 'నూటపదియూర్లు' అనుపేర, బరమేశ్వరు
నిఁగూర్చి సీసపద్యములు వేంకటరామశాస్త్రిగారు వ్రాసిరి. ఈ
యపాయనము తెనుఁగువారికనులు కోరగించుగీతాంజలి. ప్రతి
భాజ్యమైన యీకబ్బమునకు రావలసినంత పేరు రాలేదు.
మచ్చున కొకపద్య మిచ్చి మానెదను-

హృదయపాత్రంబులో నేమియున్నదొకాని

తొలఁకుచున్నది నిన్నుఁ దలఁదినపుడు

ఈమనఃఫలకమం దేమి యున్నదొకాని

ప్రమోఁగుచున్నది నిన్ను మ్రొక్కినపుడు

శీర్షపేటిక నేమి చిత్ర మున్నదొకాని

మూయుచున్నది నిన్ను ముట్టినపుడు

ఈభావవీధిలో నేమి యున్నదొకాని

తారుచున్నది నిన్నుఁ గోరినపుడు

రమ్ము ! నాతండ్రి ! ననుజేరరమ్ము ! ప్రణతిఁ

గొమ్ము ! కరుణించి న న్నేలుకొమ్ము ! చేర

నిమ్ము ! నీదర్శనంబు నా కిమ్ము ! నిన్నె

నమ్మినాడను శాశ్వతానందనిలయ !

B-I

84	13	విశాఖదత్తుని	కృష్ణమిత్రుని
96	8	ఆంధ్రపదపారిజాతము	ఇదితోలగించి చదువ వలెను.
97	14,15	జగన్నాథకవిగారి గూడి ఆంధ్రపద పారిజాతము అను లేనుఁగు నిఘంటువు గూర్చి-	జగన్నాథకవిగారి ఆం ధ్రపదపారిజాత మను నిఘంటురచనమునఁ గొంతసాయమునర్చిరి-
112	13	శక్తించెను	నేర్చెను
116	20	దళభూమి	సళభూమి
128	19	వచ్చినవారి	వచ్చినవారి
178	5	బధిరము	బధిరత్వము
178	2	Philology	Philology
196	7	లేవరాలు	లేవరాలు
211	8	మార్చి	మార్చి
249	8	శృంగము	శృంగభంగము

61 వ పుట 13 వ పంక్తి తరువాత నీక్రిందినివ యము పరింపఁదగు.

పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారి సమకాలికులు శ్రీ మునుబ నరసింహాచార్య
కవివరులు వైపద్యమునకు రచించిన సంస్కృతానువాదమును గూడ నిటఁ
బరిశీలింపఁ గూడును.

తస్యంగీ కుసుమాస్త్ర రూంకరణవ జ్ఞానూత చూతాశుగాద్
భీతా కిం శరణం భవేనా మయే త్యాలోచ్య నద్యాం జనేః
సా కంజాత మవేత్య పద్మ మభజత్తద్భావతే హంత తాం
జ్ఞాతిశ్చే దవలేన కిం వచ ఇదం స్వార్థార్థం ప్రసరేత్.

చూ॥ శ్రీ ఈ. వేం. పీ. రాఘవాచార్యులుగారు ఎం., పీ.

‘కవితావిమోదము’ పితామహరాజకళాశాలాపత్రిక. 7 సంపు. 2, 3 సంచి.

33 పుట మార్చి 1942.)

సవరణలు

పుట.	పంక్తి.	పాఠపాటు.	సవరణ.
4	16	ఏకతానముగాఁ జెవులొగ్గి	ఏకతానులై చెవులొగ్గి
18	17,18,19	పూర్ణచంద్రదేణ ఆంగ్ల... నూరిణా ప్రణీత...	పూర్ణచంద్రదాంగ్ల... నూత్రిప్రణీత...
15	18	తంద్రితరము, తల్లితరము	తంద్రీవంశము, తల్లివంశము
19	2	గరగ	గరగ
"	3	నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు	జేగినాటి బ్రాహ్మ ణుఁడు
20	20,21	తనకుమాఁ రై నితనికీయఁ దలఁచి...	యతని వివాహమునకుఁ గొంతధన మీయఁ దలఁచి...
28	1,2	దీనికిఁ దెలుఁగు నేతయు చారే చేసిరి.	దీనికిఁ దెలుఁగు నేత మల్లాది ఆచ్యుతరామ కాస్త్రీగారు చేసిరి-
24	2	గరగ	గరగ
40	9	సుందరరామకాస్త్రీ	నీతారామకాస్త్రీ
48	10,11	సింహాద్రి నారసింహ శతకము	సింహాద్రి రామాధిప శతకము.
60	20	క్రొన్ననచేయ... కోయిల కన్నెఱజేయ జేయటార్.	క్రొన్ననఁగోయ... కోయిల కన్నెఱజేయఁ జేయటార్.
62	16	చోళోత్తర	చోళోత్తర
66	1	పనప్పకము	పనప్పకము
72	4	చేడతెను	చేకతెను
76	19	గరగ	గరగ
80	8	టకుఁ ఈకవి	టకీకవి

పండిత: ఆకొండి రామమూర్తి శాస్త్రిగారి సస్తతిపూర్తి సన్మానవిశేషము.

1941 మే 24 వ తేదీని ముద్రపసిద్ధ కవిపండితులు, రాజవైద్యులు నగు ఆకొండి రామమూర్తిశాస్త్రిగారికి ఆయిలండు పోలవరములో డెబ్బదవ జన్మదినోత్సవము వైభవోపేతముగ జరిగినది. ఉదయము ఏడుజతలుకట్టిన యెడ్లబండిలో నూరేగింపు. మధ్యాహ్నము 4 గంటలకు శ్రీ భూపతిరాజు నూర్యవారాయణరాజావారి దివాణములో సభయేర్పాటు. అధ్యక్షులు శ్రీ జటావల్లభుల పురుషోత్తము ఎమ్. ఏ గారు. సన్మానసంఘపక్షమున సంఘాధ్యక్షులు శ్రీరాజా కాకర్లపూడి బుచ్చికృష్ణారాజావారు, కార్యదర్శులు డాక్టరు: సరస్వతుల రామమూర్తి, పునులూరి నూర్యప్రకాశరావు గారలు శ్రీ శాస్త్రిగారికి నూతనగస్త్రములు వేయినూటపదార్థ బహూకరించిరి. శ్రీ తునిరాజావారు, శ్రీ భూపతిరాజు నూర్యవారాయణరాజు గారు ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగ రు 116 లు ఇచ్చి సత్కరించిరి. అనేకులు మహాకవులు శాస్త్రిగారిని ప్రశంసించుచుఁ బద్యములు చదివిరి. వానిలో శతావధాని శ్రీ చెల్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారిపద్యములు రామమూర్తిశాస్త్రిగారి జీవితసంగ్రహమును బ్రకటించుననియగుట నవిమాత్ర మిచట నా వివృతింపఁ గలుగుచుంటిమి.

అభినందనాశిస్సు

శ్రీ చైతన్యవల్ల వేంకటేశాస్త్రి.

శ్రీ కిరవై వర్ధిలెడి

అకొండి కులావతంస మగువానిని స

ద్వీశశలు రామమూర్తిని

మాకామేశ్వరి మనుచు సమస్తవిధము లన్.

పదియేళ్లవాఁ డిశఁడు డె

బృది కీకయి వస్తి (60) గలువవలయు వెఱిఁగి కో

విదు లటు లాశీర్వచనము

లోదఁంపుఁడు రామమూర్తి కోడోగతికై.

బాగుగాఁ గనంగఁ బదికూసములలో పు

వయసటన్న సమ్మవచ్చు నితని

కానవాలు పండ్లయం దొక్కటియుఁగూడ

మొలవలేదు చూడఁ డలఘుమతులు.

ఇతఁ డస్మత్కులుఁడంతె, శిష్యగణమందే నొక నంగాఁడు,తి

ర్పతితోపాటు కవిత్వపున్రచనలో భాగస్థుఁ, దేశస్మహ

మతిసోదర్యఁ డొకండు శిష్యుఁడగుట స్మించి దీనింప న

ర్హతనాకున్నది,వృద్ధుఁడీతఁడగుతన్ భ్రాజిష్ఠుఁడున్ జిష్ఠుఁడున్.

తిరుపతిశాస్త్రిఁ దక్క గణుతింపనినే నితనిన్ గణించి మా

విరచన నున్న భాగవతవీధిని జోటు నొసంగిట్లు ధీ

వరమణు లెల్లనా రెఱుఁగువారలె, వాకొననేం? దీనికిన్
దిరుపతిగూడ నొప్పుకొనె దేవునిసైత మతందు మెచ్చునే ?

ఆయన కైతయందుఁగల యాదృతిఁబట్టియె నన్నభట్టు నా
రాయణుఁ జేచ్చి కొన్నయటులంతయొయిఁతయొగ్గింధవీధిలోఁ
బాయనిప్పేర్ నాతని సభాజతుఁజేసితి; మాత డో, సహ
ధ్యాయుకిఁ*గృష్ణమూర్తి కిడెనాదృతినం కొకకొంతపేమిన్.

తిరుపతియొండె వెంకనయొ తెల్లొనఁగక దంటకూడ దు
స్తరమని యెంచివేటొకభిషక్కునకుఁ స్థలమీను, రామమూ
ర్తి రసికుఁడౌటచే నతని తేఱువ తాగ్రహియించి వేంకటే
శ్వరుఁ డిడెఁజోటుతిర్పతియు సమ్మతిఁజూపెనుధార్థమింతియే.

వంగదేశమందు వైద్యమాత్రులఁ గన్
రాజు లనుబ కలడు; రామమూర్తి
లట్టి కవియో? కాఁడు; ధట్టుఁడు సుకవి సా
హిత్యపరుఁడు సుజనహితుఁడు వెజ్జు.

పలువురువైద్యు లొవధిపు బాటవ ముండమిఁ బథ్యభోజన
మ్ములు విధియించి రోగబలము న్నెఱిరోగిబలమ్ముఁగూడ ని
మ్ములఁ గడియింతు, రీసుకవిముఖ్యుఁ వైద్యులు కథ్యభోజన
మ్ముల కెడమీకరోగబలమున్ గ్రసియించు నెఱింగి చెప్పితిన్.

* నిశ్శంకుల కృష్ణమూర్తి.

† కవిరాజు నగేంద్రనాథనేను వగైరా చూ.

ఆరామ సద్రావిడా స్వయంబునకుఁ గా

మాకొండి భూషణం బనంగనొప్పు

నందుఁ గేశనకుర్తియందలి యాకొండి

కధికవిఖ్యాతి వైద్యకళయందు

నందు నాయెఱిగినయంతలోఁ గామన్న

గారు శ్రాఖ్యాతి పెంపార చునిరి

ఆయన సోదరుండైన రామమూర్తి

భ్రాతృభక్తికి నెన్న భరతమూర్తి

రామమూర్తి యయ్యనఘుకర్ణమునఁ బుట్టి

యింటివిద్యలోఁ బూర్వులనెల్ల మించి

యితఁడవిద్యకవిత్వము నెడల నెల్ల

కవులు మెచ్చెడినైపుణిఁ గాంచఁగలిగె.

[నేటికి 44 సంవత్సరములనాఁడు నేఁజెప్పినవిద్యయు.]

కవిత్వనైపుణిఁగాంచి చక్కఁ జదరంగంబాడఁగా మించి గా

నవిధిన్ బద్యములని బకింపఁగల విన్నాణంబు నాజ్ఞించి వం

శవశంబై యెఱఁబాయకొప్పుల బైవజ్యంబునం జక్రవ

ర్తినినై మించితి రామమూర్తి! శమితార్తీ! కీర్తికిన్మూర్తివై.

ఆకొండి త్రిరయంబునందు మఱి కామాకొండి సంసారపుం

బాకం బేరికొనూడ రాదనియె నేనాక్షత్తు నీమూర్తి న

వ్రోకం బీకరుగౌరవం బెఱిగి సద్యోమాతనాచారదు

ష్టాకానం బడమండ వృద్ధిగనుతన్ బ్రాజ్ఞత్వవ్యాప్తితో.

తల్లి లచ్చమగారి తత్త్వసృష్టి
 పారాణికస్త్రీలభాతి కెచ్చు
 తండ్రి రామస్వామి ధన్యతాగరిమంబు
 పూర్వతపస్వలఁ బోలఁజాలు
 భార్య *సుబ్బుచు వృద్ధపాతివ్రతీరితి
 సీతాసతీనీతిఁ జెన్నమీలు
 కొమరుండు జ్యేష్ఠుండు గోపాలుఁ డీనాకు
 వియ్యంకుఁ డనఘుండు విశ్రుతుండు
 తక్కుఁగొమరులుఁ గూతుండ్రు ధన్యమతులు
 మనుమలును ముష్కరాండ్రుకు దను భజింప
 దోసకొట నెసంగురైతుగతి రామ
 మూర్తి నిత్యకల్యాణసత్కిర్తి వెలయు.
 కామనగారి వైద్యపుబ్రకారము వర్ణ్యముగాఁగనుండుఁ బే
 ర్గా మనుమేటికేనియును గల్వపుసేవ యొనర్చుమీఁదనే
 యామహితాత్ముఁడౌవధమునిచ్చుట. నేనిదిచూచి చెప్పితిన్
 భీముఁడు పైకిఁ జిత్త మతిపేశల మిట్టిభిషక్కు లేఁడటన్.
 ఇంత శాస్త్రీయముగ మండు లిపుడెకాదు
 మున్న చెనెడిచారలు సున్నహల్లి
 రామమూర్తి కామనగారి రాణగన్న
 హెచ్చు, పాండిత్యముండిన హేతువునను.

* చిట్టెరు అని వ్యవహారము.

రాముడు జనించు కలమున

శ్రీ మేరసిన్ రవికులంబు శ్రీ కరుణా డాయా

రాముడు నాకొండి కల

రాముడు నెగడిండు జేయురాణ నెసంగెన్.

పోలవరంబు కాపురము రామస్వామి

గారికి గామన్నగారి కల్ల

కేశనకుర్తి నికేశనం బీరొడు

నూళ్లకు మూడు మైళ్లుండు దూర

మేరోజు కారోజు సూరోదయం బన్న

గారి రామస్వామి గనుటకేగు

నించు కాలస్యమా నేని కానునగాదు

తమ్ముని జూడంగ దానెవచ్చు

రామలక్ష్మణులు విట్టిపేమ మున్న

దేము ? యీనాట సోవరప్రేమ విట్టి

దగవడము నేచ్చుకోదగునట్టి గుణము

లున్నచో రామమూర్తి యున్నప్పుడయ్యె.

ఆరామద్రావిడ శా

ఖారాజమునం దొకంటగా దీదృక్సం

సారపు మర్వాదలు నే

నారయ వేటొకట దేశ మరసినవాడన్.

నలుపుర నోళ్లలోబడుట నచ్చుకువో మన రామమూర్తి కి

యలఘుని గౌరవంబుకునై తలపెట్టితి రుత్సవంబు మీ

రలు మహానీయు లీతఁడు భరంబని మీసభ కేగుదేర సి
గ్గిలి యెట డాగునో? తెలిసి కేల్లవ పట్ట కనిల్పుఁ డెట్టులో.

ఈయన సూత్య నాగరక తేచ్చకు లోగెడివాఁడె యెనచోఁ
బాయనికీర్తితోడ నిరసాయపురాఁబడి పోవ్వరంపుఁ జూ
చాయలవేలు లక్షలును సాగిల్లి మొక్కచుఁదాండవించునే
మాయయు కుర్మమున్ సలుపుమాటలతోఁబనిలేదు లేశమున్

ఏను రాదగియుండియు వృద్ధమూర్తి
నగుట రామమూర్తికిఁ గ నుంఁగినాఁడ
నిచటికడ ఁడియె రాతేక యితఁడు నూలు
వచ్చుకము లిట్లు సుఖముగా వజ్రలుఁగాక !

ఈతని! నాకు వియ్యోబు నెఁయకొక్క-
గలిగియుండును లేవ నఃకాలమందు
తైతలో నెప్పు ఘటియించె గడయగోటు
మనుమరాలు శ్రీమతి ద్వారమున ఘటించె.

ఇతఁడు నాకన్నఁ జిన్న నాల్లేండ్లుమాత్ర
మేయు వియ్యోపు మాచలనెత్తునాటి
కేను సంతానవంతులకఁగా, నికండు
మాత్ర మచ్చటికే పుత్రి మహిత వి.శు.దు.

మాయురుపుర శోచికల కపాయము లేశంబులే పక్కిని బూర్తిం
జేయుమహితాత్మ శాంకరియూఁడుఁ ఘునిసన్నఁబేర్చి నేలుతమెల
యశ్శివో నామరూపాభ్యాం । యాదేవీ స వ్యసుంగళా బ్రున్.
తాదిమాదంపతి వృద్ధౌ । పాయాస్తాం వృద్ధజంకురీ.

కొన్ని సందేశములు.

Rajah Sahab of Tuni,
18-5-44.

శ్రీరాజవైద్య కవితారామమూర్తి !

నేడు సుదినము. ధన్యజీవితమునుగూర్చి ముచ్చటించుకొను సదవ
కాశము కలిగినందున బహుసుదినము.

సలలిత కవితారామములందును, దుర్గమ వైద్యారణ్యములందును, నిరం
కుశ శ్వేచ్ఛావిహారముసల్పి, పదార్థభావనాధిక్యత వన్నె గాంచి, రససిద్ధిలో
రాణకెక్కి పాకపరిపాకములో కాకలుదీరి, శయ్యాసందర్భములలో సాధన
కూర్చి, రీతివైదగ్ధ్యములో రెక్కలుకట్టుకొని వృత్తిపరిణతిలో వినుతినొంది,
కలము కల్పములలో సవ్యసాచివోలే సమానమయ్యును అసమానమై
అమృతహస్తపాటవముజూపు తావకచిత్ర విచిత్ర కళాప్రతిభాసమ్మేళనము
వనవ్యాఘ్రు న్యాయమునంజేసియు, మణివలయు న్యాయమునంజేసియు, అస్మ
దీయరాజాస్థానమున నెన్నటికిని విస్మరింపరానిదై ఊహించుకొలంది ఆనంద
తరంగముల నుప్పొంగజేయును. నేటియుత్సవము యావద్బంధుమిత్ర నయ
నోత్సవమును, అస్మచ్ఛ్రవణోత్సవమును అగుచు విలసిల్లగలదు. ఇట్టితటి
ఆయుర్వేదకోవిదులకు ఆయురారోగ్యములను బ్రసాదించుమనుటయు కవి
రాజులకు ఐశ్వర్యాభివృద్ధులను అనుగ్రహించు మనుటయు జూడ లోకబాం
ధవునకు పెండికాగడా పట్టుమనుటతప్ప వేరొందుకాదు.

(Sd) శ్రీరాజా వత్సవాయ వేంకట నూగ్యనారాయణ

జగపతిరాజు బహద్దరు

Yuvarajah of Pithapuram,

'Vasanta sobha' Madras,

10—5—44

బ్రహ్మశ్రీ ఆకొండి రామమూర్తిగారు నాకు గురుతుల్యులు, అత్యంత
ఆప్తులు, వారు పూజ్యులు. ఈ సమయమున వారికి నా హృదయపూర్వకము
లైన ఆభినందనాలను సమస్కారాలను అర్పిస్తూ ఉన్నాను.

(Sd) R. V. M. G. Ramarao.

(పితాపురం యువరాజువారు)

Kumara Zamindar of Vuyyur,

camp: Mussoric (U. p.)

20—5—44

నేను ప్రస్తుతము చాలమారదేశములో నుండుటచే తాము తలపెట్టిన
ఉత్సవమునకు రాజాలకపోయినందులకు మిక్కిలి వగచుచున్నాను. శ్రీ
కాశ్మీరీగారి సన్మానోత్సవములు విజయోపేతములుగా జరుగుగాక ! పర
మేశ్వరుడు వారికి దీర్ఘాయురారోగ్యభాగ్యము లొసంగుగాక !

(Sd) రంగయ్యప్పారావు.

Zamindar of Kapileswarapuram,

E. G. Dt. 17—5—44.

ఆకొండివారి ఆయుర్వేదవైద్యము జగత్ప్రసిద్ధమైనది. రామమూర్తి
కాశ్మీరీగారి ప్రావీణ్యము అత్యంతశ్లాఘనీయము. వీరు వైద్యమునందే గాక
ఆంధ్రకవిత్వమునఁగూడఁ జేరువడసినవారు. భగవంతుడు లోకోపకారము
నకై వీరికి దీర్ఘాయురారోగ్యము లొసంగుగాతమని ప్రార్థించుచున్నాను.

(Sd) B. B. Sarvarayadu.

సుప్రసిద్ధాయుర్వేద వైద్యులును విశేషించి కవులునూ అయిన బ్రహ్మశ్రీ ఆకొండి రామమూర్తిశాస్త్రిగారి సత్తతిపూర్తి సన్మానాహ్వానము చేరినది. కృతజ్ఞుడను. మనదేశసంప్రదాయసిద్ధమగు ఆయుర్వేదమును ప్రజలకొఱ కుపయోగించుచు నిరంతరము ఇతరులబాధ తొలగించుటయందే జీవితము గడపుచు 70 ఏండ్లుగడపిన శ్రీరామమూర్తి శాస్త్రిగారు ధన్యులు. పూజ్యులు. ఇట్టివారిని గౌరవించుటవలన తెలుగుదేశములో ఆర్యసంప్రదాయములను గౌరవించుట.

(Sd) విస్సా అప్పారావు.

పండిత: నోరి రామశాస్త్రి, ఎ. కె. ఎ. సి. బెజవాడ.

శ్రీశాస్త్రిగారు ఆయుర్వేద వైద్యనిష్ఠులుగుటయేగాక పండితులును కవులునుగూడ నగుట మిగుల ప్రశంసనీయుము. బాలజ్యోతిషము, వృద్ధవైద్యము అనువాడుక వీరు సార్థకముచేసికొనినారు. పాండిత్యముతో పాటు చిరకాలానుభవముకలిగి వీరు క్రియారూపమున ఆయుర్వేదమునకు వన్నెదెచ్చి దేశమునకు మహోపకార మొనర్చియున్నారు. ఇట్టి మహనీయుని తామందఱు సన్మానముచేయుట శ్లాఘనీయుము.

(Sd) నోరి రామశాస్త్రి.

తెలుగు భాషా సంస్థానం
అధ్యక్షులు గౌరవం
పూర్వం

సభానంతరము శ్రీరామమూర్తిశాస్త్రిగారి

ప్రతివచనము

శ్రీలలానా హృదయేశుఁడు

పొలవర్థసేతుఁ డఖిలభువనావనదీ

కూలొలుఁడు కేశవుఁ డు

ద్వేలశుభము లొసఁగుఁగాక ! దేశీయులకుఁ,

ఆయుర్భాగ్యముగోరి నాకిప్పుడు మీ

రత్యాదృతిన్ సత్కృతిం

జేయంబూనితి; రేను సిద్ధపడి యా

సీనుండనైతిన్ జగ

➤ ద్వేయుల్గుల సభాస్థలమ్మున 'ననుం

గ్గీర్తించుకొం'డంచు నా

యాయామోదము వృద్ధమార్గముగ మీ

రే యెంచి మన్నింపరే !

పొరపొచ్చెములు లేనిపోల్కి వర్తించిన

శ్రీమదచ్యుతరామ భూమివిభుఁడు

అటమరలేని నెయ్యమున నాకుపదేశ

మొనరించు రామచంద్రోత్తముండు

ఒకటియై భేదమించుకయేని తలఁపని

సుకవి వేంకటరామసోదరుండు

కవితలోఁ జేదోడుగానుండి నన్నుఁ బ్రే

రేచిన నిశ్శంక కృష్ణమూర్తి

అక్కటక్కట ! వీరెల్ల నొక్కరొకరు
కడచిపోయిరి నాచెల్మినిడిచి మున్నె;
తగుదునని డెబ్బదింబడి మిగిలె నొక్క
ప్రాణమిది మీరొసర్చు సన్మానమునకు.

నాపాండిత్యము నాకవిత్వరచనా
నైపుణ్యముం గాంచి మీ
రీపాట న్నను సత్కరింపరనియే
యేనెంతు; నొక్కంత యే
దోపేరున్నది నాకు దేశమున నా
యుద్వేదమం, దద్దియున్
మాపితాజ్జితవృత్తియెం చెటిగి సం
భావింపుడి సోదరుల్ !

అనవలసి యంటిఁగాని మీ రందఱిపుడు
కానఁబడిచెడి మహనీయ గౌరవమున
నుల్ల మానందరస సవోత్ఫుల్లమయ్యెఁ
దొడరి, డెబ్బదియేండ్లవృద్ధునకు నాకు.

ఈ నాసన్మానమునకుఁ
బూని యొసఁగినట్టి విత్తమును మొత్తం బే
దేని ప్రక్షోపకృతికిఁగా
దానము చేయుండు ! దాన ధన్యుడనగుదున్.

పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA103B114
పుస్తకం పేరు	ఊర్ధ్వ రత్నములేలు
తారీఖు	25-10-2024
ముందు లెక్క	NO
వెనుక లెక్క	NO
మొత్తం పేజీలు	289
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
భాష పేజీలు	5a
లేఖ పేజీలు	NO
కయారు చేసినది	శ్రీ K. Rehanna
పేజీలు విడదీసినది	REHANA
స్కాన్ చేసినది	RUKSANA
పరీక్ష చేసినది	lakshmi
పేజీలు పరిశీలించినది	
లైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
స్కాన్ చెయ్యబడింది	
కప్పులు	NO
పరిస్థితి	Good